



De vestiging der monarchie : het conflict Elout-van den Bosch in verband met de voorgeschiedenis der regeerings- reglementen van 1830 en 1836

<https://hdl.handle.net/1874/321242>

DE VESTIGING DER MONARCHIE

HET CONFLICT ELOUT—VAN DEN BOSCH IN
VERBAND MET DE VOORGESCHIEDENIS DER
REGEERINGS-REGLEMENTEN VAN 1830 EN 1836

W. A. KNIBBE

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

A. qu.

192

DE VESTIGING DER
MONARCHIE

DE VESTIGING DER MONARCHIE

DE VERSTANDING DER
MONARCHIE

WOLFFENBUTTEL, VAN DEN BOSCH
1801

DE VERSTANDING DER MONARCHIE
WOLFFENBUTTEL, VAN DEN BOSCH
1801

WOLFFENBUTTEL, VAN DEN BOSCH
1801

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT



0474 2551

A. 9^u 192

DE VESTIGING DER MONARCHIE

HET CONFLICT ELOUT—VAN DEN BOSCH IN
VERBAND MET DE VOORGESCHIEDENIS DER
REGEERINGS-REGLEMENTEN VAN 1830 EN 1836

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJ-
GING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE
LETTEREN EN WIJSBEGEERTE AAN DE RIJKS-
UNIVERSITEIT TE UTRECHT, OP GEZAG VAN
DEN RECTOR MAGNIFICUS DR C. W. VOLL-
GRAFF, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT
DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE, VOLGENS
BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSI-
TEIT TEGEN DE BEDENKINGEN VAN DEN
SENAAT DER RIJKSUNIVERSITEIT IN HET
OPENBAAR TE VERDEDIGEN, OP 13 DECEM-
BER 1935 DES NAMIDDAGS 4 UUR

DOOR

WILLEM ARIE KNIBBE

GEBOREN TE LANDSMEER

UTRECHT
N.V. A. OOSTHOEK'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
1935

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

DE VESTIGING DER MONARCHIE

HET GOEWILT ELGOT-VAN DEN BHOCH IN
VINDEN DE VOORWAARDEN VAN
HET GOEWILT ELGOT-VAN DEN BHOCH IN

DEZE STUDIE VERSCHIJNT TEvens ALS DEEL IV DER
UTRECHTSCHER BIJDAGEN TOT DE GE-
SCHIEDENIS, HET STAATSRECHT EN DE
ECONOMIE VAN NEDERLANDSCH-INDIË,

onder leiding van
Prof. Dr C. Gerretson en Prof. Mr Dr H. Westra.

N. V. A. Oosthoek's Uitgevers Maatschappij
Utrecht

Zij is alleen in dien vorm in den handel

1928

WILLEM VAN KAMMEN

Uitgeverij van de uitgeverij

Utrecht
N. V. A. OOSTHOEK'S UITGEVERS MAATSCHAPPIJ
1928

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

DANKBAAR,
AAN MIJN OOM EN TANTE
DR H. COLIJN
H. COLIJN-GROENENBERG

INHOUD

	Blz.
INLEIDING	I
+ HOOFDSTUK I	
DE LAST	
a. Algemeen	9
b. De Crisis	15
c. De Last	26
HOOFDSTUK II	
DE LEGENDE .	
a. De Legende	40
b. De Vorming	44
c. De Moraal	53
HOOFDSTUK III	
+ DE FEITEN	
+ a. De Stellige Feiten.	58
b. X; Een conjectuur	74
HOOFDSTUK IV	
VERDICHTING EN GESCHIEDENIS	
a. De Verdichting	89
b. De Geschiedenis	99
BESLUIT	
HET MONARCHAAL BEGINSSEL	106
LIJST DER AANGEHAALDE GESCHRIFTEN	115
REGISTER	118
AANHANGSEL	121
BRONNEN	I
BIJLAGEN	I

STELLINGEN.

I

De koloniale geschiedenis sedert 1816 leert, dat, hoe ook zich de staatsrechtelijke verhouding der Rijksdeelen ontwikkelde, de eindbeslissing omtrent de algemeene richting van koloniaal beleid, bij onmisbaar overleg tusschen Minister en Landvoogd, behoort te verblijven bij het Opperbestuur.

II

Bij de opvoeding der zelfbesturen, met zelfstandige differentiatie binnen de Landseenheid, zal onbeperkt zelfbestuur nimmer het einddoel kunnen zijn.

III

Benamingen als Departement van Koloniën, Minister van Koloniën e.d. zijn met de grondwettelijke positie der overzeesche Rijksdeelen niet onvereinigbaar.

IV

Filet's stelling, dat de regeling der verhouding van de Javaansche vorsten tot het Gouvernement noodzakelijk moet leiden tot invoering van direct bestuur in de Vorstenlanden ¹⁾, is niet houdbaar.

¹⁾ Vgl. *Stellingen in: De verhouding der vorsten op Java tot de Nederlandsch-Indische Regeering: Academisch Proefschrift, Utrecht, 1895.*

V

Het uni-lateraal karakter der Korte Verklaring is strijdig met Art. 34 der Indische Staatsregeling.

II

VI

De beschouwingen omtrent de kolonisatie van Europeanen, vervat in het Rapport der Staatscommissie, ingesteld bij Kon. Besluit van 16 Juni 1857, kunnen, in hoofdzaak, ook thans nog worden onderschreven.

VII

De inrichting van Hooger Onderwijs voor Westerlingen in Nederlandsch-Indië, is niet raadzaam.

VIII

De Japansche indringing in Mantsjoerye is verdedigbaar als een logisch gevolg van de ontwikkeling der politieke toestanden in het Verre Oosten.

IX

De realistische opvatting van Prof. Mr. G. J. N. Nolst Trenité ¹⁾ omtrent de gelding van de grondrechten der inheemsche dorpsgemeenschappen, bevestigt die van het Kolonisatie-rapport van 1857, die de grondslag is van het Agrarisch Besluit van 1870.

¹⁾ Vgl. *Koloniaal Tijdschrift* 1923, blz. 494 vlg.

X

Inkrimping van de militair-academische opleiding der toekomstige Indische officieren, zou leiden tot een onvoldoende voorbereiding voor de later eventueel bij het Binnenlandsch Bestuur te vervullen taak.

XI

De economische toestand der agrarische bevolking van Java dringt tot stelselmatige kolonisatie der Buitengewesten.

III

XII

Evenredige verdeling tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië van de uitgaven voor de Nederlandsch-Indische landmacht is een eisch van staatsbelang.

XIII

Europeesche staatkundige opperleiding en Europeesch kapitaal blijven voor de geleidelijke ontwikkeling van Nederlandsch-Indië, ook in de gewijzigde na-oorlogsche omstandigheden, onontbeerlijk.

XIV

Aan het spreken van de inheemsche talen behoort bij de opleiding, ook van militaire, Gouvernements-ambtenaren, een ruime plaats te worden ingeruimd.

XV

Onbeperkte opening der archieven van het Departement van Koloniën tot 1871 is mogelijk en wenschelijk.

1870

Received of the Treasurer of the
Board of Education the sum of
\$100.00 for the year ending
June 30, 1870.

Witness my hand and seal
this 1st day of July, 1870.

Wm. H. ...

The Treasurer of the Board of Education
has the honor to acknowledge the receipt
of the sum of \$100.00 from the Treasurer of the
Board of Education for the year ending
June 30, 1870.

Wm. H. ...

Witness my hand and seal
this 1st day of July, 1870.

INLEIDING.

Nog enkele weken en het zal honderd jaar geleden zijn, dat, bij 's Konings Besluit van 20 Februari 1836, No. 91, het Regeerings-Reglement is vastgesteld, waarbij de regeeringsvorm van het Koninkrijk, de beperkte Monarchie, voorgoed ook in het Rijk in Azië gevestigd werd. Hebben sedert aard en omvang der beperking één en andermaal eenige, op zich zelf niet onbelangrijke, wijziging ondergaan: het monarchaal grondbeginsel is in dit langdurig tijdperk onaangetast en onverzwakt gebleven.

Onder dezen regeeringsvorm, die, zoo de historische ervaring niet bedriegt, beter dan welke andere ook, de continuïteit van bestuursbeleid en de eenparigheid van ontwikkeling verzekert, welke de grondvoorwaarden vormen van alle duurzame volkswelvaart, is Java, onder het genot van een in de koloniale geschiedenis ongeëvenaard-langdurig ongestoorden vrede, het kerneiland geworden van een koloniaal imperium, dat, zool niet den eerbiedigen trots onzer natie, dan toch de ijverzuchtige bewondering der wereld wekt.

Ik heb gemeend, dat het niet oneigenaardig zou zijn, dit eeuwfeest te herdenken door een nader onderzoek naar de wordingsgeschiedenis van het Regeerings-Reglement — het eerste dat in Indië meer dan vluchtige of voorloopige gelding bezeten heeft — waarin dit grondbeginsel belichaamd is. Die wordingsgeschiedenis, evenals vrijwel de geheele ontwikkeling van het staatsrecht van Nederlandsch-Indië vóór 1854, is practisch *terra incognita*. „Wat weten wij eigenlijk van de constitutioneele geschiedenis vóór 1848?” moest enkele jaren geleden een Leidsch onderzoeker klagen.

Die klacht zou tot motto dezer bijdrage kunnen dienen. De oorzaak van deze zonderlinge verwaarloozing ligt niet in

het duister. 1848 in Nederland, 1854 in Indië, zijn voor de toen overwinnende partij als het begin eener nieuwe jaartelling geweest; wat daarvóór lag werd het aanzien niet waardig geacht. Die opvatting heeft aan de grondige beoefening van de geschiedenis van het nationale staatsrecht veel kwaad berokkend, want de groote strijd om de constitutioneele beginselen is, zoowel in het Rijk in Europa als in de beide Indiën, vóór 1848/54 volstreden: de G.W. 1848 en het R.R. 1854 zijn meer eind- dan begin-punten van ontwikkeling geweest. De vraag, of de G.W. 1848 inderdaad wel vruchtbare vernieuwing gebracht heeft, hier onbesproken latend, kan worden getuigd, dat het R.R. 1854 vooral te waardeeren is, als een welgeslaagde poging van de, onder Koning Willem I gevormde, conservatieve bestuursélite, die het koloniale roer in handen had, om, met behulp van Thorbecke, die, als 't spande, altijd meer verstandig dan liberaal was, het grondbeginsel van 1836 tegen den aanval der nieuwlichters te verdedigen.

De hier volgende bijdrage vormt een onderdeel van de op aansporing van Professor Dr C. Gerretson en onder diens leiding ondernomen reeks studiën, die, in haar onderlingen samenhang, een volledig beeld bedoelen te geven van het Ontstaan van het Regeerings-Reglement van 1854.

Ik meen het karakter en de bedoeling dezer studiën niet beter te kunnen toelichten, dan door het aanhalen van de woorden, waarmede Professor Gerretson het plan dezer onderneming bij de deelnemers heeft ingeleid:

„De doktorshoed behoort de normale bekroning te zijn van met vrucht volbrachte academische studiën. De kans, dien te verwerven, is voor indologen, in vergelijking met hun studiemakkers in andere faculteiten, buiten hun schuld, ongemeen gering. Het schrijven van een proefschrift, vooral van historischen inhoud, vordert een geruimen, vooraf moeilijk nauwkeurig te ramen, tijd. De indologen hebben echter, als regel, hunne bestemming reeds kort na hun doctoraal

examen te volgen. Hoezeer de zekerheid, aanstonds na volbrachte studie in een begeerlijken werkkring te worden geplaatst, in dezen tijd vooral, tot dankbaarheid behoort te stemmen, is daaraan toch het nadeel verbonden, dat de rust ontbreekt, om de eerste vrucht van de wetenschappelijke opleiding tot plukrijpheid te laten gedijen; zelfs nu door de tijdsomstandigheden de uitzending trager gaat en de beschikbare tijd iets ruimer is geworden, blijft het gevaar groot, dat het sein tot vertrek geschen wordt, voor het proefschrift voltooid is. Dat dooft de lust om voort te werken en drukt het peil der eigenstudie. Een enkele maal is de poging gedaan, het proefschrift te schrijven gelijktijdig met de voorbereiding voor het doctoraal-examen; doch zelfs in de gevallen, waarin deze poging geslaagd is, zijn de resultaten niet bevredigend geweest, omdat gebleken is, dat de examenstudie, vooral in de talen, die hoofdzaak blijven moet, onder de te sterk verdeelde aandacht lijdt.

„De wensch deze bezwaren, zooveel mogelijk, te verhelpen, heeft geleid tot het plan, een deel der seminarie-studies neer te leggen in een reeks proefschriften, die zullen bestaan in de wetenschappelijke bewerking van een, door zelfstandig archiefonderzoek te ontdekken, groep bronnen van de Geschiedenis van Nederlandsch-Indië. Het zullen dus, in wezen, bronnenpublicaties zijn, en het accënt behoort op de volledigheid en nauwkeurigheid van dit onderzoek en van de tekstbehandeling te vallen.

„De aard van dit archiefonderzoek, dat een andersoortige geestelijke aandacht vereischt dan de examenstudie, staat toe het zonder bezwaar, ja zelfs met voordeel, te verrichten als afwisseling en uitspanning van de, vooral geheugenarbeid vergende, examenstudie; het heeft bovendien het nut de indologen meer vertrouwd te maken met het raderwerk der centrale administratie, dat in den modernen staat wellicht ruim zoo belangrijk is, als menig constitutioneel vliegwiel. Het verwerven van een, al te vaak ontbrekend, grondig inzicht in den „loop der stukken” kan niet nalaten de praktische bruikbaarheid van den indoloog als bestuursambtenaar,

op welke de opleiding voor alles behoort gericht te zijn, te verhoogen.

„Zulk een bronnenuitgave zal dan behooren te worden voorzien van een beschrijvende en beoordeelende inleiding, waarin de beteekenis der geopende bronnen, ook in verhouding tot de geijkte historische voorstellingen, nader wordt toegelicht. De omvang dezer, na volbracht examen te schrijven, inleidingen kan dan, zoo de beschikbare tijdruimte dit vordert, beperkt blijven. In tegenstelling met de Deutsche universiteiten, waar de doctorale dissertaties, ook in de historische vakken, in den regel kort zijn, schijnt het te onzent wel eens wat veel in de breedte te worden gezocht, zonder dat de aan zulke werkstukken bestede, vaak aanzienlijke, tijd en vlijt, aan de blijvende wetenschappelijke waarde merkbaar ten goede komen. Slechts dient geen opeenstapeling van reeds gebruikt materiaal, maar een voor latere onderzoekers bruikbare, nieuwe bouwsteen geleverd te worden. Overigens: een historisch proefschrift behoeft geen meesterstuk te zijn; het vraagt voor zijn maker slechts toelating als aankomend gezet in de werkplaats der geschiedenis; en al 't geene daartoe gevorderd mag en zal worden, is de levering van het bewijs, in het algemeen, van vlijtige toewijding aan het ambachtelijke onzer kunst, en, in 't byzonder, van eenige aanvankelijke bedrevenheid in de hanteering van het stilet der historische critiek.”

De algemeene voorgeschiedenis van het Regeerings-Reglement van 1854 valt in twee hoofdtijdperken uiteen. 1°. 1814—1836: het Vereenigd Koninkrijk; het Opperbestuur des Konings; 2°. 1836—1854: het Overgangstijdperk naar de opperheerschappij van de Wet¹⁾.

Het eerste tijdperk is, buiten kijf, het belangrijkste. Het is gekenmerkt door een tweetal stroomingen, waarvan de eerste, van Franschen oorsprong, reeds met Daendels in Indië tot

¹⁾ De onderscheiding is van Baud: vgl. de in deze Bijdragen te verschijnen studie van A. Alberts: Thorbecke en Baud.

gelding komt; de tweede, van Engelsche origine, met Raffles ingesijpeld, in 1814 door Van Hogendorp nieuwe stuwkracht verkrijgt.

Dit eerste hoofdtijdperk is te verdeelen in *drie* vakken. Het eerste tijdvak omvat a. het werk van 1814 in Nederland, dat uitloopt op het R.R. 1815; en b. de arbeid van Commissarissen-Generaal in Indië, die haar bekroning vindt in het R.R. 1818; Van der Capellen's bestuur leert ons de practijk der liberale beginselen.

Met de zending van Du Bus als Commissaris-Generaal wordt een tegenstreaming merkbaar, doch zij kan voorloopig niet veel meer doen dan de hoofdstrooming neutraliseeren; dit tweede tijdvak, vanaf 1825, over het provisioneel R.R. 1827 heen, tot aan de vaststelling in 1829 van het R.R. 1830, waarin Elout de leidende geest is, vertoont dientengevolge al de kenmerken van een kenteringstijd.

Het derde tijdvak begint op het oogenblik, dat de moegeprekte Koning in Van den Bosch een vertegenwoordiger vindt, die uit eigen overtuiging zijn ten nauwste samenhangende economische en constitutioneele inzichten deelt en ze tegen den lijdelyken weerstand van zijn Minister en zijn Raad in, weet te verwezenlijken.

1829, het jaar waarin Van den Bosch' invloed op 's Konings besluiten voelbaar wordt, is dus het aanvangspunt van het derde tijdvak, welks leidend beginsel in het R.R. 1836 zal worden vastgelegd. Moeilijker is echter de nauwkeurige bepaling, *wanneer* in dat jaar het derde tijdvak moet worden geacht een aanvang te nemen. En toch is die bepaling noodzakelijk. Want 16 Mei 1829 is het R.R. 1830 vastgesteld; behoort dat R.R. te worden gerekend tot het tweede tijdvak-Elout, dan wel tot het derde tijdvak-Van den Bosch? Anders gevraagd, wáár, vóór of nà 16 Mei 1829, ligt het juiste aanvangspunt van de byzondere voorgeschiedenis van het R.R. 1836, die het onderwerp dezer bijdrage vormt?

Het onderzoek ter beantwoording van deze vraag komt uit den aard der zaak neer op een hernieuwd onderzoek naar het bekende conflict, dat eindigt in de breuk tusschen

Elout en Van den Bosch, die de beide hoofdtijdperken van de algemeene voorgeschiedenis van het R.R. 1854 van elkander scheidt.

De aard van dit conflict heeft mij echter genoopt zeer sterk af te wijken van den opzet dezer studiën, die bedoelen zich te beperken tot de staatsrechtelijke ontwikkeling. Het altoos nauwe verband tusschen economische en staatsrechtelijke ontwikkelingen openbaart zich in Indië door den innigen samenhang van landbouwstelsel en bestuursvorm op een wel buitengewoon sprekende wijze; ook in het conflict tusschen Elout en Van den Bosch zijn de economische en staatsrechtelijke momenten zóó dooreengestremgeld, dat een scheiding niet slechts technisch onmogelijk, doch ook historisch onverantwoord zou zijn. Inderdaad is mij in den loop van het onderzoek duidelijk geworden, dat de oorsprong van het R.R. 1836 in het voorjaar van 1829 dient te worden gezocht. Het R.R. 1836 is de staatsrechtelijke consummatie geweest van de beslissing in het economisch conflict van 1829.

Toch heb ik beproefd den economischen achtergrond van het conflict niet méér aan te roeren, dan noodig was tot verklaring van de hoofdquaestie; vooral ook omdat ik een, op nadere bronnenstudie berustende, onpartijdige beoordeeling van het Cultuurstelsel, die dringend noodzakelijk schijnt, niet gaarne door incidenteele publicatie der daartoe betrekkelijke bescheiden zou willen in den weg treden. Ik heb mij daarom bepaald tot de aanduiding van enkele archivalia, die, naar ik hoop, in deze „Bijdragen” t.z.t. nader zullen worden bewerkt.

Overeenkomstig den opzet heb ik echter mijn hoofdaandacht gewijd aan een nieuw onderzoek naar de bronnen voor de behandelde episode. Daarbij kwam veel nog ongebruikt materiaal voor den dag. Ook de contrôle der reeds uitgegeven documenten bleek de daaraan bestede moeite ruimschoots te vergoeden.

Opvallend zijn de vrijheden, die zelfs de beste geschied-

schrijvers van een vorig tijdperk, zooals De Bosch Kemper, zich ten aanzien van de door hen uitgegeven bescheiden vaak hebben meenen te mogen veroorloven; het is zaak, hun afdrukken, vóór het gebruik, stelselmatig met de origineelen te confronteeren. Eigenaardig is ook, dat zoo vaak bescheiden, die door vroegere onderzoekers aan de, destijds nog bij de departementen berustende, archieven ontleend zijn, sedert, men mag aannemen vóór de overbrenging naar het Algemeen Rijksarchief, in het ongereede zijn geraakt.

Uit den aard der zaak heb ik uit den rijken voorraad der gevonden bescheiden voor de publicatie een keuze moeten doen. Ik heb er naar gestreefd een samenhangend geheel te vormen; daartoe heb ik enkele reeds op minder toegankelijke plaatsen gepubliceerde stukken opnieuw afgedrukt.

Aan de volgende, alle in het Algemeen Rijksarchief berustende fondsen heb ik stukken ontleend:

R.A. (Archief Baud).

R.A. (Staats-Secretarie) geheim en gewoon.

R.A. (Archief De Mey).

R.A. (Koloniën), geheim en gewoon.

Bovendien heb ik, om het terugvinden gemakkelijk te maken, een nauwkeurige aanduiding der afzonderlijke stukken aan den voet der bladzijden toegevoegd.

De nummers in de voetnoten verwijzen naar het register der geraadpleegde werken.

Ten slotte zij mij vergund, mij te kwijten van den aangenamen plicht, hen, die mij bij de bearbeiding van deze bijdrage met raad en daad hebben gesteund, mijn dank te betuigen.

Op de eerste plaats breng ik U, Professor Gerretson, hooggeschatte Promotor, mijn oprechten dank voor de uitnemende hulp, die Gij boodt bij de totstandkoming van dit werkje.

Veel beslag heb ik gelegd op Uw kostbaren tijd; nimmer steltet Gij mij teleur; de uren, waarin Gij ons inleiddet in

wat Gij heet „de eigenaardigheid der historische kritiek”, zullen mij onvergetelijk blijven. Ik heb gepoogd, bij de bewerking dezer bijdrage Uw wenk: „vóór alles, lees en herlees de stukken!”, in toepassing te brengen.

Ook U, hooggeleerde Westra, ben ik zeer erkentelijk voor Uw hulpvaardige aanwijzingen.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Koloniën, Minister van Defensie ad interim, Dr H. Colijn, betuig ik mijn eerbiedigen dank voor de gunstige beschikking, die mij, door eenig uitstel in den datum van uitzending, in staat heeft gesteld mijn studie te voltooien.

Den heer Algemeen Rijksarchivaris, den heer Rijksarchivaris der tweede afdeeling, en de ambtenaren dier afdeeling, in 't byzonder de heeren E. J. van de Pol en H. Bonder, dank ik voor hun steeds bereidvaardige hulp bij het, vaak niet gemakkelijk, opsporen der onmisbare archivalia.

Het zal mij niet euvel geduid worden, dat ik deze inleiding besluit met een woord van hartelijken dank aan mijn aanstaande vrouw voor haar onvolprezen medewerking.

HOOFDSTUK I.

DE LAST.

a. Algemeen.

De vestiging der Monarchie, ook in het Rijk in Azië, die in het R.R. 1836 haar beslag heeft gekregen, is de staatsrechtelijke consequentie geweest van de uitkomst van een conflict over de beginselen, volgens welke de welvaarts-politiek van het Vereenigd Koninkrijk behoorde te worden geleid. Tegenover elkaar stonden, eenerzijds, de voorstanders der liberaal geheeten denkbeelden op economisch gebied, anderzijds een groep mannen, die door de liberalen bij voorkeur gedoodverfd werden als „aanhangers van het oude Compagniesstelsel”, of, erger nog, als „monopolisten”, maar die zelf, schoon erkennende, dat zij sommige tot dat stelsel behorende instellingen niet zonder meer verwerpelijk achtten, tegen die qualificatie, als tegen een lasterlijke aantijging, met kracht plachtten op te komen.

De zaak was, dat men zich zelf niet altoos geheel bewust was van zijn beginselen, en dat men ook wanneer men zijn desiderata bewustelijk aan eenig staatkundig beginsel vasthaakte, daarvan toch zelden of nooit de consequentie aandurfde.

In de practische politiek kwam de tegenstelling hierop neer, dat de eene partij de grootste welvaart verwachtte, wanneer de Overheid handel en bedrijf zooveel mogelijk vrij liet en haar gezag uitsluitend gebruikte om die vrijheid, ook in de koloniën, zooveel mogelijk te verzekeren en te organiseren, terwijl de andere partij, die met de jaren aan invloed wies, beweerde (en zich dit veelal ook te goeder trouw in-

beeldde) dat ze, in theorie, op hetzelfde standpunt stond, maar dat de practijk had uitgewezen, dat het voorloopig met de vrijheid niet ging en het dus, zoolang de vrijheid aan het volk slechts honger en werkeloosheid en aan de koloniën financieele ruïne bracht, plichtmatig was, om, bij wijze van noodmaatregel, van Overheidswege moederland en kolonie met elkaar in voor het gansche Rijk voordeelige economische wisselbetrekkingen te brengen.

Een typisch vertegenwoordiger van de eerste richting was de ondanks zijn herhaald ministerschap in zijn hart volbloed Amsterdammer gebleven Roëll, die, tijdens den Java-Oorlog, in de stille binnenkamer aan zijn gedenkschriften de vraag toevertrouwde, of het niet verstandiger zou zijn, het met Diepo Negoro op een accoordje te gooien, door hem tot „Keiser van Java” te proclameeren, onder beding dat hij den Nederlanders bij verdrag den vrijen handel en het vrije bedrijf in zijn rijk waarborgen zou . . . Maar dergelijke dingen dacht men, maar sprak men niet uit. Dat zou geen goeden toon zijn geweest. De stijl van het openbare leven in 't Vereenigd Koninkrijk helde naar het rhetorisch-bombastische. In de Staten-Generaal was het de rigueur, met ontzachtlijken omhaal van woorden te gewagen van den roem der voorvaderen, de ontdekkers dezer schoone gewesten, waarvan overigens, op een enkele specialiteit als Van Alphen na, niemand het flauwste benul bezat en waarvoor niemand een duit over had.

Het uitspreken van dergelijke gedachten zou bovendien uiterst gewaagd zijn geweest in den kring van den Man, van wien men het ten slotte hebben moest, en waartoe, derhalve, zij het met veel terughouding, ook Roëll behoorde. Want de Koning, die, ondanks zijn hoofdsche vriendelijkheid, als men hem weerstreefde in zaken, waarop hij zijn hart gezet had, zóó verschrikkelijk kijken kon ¹⁾, dat zelfs Gijsbert Karel, die toch voor geen klein gerucht vervaard was, er bang van werd, was nu eenmaal, krachtens art. 60 der G.W. 1815, Opperbestuurder van de Koloniën, en hij keek nooit

¹⁾ Vgl. 17, V, p. 97.

verschrikkelijker, dan wanneer iemand zich in dat Opperbestuur poogde te mengen, of er van sprak de koloniën los te laten. De Tweede Kamer, die in die jaren een stelselmatige *fronde* vormde tegen den constitutioneelen regeeringsvorm, die nu eenmaal in de verhouding tusschen Koning en Staten-Generaal het overwicht aan den Koning had gegeven, beantwoordde die houding door, vooral wanneer 't in de koloniën niet voor den wind ging en het moederlandsch crediet moest worden aangesproken, met een sierlijke buiging voor de Constitutie, zich te excuseeren: „Het Opperbestuur over de volksplantingen is bij de Grondwet aan U.M. opgedragen”¹⁾). Wat, overgezet in de taal des gemeenen levens, zooveel wilde zeggen, als: „Zoek het zaakje maar zelf uit”.

Het erkende hoofd der tegenrichting was de Koning. Of liever hij *werd* het van lieverlede. Men heeft hem, in de laatste jaren, een neo-mercantilist genoemd. Niet zonder gegronde reden: er zijn inderdaad in zijn economische politiek talrijke trekken nawijsbaar, die deze qualificatie rechtvaardigen. En toch doet men den Koning onrecht hem als een neo-mercantilist te doodverven. Hij was iets meer en iets beters. Wat zijn algemeene geesteshouding betreft was de Koning liberaal. Dat is niet verwonderlijk. Hij was en wilde zijn, een man van zijn tijd, en zijn tijd was liberaal. Men versta, nochtans, dezen term in zijn historische beteekenis. „Liberaal” was, in 't Vereenigd Koninkrijk, de aanduiding, in positieven zin van toevoeging tot een bepaalde klasse, de bourgeoisie, en, *implicite*, tot den door die klasse geschapen modernen Staat; in negatieven zin de verloochening van de geestelijke saamhoorigheid, eenerzijds met het Ancien Régime, anderzijds met het Volk, dat de bourgeoisie voor alles vreesde en haatte. Toevoeging tot de bourgeoisie beteekende uit den aard der zaak tevens deelgenootschap aan hare sociale en ethische idealen; en zoo kwam het, dat, onder het Vereenigd Koninkrijk, liberaal, fatsoendelijk²⁾ en braaf vrijwel synoniem waren.

¹⁾ Vgl. Antwoord op de Troonrede, 1826/27.

²⁾ In den zin, waarin b.v. G. K. Van Hogendorp van „fatsoendelijke lieden” spreekt.

Ook de Koning was fatsoenlijk en braaf, en hij begeerde dit niet het minste te zijn als Opperbestuurder der koloniën. Hij had er prijs op gesteld ook overzee met een schoone lei te beginnen en had dus, met terzijdestelling van alle mannen van koloniale ervaring waar een luchtje aan was, als zijn eersten vertegenwoordiger de braafste der braven, Van der Capellen, gekozen. En het was een grievende teleurstelling geweest, toen diens bewind was uitgelopen op ongehoorzaamheid aan hem, een enorm deficit en den Java-oorlog. Maar dit had bij den Koning toch geen principieele verzaking der liberale beginselen veroorzaakt.

De verandering bij den Koning had een diepere beweegreden gehad, dan de wijziging eener bloot intellectueele overtuiging omtrent de juistheid van de een of andere economische theorie. De Koning was „geen man van theoriën”, maar een uitgesproken realist. Abstracte beginselen waren hem juist zooveel waard, als ze middelen bleken tot bereiking van het Staatsdoel, zooals hij dat begreep.

Dat doel was zijn leidster; daarvan werd alles afhankelijk, daaraan werd alles dienstbaar gemaakt. Had dat doel, in de koloniën, zooals hij eerst meende, kunnen bereikt worden door de toepassing van de liberale beginselen, dan zou hij evenmin gearzeld hebben, met die toepassing tot de uiterste grenzen te gaan, als hij er voor terugschrikte, terug te keeren tot een gewijzigd Compagniesstelsel, toen het bleek, dat het doel daardoor beter gediend werd.

Juist dat frissche realisme, die edele onbevangenheid, waardoor hij al zijn gaven en krachten, onbelemmerd, kon richten en wijden aan het eene, met onwankelbare trouw gediende, ideale doel, maken hem, in dat principle-ritten tijdperk onzer Restauratie zulk een uitstekende verschijning. Want ook dat doel was geen abstractie, maar een realiteit, die diep wortelde in de geschiedenis van zijn geslacht en van zijn eigen moeilijke leven: zijn liefde tot het Volk.

In die liefde onderscheidde zich deze Burger-Koning van de bourgeoisie, die zijn koningschap schraagde en verhief hij zich boven haar; deze liefde lag ook ten grondslag aan zijn

opvatting van het staatsleiderschap, waarin hij het traditioneele ideaal van zijn huis verbond met het ideaal van den modernen vorst; wat van Mirabeau is gezegd, kan ook van hem worden getuigd: „Un peuple libre, une assemblée qui le représente pour faire la loi, un roi qui le représente pour empêcher qu'il soit asservi par cette assemblée — voilà son système". Man des volks te zijn geweest, tegen de Staten-Generaal, de vertegenwoordiging der in de bourgeoisie geregenereerde en geconsolideerde regentenklasse, dat is zijn grootheid en zijn levenstragedie.

De toestand van het Volk, na 1815, was overal treurig: niet het minst in de Nederlanden. Hoe dat volk aan ander dan gebedeld brood te helpen? Daartoe moest werk, productief werk, worden verschaft, en daartoe was mobiel kapitaal noodig. Dit was van de Staten-Generaal niet te krijgen, en daarom „maakte" de Koning het zelf. Dat is de achtergrond en de zedelijke rechtvaardiging van 's Konings soms zoo wonderlijk artificieel schijnende financieele manipulaties en dat verklaart ook de meest treffende eigenaardigheid van zijn financieel beleid: de opoffering van het batig slot van het staatsbudget aan het batig slot van het nationaal bedrijf, dat alleen de Koning in zijn samenhang overzag. In die tegenstelling ligt de verklaring van den vinnigen strijd over de financiën, die tusschen den Koning en de Staten-Generaal is gestreden: want in den censusstaat kwam de tegenstelling tusschen staats-huishouding en volks-huishouding neer op de belangentegenstelling tusschen bourgeoisie en volk.

De latente spanning tusschen Koning en Staten-Generaal over de koloniale financiën waaronder, op een dieper plan, ook de groote constitutioneele tegenstelling school, begon een bedenkelijk aanzien te krijgen, toen in het voorjaar van 1829 de behandeling van het tweede Tienjarig Budget in 't zicht kwam en de oppositie, en thans met meer kans op succes dan bij haar eerste poging in 1819, zich opmaakte, om in het constitutioneel conflict een beslissing te forceeren, en het overwicht in de verhouding van Koning en Staten-Generaal, bij de laatste te brengen. Het was te voorzien,

dat men die beslissing tegelijk in het geheele Rijk, zoowel in Europa als in Azië, zou trachten te verkrijgen, daar men zich wèlbewust was, dat 's Konings Opperbestuur over de koloniën, mochten die eens rendabel worden, een sterken rugsteun van zijn macht in de Nederlanden zou worden. De zwakke plek waar het Opperbestuur 't best kon worden aangegrepen, lag in de, nader te bespreken, financieele verhouding tusschen moederland en koloniën; want men had het voornemen de parlementaire duimschroef: „point de redressement de griefs, point de subsidies”, niet slechts bij het moederlandsche budget, maar zooveel mogelijk ook met betrekking tot de koloniale geldmiddelen aan te draaien.

De uit knappe kerels bestaande Zuidelijke oppositieleiding, die de suffe Hollanders voortdurend bij den neus had, was er in geslaagd voor dit laatste plan een meerderheid te vormen, door aan het „point de subsidies” op handige wijze een draai te geven, die ook Amsterdammers als Clifford, die er al maar op tamboereerden, dat Java een wingewest moest blijven, in 't gevlij kwam: „Wij uiten den wensch (de subsidies) niet verder uit te breiden” (oppositie) „en gevoelen de behoefte, om er de vruchten van te plukken¹⁾” (Amsterdammers).

Toen heeft de Koning, die den storm voelde opkomen, een Last verstrekt, die zijn uitsluitend Opperbestuur, en daarmee de kolonie, redde. En hij scheen zelfs over de geheele linie het veld te behouden, toen zijn persoonlijk gezag, in de December-crisis, ook in de moederlandsche politiek had getriomfeerd.

De September-dagen brachten echter, voor zooveel het Zuiden zich daarin bij de Europeesche revolutie aansloot, de gewelddadige ontkenning van het probleem der December-crisis en toen eenmaal in het Zuiden het parlementaire régime gevestigd was, stond vast, dat ook het Noorden zou moeten volgen. Zoo begon, nadat de Koning was heengegaan, de beperkte Monarchie ook in het Noorden te sukkelen tot in 1848 kon worden vastgesteld, dat zij zonder strijd over-

¹⁾ Antwoord op de Troonrede 1829/30.

leden was. Doch in de kolonie is de overwinning van duurzamen aard geweest en is de Koning erin geslaagd niet slechts om den beperkt-monarchalen regeeringsvorm gedurende zijn regeering te behouden, maar ook, om dien, door het R.R. 1836, na zijn heengaan te bestendigen. En zoo geschiedde wat de oppositie in het Vereenigd Koninkrijk reeds had gevreesd: het Opperbestuur over de koloniën, en de daaruit voortvloeiende beschikking over het batig saldo der koloniale rekening stelden den Koning in staat, steunend, over het hoofd der Staten-Generaal heen, op het Volk, gedurende negen jaren het verzet vol te houden tegen de dictatuur der Groote Mogendheden. Op die wijze den grondslag leggende voor de actieve zelfstandigheidspolitiek, die sindsdien de erkende politiek van het Koninkrijk gebleven is, heeft hij tevens voor de Kleine Mogendheid der Restauratie de Europeesche achting teruggewonnen, die de, tot speelbal van buitenlandische invloeden verworpen, Groote Mogendheid van vóór de Revolutie verloren had.

Het is dus een niet slechts voor de koloniale, maar ook voor de Algemeene Rijksgeschiedenis wél zeer diep ingrijpende beslissing geweest, die het uitgangspunt vormt van de wordingsgeschiedenis van het R.R. 1836.

Onderzoeken wij thans de omstandigheden, onder welke de Koning dien Last geven mocht en moest.

b. *De crisis.*

1. Art. 60 der G.W. 1815 had het Opperbestuur over de volksplantingen en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen „bij uitsluiting” den Koning opgedragen. De Koning was dus uitsluitend verantwoordelijk voor dat bestuur, en dus ook voor de financiën van de koloniën. Wanneer wij den Koning verantwoordelijk voor de financiën noemen, behoort dat echter niet te worden verstaan in den geest, die het begrip „verantwoordelijk” onder de G.W. 1848 geleidelijk heeft gekregen. De Koning was geenszins verantwoordelijk aan de Staten-Generaal, ook niet in dien zin, dat hij verplicht was inzage in het financieel beheer te geven.

Hij was slechts verantwoordelijk voor dat bestuur in den meer algemeenen zin, dat hij het diende te voeren in overeenstemming met het belang van het Rijk, dat de „bezitter” was van deze „volksplantingen en bezittingen”. Omtrent den aard van dat belang geeft de G.W. geen nadere aanwijzingen. Dit was ook niet nodig, omdat dit destijds van zelf sprak. Het Rijk, evenals ieder particulier, hield zijn bezittingen, om daaruit voordeel te trekken. De verantwoordelijkheid des Konings hield dus in, dat hij, en hij alleen, verplicht was te zorgen, dat die bezittingen voor het Rijk op zoo rendabel mogelijke wijze werden geëxploiteerd. Dat was misschien een zeer simplistische opvatting, maar het was nu eenmaal de constitutioneele opvatting, die, althans gedurende het Vereenigd Koninkrijk, ook de houding van de Staten-Generaal tegenover den Opperbestuurder bepaalde. De Koning was eenvoudig Hoofd-Administrateur van de overzeesche plantaadjes, die Grootvader Republiek ter vereffening van zijn schuldvordering uit den boedel van Oudtante Compagnie had overgenomen. Dat men het afgesleten „koloniën” uit de G.W. 1814 in de G.W. 1815 door het tendencieuzè „volksplantingen”, had vervangen was een wissel op een toekomst, waarin zelfs de luchthartige Falck niet geloofde.

De Koning, die de handen vol had met de organisatie van het „Rijk in Europa”, was, nadat de overname en organisatie door zijn Commissarissen-Generaal waren geschied, begonnen dat bestuur over te laten aan Van der Capellen. De bedoeling was, dat de koloniën de kosten van hun bestuur zelf zouden opbrengen, en dat de voordeelen voor het moederland zouden worden verkregen langs den indirecten weg, door de vrije cultures en den vrijen handel van bij voorkeur Nederlandsche planters en kooplieden. Toepassing, in één woord, van het liberale stelsel.

Het eerste gedeelte van dit program liep nog onder Van der Capellen geheel mis. Het lag in het plan, dat de kosten van het Indisch bestuur voortaan zouden worden gevonden uit belastingen in geld, vooral uit de door de Engelschen ingevoerde land-rente; maar bij wijze van overgangs-

maatregel had men voorloopig nog vastgehouden aan wat er van het oude Compagnies-stelsel nog restte. De fout van het wel eens al te zeer misprezen finantieel beheer van Van der Capellen lag voornamelijk daarin, dat hij de tering had gezet naar de nering van de hausse, die na verwoestende oorlogen pleegt te volgen en die na de beëindiging van het Napoleontisch tijdperk buitengewoon sterk en langdurig was. Het Europeesche vasteland was sedert lang, wat koloniale waren betreft, totaal leeggekocht; daar de afzet ontbrak, waren de aanplantingen van artikelen voor de Europeesche markt in alle koloniën sterk verwaarloosd: wat Indië dus in de eerste jaren aan Preanger-koffie etc. kon leveren, maakte uitstekende prijzen. Het bestuur was, onder die omstandigheden, vrij ruim ingericht. Toen brak in 1819 de groote wereldcrisis uit; de prijzen zakten in en de Indische financiën begonnen vast te loopen, en daar het moederland niet in staat was voorschotten te geven, wist Van der Capellen, in het nauw gedreven, geen uitweg, dan onder verband o.a. van 's Gouvernement's „territoriale bezittingen” een leening van f 20.000.000 te sluiten bij Palmer & Co, het Calcuttasche moederhuis van een der grootste te Batavia gevestigde Engelsche firma's.

De beteekenis van deze daad moet men begrijpen in verband met den zwakken maatschappelijken onderbouw van het Nederlandsche Gezag. Nederlandsche vrije handel had er onder de Compagnie niet bestaan; en toen deze in het revolutionnaire tijdperk mogelijk werd, waren het Engelsche en Amerikaansche kooplieden geweest, die van de gelegenheid hadden gebruik gemaakt: in zoover er vrije kooplieden op Java gevestigd waren, waren dat vreemdelingen. Om, gegeven dat overwicht, aan Britsch-Indisch kapitaal een zakelijk recht op de territoriale bezittingen te geven, was niets minder dan staatgevaarlijk. De Koning onthield zijn goedkeuring¹⁾; riep den Landvoogd terug; en zond Du Bus als Commissaris-Generaal naar Indië om de beide eindjes der Indische huishouding aaneen te knopen.

¹⁾ Vgl. K. B. van 26 Juni 1825.

2. Ondertusschen moest de schuld op de een of andere wijze worden geconsolideerd. De totale behoefte kon, volgens de laatste Indische berichten, niet veel meer dan f 16.000.000 bedragen ¹⁾; maar de leening zou wel niet kleiner kunnen zijn dan het bij Palmer & Co geleende bedrag.

Het was voor den Koning een zeer onaangename zaak, vooral in zijn verhouding tot de Staten-Generaal. Het was reeds lang duidelijk geworden, dat er van den vrijen handel op de koloniën, individueel gedreven, niet veel terecht kwam; Java was en bleef een exploitatiegebied van vreemden, vooral Engelschen ondernemingsgeest en kapitaal; en daarom was de Koning, zoodra hij, na moeizamen strijd, eindelijk zijn Tienjarig Budget binnen had, in uitvoering van een geliefd plan, waarover hij reeds in 1817 Raffles had onderhouden, begonnen met een nationale organisatie van den kolonialen handel; enkele dagen na de sluiting van het Sumatra-tractaat, 17 Maart 1824, waarbij, zooveel mogelijk, Engelsche staatkundige invloed in den Archipel werd uitgesloten, richtte de Koning, 24 Maart 1824, de Nederlandsche Handelmaatschappij op, die bedoelde ook aan het overwicht van den Engelschen commercieelen invloed een einde te maken.

De inschrijving op de aandelen was, door de handige voorwaarden, een overweldigend succes geweest: de tweede groote geslaagde poging van den Koopman-Koning om het slapend vermogen voor het nationaal bedrijf te mobiliseeren; maar het had den argwaan van al wat liberaal was tegen zijn politiek opnieuw verscherpt; en het was dus niet aangenaam, om bij de Staten-Generaal, in welke de liberaal-gezinden van verschillende schakeering talrijk waren, te moeten aankomen met de erkenning, dat de Indische huishouding in de war was. Het was echter noodzakelijk, daar Indië geen rechtspersoon was, en de leening dus eigenlijk alleen voor rekening en risico des Opperbestuurders kon worden gesloten.

Weliswaar lag het in de lijn van den Koning, om de onhandelbare Staten-Generaal, welke van zijn welvaartspon-

¹⁾ Vgl. 40, p. 187: Rapport van 19 November 1824 eener Financieele Commissie aan Van der Capellen.

litiek niets begrepen of wilden begrijpen, zooveel mogelijk buiten zijn koloniaal beheer te houden en om dus zelf de garantie voor de rente en aflossing op zich te nemen; maar hij had zoo juist, bij de oprichting van de Handelsmaatschappij, uiterst zware verplichtingen op zich genomen.

En bovendien, en dat is wel de diepste verklaring van zijn houding: ondanks, of juist ten gevolge van, zijn uiterst moderne, maar door een aanzienlijke fractie der Staten-Generaal, onder leiding van Van Hogendorp, van den beginne aan afgekeurde ingrijpende bemoeiing met de nationale economie, maakte hij en moest hij wel maken, een scherp onderscheid tusschen de Staatshuishouding en de Volkshuishouding.

Met de laatste bemoeide hij zich uit persoonlijke roeping, omdat hij zijn volk liefhad en het wilde opheffen uit de ellende der bijna chronische werkeloosheid en armoede; en hij vermocht dat te doen door zijn gezag als Oranjevorst; maar hij deed het niet krachtens eenige constitutioneele verplichting. De Staatsfinanciën echter beheerde hij krachtens constitutioneele opdracht en tot die Staatsfinanciën behoorde dus ook de bedragen die noodig waren voor de administratie van de „bezittingen” van het Rijk voor zooveel zij niet door die bezittingen konden worden opgebracht.

Deze gedachtengang leidde er den Koning toe de rente en aflossing van de door hem, als Opperbestuurder, op eigen gezag op te nemen geldleening, door den Staat te laten waarborgen.

Reeds bij de Troonrede van 18 October 1825 was van het bestaan der finantieele moeilijkheden mededeeling gedaan en een beroep op het crediet van het moederland aangekondigd in een paragraaf, die typeerend is voor de reeds besproken opvattingen omtrent het doel van het koloniaal bezit: „Mijn pogingen zijn daarheen gericht om, behoudens de bevordering harer inwendige welvaart, van onze buitenlandsche bezittingen voor Nederland en de Nederlandsche nijverheid de meest mogelijke voordeelen te krijgen.” Het uitzicht op die voordeelen was het motief, dat den Hoofd-Administrateur vrijmoedigheid gaf het moederlandsch crediet aan te spreken.

De, ten onrechte in de koloniale litteratuur als leeningwet aangeduide, garantiewet werd 14 November 1825 ingediend. Uitdrukkelijk werd in de „Adstructieve Memorie” verzekerd dat het ontwerp „geenszins ten oogmerk” had, om eene „opname van gelden ten bezware van het Rijk te wettigen; hetzelve is slechts strekkend, om den waarborg van den Staat toe te zeggen aan eene ten behoeve van de koloniën te doene leening, waarvan de renten en aflossing geheel uit de inkomsten der koloniën zullen worden gekweten.”

Maar . . . de herinnering lag nog versch in 't geheugen aan den rampzaligen tijd, dat die bezittingen aan Engeland waren overgegaan: wat zou er gebeuren wanneer — men drukte het netjes uit — „de vaart op de kolonie gestremd” werd, en de kolonie dus de rente en aflossing niet zou kunnen remitteren? Dan zou het berooide moederland tegenover den geldschieder moeten opkomen voor de rente en aflossing. Het eigenbelang van den borg *in spe* vorderde dus om den geldschieder een zekerheid te geven, die hem van de wisselvalligheden der staatkunde zooveel mogelijk onafhankelijk maakte; op een wenk van een der afdeelingen besloot de Regeering daarom haar voorstel in dien zin te wijzigen, en den geldschieder den zakelijken waarborg te geven, dien men Palmer & Co, als vreemdeling, had geweigerd: Art. 5 van het gewijzigd ontwerp machtigde den Koning den geldschieder hypotheek te verleenen op 's Rijk's territoriale inkomsten en bezittingen in Oost-Indië.

Na een degelijke schriftelijke voorbereiding en een uitvoerige mondelinge beraadslaging werd dit ontwerp 27 Februari 1826 met 72 tegen 6 noordelijke stemmen aangenomen. Van plaatsing der leening in de open markt was geen sprake; doch ook ditmaal wist de Koning het geld via het Amortisatie Syndicaat spoedig te vinden¹⁾, waaruit, naar de Troonrede voor de volgende zitting niet zonder een tikje rechtmatige voldoening vaststelde, „al wederom het nut der instelling van het Amortisatie-Syndicaat ten volle gebleken was.”

3. Men gevoelt echter, welk een uiterst delicate positie de

¹⁾ Door een negotiatie van Domein-losrenten.

Koning zich door deze transactie geschapen had: het Rijk stond borg — niet voor de koloniën, want die waren geen rechtspersoon en konden dus niet leenen, maar . . . voor den Koning. Weliswaar voor den Koning in zijn constitutioneële positie als Opperbestuurder der „volksplantingen en bezittingen”, maar toch voor den Koning *persoonlijk*: op *zijn* stellige verzekering, dat de renten en aflossing der leening geheel uit de inkomsten der koloniën zouden worden gekweten, had het Rijk de garantie verleend en zoo, door zijn crediet, het slagen der negotiatie verzekerd.

Op deze wijze werd dus de Koning op een geheel *andere* wijze als Opperbestuurder verantwoordelijk, dan hij volgens de G.W. was; kon de Koning zijn toezegging niet gestand doen, dan zou de borg moeten worden aangesproken. En hoewel natuurlijk het publiekrechtelijk element in de verhouding primeerde en het enkele feit, dat de garantie bij de Wet was gegeven, elk optreden van de Staten-Generaal tegen den Opperbestuurder *facto* onmogelijk maakte, toch zou zonder twijfel, in dat geval, tusschen den Koning en de Staten-Generaal een verhouding ontstaan, die zeer weinig verschilde van die tusschen den insolventen debiteur en den betaald hebbenden borg. Dit klemde vooral, omdat de differentieering tusschen publiek recht en privaat recht veel minder ver gevorderd was, vooral veel minder scherp gevoeld werd, dan tegenwoordig; het is een (talrijke daadzaken en verhoudingen verklarende) eigenaardigheid van het vroegere vastelandsche constitutionalisme, dat de G.W. geheel als gewoon privaatrechtelijk contract werd opgevat en uitgelegd. Moest de borg opkomen, dan zou de schuldenaar inzage van zijn administratie niet hebben kunnen weigeren. Inderdaad had de Koning, door de afdeelingen geprest, reeds nu een niet onbedenkelijken stap op den weg naar opening en inzage gezet: bij het Antwoord der Regeering werd aan Art. 5 van het ontwerp de bepaling toegevoegd dat, „bovendien om de vijf jaren, te beginnen met het jaar 1831, aan de Staten-Generaal opening gegeven zou worden van het beloop der afbetalingen uit de middelen van die

bezittingen gedaan, en van den geldelijken toestand derzelve."

Zoo was de mogelijkheid voor deze $f 1.400.000$ bij de Staten-Generaal te moeten aankloppen, de Achilleshiel geworden van 's Konings constitutioneel zoo onaantastbare positie als Opperbestuurder der koloniën.

Had de Koning nu, als financier, onverantwoordelijk, althans onvoorzichtig gehandeld, toen hij de garantie der Staten-Generaal¹⁾ verzocht? Dat kon moeilijk worden beweerd. Een blik op de verhouding van inkomsten en uitgaven der kolonie in de zeven jaren sedert het Herstel leert, dat de inkomsten ook in de ongunstigste jaren de uitgaven niet ver ontloopen hadden²⁾. Het moest dus bij het zuinig beheer, dat Du Bus nu ging invoeren, niet al te moeilijk zijn, jaarlijks uit het overschot van den kolonialen dienst $\pm f 1.400.000$ naar het moederland te remitteren. In dit opzicht werd 's Konings inzicht gedeeld door zijn hoofdopposant, Van Hogendorp, die in 'n bijvoegsel van het, toen juist ter perse liggend laatste deel van zijn Bijdragen, de consolidatie van de Indische schuld in een groote leening met warmte als een soliede onderneming bepleit had: „Zulk een geldleening bedrage zelfs twintig millioen, zoo bedraagt de som van de jaarlijksche interessen en aflossing niet meer, dan gemakkelijk te vinden is uit het overschot der gewone inkomsten boven de gewone uitgaven³⁾).

Niettemin: het was zaak, de dienst der leening van het begin af met zorg te regelen en te verzekeren. En aan een

¹⁾ De formulering moge den modernen lezer onjuist schijnen: zij is juist, vanuit de staatkundige gedachtenwereld van het Vereenigde Koninkrijk: het oude dualisme tusschen Vorst en Staten was in het bewustzijn ook van de staatkundig geschoolden nog zoo weinig overwonnen, dat zelfs na 1848 de Staten-Generaal het goedkeuren van de begroting als het openen van een „crediet" aan den Koning beschouwden.

²⁾ Vgl. 40, p. 165:

	<i>Inkomsten</i>	<i>Uitgaven</i>
1817	$f 18.278.105$	$f 17.399.426$
1818	„ 23.452.482	„ 19.804.216
1819	„ 22.240.374	„ 21.071.513
1820	„ 23.765.979	„ 25.070.542
1821	„ 21.071.225	„ 23.836.810
1822	„ 22.518.812	„ 22.654.976
1823	„ 21.889.883	„ 22.115.133

³⁾ Vgl. 17, Bijvoegsel.

zorgvuldige behandeling der overzeesche zaken zou het voortaan, nu de Koning zelf ook het roer van de koloniale sloep van het schip van Staat had gevat, zeker niet meer ontbreken.

De onserieuze Falck, die in vol vertrouwen op de „verlichte denkbeelden” van zijn vriend Van der Capellen fiolen had laten zorgen, kreeg zijn congé en werd vervangen door den ernstigen en nauwlettenden Elout, die nu optrad aan het hoofd van een nieuw Ministerie van Marine en Koloniën, dat reeds in zijn naam een niet onduidelijke aanwijzing gaf welken weg de Koning opwilde.

Een zijner eerste ambtshandelingen bestond in een schrijven aan Du Bus, ten geleide van de juist aangenomen garantiewet, waarin deze werd uitgenoodigd om „binnen den kortst mogelijken tijd”¹⁾ een van bericht en raad vergezeld „rapport van den Luitenant-Gouverneur-Generaal in Rade uit te lokken, over de doelmatigste wijze” om de remise der rente en aflossing te regelen, en zulks „in verband met de overige remises, welke in den gewonen loop van zaken gevorderd zijn”²⁾.

Wel was het duidelijk, dat er niet veel kans was dat Du Bus aanstonds na zijn aankomst in staat zou zijn uit den verwarden boedel, dien hij ging ordenen, de noodige speciën vrij te maken, om de verplichte remise over te maken; men diende hem wat tijd te geven om de zaken op orde te brengen. Daarom was de Koning met het Amortisatie-Syndicaat overeengekomen³⁾ dat de betaling van rente en aflossing over de jaren 1826 en 1827 „bij afrekening der verstrekte gelden zou geschieden.” „Na dien tijd,” had Elout aan Du Bus ten geleide van die overeenkomst geschreven, „en dus met den jare 1828 zal de voldoening daarvan uit de eigen hulpbronnen van Indië een aanvang moeten nemen”, en, voegde hij er bij, hij bleef dus „met verlangen het verzochte rapport van den Luitenant Gouverneur in Rade, „vergezeld van de eigen gedachten van Uwe Excellentie omtrent de

¹⁾ Ik cursiveer. K.

²⁾ R. A. (Koloniën) Elout aan Du Bus, 5 April 1826, La. H. No. 41.

³⁾ Art. 2 der Overeenkomst.

meest doelmatige wijze, waarop aan deze verplichting zal kunnen worden gedaan" ¹⁾).

4. Het lag, al mocht Falck's dartele geest zich nu en dan eens een grapje veroorloven, in het algemeen niet in den geest der staatslieden van het Vereenigd Koninkrijk, om het dorre proza hunner referendarissen met eenig attisch zout te besprenkelen. Ware het anders, men zou geneigd zijn Elout's missive als een meesterwerk van stille ironie te bestempelen. Want men stelle zich den toestand voor waarin deze aanmaning de Hooge Regeering en den Commissaris-Generaal aantrof!

De Opperbestuurder had met zijn „volksplanting", waarlijk geen veine! Nog voor het eene lek gestopt was, barstte het andere reeds open.

De ethische politiek van Van der Capellen had het Indische Bestuur, zooals de oude Engelhard het rondborstig uitdrukte: „bij de Vorstenlandsche grooten in de hoogste mate stinkende gemaakt ²⁾); reeds vóór zijn terugroeping waren, mede als reactie op sommige zijner maatregelen, moeilijkheden ontstaan in de Vorstenlanden, die zich aanvankelijk echter niet ernstig lieten aanzien.

Nauwelijks was, 3 Februari 1826, Du Bus aangeland, of de zaken hadden een ongunstige wending genomen, zoodat de Luitenant-Gouverneur-Generaal, De Kock, zich verplicht had gezien, zelf naar Oost Java te gaan, om het opperbevel op zich te nemen.

Bijna terzelfdertijd waren ernstige moeilijkheden uitgebroken tusschen Du Bus en de Hooge Regeering; 26 Augustus 1826 was het bevel van den Koning gekomen om den krachtigsten opposant, Van der Graaff, met zijn satelliet, Dozy, naar het moederland op te zenden.

Toen dus Elout's brief aankwam lag de Hooge Regeering zoowat in duigen.

En wat nu de „eigen gedachten" betreft, waarmede Du Bus werd uitgenoodigd het niet-uit-te-brengen-rapport van

¹⁾ R. A. (Kolonien), 3 Juli 1826, No. 114 Kabinet.

²⁾ Vgl. 18, p. 142.

den Luitenant Gouverneur Generaal in Rade te vergezellen: aan zoiets buitensporigs had deze goede Vlaming zich nooit te buiten gegaan. Trouwens als intellect was hij niet scheep gekomen. Daarom had men hem, ter uitvoering van die gedeelten zijner Instructie, waarbij dat een onmisbaar ingrediënt was, in Willem van Hogendorp een stel van de beste hersens meegegeven, die Leiden in de laatste jaren had geprepareerd.

Maar Du Bus en Van Hogendorp pasten niet bij elkaar. De goedige dikzak, die Du Bus was, kon den jongen man met zijn snuit van „papier maché”¹⁾, zooals hij schold, volstrekt niet lijden, en Van Hogendorp, intelligent, vormelijk en morose, vergold hem zijn gevoelens met woeker.

Zoo zat de Commissaris Generaal in onmin met de regeeringskliek, vervreemd van zijn omgeving, eenzaam op Buitenzorg te bezuinigen en zocht zijn troost „bij een kruikje bier op den voet van een Brabantsch estaminet”¹⁾.

Onder die omstandigheden was vanuit Indië op krachtige, intelligente leiding niet te hopen. Alles wachtte nu op het einde van den oorlog. Ook de Koning. Zoodra dat einde in het zicht kwam had hij, zorgzame huisvader als hij was, gezorgd wat contanten disponibel te hebben, om als kasgeld in de nieuwe vredeshuishouding te dienen. Daartoe had hij de toestemming van den Staten Generaal gevraagd en gekregen om op den grondslag van de eens gegeven garantie nog f 2.700.000 te mogen opnemen²⁾.

¹⁾ Vgl. 18, p. 54.

²⁾ De overeenkomst met het Amortisatie-Syndicaat hield in, dat de twintig millioen gulden successievelijk, naar de behoefte zich voordeed, zouden worden verstrekt; de Koning had zoo zuinig mogelijk opgenomen, maar de volle f 1.400.000 over 1826 en 1827 van het aan Indië gefourneerde kapitaal afgehouden, zoodat dus een aanzienlijk grootere aflossing dan de verplichte had plaats gevonden, waardoor per 1 Juli 1828 nog slechts f 18.100.000 op de hoofdsom verschuldigd zou zijn. Hierdoor werd op den grondslag van de in 1826 gegeven garantie, op dien datum een nieuwe opname van f 2.700.000 mogelijk, zoodat het obligo uit hoofde van de leeningen 1826 en 1827 in totaal f 20.800.000 kwam te bedragen. Of, zooals Van Alphen den Koning verdedigde: „de regeering maakt zich de ruimte, welke onze waarborg aan haar verschaft heeft, behendiglijk ten nutte en strekt de geldleening van f 20.000.000 tot het maximum uit van het credit door dien waarborg daargesteld en brengt zulks rondborstig te onzer kennis Deze uitbreiding, als het maximum zijnde, was reeds voorzien en ingewilligd Overleg, gepaard met goede trouw in het stuk der financiën, heb ik steeds goedgekeurd” (Stc. 27 Dec. 1827). De reden, waarom de Koning de Staten-Generaal in deze transactie moest kennen, was deze, dat de Staat-borg

Maar daarmee zou het niet gedaan zijn. De groote moeilijkheid school elders.

Scherp had Willem van Hogendorp het in een van zijn brieven geformuleerd: „het eenige wat dit rijk maar uitgezogen eiland redden kan is vermeerdering van productie! Handen zijn daar; 5 millioen Javanen kunnen en willen werken.”¹⁾

Maar hoe ze aan den slag te krijgen?

c. De Last.

1. Het zakelijk verband tusschen de moederlandsche financiën en het koloniale landbouwstelsel, waarmede de Koning, als uitsluitend Opperbestuurder, in den nazomer van 1828 had rekening te houden, was nu het volgende:

De Java-oorlog, zoo hoopte men, liep ten einde. Het was zaak, zoodra die hoop zich verwerkelijkte, de Indische huishouding, zonder enig verwijl, te brengen op den voet, dat zij zichzelf bedroop. De voorloopige berekeningen, die Du Bus, in afwachting van het gereedkomen van het hem, bij zijn Commissie, opgedragen ontwerp eener vijfjaarlijksche begrooting, had opgemaakt, waren in April 1828 ingekomen, en hadden aannemelijk gemaakt, dat hij er door strenge bezuiniging inderdaad in geslaagd was, het evenwicht tusschen de Indische inkomsten en uitgaven zóó te herstellen, dat er, wanneer de oorlog voorbij was, op de Indische rekening zelfs nog een door hem op rond f 2.600.000 becijferd overschot per jaar zou zijn.

Maar de nieuwe Indische huishouding, hoe zuinig zij werd ingericht, zou toch op aanzienlijk zwaardere lasten komen te zitten, dan toen zij, na door C.C. G.G. voor het eerst te zijn opgezet, nu juist tien jaar geleden aan het bestuur van Van der Capellen was overgedragen.

De desolate boedel, die Van der Capellen had nagelaten, daardoor anders, buiten zijn voorkennis, verstoken zou worden van de, door de versterkte aflossing, ontstane kans, dat de garantie niet de volle dertig jaren, waarvoor zij gegeven was, zou noodig zijn. Het was om die reden, dat Amsterdam, bij monde van Clifford, als „beschadigde borg” zijn goedkeuring aan de Garantiewet 1827 weigerde.

¹⁾ Vgl. 18, p. 54.

was geregeld door de leening, in 1826, van 20 millioen, die aan rente en aflossing een jaarlijkschen last van f 1.400.000 meebracht. Voor de regeling van de oorlogskosten, die met inbegrip van de door den borg reeds betaalde drie jaren rente en aflossing f 4.200.000, op iets meer dan f 19.000.000 werden geschat, stond nu nog f 15.000.000 te worden geleend, die voor rente en aflossing jaarlijks f 1.050.000 zouden vergen.

De totale last voor den dienst der leeningen zou dus voor een reeks van jaren f 2.450.000 bedragen, terwijl dan nog moest worden gerekend op f 600.000 per jaar voor betalingen in het moederland te doen ten behoeve der Indische administratie.

Nu was het wel onder alle omstandigheden van het grootste belang, dat, door een uiteindelijke beslissing in den reeds lang sleependen strijd tusschen de voorstanders van verplichte cultures en leveranties en die van een stelsel van algeheele vrijheid, het landbouwstelsel eindelijk op een vasten voet zou worden gebracht, maar die beslissing was van dubbel gewicht geworden, sedert het moederland voor de richtige betaling van rente en aflossing der door den Koning ten behoeve der koloniën geleende kapitalen was borg gebleven; zoodat het te betalen bedrag jaarlijks feitelijk *aan het moederland* moest worden geremitteerd. Hierdoor was het vraagstuk: „in zooverre van aard veranderd, dat het moederland nu niet meer, zooals vroeger, den strijd der partijen met gelatenheid kon toezien, maar er thans een dringend belang bij had, om dat stelsel, hetwelk de beste waarborgen bood voor de richtige vervulling van de zoo even genoemde verplichtingen, binnen den kortst mogelijken tijd ingevoerd en met kracht doorgezet te zien”¹⁾.

2. Dit vraagstuk, hoe de vervulling dier verplichtingen het best te verzekeren zijn zou, was door de Indische regeering reeds herhaaldelijk onder de oogen gezien. Maar zij had

¹⁾ Vgl. Rapport van Clifford aan den Koning van 17 Maart 1831, No. 36 K, geheim, van welk helder, naar ik vermoed door Baud gesteld, overzicht ik ook verder enkele malen gebruik maak.

het nog steeds niet in zijn vollen omvang gevat. Het ging er nu toch niet meer alleen om of het verschuldigde bedrag telken jare op de Indische rekening kon worden overgehouden, maar men moest dit bedrag ook in een remise naar Europa kunnen converteeren. Met andere woorden: het vraagstuk, voor welks oplossing de Koning zich gesteld zag, was niet slechts van financieelen, maar ook, en misschien voornamelijk, van staathuishoudkundigen aard.

Niet de nood der schatkist moest den doorslag geven, want die nood was niet zoo groot: de normale Indische dienst zou naar alle waarschijnlijkheid een overschot laten en tegen het dóórbetalen door het moederland, tot de oorlog was afge-loopen, van de rente en aflossing bestonden niet zoozeer financieele als wel politieke bezwaren¹⁾). Maar het probleem, dat het meeste hoofdbreken kostte was het vraagstuk der remisen. En dit kwam neer op de vraag, hoe men de handels-balans van de kolonie in evenwicht brengen zou.

De Indische regeering nu had slechts oog voor den financieelen kant der zaak en verloor den economischen geheel uit het oog.

Het moest echter voor elken zaakkundige *luce clarius* zijn, dat, zoo er geen maatregelen genomen werden, om de productie van de kolonie met het beloop van de jaarlijksche remise te vermeederen, het overmaken van dat bedrag naar het moederland den handel tusschen Holland en Java om evenzoo veel zou achteruit zetten. Immers, die overmaking kon niet geschieden in specie, want daardoor zouden de, toch reeds zoo schaarsche, edele metalen spoedig geheel aan den Indischen geldomloop worden onttrokken; terwijl bovendien een groot gedeelte der, vooral territoriale, inkomsten van het Indische Gouvernement ontvangen werden in kope-ren duiten, die voor remise naar Europa onbruikbaar waren. En al evenmin kon de overmaking plaats vinden door wissels, daar die, en zeker tot zulk een aanzienlijk bedrag, niet te verkrijgen waren. Er zat dus niets anders op, dan het verschuldigde bedrag te remitteeren door van Gouvernements-

¹⁾ Vgl. p. 14.

wege en voor Gouvernementsrekening het equivalent aan producten naar Holland te zenden.

Om die producten te krijgen had de Koning nu de keuze tusschen twee stelsels:

1e. het door Willem van Hogendorp, in zijn rapport van 1 Mei 1827, in *abstracto* op meesterlijke wijze uitgewerkte, zgn. Kolonisatiestelsel, dat bedoelde door uitgifte bij verkoop, verhuur, of erfpacht woeste gronden aan Europeanen ter ontginning en verbouwing van Europeesche marktproducten af te staan;

2e. het oude, in de Preanger door C.C. G.G. intact gelaten, stelsel van belastingbetaling *in natura* door verplichte productie en verplichte levering van dergelijke producten.

Om aan zijn verplichtingen, in den vorm van producten, te voldoen zou het Gouvernement, bij den toenmaligen stand der markt, naar Elouts berekening, jaarlijks 200.000 pikols, d.i. ongeveer 12.000.000 kilogram, koffie moeten verzenden, welke hoeveelheid echter aanmerkelijk zou kunnen worden verminderd door het zenden van tin, koper en specerijen¹⁾.

3. De Koning stond dus voor de oplossing van twee, wel is waar nauwsamenhangende, maar toch verschillende vraagstukken, n.l. het vraagstuk der *productie* en het vraagstuk van de *remise*.

Het feit, dat dit onderscheid in de litteratuur over het vraagstuk, zelfs door iemand als Pierson, van wien men anders verwachten mocht, tot dusver is verwaarloosd, is, zooals wij zullen zien, een van de grondoorzaken van de onjuiste beoordeeling van het conflict Elout—Van den Bosch. Wij zullen de beide vraagstukken daarom even afzonderlijk formuleeren.

a) Het vraagstuk, welk van de twee genoemde stelsels het meest verkieselijk was om zoo snel mogelijk de noodige vermeerdering van exportabele productie te krijgen, was in den grond der zaak een kwestie van de verhouding van de kost-

¹⁾ Vgl. Rapport van Elout en Appellius aan den Koning van 21 Januari 1828, La H, No. 99. Elout noemt hier de hoeveelheid van 100.000 pikols, omdat hij nog geen rekening kon houden met de f 1.050.000, waarmede de jaarlijksche remise tegen het eind van het jaar, tengevolge van de 3e Indische leening, verhoogd werd.

prijzen der Java-producten op de Europeesche stapelmarkten tot de wereldmarktprijzen. Want het was duidelijk, dat er slechts dan vrije cultures op Java zouden ontstaan, wanneer een planter bij verkoop van zijn Java-productie een niet geringer winst maakte, dan hij kon maken, wanneer hij zijn kapitaal in een andere kolonie aanlegde.

En nu moest het den Koopman-Koning, die Willem I was, wel als buitengewoon irreëel treffen, dat Willem van Hogendorp in zijn gansche bijbeldikke rapport dit *kardinale* punt met geen woord had aangeroerd, terwijl ook Elout, blijkens zijn rapport van 13 Mei, aan dit punt evenmin aandacht gewijd had.

Dit punt was dus het eerste, waarover de Koning de noodige voorlichting behoefde, eer hij terzake tot eene beslissing komen kon.

b) Het andere vraagstuk, dat der remise, lag Elout beter, en hij had dan ook in zijn rapport van 21 Januari op dat stuk duidelijke taal gesproken.

Hij had erkend, dat de moeilijke toestand te wijten was aan de „geringe marktwaarde van het stapelproduct”, de koffie, mitsgaders aan het gemis of de ontoereikende hoeveelheid van producten van grooter waarde en minder volume, en hij zag wel in, dat het in die omstandigheden van zelf sprak, dat aan remise per wissel niet te denken was, „vermits,” zooals hij plechtstatig doceerde, „zulke operaties tot eenig noemenswaardig bedrag eerst dan kunnen geboren worden, wanneer de waarde van den invoer beneden dien van den uitvoer blijft, en integendeel, op geringe uitzonderingen na, onmogelijk worden, wanneer de invoer” (zooals op Java reeds lang het geval was) „grooter is dan de uitvoer”.

Ook had hij wel toegegeven, dat de oplossing: remises door het zenden van producten, op zich zelf zeer goed mogelijk was. „De particuliere koopman”, aldus Elout, „laat zulk een toestand doorzielen”. Zoo deze „ondervindt, dat hij voor zijne goederen geen retouren kan bekomen, of dat de koloniale producten te laag in prijs staan, om de vracht, uit en tehuis te kunnen goedmaken, ziet hij voor eenigen tijd van

den Indischen handel af", en dat was dan ook de oorzaak, dat de Indische handel op het oogenblik, zoover zij door de Handelmaatschappij niet geforceerd werd, steeds meer stagneerde. „Het Gouvernement", betoogde Elout, „stond er echter eenigszins anders voor" het moest „óók wel jaarlijks een aanzienlijke waarde naar Nederland overmaken en ondervindt daarbij óók wel schade door den lagen stand der prijzen, maar hetzelfde laat zich met geen uitlading of wandrachten op de tehuis reis in. Niets belet het Gouvernement, wanneer overigens deszelfs financieele omstandigheden ruim zijn, en wanneer het deszelfs eigenbelang van die van den handel en van de Handelmaatschappij zou afscheiden, ¹⁾ om jaarlijks een hoeveelheid koffie, tin, specerijen en koper naar herwaarts te zenden, genoegzaam om de betalingen in het moederland te doen kwijten. Op Java kunnen schepen voor de tehuisreis bevracht worden en desnoods kan men, om de zaak nog voordeliger te maken, hier te lande jaarlijks eenige schepen uit en tehuis huren, die naar Indië zouden kunnen overvoeren, zoovele militairen als derzelve ruimte toeliet, en vandaar terug zouden kunnen brengen volle ladingen koloniale voortbrengselen."

4. En toch meende Elout zich tegen deze oplossing te moeten verzetten. Niet omdat hij zich zwaarigheid maakte, omtrent de wijze waarop het Gouvernement, door handhaving van het Preangerstelsel, d.w.z. door gedwongen arbeid en levering, zich de over te zenden producten zou verzekeren, maar om dat deze oplossing den vrijen handel in het gedrang dreigde te brengen.

Zijn argumentatie is belangwekkend en voor het juist begrip van zijn latere houding in het conflict, naar mijn meening, beslissend. Ik laat haar daarom in extenso volgen:

„Tegen het doen van deze aanzienlijke remises" (in producten) „verzetten zich echter gewichtige bedenkingen, omdat eene afscheiding tusschen de groote belangen van het Gouvernement en die der Nederlandsche Handelmaatschappij niet wel denkbaar is. Hetzij het bestuur in Indië de geraamde jaarlijksche behoefte van twee millioen geheel

¹⁾ Ik cursiveer. K.

met koffy, dan wel ten deele met koffy en ten deele met tin, koper, specerijen enz. overmaakt, zoo wel in het eene, als in het andere geval, zullen de verlegenheden waaronder de Nederlandsche Handelmaatschappij met opzicht tot haar remise reeds gebukt gaat, met eene gelijke som, als door het Gouvernement wordt overgemaakt, vermeerderen, en zij zal dan wel moeten overgaan om hare bemoeyingen tot opbeuring der nationale nijverheid naar die veranderde omstandigheden te wijzigen. Op Java zelf zoude het toenemend verval van handel en vertier uit zulk een staat van zaken te wachten, al mede invloed hebben op de inkomsten en die invloed zoude de mogelijkheid om eenige gelden, hoegenaamd, te kunnen afzonderen, wel opnieuw in gevaar kunnen brengen.

„Bij dit alles komt nog de algemeene bedenking, dat het Gouvernement, door het doen van de remises in natura, wederom koopman zoude worden, hetwelk niet verkieselijk is¹⁾).

In de gecursiveerde zinsnede ligt, zooals wij later zullen zien, Elouts politieke hoofdgedachte. Zij bepaalde ook ditmaal zijn advies: Remises uit Indië, hetzij in geld, hetzij in goederen, zijn onder de bestaande omstandigheden zóó bedenkelijk en wellicht in verband tot andere omstandigheden zóó onuitvoerlijk,

„dat daar alleen eene verandering in zoude kunnen komen, door eene groote rijzing in de waarde der voortbrengselen, die Nederlandsch Indië voor den handel van Europa oplevert, of door aanzienlijke aanplantingen van producten van meerdere waarde en geringer volume, zooals indigo, katoen, cochenille, zijde, tabak enz. en dat zoo lange de bestaande nadeelige omstandigheden niet zullen veranderd zijn, en landbouw en nijverheid geen nieuw leven zullen hebben gekregen, het raadzaam zal zijn om van Indië geen andere remises te vorderen¹⁾ dan die, welke hoognoodig zijn, tot het aan den gang houden der koloniale administratie hier te lande.”

„In dit gevoelen ligt vanzelf de meening opgesloten, dat het moederland zich nog gedurende eenigen tijd belaste met de jaarlijksche voldoening” (der renten en aflossingen)¹⁾.

Zooals men ziet: een volslagen *laisser aller*.

Wat de staatsfinantien betreft: het Moederland voorloopig als borg laten doorbetalen. En wat de volkshuishouding aangaat: „laten doorzien.” Stilzitten en afwachten, tot de vrije werking der economische wetten de zaken weer zou terechbrengen.

¹⁾ Ik cursiveer K.

Was Elout in de *motiveering* van zijn afwijzend advies volkomen oprecht, volkomen openhartig? Ik waag het te betwijfelen. Zoowel op grond van zijn algemeene „politieke geloofsbelijdenis”, als wegens de latere motiveering van zijn houding vlak voor zijn ontslag¹⁾.

Elout wist, hoe zeer 's Konings hart hing aan de Handelmaatschappij, en hij meende dus, dat hij de meeste kans had voor zijn bezwaren tegen den Gouvernementsuitvoer van producten bij den Koning een geopend oor te vinden, indien hij er op wees, dat ook *zij* daardoor in de knel zou komen. Maar bijzonder sterk was de argumentatie niet. Want juist voor de Handelmaatschappij, en juist wanneer men zich op het standpunt plaatste, gelijk Elout deed, dat zij was een instelling van publiek nut, lag de remedie — consignatie aan haar der Gouvernementsproducten — wel zeer voor de hand: dat was trouwens de oplossing, die de Koning sedert jaren had voorgestaan²⁾. Niet de belangen van de Handelmaatschappij waren het, die Elout zijn advies hadden geïnspireerd, maar de vrees voor het verzet van den Hollandschen zeehandel. Een jaar later zou hij het openhartig erkennen:

„Ik grond mijn bezwaren alleen op den Nederlandschen handel en den Nederlandschen handelaar”³⁾.

Evenals in Engeland was ook in Holland destijds het vrijhandelsbeginsel gesublimeerd groepsbelang.

5. Het behoort niet tot de taak van den beoefenaar der geschiedenis, om in een strijd als wij beschrijven, partij te kiezen.

Wat hem boeit is niet de waarheid, maar de potentie der beginselen, die actie en reactie der *personae dramatis* bepalen.

Wanneer wij daarom den Last, waarmede de Koning voor Indië een nieuw tijdperk opende, historisch willen begrijpen, dienen wij ons te verplaatsen in zijn gedachten- en gevoelsleven gedurende dat zware jaar van zijn regeering, waarin het

¹⁾ Vgl. II, p. 211-5 en Hdst. III, 14.

²⁾ Vgl. het conflict met Van der Capellen.

³⁾ Vgl. II, p. 211-9: Elout aan den Koning, R.A. (Kol.) 20 Mei 1829, No. 88k, Geheim.

besluit bij hem rijpte om in het bestuur der Indische zaken, tegen de openbare meening en tegen de adviezen van al zijn raadgevers in, zijn eigen weg te gaan.

Is het mogelijk, dat te doen zonder te vervallen in die *geromanceerde* historie, die de negatie is van elke waarachtige geschiedschrijving?

Het mag wellicht worden beproefd, zoo slechts de nauwkeurigste verificatie op grond der feiten niet ontbreke¹⁾.

6. In Europa, na Navarino, een steeds sterker spanning; in de Nederlanden de atmosfeer electrisch geladen. In den strijd tusschen Staten-Generaal en Koning het Indisch deficit een ignobel, doch scherp wapen der oppositie. De zekerheid, dat verdere financieele hulp door de Staten-Generaal zal worden geweigerd en elders niet te krijgen is.

Gelukkig zijn de berichten van Java gunstiger. Nu de versterkingen zijn aangekomen, zal De Kock op Oost-Java de zaak wel klaren. En dan zal het resultaat van Du Bus' bezuiniging — 's Konings eigen werk — wel openbaar worden. Volgens zijn laatste *dépêche* zal de gewone dienst voortaan een overschot van *f* 2.800.000 laten, genoeg om aan alle verplichtingen te voldoen.

Maar sedert Du Bus afreisde is de toestand veranderd. Over de feitelijk reeds opgeloste financieele crisis heen, komt een veel ernstiger economische crisis aangolven. Ernstiger, omdat zij samenhangt met een wereldcrisis, waarop de Koning geen vat heeft.

Terwijl de invoer op Java doorgaat, is de uitvoer bijna tot stilstand gekomen. Zelfs al houdt nu Du Bus het noodige overschot, dan kan hij het niet remitteren zonder wat er nog van den uitvoer overblijft te nekken. En de stilstand van alle verkeer moet op den duur toch ook de territoriale inkomsten aantasten. Reeds begint het innen der landrente veel moeilijker te gaan.

Welke houding moet de Koning ten aanzien van deze nieuwe moeilijkheid aannemen? Niets doen, of ingrijpen?

Niets doen, dat is Elouts advies. En Du Bus weet ook al

¹⁾ Vgl. Hoofdstuk III.

niets beters te raden, dan het moederland maar verder te laten bijspringen, of maar weer een nieuwe Indische leening te sluiten¹⁾). Over dat advies, gromt de Koning, had men geen drie jaar hoeven te denken.

Men kan de zaken zoo niet laten loopen! Dat kan Elout raden, maar die is niet verantwoordelijk. De gevolgen van zulk een *laisser aller* zouden verschrikkelijk zijn. Dat heeft ook Van Alphen ingezien. Natuurlijk zal het evenwicht zich eenmaal herstellen, daarin hebben de liberalen gelijk! Maar ten koste van verderf en bankroet!²⁾.

Dat kan een Koning met zijn verantwoordelijkheid niet overeenbrengen. Er moet dus worden ingegrepen. De handelsbalans dient, *coûte que coûte*, in evenwicht te worden gebracht.

Maar hoe? Door beperking van den invoer? Of door het stimuleeren van den uitvoer?

Van Alphen wil het eerste. Maar dat beteekent volkomen stremming van het bedrijfsleven, zooals tijdens het Continentale stelsel. Ook in Holland, dat nu net weer wat begint op te leven.

¹⁾ Vgl. Du Bus aan Elout, 2 Sept. 1828, La Ab, Exh. 4 Febr. 1829, No. 15k, Geheim.

²⁾ Vgl. zijn redevoering in de Tweede Kamer, Stc. 27 Dec. 1827:

„Het is mij bekend, E.M.H., dat de staathuishoudkundigen leeren, dat in de wis-seling der belangen alles eene strekking heeft naar een zeker evenwigt, hetwelk zich vroeger of later moest herstellen. Maar zelfs wanneer men deze stelling, welke ik in het afgetrokkene voor bewezen houde, aanneemt, dan nog moet men nimmer vergeten, dat men behoort in het oog te houden, de schokken, welke het herstel van het evenwigt kunnen voorafgaan, en deze schokken kunnen ondragelijke rampen worden, welke het eiland Java niet konde doorstaan. Daarvan hebben wij de droevige ondervinding gehad¹⁾).

Ik weet zeer wel, dat de produktie op Java aangemoedigd en vermeerderd kan worden, maar altijd zal deze voortbrenging minder actief, minder veerkrachtig zijn dan die van Europa, hetwelk thans de grondstof op eenen afstand van 3000 mijlen haalt, die ten zijnent bewerkt en terugbrengt naar dezelfde landen, waar die grondstof geteeld is, om dezelve tot een lageren prijs te verkoopen dan de fabrikkanten op die plaatsen zelve; en dan nog kan de vermeerdering van voortbrenging op Java niet dan langzaam toenemende zijn. Zij staat in een innig verband met het gansche stelsel van het inwendig bestuur, met de veiligheid van ons bestaan, met vele plaatselijke belangen en behoeften; terwijl het eene zekerheid is, dat de ingevoerde goederen niet betaald kunnen worden, met hoop op — of met veronderstellingen, met vermoedens van — een vermeerdering van voortbrengselen welke nog niet bestaat, welke nimmer toereikende zijn zal, om in de behoeften van gestadige overvoering te voorzien. Wanneer de invoer onbeperkt zal zijn, dan zal zich het evenwigt eens herstellen, maar wellicht eerst na en door een staat van verderf en bankroet, dien wij niet braveren kunnen of mogen¹⁾.

Ter vermindering van zulke rampen moet men dien nood voorkomen en het evenwigt door verstandige en stellige maatregelen herstellen, vóór dat het te laat is.”

¹⁾ Ik cursiveer, K.

Een open zee zonder vaart! Trouwens het begint er al op te lijken. De kooplui hebben al gedaan, wat Elout heeft voorspeld. Zij hebben hun handel op Indië reeds stopgezet.

Dan stimuleeren van den uitvoer, d.w.z. verhoogen van de productie? Hoe meer de Koning er over nadenkt, des te duidelijker wordt hem, dat dat de oplossing is. Trouwens op dat punt is eigenlijk iedereen het eens, zelfs Willem Van Hogendorp¹⁾).

Maar nu dient te worden uitgemaakt, welk stelsel daartoe het meest geschikt is. Een netelige keuze!

Maar waarom is het eigenlijk noodig een keuze te doen? De Koning heeft geen preferentie. Indien de productie kan worden verhoogd door vrije planters, zooveel te beter. Er is woeste grond genoeg! Wij zullen dan de voorwaarden van uitgifte vaststellen! maar die vrije planterij *in spe* behoeft toch niet te verhinderen, dat Java op den voet van het Preanger-stelsel een 100.000 pikols meer kan produceeren!

Daarmede zouden alle moeilijkheden uit den weg zijn. Ook Elout wil dien kant wel op. Waar hij bang voor is, is alleen die uitvoer van regeeringswege. De Koning glimlacht. Hij kent zijn Pappenheimers. Hij weet wel waar het bij den ouden heer schort: angst voor de neven te Amsterdam!

Maar voor die heeren is de Koning niet van zins de algemeene belangen van het Rijk op te offeren. Zij hebben nog veel pretentie en veel invloed, maar de Koning voor zich is overtuigd, dat de zeehandel geen economische kracht van de toekomst meer is. Over die oppositie moet men dan maar heenstappen!

Van dag tot dag wordt het den Koning duidelijker bewust, dat hij handelen moet.

Maar hij begrijpt, dat hij het *alleen* zal moeten doen. En wat geeft het, een beslissing te nemen, wanneer men geen menschen heeft om ze uit te voeren?

In zijn omgeving kent hij niemand, die hem zou kunnen bijstaan. Hij laat de geheele reeks zijner mogelijke helpers de revue passeeren. Elout. Roëll. Van Hogendorp, nu de jonge

¹⁾ Vgl. 18, p. 24.

ook al. De Raad van State. Maar ze zijn allen met hetzelfde sop overgoten. Er valt met die menschen niet te praten.

Hij moet een ander slag lieden hebben. Die gedachte zat reeds voor bij de keuze van een Landvoogd. Het lag eigenlijk in de bedoeling, om De Kock te laten opvolgen, maar dat was nu moeilijk geworden, door zijn slechte verhouding tot Du Bus.

Daarom had de Koning Van den Bosch gekozen. Een modern man, evenals hij, vrij van doctrines; een man die, evenals hij, begrijpt dat voortaan de basis van de volkswelvaart op het land en niet meer op de zee is. Een soldaat, die weet te gehoorzamen. En wat meer is, bovendien een boer, die rekenen kan ¹⁾).

En op rekenen kwam het aan. Wat heeft men aan dikke rapporten, zooals die goede Willem nu weer had overgezonden? Reeds had de Koning één en ander maal met zijn nieuwen Landvoogd gepraat, zooals zakenlieden gewoon zijn te doen, concreet, met een paar duidelijke cijfers. En Van den Bosch had hem voorgerekend, dat de kostprijs der beide Java-stapelproducten in vrijen arbeid verkregen, minstens 60 Pct. hooger was, dan waarvoor de West kon leveren.

Dan behoefde er verder ook niet veel te worden geadviseerd. Misschien was er op die berekening wel wat te zeggen. Misschien verrekende Van den Bosch zich 10, 20 Pct. Maar zelfs dan, wanneer hij zich de helft verrekende, bleef de zaak toch dezelfde, want wanneer de Java-kostprijs slechts 5 Pct. boven de wereldmarktprijs lag, zou het gevolg niet zijn, dat het stelsel Elout „minder voordeel” opracht, maar dat er in het geheel niets zou worden geproduceerd.

Dat waren dingen, waar de Raad van State geen kijk op had. Ja, die Raad! die niets beters had weten te doen, dan aan te dringen op een bepaling van een minimum loon voor de vrije plantage-arbeiders. Alsof de kostprijs niet reeds hoog genoeg was!

Maar met Van den Bosch zou hij het aandurven.

¹⁾ Door zijn betrekking tot de Maatschappij van Weldadigheid was hij de leider geweest van het grootste landbouwbedrijf in Nederland. Vgl. 40.

Twee mannen, die elkander begrijpen, doen meer dan de heele Staten-Generaal. Stel U voor, dat die honderd man gingen mee-administreeren!¹⁾

Maar heeft de Koning het *recht* zoo alléén tegen allen in te gaan. Staat de grondwet dat toe?

De Koning is een overtuigd constitutioneel. Aan de constitutie heeft hij trouw gezworen. Buiten de constitutie zal hij niet gaan. Al is de verleiding wel zeer zwaar, in deze April-dagen! Maar in zijn trouw aan de Grondwet heeft hij nooit gewankeld:

„De Grondwet blijft altijd onze basis. Zij zouden wel dwingen om er uit te gaan. Doch waar zou het heen, zoo ieder buiten zijne attributiën treedt”¹⁾.

De Koning kent zijn constitutioneelen plicht. Maar hij is zich óók bewust van zijn constitutioneel recht. Hij is *beperkt* monarch. Maar waar de Grondwet geen beperking geeft, kan hij handelen krachtens zijn machtsvolkomenheid. De Staten-Generaal hebben hem met zijn Opperbestuur zóó vaak geplaagd, toen hij ze noodig had, nu zal hij ze op zijn beurt eens laten zien, dat hij ze missen kan als kiespijn en dat hij als Opperbestuurder het inzicht, den wil en de macht heeft om Indië, 's Rijks aan zijn beheer toebetrouwd bedrijf, op zijn eentje vrucht dragend te maken. En met welgevallen gaan zijn gedachten naar den man, die, met opoffering van zijn geliefkoosden werkring, zich bereid heeft verklaard om bij dit groote werk zijn luitenant te zijn.

En zoo in en door de parlementaire crisis, die met de abrupte sluiting, op 20 Mei, van de zitting der Staten-Generaal eindigt, komt de lang-overwegende Koning tot het rappe besluit om nu door te tasten.

Van den Bosch is in Brussel. Elout maakt weer zwarigheden. Hij „huiverde”. „Ik kan niet dan met huivering denken aan den algemeenen kreet van de byzondere handelaren, wanneer dezelve zich nu op eenmaal zouden verstoppen van hetgeen nu nog voor haar overschiet”²⁾.

¹⁾ Vgl. H. T. Colenbrander: Gesprekken met Koning Willem I, in Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, 1910, p. 267.

²⁾ Vgl. II.

Doch 's Konings geduld is nu òp.

23 Mei ontbiedt hij Van den Bosch; drukt hem nog eens, kort en bondig, zijn verlangen uit dat nu, vóór alles, het Indisch budget worde sluitend gemaakt en legt hem den stelligen Last op, te zorgen, dat aan dat verlangen binnen den kortst mogelijken tijd worde voldaan.

De Mey brengt Elout vertrouwelijk van het voorgevallene op de hoogte. En Elout dient zijn ontslag in. ¹⁾

¹⁾ Vgl. Bronnen, No. XIV aanhangsel, D.

HOOFDSTUK II.

DE LEGENDE.

a. De Legende.

1. De Last van 23 Mei 1829 heeft een ingrijpenden invloed geoeffend op de politieke ontwikkeling van het Rijk.

Het gezag van een régime houdt nauw verband met de uitkomsten van zijn financieel beheer; gaan de financiën mis, dan is het eind van het régime in 't zicht.

Doordat de Koning, krachtens de G.W. autocratisch Opperbestuurder der Koloniën, zijn eigen inzicht doorzettend tegenover de wijsheid der heerschende meening op economisch gebied, er in slaagde den kolonialen lastpost tot een Rijksgoudmijn om te tooveren, over welker opbrengst hij ten behoeve van het Rijk naar zijn inzicht kon beschikken, was zijn positie onaantastbaar geworden. Zij begon eerst te wankelen, toen hij niet meer in staat was de kosten der volhardingspolitiek alleen te torsen.

Deze gang van zaken in de koloniën heeft de overwinning van het liberalisme in ons land minstens 15 jaren vertraagd.

Maar niet alleen dat; op de krachtens den Last van 23 Mei 1829 geschapen situatie is de liberale partij in 1866 in tweeën gebarsten. Want met dien Last was tevens het plan van Van Hogendorp tot individualisatie van het inheemsche grondbezit tot 1866 van de baan¹⁾.

¹⁾ Hoe bewust, reeds in 1829, het verzet bij de Indische deskundigen was tegen dit streven blijkt uit de discussie over art. 74 R.R. 1830, vgl. Bijlagen, 2, p. XLI; „Het stelsel op Java omtrent de verhuring der gronden bestaande, is niet alleen in der daad maar ook in naam het *village system* der Engelschen. Ik heb gemeend, dat er niets kwaads, maar veel goeds in gelegen was dit bij deze gelegenheid te homologeren, omdat men uit de Engelsche schriften overvloed van bewijzen heeft, dat het *detailed*

De liberalen hebben deze nederlaag dan ook diep gevoeld en de twee mannen, die den Koning hebben bijgestaan in de redding van de koloniën, hun houding nooit kunnen vergeven. Vooral tegenover Baud, dien men als een overlooper beschouwde, is de rancune altijd zeer fel gebleven, getuige Thorbeckes houding bij zijn eerste kabinetsformatie¹⁾.

Zoo sterk was de gevoeligheid, dat nog nà 1848, toen de eerste bronnenpublicaties omtrent deze episode begonnen te verschijnen, de geleerden die behoorden tot de overwinnende richting niet in staat bleken om de stukken onbevangen te lezen en objectief te beoordeelen; en zoo heeft zich omtrent deze episode langzamerhand een geleerde legende gevormd, die thans in de officieele koloniale historie is overgegaan. Natuurlijk bestaan er van deze legende verschillende versies²⁾, wij kiezen echter den tekst, die voorkomt in het bekende, ook bij de opleiding van bestuursambtenaren veel gebezigde handboek van Dr H. T. Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, III, pag. 31-6. In dit handboek toch zijn de uitkomsten van de geschiedkundige studiën van die richting uit de afgelopen eeuw door een gezaghebbend schrijver overzichtelijk samengevat; de tekst, die dit handboek geeft, is dus als 't ware de vulgaat der legende.

2. Wij schrijven nu eerst de betrokken bladzijden met weglating van niet ter zake doende uitwijdingen af.

„Bij wetten van 23 Maart 1826, 22 December 1827 en 27 December 1828 sloot het moederland ten behoeve der Indische kas leeningen van 20 millioen, 2.700.000 en 15 millioen gulden; tezamen f 37.700.000

„De grondwet van 1814 laat zich over de vraag van eenheid

alias ryot war system zeer schadelijk is geweest, zoowel voor de algemeene welvaart des lands, als voor de omslagtigheid en kostbaarheid der administratie. Daar het nu mogelijk zou kunnen zijn, dat de eene of andere G.G. eene proeve wilde nemen, om die hoofdelijke verhuur op Java in te voeren, is het mijns inziens niet dan nuttig dit voortekomen.” — Die G.G. zou Sloet van de Beele zijn. — K.

¹⁾ Vgl. A. Alberts: Thorbecke en Baud.

²⁾ Vgl. 10, p. 154. Van den Bosch „pas teruggekeerd als Commissaris-Generaal van West-Indië, zou weldra een stelsel invoeren, geheel in strijd met de verlichte denkbeelden van Du Bus en den Minister van Koloniën Elout. Aanvankelijk had Van den Bosch aan hun zijde gestaan, maar toen hij, na zijne benoeming tot G.G. nog langen tijd in Nederland bleef om te beraadslagen over het te volgen stelsel van bestuur, was hij van inzicht veranderd en oordeelde het voor moederland en koloniën het meest heilzaam, de oude dwangcultures te herstellen en uit te breiden”.

of scheiding van moederlandsche en koloniale financiën niet uit Met de grondwet in de hand kon men de eenheid van moederlandsche en koloniale financiën aannemen of verwerpen." (Toen er een koloniaal tekort kwam verwierp men „de eenheid met de meeste beslistheid en alsof het vanzelve sprak. Indië zou met rente en aflossing der f 37.700.000 worden belast

„Tegelijk met de leeningen van 1826—1828 zon men op middelen, Indië in staat te stellen, in den dienst van rente en aflossing te voorzien. Er lag toen op tafel het groote zgn. *Kolonisatierapport* van Du Bus van 1 Mei 1827, aan de bewerking waarvan een groot aandeel had genomen Gijsbert Karels oudste zoon Willem van Hogendorp die Du Bus in ambtelijke betrekking naar Indië had vergezeld. (onvolledig résumé van het *Kolonisatierapport*).

„Elout, sinds 1824 Minister van Koloniën, vereenigde zich met deze denkbeelden. Hij bood den Koning een ontwerp besluit aan, regelende de uitgifte van woeste gronden in pacht of huur. De Koning, eer hij besliste, onderwierp de zaak aan het oordeel van een raadsman, in wiens inzicht en talent in zake organisatie van arbeid hij bijzonder vertrouwen stelde: van den zoeven uit de West teruggekeerden Van den Bosch. (Overzicht van den loopbaan van Van den Bosch tot 1827).

„In 1827 droeg de Koning hem de reorganisatie van het bestuur in de West op, eene taak die hij naar 's Konings genoegen vervulde. Hij had daar een diepen indruk gekregen van de productieve kracht, die in georganiseerden negerarbeid lag, en sprak, nu de Koning hem Elout's ontwerp voorlegde de vrees uit, dat bij vrijen arbeid van den niet-ijverigen Javaan, de particuliere landbouwnijverheid in Nederlandsch-Indië niet tegen de slavenkoloniën zou kunnen concurreeren. Eene proefneming met Elout's plan noemde hij niettemin wenschelijk, zoodat in het 16 Mei 1829 door den Koning vastgestelde (maar reeds eerder gereedliggende) R.R. aan de Indische Regeering wordt opgedragen te bevorderen „ondernemingen van Europeanen en anderen, aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan in

eigendom, huur of erfpacht". Nadat Elout dus gemeend had hem tot G.G. te kunnen voordragen en hij daartoe was benoemd, nam Van den Bosch evenwel eene andere houding aan, en ontraadde bij advies van 6 Maart 1829 de toepassing van Elout's stelsel, wjl het te geringe kans bood op dadelijk voordeel voor de Indische kas. Men diende er zeker eene proef van te nemen om ervaring op te doen, maar moest tevens iets anders bij de hand nemen, dat dadelijk inkomsten verzekerde: „het oude stelsel der Compagnie of dat der gedwongen cultuur". Het Gouvernement heeft zich te beschouwen als eigenaar van den grond; het moet het gebruik van gronden afstaan tegen levering van een product dat niet meer dan 66 dagen arbeids vordert en waarvan de cultuur niet meer dan $\frac{1}{5}$ van den grond behoeft te beslaan; (résumé van de regeling der Europeesche suiker-, indigo- en katoen-fabricage).

„Elout verzette zich, maar „noode alle politieke en commercieele beschouwingen ter zijde stellende", vereenigde de Koning zich, wegens uitputting der schatkist, met de denkbeelden van Van den Bosch, waarop Elout (1 Januari 1830) zijn ontslag nam. Van den Bosch vertrok naar Indië met een instructie, welke hem opdroeg, de producten van voor de Europeesche markt geschikte gewassen op Java op te voeren tot minstens f 5,— per hoofd der bevolking; en tevens met een R.R., dat nog met medewerking van Elout tot stand was gekomen en waarin van gedwongen arbeid geen sprake was. Er werd nu eenvoudig aan Art. 80 van dat reglement (résumé van het eerste lid van Art. 80 R.R. 1830) een tweede lid toegevoegd: (citaat van het tweede lid van Art. 80).

„Met deze bijvoeging werd Elout's R.R. bij publicatie van 19 Januari 1830 afgekondigd."

3. Afgezien van de afzonderlijke feiten, komt deze voorstelling in haar ensemble beschouwd, neer op een ernstige beschuldiging, tegen het zedelijk karakter van één der grootste persoonlijkheden in onze moderne koloniale geschiedenis.

Elout zou zijn goedkeuring aan het Kolonisatieplan hebben gegeven en in overeenstemming daarmee:

1° een ontwerp besluit hebben aangeboden;

2°. een Regeerings-Reglement hebben ontworpen.

Van den Bosch zou Elout in den waan hebben gebracht, dat hij, ondanks bezwaren, een proef met de vrije ondernemingen wenschelijk keurde, en op grond daarvan (*dus*) zou Elout hebben gemeend hem tot Gouverneur Generaal en uitvoerder van zijn, Elouts ontwerp-Agrarisch Besluit en ontwerp-R.R. te kunnen benoemen.

Maar *nadat* hij op dien grond voorgedragen en benoemd was, zou Van den Bosch een andere houding hebben aangenomen, en bij nota van 6 Maart 1829 de toepassing van Elouts stelsel op een proef na hebben ontraden, en het denkbeeld hebben ontwikkeld der wederinvoering van „het oude stelsel der Compagnie of dat der gedwongen cultuur”.

Elout zou zich tegen deze veranderde denkbeelden hebben verzet; en toen dit verzet niet baatte, omdat de Koning zich met Van den Bosch' denkbeelden betreffende het Cultuurstelsel vereenigde, zou Elout zijn ontslag hebben genomen.

In Elouts R.R. was echter van gedwongen arbeid geen sprake; het kon dus voor de wederinvoering van het Compagnies stelsel niet dienen en om dat R.R. nu voor de toepassing van het Cultuurstelsel pasklaar te maken, zou aan art. 80 van Elouts R.R. 1830, na de vaststelling en na Elouts ontslag, „eenvoudig” een tweede lid zijn toegevoegd; en met deze bijvoeging zou Elouts R.R. zijn afgekondigd.

x Kort gezegd: Van den Bosch die zich voor zijn benoeming aan Elout als een voorwaardelijk voorstander van het Koloniestelsel zou hebben doen kennen, zou, na als zoodanig te zijn benoemd, zijn omgedraaid en zich hebben ontpopt als een voorstander van het Compagniestelsel, tengevolge waarvan Elout, als beginselvast liberaal staatsman zou zijn afgetreden.

Aldus de legende.

b. *De Vorming.*

1. In het aardige boek, dat A. van Gennep heeft gewijd aan „La Formation des Légendes”¹⁾ maakt deze ethnoloog

¹⁾ Vgl. 15.

over dit netelig onderwerp eenige opmerkingen, die ook voor den historicus niet zonder belang zijn. Want historie en legende zijn nauwer verwant, dan men wel weten wil. Dit blijkt op ongezochte wijze uit de bepaling, waarmede Van Gennep de legende van andere verhaalsoorten zoekt te onderscheiden. „Dans la légende”, zegt hij, „le lieu est indiqué avec précision; les personnages sont des individus déterminés; leurs actes ont un fondement *qui semble*¹⁾ historique et sont de qualité héroïque²⁾. Is het met de „historie” anders gesteld? Over welk middel beschikt zij eigenlijk, om de handelingen harer personen iets beters te geven dan den *schijn* van historiciteit? Wat zou zij ook meer kunnen? De historie boekt, op haar best, immers slechts voorstellingen van voorstellingen!

Deze waarheid klemmt te meer, wijl de vormende kracht, die schept wat dan historie genoemd wordt, in wezen dezelfde is als de motorische kracht van alle legendevorming: „Aussi convient-il de régarder les légendes en général comme un produit de ce que Th. Ribot nomme le raisonnement mixte où „la logique du sentiment” cherche tantôt à découvrir, tantôt à démontrer³⁾. Neem om 't even welke nationale geschiedenis ter hand en de nauwe verwantschap van legende en historie springt U in 't oog. Alle geschiedenis is, noodzakelijkerwijze, partij-geschiedenis; zoo is ook de onze na 1848 uitgesproken-liberale partijgeschiedenis. Dit is ook niet erg, zoo men het zich slechts bewust is.

Nog een andere opmerking van Van Gennep treft den historicus door haar juistheid: „En général, il faut du temps pour que les légendes se forment. Maar, waarschuwt hij, „il ne faudrait pas croire que la formation des légendes soit un phénomène du passé. Il en naît à chaque instant⁴⁾” Alleen: „les cas nets sont rares⁵⁾).

Des te meer is het zaak, om, wanneer zich zulk een zeld-

1) Ik cursiveer. K.

2) Vgl. 15, p. 22.

3) Vgl. 15, p. 264.

4) Vgl. 15, p. 261.

5) Vgl. 15, p. 254.

zaam geval van klaarblijkelijke legende-vorming voordoet, haar wordings-geschiedenis met ijver te achterhalen en tot onderlinge leering en vermaning zorgvuldig vast te leggen. Geen middel is dienstiger om ons te verlossen van den ingekankerden waan, dat onze moderne historio-graphie „objectief” zou zijn. Want, nietwaar, zoo dit geschiedt aan het groene hout, wat zal aan het dorre geschieden?”.

2. Het luttel getal jaren, dat tusschen de geboorte en de meerderjarigheid onzer legende verlopen is, maakt het, in dit bijzonder geval, niet al te moeilijk, hare wordings-geschiedenis na te speuren.

Vier stadia zijn te onderscheiden:

A. De historische bronnen:

Deze zijn twee in getal; onderling onafhankelijk.

1. D. C. Steyn Parvé: Het Koloniaal Monopoliestelsel getoetst aan Geschiedenis en Staathuishoudkunde, 's-Gravenhage, 1840, en: Het Koloniaal Monopoliestelsel getoetst aan Geschiedenis en Staathuishoudkunde, nader toegelicht door den schrijver, Zalt Bommel, 1851; (Steyn Parvé 1850 en Steyn Parvé 1851);

2. (P. J. Elout): Bij dragen tot de kennis van het Koloniaal Beheer, enz., 's-Gravenhage, 1851 en: Bijdragen betrekkelijk Koloniale en andere aangelegenheden in den Raad van State behandeld, enz., 's-Gravenhage, 1874; (Elout 1851 en Elout 1874).

B. De Propagandistische Bewerking:

N. G. Pierson: Het Kultuurstelsel, Amsterdam, 1868 en: Koloniale Politiek, Amsterdam, 1877, (Pierson 1868 en Pierson 1877).

C. De Wetenschappelijke Bewerking:

J. de Bosch Kemper: Geschiedenis van Nederland na 1830, met aantekeningen en onuitgegeven stukken, II, s-Gravenhage, 1874, (Bosch Kemper).

D. De Legende:

H. T. Colenbrander: Koloniale Geschiedenis, III, 's-Gravenhage, 1926, (Colenbrander).

Boeiend is nu het schouwspel: hoe „la logique des sentiments” de stof in den gewenschten geest omwerkt; hoe de wetenschap tevergeefs tracht corrigeerend op te treden, hoe eindelijk de legende, geheel los van de historische werkelijkheid, zich vrij als een vogel in de wolken der verbeelding verheft.

3. Gaan wij thans na, welke data in deze geschriften te vinden zijn, en hoe zij tot de legende zijn aaneengeschakeld.

A.I. In Steyn Parvé¹⁾ 1850 zegt de schrijver — een Indisch ambtenaar, die in Maart 1849 Indië verlaten en een reis door Middel-Europa gemaakt had — in zijn voorbericht, dat hij gaarne uitvoeriger had willen zijn, doch hij zou daardoor zijn vervallen in de opname van byzonderheden en oorkonden, *wier mededeeling ons welligt niet vrijstond*”²⁾. Op p. 173 geeft hij echter tòch een „oorkonde”:

„Onder de personen, die” (over het Kolonisatie-rapport) „in het Moederland werden gehoord, bevond zich ook de Generaal Van den Bosch, die destijds was teruggekeerd uit de West-Indische Koloniën. . . Het oordeel van dezen staatsman is te merkwaardiger, omdat hetzelfde ook dienstig kan zijn bij de latere beschouwingen van zijn eigen bestuur in Oost-Indië. Wij ontleenen hetzelfde uit eene nota, waarvan door hemzelf onderscheidene afschriften zijn verspreid en de mededeeling dus niet ongeoorloofd kan zijn.”³⁾

Uit de Korte Nota worden slechts enkele fragmenten afgedrukt: de beide kernen zijn vervat in de volgende zinsneden:

„Ik doe volkomen regt wedervaren aan de lumineuze wijze, waarop het stelsel van Kolonisatie in het onderwerpeijk rapport behandeld is. . .

„Een enig punt echter en wel een punt van het hoogste belang, waarvan de *réussite van het ontwerp geheel afhangt*”⁴⁾, is daarbij niet in aanmerking genomen. Het mogelijk debiet namelijk der voortbrengselen, voor de markt in Europa geschikt, welke men zich voorstelt middelens de voorgedragene inrigting te doen telen. Het is eene erkende daadzaak, dat geen product van industrie met voordeel kan worden geteeld, tenzij daarvan het debiet kan worden verzekerd.

¹⁾ D. C. Steyn Parvé, geb. Batavia 1812; zoon van Jan Adriaan, lid van de Algemeene Rekenkamer te Batavia, resident van Madoera en Soemenap, en Anna Gerhardina Couperus; 1829 Jur. stud. te Leiden; O.I. ambtenaar; 1841 referendaris Algemeene Secretarie onder Merkus; 1848 in missie naar Timor Delhi; 1850 ontslag; woonde sedert te Londen; † 1882.

²⁾ Ik cursiveer, K.

³⁾ Ik cursiveer, K.

⁴⁾ Ik cursiveer, K.

„Maar de zaak, uit andere oogpunten beschouwd, . . . schijnt mij van zulk een hoog belang . . . dat over alle bezwaren behoort te worden heengestapt, en overgegaan tot het nemen eener proeve en dat wel op een schaal, breed genoeg om het resultaat voor beslissend te houden, en nogtans niet zoo ruim, dat bij eene eventueele mislukking, daaruit groote nadeelen zouden moeten ontstaan.

Hieruit ziet men — concludeert Steyn Parvé 1850 —

„dat de heer Van den Bosch geheel met den heer Du Bus instemde, maar de eenige hinderpaal tegen een goeden uitslag zat in de omstandigheid, dat destijds de markt van Europa reeds overvloedig voorzien was van de koloniale voortbrengselen, welke men op Java in het groot geteeld had.

Nu vraagt men zich al dadelijk hoe het dan mogelijk was, dat de heer Van den Bosch reeds onmiddellijk en wel in 1829 een plan voordroeg, waarbij de geheele Javaansche bevolking dienstbaar wordt gemaakt aan de gedwongen voortbrenging van diezelfde koloniale goederen, waarmee de Europesche markt reeds was overladen?”

De kern der eerste grondvoorstelling ligt dus in een tegenstelling tusschen overtuiging en handeling: Van den Bosch schrijft een Korte Nota, waarin hij zich züs uitdrukt, terwijl hij kort daarna zóó handelt. Wanneer Van den Bosch deze Korte Nota schrijft, zegt Steyn Parvé niet. De tekst suggereert, dat zulks zou geschied zijn toen hij, na zijn terugkeer uit de West (door wien?) over de zaak gehoord werd. Maar hij zegt het niet; ook ontbreken nog de voorstellingen, zoowel dat deze Korte Nota zou geschreven zijn vóór de benoeming van Van den Bosch tot Gouverneur Generaal, als dat haar inhoud Elouts voordracht zou hebben beïnvloed.

Met stelligheid wordt alleen gezegd, dat er slechts een korte spanne tijds ligt tusschen het schrijven van de Korte Nota en de invoering van het Cultuurstelsel en dat de Korte Nota anterior is aan die invoering.

A.2. Het volgend jaar, 1851 publiceert Elouts zoon een kleine bundel stukken uit het archief van zijn in 1841 overleden vader. In de inleiding van deze uitgave bespreekt hij ook het conflict met Van den Bosch:

„Ook het vraagstuk der kolonisatie had . . . eene andere wending gekregen . . . Aan den Commissaris Generaal Du Bus werd aanbevolen het doen van een nauwkeurig onderzoek ook van dat punt. Dit onderzoek . . . werd aan den Koning . . . bij rapport van den minister Elout van 13 Mei 1828 en het daarbij gevoegd ontwerp van besluit aangeboden; met welk een en ander de Raad van State zich bij rapport van 21 September 1828, op kleine byzonderheden na, geheel vereenigde.

„Zoo vleyde zich de minister Elout in dit opzicht met de vervulling zijner wenschen voor Java; en met overleg van den Luitenant Generaal Van den Bosch, wiens volbrachte zending naar de West Indiën ook zijne byzondere tevredenheid had verworven en die op zijne voordracht tot Gouverneur Generaal van Neerland's Indië werd benoemd, *zorgde hij, bij de artikelen 108 en 109 van het R.R., voor bepalingen dienovereenkomstig*¹⁾. Het bleek echter *later*¹⁾ dat niet door beide die bewindslieden dezelfde kracht en uitgestrektheid aan die bepalingen werd toegekend . . .

„Toen echter de minister Elout zich van het verschil van stelsel had overtuigd, en de Koning gemeend had, zich om de geldelijke ongeligheden, *met terzijdestelling van politieke en commerciële beschouwingen*¹⁾ te moeten vereenigen met de voorstellen van den nieuw benoemden Gouverneur Generaal, onttrok zich de eerste . . . aan de verdere behandeling van zaken.”

Drie voorstellingen:

1°. Van den Bosch is benoemd „op voordracht” van Elout. Een 48'er moet hieruit lezen: „Elout heeft Van den Bosch gekozen; is althans voor zijn keuze verantwoordelijk geweest”. Ook hier ontbreekt nog de voorstelling, dat Elouts voordracht in verband stond met de, 't zij door de Korte Nota, 't zij op andere wijze door Van den Bosch gewekte overtuiging, dat hij met Elout homogeen was inzake de agrarische quaestie. Alleen van Elouts ingenomenheid met Van den Bosch' *werk* in West-Indië, niet met zijn *beginsels* wordt ter verklaring van de voordracht gewag gemaakt.

2°. Elout heeft een samenhangend agrarisch stelsel ontworpen; *hij* was het, die zorgde voor de met dat stelsel strookende art. 108 en 109 in R.R. 1830.

3°. *Later*, dus na de vaststelling van R.R. 1830, ontstond meningsverschil tusschen Elout en Van den Bosch over de

¹⁾ Vgl. II, p. XIV. Ik cursiveer, K.

strekking van art. 108 en 109; toen Elout zich van dit verschil van stelsel bewust werd en de Koning het stelsel Van den Bosch koos, trad Elout af.

De kern van deze tweede origineele voorstelling is: Elout zou zijn afgetreden wegens een na 16 Mei 1829 ontstaan meeningsverschil met Van den Bosch over het landbouwstelsel, (echter *niet* over de uitbreiding van het Preangerstelsel, maar over de Europeesche Kolonisatie.).

Nu begint de combinatie tusschen beide voorstellingen. Steyn Parvé 1851 wijst den weg. Hij drukt nu de Korte Nota in zijn geheel af; geeft het stuk zijn titel, die een indiening vóór Van den Bosch' benoeming tot G.G. praesumeert, en maakt een vergelijking tusschen den inhoud van de Korte Nota en Van den Bosch' kort te voren aan de Tweede Kamer medegedeeld Advies van 6 Maart 1829¹⁾.

„Het zal wel altijd eene moeyelijk op te lossen vraag blijven, hoe de heer Van den Bosch onmiddellijk later een stelsel van landbouw op Java in het leven riep, waarbij de productie dierzelfde koloniale waren, waarvan de markt in Europa overvloedig was voorzien, door allerlei kunst en dwangmiddelen moest worden vermeerderd, zonder dat voor die productie eenige grens of beperking werd gesteld”²⁾.

Ook wordt nu gesteld dat Elouts aftreden niet gelijk Elout 1851 stelt, om meeningsverschil over de strekking van art. 108 en 109 R.R. 1830, maar wegens zijn verzet tegen de in dit Advies ontwikkelde plannen:

„Geen wonder dan ook dat zijne voorstellen en bedoelingen reeds dadelijk eenen hevigen tegenstand ontmoetten bij het hoofd van het Departement van Koloniën, den heer Elout. Deze tegenstand ging zelfs zoo ver, dat hij de portefeuille nederlegde toen de Koninklijke goedkeuring de voorstellen van den heer Van den Bosch had bekrachtigd”³⁾.

Het is echter eerst Pierson 1868, die aan Steyn Parvé 1851's, zonder critiek als juist erkende, voorstellingen, door de aanscherping van de tegenstellingen en de levendigheid van uitbeelding, het karakter verleent van een historische legende.

¹⁾ Vgl. 34, p. 294.

²⁾ Vgl. 34, p. 69.

³⁾ Vgl. 34, p. 71.

„Twee adviezen bracht” (van den Bosch) „hierover uit en merkwaardig¹⁾ is het verschil dat tusschen beide bestaat. In het eerste geeft hij onverholen¹⁾ zijn ingenomenheid te kennen bij de wijze waarop Du Bus de door hem voorgedragen plannen had toegelicht.

„Alle bedenkingen daartegen meermalen ingebracht”, zegt hij, „zijn daarbij rijpelijk overwogen en wederlegd.” Slechts één bezwaar had de landvoogd naar zijn meening over het hoofd gezien . . .” (Maar desondanks) „achtte hij het zoozeer te wenschen dat eens proefondervindelijk beslist wierd, in hoeverre Java vatbaar is voor „een stelsel van vrije industrie”, dat naar zijn overtuiging „over alle bezwaren behoorde te worden heengestapt en overgegaan tot het nemen eener proeve, en dat wel op een schaal, breed genoeg om het resultaat voor beslissend te houden, en nochtans niet zoo ruim, dat bij eventueele mislukking daaruit groote nadeelen zouden moeten ontstaan.”

„Geen spoor dus van een plan tot invoering van het kultuurstelsel; wat kon Du Bus meer verlangen, dan dat zijn denkbeeld aan een ernstige proef werd onderworpen? Het zou dan van zelf wel blijken, of Java met de West-Indische koloniën concurreeren kon en of de rijstbouw de voordeeligste kultuur voor ontginners van woeste gronden was. Ook Elout ontdekte in het uitgebragte verslag niets, dat hem recht gaf om in den voormaligen Commissaris over de West-Indische Koloniën een tegenstander van den vrijen arbeid te zien; hij aarzelt dan ook, zoo ver men weet, geen oogenblik om de benoeming van Van den Bosch als Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië aan den Koning voor te dragen. Den 16 October 1828 had die benoeming plaats.

„Maar ziet, in Maart 1829 brengt Van den Bosch een tweede advies uit over hetzelfde onderwerp. In dat stuk heerscht een geheel andere geest dan in het vorige. Nu heet het niet meer: „Ik doe volkomen recht aan de lumineuze wijze, waarop het stelsel van kolonisatie in het onderwerpelijk rapport behandeld is . . .” etc. „maar: „Al dadelijk is het mij toegeschenen dat het systhema, door den heer Commissaris Generaal voorgesteld, den grootsten invloed en de bedenkelijkste gevolgen zou kunnen hebben, zoo op den staat der productie op Java als op de Gouvernementsinkomsten en andere aangelegenheden aldaar.” De bezwaren tegen het plan van Du Bus worden veel breeder uitgemeten dan in het eerste advies. Weliswaar blijft Van den Bosch ook nu het nemen van een proef (met Elout's plan) aanbevelen,” maar . . . aan het slot van zijn advies levert hij zelfs een warme aanprijzing van „het oude stelsel der voormalige compagnie of dat der geforceerde cultuur . . .

„Welk een snelle verandering van gevoelen in weinige maanden tijds! De man, die eerst over alle moeyelijkheden heenstappen en het stelsel van Du Bus op breede schaal toepassen wilde, . . . diezelfde man

¹⁾ Ik cursiveer, K.

was nu op eens van oordeel, dat het stelsel der O. I. Compagnie verreweg de voorkeur verdiende boven elk ander¹⁾.

Elout kon echter tot de uitvoering van een regeeringsbeleid, dat op zulke beginselen zou rusten, de hand niet leenen. Moest de liberale politiek om financieele redenen voor een ander stelsel wijken, dan zou de Koning ook een anderen Minister moeten kiezen. Hij bleef aan zijn overtuigingen getrouw en nam in den zomer van 1829 zijn ontslag²⁾.

C. Bij Bosch Kemper komt de reactie van het objectieve historisch oordeel. Hij vestigt er de aandacht op, dat Pierson de tegenstelling tusschen de Korte Nota en het Advies exagereert.

(Van den Bosch) „verklaarde zich” (in de Korte Nota) „echter niet tegen het nemen van een proef, maar reeds toen vestigde hij de aandacht op de groote moeyelijkheden, waaraan het voorgedragen stelsel van kolonisatie zou zijn onderworpen, *hetgeen door de bestrijders van Van den Bosch niet genoegzaam in het oog is gehouden, waardoor zij een groot verschil tusschen deze nota en het later advies meenen te zien, dat bij nauwkeurige lezing inderdaad niet bestaat*”^{3) 4)}.

Door een gebrek aan voldoende historische critiek neemt echter ook Bosch Kemper als „stellig” aan, dat de Korte Nota September/October 1828 is gedateerd:

In een eenvoudige nota, zonder dagteekening, zonder adres en zonder onderteekening, *maar stellig door hem gericht aan den minister van Koloniën, na zijn terugkomst uit West-Indiën, en vóór zijn benoeming als Gouverneur Generaal*^{5) 6)}.

Hierdoor krijgt Pierson 1877 de gelegenheid, de zakelijke juistheid van Bosch Kempers critiek terzijde schuivend, zijn standpunt zegevierend te handhaven:

Bosch Kemper „ontkent dit” (nl. de scherpe tegenstelling tusschen beide stukken). „Toch geeft hij toe, dat de Korte Nota aan Elout gericht en „„stellig”” vóór de benoeming van Van den Bosch geschreven is. De heer Kemper acht dus het volgende aannemelijk. Na de ontvangst der Korte Nota werkt Elout mee om Van den Bosch tot Gouverneur Generaal te verheffen; na kennis te hebben genomen van het

1) Vgl. 28, p. 110—1.

2) Vgl. 28, p. 108.

3) Vgl. 5, p. 268.

4) Ik cursiveer, K.

5) Vgl. 5, p. 267—8.

6) Ik cursiveer, K.

Advies zegt hij: ik kan geen minister blijven, als dit advies wordt opgevolgd¹⁾).

D. Zonder verdere critiek gaat ze nu in de historische literatuur over. Bij Colenbrander wordt ze slechts nog wat opgemaakt, zonder dat ze in de wezenlijke trekken nog wijziging ondergaat.

c. De Moraal.

1. De legende, ook de historische legende, onderscheidt zich van de verhaalsoorten met een zuiver aesthetische bedoeling door haar utilitaire strekking. De echte geschiedenis is „amoraliste”; de historische legende is, in wezen, „conte moral”²⁾. Zij wil iets beweren, iets bewijzen: „elle a la valeur d'une explication et d'une justification”³⁾.

De oude theorie, die in de vorming der legenden het werk ziet der collectieve verbeelding, wordt tegenwoordig meer en meer losgelaten; het „procédé d'invention” is bij de Kwakiutl van Columbia en de Arunta van Australië volmaakt hetzelfde, als bij de economen van Amsterdam en de historici van Leiden. Overal ziet men begaafde individuen als legende-dichters optreden, en steeds geschiedt de daartoe aangebrachte „déformation nécessaire” der feiten met een bepaald, nuttig, doel. Het meest voorkomend „motif psychologique de l'invention” is de rechtvaardiging of verheerlijking, hetzij van een persoon, vaak een „voorvader”, hetzij van de groep, natie of partij, waartoe de legende-dichter behoort. Zeer terecht zegt Van Gennep omtrent de tijdens de Restauratie gevormde Napoleontische legende, dat zij is „d'origine littéraire”; zij is „imposée à la bourgeoisie par les partisans ou les ennemis de systèmes politiques précis”⁴⁾.

In zeer enkele gevallen heeft de legende bijgedragen om de historische waarheid voor vergetelheid te bewaren; „dans la plupart cependant il a été une cause d'altération de cette vérité . . . batailles perdues que la tradition prétend au con-

¹⁾ Vgl. 29, p. 84, noot 2. Het woord „Korte” door mij ingevoegd. K.

²⁾ Vgl. 15, p. 16.

³⁾ Vgl. 15, p. 263.

⁴⁾ Vgl. 15, p. 192.

traire gagnées; chefs couards dépeints comme doués d'un courage indomptable" . . . ¹⁾). Als consequentie hiervan ondergaat de tegenfiguur vaak een deformeerende kunstbewerking; de held der geschiedenis wordt vaak de „villain” der legende.

In die tegenstelling van het gepersonifieerde Goed en Kwaad dient de legende ten slotte ook haar „but d'édification”; haar hoogste doel is *stichting* van gelijkgezinden.

De zielkundige werking van zulk een legende, in den vorm van gedelgd schuldbesef of verhoogd zelfgevoel, is vaak van eminent nut voor de betrokken persoon, partij of natie, en dit nut verklaart de eereplaats, — vroeger meest als priester, tegenwoordig veelal als professor —, die den maker van een welgeslaagde historische legende door zijn groep pleegt te worden ingeruimd.

2. Bij de legende onder het mes, zijn de opgesomde momenten reeds bij de geboorte in zeldzame volledigheid werkzaam. Ook in dit geval ligt de oorsprong der legende in de begeerte tot rechtvaardiging en verheerlijking van een bepaald persoon; in P. J. Elouts streven den voor het Cultuurstelsel mede-verantwoordelijken vader, in de (na 1848 disreputabele) historie van de invoering van dat stelsel de heldenrol te doen spelen. Deze rol zou hierin hebben bestaan, dat Elout, toen de Koning in een meeningsverschil tusschen hem en Van den Bosch over het landbouwstelsel de zijde van den Landvoogd koos, als goed liberaal en „verantwoordelijk” staatsman zijn ontslag zou hebben aangeboden.

Immers schrijft Elout over de ontslagquaestie letterlijk het volgende:

„Het bleek echter later, dat niet door beide die bewindsmannen” (Elout en Van den Bosch) „de zelfde kracht en uitgestrektheid aan die bepalingen” (art. 108 en 109 R.R. 1830) „werd toegekend.” ²⁾

En hij voegt er in een noot bij:

„zijnde het tot juist begrip der zaak genoegzaam voorgekomen den

¹⁾ Vgl. 15, p. 262.

²⁾ Vgl. 11, p. XIII.

eersten brief van den minister Elout, den laatsten van den Luitenant-Generaal Van den Bosch op te nemen."

Tusschen den door Elout aangehaalden en, zij het niet in extenso, gepubliceerden brief (lees brieven) van 20 Mei en die van 15 Juni liggen drie andere stukken¹⁾, die Elout blijkens zijn bovenaangehaalde woorden moet hebben gekend. Uit deze weggelaten brieven blijkt nu juist ten duidelijkste, dat Elout is heengegaan *niet* wegens een quaestie over de interpretatie van art. 108 en 109 R.R. 1830 en dus wegens verschil van meening *niet* over het landbouwstelsel, maar over het handelsstelsel. Het *kan* dus Elout niet onbekend zijn geweest, dat de door hem gegeven voorstelling onjuist was en hij *moet* hebben geweten, dat de publicatie van slechts twee brieven, in strijd met zijn bewering, juist *niet* genoegzaam was om van de ontslagreden „een juist begrip" te krijgen. En men moet dus wel aannemen, dat hij deze overige brieven heeft weggelaten, om het verwerven van een juist begrip onmogelijk te maken. Dit is begrijpelijk, omdat de werkelijke reden van Elouts ontslag, nl. zijn onvermogen om een positieve oplossing te geven voor de drie groote aanhangige quaesties, natuurlijk zijn houding heel wat minder heroïsch maakt.

Kort gezegd, Pietje Elout, zooals zijn clubgenooten hem bleven noemen, heeft in zijn bronnen-publicatie een beetje geknoeid om zoo Papa's historisch portret wat te flatteeren.

3. Wat begonnen was in het belang van de reputatie van een bepaald persoon, wordt door Steyn Parvé en vooral door Pierson voortgezet in het belang van een bepaalde partij.

Bij Pierson beleeft men een ware explosie van doctrinair hartstocht. Er bestond destijds in de Indische kringen nog een overlevering, die op in 't algemeen juiste wijze de kern van de geschiedenis weergaf: men had, luidde het verhaal, in 1829 zijn toevlucht tot het Cultuurstelsel moeten nemen, omdat de productie van de Java-stapelartikelen in vrijen arbeid destijds niet loonend was. Nu zou men geneigd zijn aan te nemen dat althans een econoom als Pierson on-

¹⁾ Vgl. Aangangsel.

middellijk zou inzien, dat de bruikbaarheid, in 1829, van het „stelsel Elout” inderdaad uitsluitend een quaestie van kostprijzen geweest was, en dat, als men Van den Bosch' berekeningen niet vertrouwde, er inderdaad niets anders op zat, dan, zooals deze zelf voorstelde, onder de gunstigst-mogelijke voorwaarden, een proef te nemen. Erkende Pierson zelf niet:

„Wat kon Du Bus meer verlangen, dan dat zijn denkbeeld aan een ernstige proef werd onderworpen? Het zou dan vanzelf wel blijken, of Java met de West-Indische Koloniën concurreeren kon”¹⁾.

Het schijnt zoo eenvoudig. Maar neen, evenmin als Elout, evenmin als Van Hogendorp, zou Pierson in 1829 voor een proefneming te vinden geweest zijn:

„Moet nog,” vraagt hij met een beroep op de wetgeving van C.C. G.G. in 1819, „proefondervindelijk beslist worden over de waarde van een stelsel, dat reeds tien jaren lang aan de ondervinding is getoetst?”²⁾

Het antwoord is, dat men wellicht *geen* econoom moet zijn om te begrijpen, dat een productie-methode, die rendabel geweest was in de jaren nà 1819, toen de koffie *f* 40,— per pikol deed, volkomen onbruikbaar kon geworden zijn in 1829, toen de prijs tot *f* 17,— per pikol was ingezakt.

Doch voor zulke nuchtere feiten had de dogmatiek van een Pierson geen oog. Het stond bij hem van te voren vast, dat de overlevering van 1829 niet alleen onhistorisch, maar ongerijmd was.

„Waarom heb ik bij deze historische questie stil gestaan? Om dezelfde reden, waarom ik in de vorige lezing trachtte aan te toonen, dat de treurige ondervindingen, in de jaren 1819—1826 opgedaan, niets bewijzen tegen de mogelijkheid van den vrijen arbeid op Java. Bestond er niet ten aanzien van de redenen, die tot de invoering van het kultuurstelsel hebben geleid, een overlevering, dan zou de econoom dit onderwerp veilig aan den geschiedschrijver kunnen overlaten. Maar die overlevering bestaat en men moet haar in rekening brengen. Nog altijd wordt door velen verzekerd, dat het kultuurstelsel alleen daarom is ingevoerd, omdat het stelsel van Elout was mislukt, en het aan de regering in het moederland dus gebleken was, dat vrije arbeid voor Java niet paste. Werd deze verzekering eenmaal als waarheid aangenomen, dan zou het niet moeilijk meer vallen de regeling van Van den Bosch als een afdoende oplossing der koloniale questie voor te stel-

¹⁾ Vgl. 28, p. 109.

²⁾ Vgl. 28, p. 112.

len, ja het bestaan dier questie zelve toe te schrijven aan de stijfhoofdigheid van eenige weinigen. Doch wij kunnen en mogen haar niet aannemen. Want de overlevering is niet alleen onhistorisch, zij is tevens ongerijmd" ¹⁾).

En zoo deed Pierson dan geschiedenis en legende stuivertje wisselen: de historisch volkomen juiste overlevering werd vervangen door de tot onvervalschte geschiedenis verheven legende:

„En zoo blijft dan, daar de overlevering de plaats moet ruimen voor de onvervalschte geschiedenis, de koloniale questie een ernstig vraagstuk, waaraan nog geen duurzame oplossing is gegeven" ²⁾).

4. Dat nu de dogmatische vóoringenomenheid zich ook in de waardeering der personae dramatis deed gelden spreekt van zelf.

„Elout kon echter tot de uitvoering van een regeeringsbeleid, dat op zulke beginselen zou rusten, de hand niet leenen. Moest de liberale koloniale politiek om finantieele redenen voor een ander stelsel wijken, dan zou de Koning ook een andere Minister moeten kiezen. Hij bleef aan zijn overtuigingen getrouw en nam in den zomer van 1829 zijn ontslag Meer volgbaar was de Generaal Van den Bosch . . . Van den Bosch moest een keus doen. Verbood hem zijn consciëntie om op die wijze Java te besturen, dan kon hij de man niet zijn, dien de Koning op dat oogenblik noodig had. Maar zijn consciëntie liet het hem toe" ³⁾).

Zoo wordt de zakelijke in een moreele tegenstelling getransponeerd. Dat Van den Bosch den Koning diende uit volle persoonlijke overtuiging, komt bij Pierson niet op.

Elout, de liberale staatsman en (vermeende) tegenstander van het Cultuurstelsel wordt bij hem de moreele held, de man van beginselen, die aan zijn nauwgezet geweten zijn ambt offert; Van den Bosch, de man wiens consciëntie ruim genoeg is, om den dienaar te kunnen zijn, dien de Koning gebruiken kon.

Zoo had dan de legende als „conte morale" haar vollen wasdom bereikt, en in dien vorm heeft zij de opeenvolgende geslachten gesticht.

¹⁾ Vgl. 28, p. 111—2.

²⁾ Vgl. 28, p. 113.

³⁾ Vgl. 28, p. 108—11.

HOOFDSTUK III.

DE FEITEN.

a. De Stellige Feiten.

Pogen wij nu — ons de critische waardeering voorbehoudende — eerst de feiten, die geleid hebben tot het conflict Elout-Van den Bosch, in de juiste volgorde en samenhang te brengen.

1. In April 1827, veertien maanden na zijn aankomst op Java, voltooit Willem van Hogendorp zijn Kolonisatie-rapport. Du Bus „vergenoegt” zich „met *pro forma* het stuk te doen voorlezen en de lectuur geregeld door te slapen”, waarna hij „geparafeerd en geteekend heeft, zonder op dit oogenblik nog te weten wat er in staat”¹⁾. Nadat Du Bus aldus „door zijn handteekening” van het rapport „possessie genomen had”, wordt het in Juli door kolonel Lucas meegenomen naar Holland, waar het in den nazomer aankomt en 27 September bij Elout in advies gaat²⁾. In Regeeringskringen maakt het een goeden indruk: „Elout en Baud” schrijft G. K. van Hogendorp in October aan zijn zoon, „hebben er mij met ongemeen veel lof van gesproken”. Elout wil den jongen man benoemd zien tot commissaris „om de zaak van de kolonisatie in te voeren”³⁾.

2. In diezelfde maand, 12 October, wordt Van den Bosch benoemd tot Commissaris-Generaal voor de West-Indische bezittingen; hij vertrekt 18 October naar zijn bestemming.

3. Enkele dagen na zijn vertrek, 23 October, werd de „eerste aanvraag om een buitengewone tegemoetkoming voor

¹⁾ Vgl. 18, p. 99.

²⁾ Vgl. aanteekening op het stuk.

³⁾ Vgl. 18, p. 57, 103.

Nederlandsch-Indië", d.w.z. om toestemming tot verhooging der leening van *f* 20.000.000 met *f* 2.700.000, ingediend; het ontwerp wordt 24 November door de Tweede Kamer aangenomen en 22 December door den Koning bekrachtigd.

4. De vraag, hoe deze gelden zullen worden besteed, leidt tot een 31 October beginnende gedachten-wisseling tusschen den Koning, Appellius en Elout, die eindigt met Elouts hoogerbesproken rapport van 21 Januari 1828: ¹⁾ stilzitten en afwachten.

5. 13 Mei 1828 volgt Elouts voorstel naar aanleiding van het Kolonisatierapport; dit wordt 31 Mei door den Koning om advies naar den R. v. S. doorgezonden. 6 September komt nog een rekest in van het Engelsche Lagerhuis-lid, W. J. Money, mede-eigenaar van de Pamanoekan en Tjassem landen; ook dit stuk wordt, vergezeld van een advies van Elout van 4 October, 8 October aan den R. v. S. gezonden ter behandeling *simul et semel* met het commissoriaal van 31 Mei.

De agrarische quaestie in haar geheelen omvang was dus nu in advies bij den R. v. S.; zoodat de Koning voorloopig niet anders kon doen dan afwachten.

6. Onder die bedrijven komt Van den Bosch uit Paramaribo terug; 24 September is hij voor Hellevoetsluis. Wanneer is hij in den Haag? Het staat niet vast. In elk geval zal hij daar toch niet vóór 26 September zijn opwachting hebben kunnen maken. Heeft hij den Koning aanstonds gesproken? Men mag het aannemen. Kort na zijn aankomst wordt hem door Elout „op 's Konings bevel" ²⁾ het voorstel gedaan „om als G. G. naar Indië te vertrekken" ³⁾. De juiste datum van dit voorstel is niet bekend. Van den Bosch schijnt het voorstel eenige dagen in bedenking te hebben gehouden. Reeds 10 October werd aan G. K. van Hogendorp verzekerd, dat Van den Bosch tot G. G. was aangesteld, doch 11 October vernam hij, dat Van den Bosch wel was aangesteld, maar nog niet aangenomen had ⁴⁾. Dit was echter op dien datum

¹⁾ Vgl. p. 29.

²⁾ Ik cursiveer, K.

³⁾ Vgl. Bronnen, I.

⁴⁾ Vgl. 18, p. 56.

reeds niet meer juist; immers volgens Elouts voordracht van dien datum had Van den Bosch zich toen reeds „bereidwillig verklaard”. Aangenomen, dat Van Hogendorps informatie door de bank twee dagen bij de feiten ten achter is, kan het voorstel aan Van den Bosch moeilijk later dan 9 October zijn gedaan. 's Konings besluit, om Van den Bosch tot G. G. te benoemen, moet dus binnen 14 dagen na diens eerste audiëntie bij zijn thuiskomst gevallen zijn. — 16 October wordt Van den Bosch tot G. G. benoemd. Hij behoeft eerst in Maart te vertrekken en mag zich op zijn uitreis te Rio de Janeiro of elders ophouden¹⁾.

7. Wat is er nu tusschen 26 September en 9 October geschied? Volgens Steyn Parvé heeft de Koning hem „na zijn terugkomst uit de West-Indiën onmiddellijk geraadpleegd, ten aanzien van het stelsel van Landelijk Beheer, dat voor Oost-Indië en in het byzonder voor Java zou moeten worden aangenomen. Aanvankelijk deelde de heer Van den Bosch zijn gedachten omtrent het rapport van den heer Du Bus mede in een „Korte Nota”. *Onmiddellijk*: de term laat weinig speelruimte. Doch slaat het alleen op de *raadpleging* van Van den Bosch door den Koning, of tevens ook op de *mededeeling* door Van den Bosch van zijne gedachten? De Korte Nota draagt bij Steyn Parvé, 1851, p. 274, geen datum, geen onderteekening, geen adres; doch de *titel* luidt: „Nota van den gewezen Commissaris-Generaal van de West-Indische Bezittingen”; is deze titel juist, dan moet de Nota geschreven zijn vóór 16 October.

Is de Korte Nota werkelijk ingediend tusschen 26 September en 16 October, dan behoort zij in de Staats-Secretarie of in Koloniën te vinden zijn. Bij een nauwkeurig onderzoek is echter in die archieven van dit stuk geen spoor aangehouden. Dat Van den Bosch vóór 16 October een Korte Nota over het Kolonisatierapport bij den Koning of bij Elout heeft ingediend, is dus niet komen vast te staan¹⁾. Nader onderzoek is noodig²⁾.

¹⁾ Vgl. 18, p. 56.

²⁾ Vgl. *infra*: X; een conjectuur.

8. 18 October schrijft G. K. van Hogendorp aan zijn zoon, dat Van den Bosch

„zijn gedachten zal¹⁾ laten gaan over den tegenwoordigen staat van Nederlandsch-Indië. Mogelijk is zijn oordeel reeds bepaald, mogelijk niet. In allen gevalle brengt hij vroeg of laat zijn advies uit. Het Reglement op de Regeering staat nu vastgesteld te worden²⁾”.

30. October verkeert men omtrent zijne denkwijze nog steeds in onzekerheid: „Evenwel zoude hij kunnen de middelen van de Oost-Indische Compagnie wederom invoeren om den overvloed van producten voor de Nederlandsche markt te verkrijgen”²⁾. 27 November meldt G. K. van Hogendorp zijn zoon, dat Baud en Elout hem hebben medegedeeld, dat Van den Bosch het Kolonisatierapport „met groot genoegen gelezen heeft en zeer verlangt, dat gij blijft om de hand aan de uitvoering te leenen”²⁾. 1 Januari 1829 raadt G. K. zijn zoon te blijven, om, zooals Elout wil, het Kolonisatierapport in te voeren²⁾. 13 Februari brengt Van den Bosch een bezoek aan G. K. van Hogendorp. Van den Bosch „had eenige stukken gelezen en laat U regt wedervaren. Hij verlangt zeer U op Java te vinden³⁾”.

9. 22 December brengt de R. v. S. zijn rapporten uit op de commissorialen van 31 Mei en 8 October. 29 December verlangt de Koning, dat Van den Bosch om advies zal worden gevraagd; de Koning doet tevens zijn gedachten over den *modus quo* der uitgifte van woeste gronden mededeelen. 6 Maart geeft Van den Bosch zijn advies: Het stelsel van het Kolonisatierapport moet z.i. mislukken, omdat de *kostprijs* van de met vrijen arbeid te verkrijgen Java-producten te hoog zal zijn om ze, bij de lage wereldmarktprijzen, te vertieren. De Java-kostprijs wordt vergeleken met den kostprijs van de slaven-kolonies: de neger verrigt 5 × meer arbeid dan de Javaan; zijn onderhoud is $\frac{3}{4}$ × duurder. Bovendien is de vracht van Java naar de groote consumptie-markten hooger dan die van de West. Nochtans moet een faire proef, die alleen zekerheid geven kan, met het stelsel worden ge-

¹⁾ Ik cursiveer, K.

²⁾ Vgl. 18, p. 57.

³⁾ Vgl. 18, p. 58.

nomen onder leiding van een bekwaam voorstander. Doch tevens dient het Preanger-Stelsel, ietwat gewijzigd, te worden uitgebreid: verplichte aanbouw en levering van export-producten behoort als alternatief van land-rente-betaling algemeen te worden ingevoerd. 9 Maart vraagt Elout aan Van den Bosch nadere toelichting „hoever¹⁾ U.E. tot het vroeger stelsel zou willen terugkeeren”; de vraag is overigens niet alleen, of Van den Bosch' plan „in het afgetrokkene beschouwd, goed en doelmatig is”, maar „of het met de bestaande orde van zaken vereenigbaar is”²⁾. 19 Maart³⁾ antwoordt Van den Bosch: Het in vrijen arbeid gekweekt Java-product kan tegen het product van de slavenkolonies op de wereldmarkt niet mededingen „daar het hoofdproduct hetwelk op Java zou kunnen worden geteeld, door de West-Indische Koloniën 60 pct. goedkooper aan de markt van Europa kan worden gebracht; bedragende het verschil in kosten van transport alleen 40 pct.”¹⁾ Ik, Van den Bosch, besluit daaruit, dat het stelsel van het Kolonisatierapport „geenszins de resultaten kan opleveren welke gewenscht zijn”; „schoon het mij altoos noodzakelijk voorkomt, zulks proefondervindelijk te doen blijken”¹⁾. Ten opzichte van de vraag, „hoever¹⁾ ik tot het vroeger stelsel zou willen terugkeeren, schijnt U.E. mij hier en elders een uitgestrekter voornemen toe te schrijven, om het oude stelsel wederom intevoeren, dan ik werkelijk koester.”

„Ik heb alleen beoogd in zoo verre en op die plaatsen met de vereischte wijziging van de voormalige inrigting gebruik te maken, als zulks zal bevonden worden nuttig te zijn, om een gemodificeerd stelsel van Europeesche Colonisatie intevoeren en dienstbaar te maken, tot de teelt van producten voor Europeesche consumtie, gelijk onder anderen blijken kan uit de zinsnede, voorkomende op bladz. 125 mijner missive waar gezegd wordt: „Met de voorgestelde bepaling kunnen „overigens alle inrigtingen thans op Java aanwezig, zoo wel die der „geforceerde culture in de Preanger Regentschappen, als die der land-rente op Java blijven bestaan, en niettemin kan aan het algemeene „stelsel van belasting die strekking gegeven worden, welke het nationaal „belang vordert. Daar waar de aangelegenheden van het Gouvernement „zulks mogten noodig maken, zou men van den Javaan, koffy in betaling

1) Ik cursiveer, K.

2) Vgl. Bronnen, No. III.

3) Vgl. Bronnen, No. IV.

„kunnen aannemen, gelijk in de Preanger Regentschappen of wel de „waarde daarvan in geld op andere plaatsen; elders zou men tegen „afstand der landrente, de teelt van katoen, indigo-plant en suikerriet „kunnen invoeren”¹⁾.

Door deze Toelichting is Elout gerustgesteld. Dit gewichtig feit blijkt uit Elouts brief aan Van den Bosch van 20 Mei²⁾:

„Ik heb wel uit uw verslag omtrent de Kolonisatie³⁾ gezien, dat wij niet eenstemmig denken over een en ander belangrijk onderwerp. Ik heb zulks mondeling U.E. te kennen gegeven; ik heb daarna bij eenen officieelen brief⁴⁾ dit mede aangeroerd, maar Uw antwoord⁵⁾ stelde mij gerust. Daaruit zag ik, dat mijne vrees ongegrond was.⁶⁾

10. Nadat dus Elout van Van den Bosch' Cultuurstelselplan volkomen op de hoogte en daarover gerustgesteld was, ging men over tot de wijziging van Du Bus' R.R. 1827. Deze wijziging werd door Baud ontworpen in een Nota van 25 Maart⁷⁾, waarin „alle artikelen, die spreken van de landrenten, uitgifte van gronden en meer andere punten van dien aard ontworpen” (waren) „in eenen geest, die eenigermate in verband staat met de voorstelling van den Gouverneur-Generaal Van den Bosch betrekkelijk de Kolonisatie”⁸⁾. (Speciaal de artt. 84a, b, c, werden door Baud ontworpen om de toepassing van Van den Bosch' Cultuurstelsel mogelijk te maken)⁸⁾.

Op den grondslag van deze Nota heeft eerst een schriftelijke gedachtenwisseling tusschen Elout en Baud, daarna een mondelinge bespreking van Elout en Van den Bosch, in 't bijzijn van Baud als secretaris plaats. In de schriftelijke gedachtenwisseling verklaart Elout, dat hij „met eenige geringe uitzonderingen, over welke mondeling nader”, . . . tegen het systema in art. 84, 84a, b, en c, d.i. dus *implicite* tegen Van den Bosch' Cultuurstelsel „geen zware bedenkingen heeft.” Bij de mondelinge bespreking wordt in de art. 84, b en c geen wijziging gebracht. Alleen art. 84a, waarvan de tweede zinsnede door Baud bepaaldelijk is ontworpen om

¹⁾ Vgl. Bronnen, No. IV.

²⁾ Vgl. II, p. 221.

³⁾ Van 6 Maart.

⁴⁾ Van 9 Maart.

⁵⁾ Van 19 Maart.

⁶⁾ Ik cursiveer, K.

⁷⁾ Vgl. Bronnen, No. V.

⁸⁾ Vgl. Bijlagen No. 2, p. XLIV, XLV.

het Cultuurstelsel mogelijk te maken, wordt gewijzigd en wel in dien zin, dat de verplichte arbeid (als alternatief van de betaling van landrente) niet slechts „ter bevordering van bijzondere takken van culture”, maar ook nog „van andere werkzaamheden ten dienste van het Rijk” kan worden opgelegd. *Daardoor wordt de mogelijkheid geopend Van den Bosch' stelsel: „belasting wordt door den inlander, ter keuze van het Gouvernement, opgebracht 't zij in geld, 't zij in arbeid”, tot algemeen belastingstelsel voor Java te maken.*

Desniettemin verklaart Elout, in zijn brief aan Van den Bosch van 20 Mei, „Onze conferenties over het Regeerings-Reglement hebben mij in dat vertrouwen bevestigd”.

„Dat vertrouwen”, n.l. „dat mijne vrees” (uitgedrukt in Elouts brief van 9 Maart) „ongegrond was”, en dat „het geenszins” Van den Bosch' „oogmerk was, om zóó zeer tot het oude terug te keeren, als” Elout „gemeend had te moeten opmaken”. Integendeel, meende Elout, de verantwoordelijkheid voor het op deze wijze voor de toepassing van het Cultuurstelsel pasklaar gemaakte ontwerp-Du Bus te kunnen aanvaarden. En ditzelfde geldt ook voor Van den Bosch' Bijzondere Instructie¹⁾, waarin, bij art. 11, Van den Bosch gelast wordt, na te gaan, of niet aan de inlandsche nijverheid „zoodanige prikkel zou kunnen gegeven worden, dat de bevolking van Java voor den uitvoer naar Europa eene hoeveelheid producten verschaffe, bedragende naar den tegenwoordigen stand der prijzen, ten minste vijf guldens per hoofd, zijnde dit nagenoeg wat thans de bevolking der Preangerlanden voor dien uitvoer aankweekt”.

11. Bij rapporten van 1 Mei²⁾ en van 6 Mei³⁾ biedt Elout het R.R. 1830 en een Instructie voor de Hooge Regeering⁴⁾, resp. de Byzondere Instructie voor Van den Bosch den Koning aan; in het rapport van 6 Mei wordt uitdrukkelijk vermeld, dat de Instructie in „gemeen overleg” van Elout en Van den Bosch zijn ontworpen. In het rapport van 1 Mei

1) Vgl. Bronnen, No. XIb.

2) Vgl. Bronnen, No. VII.

3) Vgl. Bronnen, No. VIII.

4) Vgl. Bronnen, No. XIa.

geeft Elout een duidelijke en afdoende verklaring, waarom hij de verantwoordelijkheid van Van den Bosch' Cultuurstelsel mocht en moest aanvaarden: dat stelsel beoogde slechts de algemeene toepassing van een, met nieuwe waarborgen in het belang van den Javaan omringd¹⁾ *bestaand* en door Elout als C.G. *gehandhaafd* stelsel van landbouw:

„De onderscheidene bepalingen, welke tot regeling van den arbeid der inlanders in het reglement zijn opgenomen, bevatten niets nieuws²⁾; dezelve bevestigen slechts uitdrukkelijk wat reeds stilzwijgend bestond, en zijn juist daardoor geschikt om de misbruiken voortekomen, die het gevolg kunnen zijn van eenen staat van zaken, niet bij de algemeene wetten erkend. Nu reeds worden vele Javaansche dorpen uitsluitend tot den arbeid der bosschen en dien der zoutpannen gebezigd, tegen geheele of gedeeltelijke kwijtschelding van hunne grondhuur; op dezelfde voorwaarden zijn, hoewel op eene onbeduidende schaal, betrekkingen aangeknoopt tusschen de Javanen, en Europese suiker- en indigo-planters — en er kan geen groot bezwaar in gelegen zijn, om naar diezelfde beginselen een meerdere uitbreiding te geven aan die nuttige kultures. De Javaan is zooals gezegd gewoon aan de tusschenkomst van het hoog gezag tot regeling van zijnen arbeid; en die gewoonte kan tot vele goede einden worden benuttigd, zonder dat het geluk der Javanen daardoor eenigermate worde verkort.”

Deze stukken worden 16 Mei door den Koning goedgekeurd; op dat oogenblik bestaat er tusschen Van den Bosch en Elout eenstemmigheid; en er is dus voor Elout geen reden om af te treden.

Kort na de indiening van Elouts rapport van 1 Mei had Van den Bosch zich naar Brussel begeven, waar het Hof dat jaar vertoefde, om den Koning nadere inlichtingen omtrent de ontwerpen te geven³⁾ en om te confereeren met de Commissie uit den Raad van State⁴⁾.

12. Daar waren de poppen intusschen danig aan het dansen geraakt. Reeds vroeg in het voorjaar was de oppositie, gesteund door de Brusselsche pers, de voorpostengevechten begonnen, ter inleiding van den hoofdaanval, die bij de

¹⁾ Vgl. Bronnen, No. VII, p. 30, het vervolg der hieronder geciteerde passage, waar men den nucleus vindt van het later conflict tusschen de liberalen en de conservatieven omtrent de Agrarische kwestie.

²⁾ Ik cursiveer, K.

³⁾ Vgl. Bronnen, No. VII, in fine.

⁴⁾ Vgl. Bronnen, No. VIII, in fine.

aanstaande behandeling van de 2e Tienjarige Begrooting stond ondernomen te worden. Hoofdschotel der beraadslagingen, evenals vóór de 1e Tienjarige Begrooting, is nog steeds de „Nationale Wetgeving”, o.a. de wet op de samenstelling der regtelijke magt en het beleid der justitie, bij welke de, grootendeels uit Fransch-sprekende en aan de Fransche wetgeving gewende advocaten bestaande, oppositie groote persoonlijke belangen had; maar de toch reeds moeilijke behandeling dezer ontwerpen was afgewisseld door twee ontwerpen, die de hartstochten in nog veel hooger mate in beweging brachten: 25 Februari begon de bespreking van het Tweede Petionnement; 24 April die van de ontwerpwet ter beteugeling van onrust en kwaadwilligheid. Reeds bij de behandeling van het eerste ontwerp had een onbeschrijfelijk tumult geheerscht; in de vergadering van 28 April was het opnieuw tot heftige tooneelen gekomen; en in die uiterst geprikkelde stemming ving nu, juist gedurende de besprekingen van Van den Bosch met den Koning, op 12 Mei de behandeling van de Tienjarige Begrooting aan, waarbij het al spoedig, zooals Van den Bosch aan Baud berichtte¹⁾, zóó zeer „de spuytgaten uitliep”, dat de Koning zich genoopt zag, 20 Mei de zitting abrupt te sluiten.

Het was onder die omstandigheden, dat de Koning, 16 Mei 1829, het R.R. 1830 onderteekende. Van den Bosch zou in Maart vertrekken, het was nu reeds half Mei geworden; er moest nu worden afgewerkt: nog altoos was het wachten op Elouts antwoord op Van den Bosch' contra-rapport van 6 Mei. Toch moest ook de Kolonisatie-quaestie vóór Van den Bosch' vertrek worden afgehandeld. Maar, daar de principieele quaestie, nu Elout de verantwoordelijkheid voor het nieuwe R.R. en de Instructie had aanvaard, afgedaan was, kon dit nader advies een meer formeel karakter dragen; in elk geval behoefde van hem geen tegenwerking worden geducht.

13. Onverwacht was echter in die dagen nog een andere quaestie aan de orde gekomen: bij schrijven van 31 December 1828 had Du Bus Elout geraadpleegd over de verlenging

¹⁾ Vgl. Bronnen, No. XII.

van het opium-pachtcontract met de Handelmaatschappij¹⁾. Elout had 4 Mei²⁾ geraden, Du Bus te verwittigen, dat hij die aangelegenheid liever aan Van den Bosch moest overlaten; maar de Koning had in het schrijven aanleiding gevonden, om de toekomstige verhouding met de Handelmaatschappij — sedert Van der Capellen een teer punt — eens ampel door te praten en dit had Van den Bosch aanleiding gegeven, in een 13 Mei gedagteekend, hoogst-belangrijk en principieel rapport³⁾ den Koning, naar aanleiding van een daarin vervat denkbeeld, om stellige instructies, nog vóór zijn vertrek, ook op dit punt te verzoeken.

Dit denkbeeld kwam op het volgende neer:

Evenals de Koning en Elout zelf⁴⁾ ging Van den Bosch uit van het standpunt, dat de Handelmaatschappij moest worden beschouwd als een instelling in het algemeen belang opgericht tot *stelselmatige richting van de moederlandsche industrie op de kolonie en van de koloniale landbouw op het moederland*. Deze taak kon de Maatschappij, onder de bestaande omstandigheden, als vrije koopvrouw in het vrije verkeer niet zonder groote verliezen vervullen; wilde men dus voorkomen, dat zij zou moeten liquideeren, dan moest zij „als eene inrichting van den Staat, noodzakelijk voor het doel, waarom Nederland Koloniën bezit, door de Overheid tot de vervulling van dien taak in staat worden gesteld, wat het best geschieden kon, door haar het opkopen van de producten des lands te waarborgen”, echter *niet van alle producten*; om prijszetting te voorkomen moest $\frac{1}{4}$ der producten aan den vrijen handel worden overgelaten.

Daardoor zoude de bestaande handel op Java in het gedrang komen; maar dat was eerder goed; de meeste handelduizen op Java waren tòch eigenlijk slechts vreemde fabrieken; het doel, waarmee de Handelmaatschappij was opgericht was juist geweest deze uit te schakelen, en de handel

¹⁾ Vgl. Du Bus aan Elout, 31 December 1828 No. 8 in 4 Mei 1829 zie *infra*.

²⁾ R. A. (S. S.), Geheim, Elout aan den Koning, 4 Mei 1829, La H, No. 97. Exh. 14 Mei 1829 La, M, No. 11.

³⁾ Vgl. Bronnen, No. X.

⁴⁾ Vgl. Elouts rapport van 21 Januari 1828 La H.

op de kolonie te nationaliseeren. In zooverre op deze wijze echter ook de particuliere Nederlandsche handel zou worden uitgesloten, moest de belangstelling van de Nederlandsche ondernemers worden overgeschakeld op den Europeeschen landbouw, die daartoe alle mogelijke steun moest krijgen¹⁾.

Dit rapport wordt daags na de indiening, 14 Mei 1829, doorgezonden naar Elout om advies; nauwelijks twee dagen later laat de Koning De Mey, bij de mededeeling, dat het R.R. en de Instructies waren vastgesteld, op spoedig advies, inzake zowel de Kolonisatie als de Amfioenpacht aandringen²⁾, Van den Bosch schrijft aan Baud in den zelfden zin³⁾.

14. Hierop antwoordt Elout, dat het Rapport over het Koloniatieselsel spoedig zal volgen; doch reeds 20 Mei⁴⁾ dient hij van antwoord op Van den Bosch' nota van 13 Mei; en eerst *dit* rapport bevat een *principieel stellingnemen*, niet tegenover het Cultuurstelsel, *maar tegenover de aantasting der handelsvrijheid*:

De eerste helft behandelt het onderwerp van de amfioenpacht geheel op zich zelf; het tweede gedeelte, dat Van den Bosch' voorstel behandelt om aan de Handelmaatschappij het opkopen van $\frac{3}{4}$ der Indische productie te waarborgen, is door Elouts zoon gepubliceerd⁵⁾; echter met weglating van 1°. belangrijke zinsnede, die Elouts eigenlijke motief weergeeft en 2°. van het stellige, daaraan verbonden advies. Ik heb beide emissies in het onderstaande citaat gecuriveerd.

„De groote spoed,” waarmede ik rapporteeren moest, „belet mij het gewigtig vraagstuk, hetwelk te dezer gelegenheid is ter bane gebracht, volledig thans te behandelen; ik moet mij dus vergenoegen met kortelijk, maar tevens krachtiglijk, mijne staathuishoudkundige geloofsbelijdenis te dezer en de gronden daarvan op te geven. Trouwens mijn geloof is Uwe Majesteit reeds bekend.

¹⁾ Juist wat later is geschied, en wat de Koning altoos tegen Van Hogendorp had beweerd dat noodig was: „de tijd van de handelsvaart als nationaal hoofdbedrijf is voorbij; de volkswelvaart kan alleen door stelselmatige industrialisatie worden herwonnen.”

²⁾ Vgl. Bronnen, No. XIII.

³⁾ Vgl. Bronnen, No. XII.

⁴⁾ Rapport van Elout aan den Koning, 20 Mei 1829, No. 88 k, Geheim.

⁵⁾ Vgl. II, p. 211.

..... De Handelmaatschappij heeft in waarheid veel nut gesticht”
..... Doch „een monopolie mag haar niet worden toegekend.....
De Statuten der Maatschappij verwerpen dat denkbeeld en ik kan niet dan met huivering gedenken aan de algemeene kreet van de bijzondere handelaren, wanneer dezelve zich nu op eenmaal zouden verstoppen van hetgeen nu nog voor haar overschiet. Belangrijk zijn hier de eigen woorden van den Luitenant-Generaal Van den Bosch: „„Voorzeker zal de particuliere handel ook onder Nederlanders daardoor aanmerkelijk worden bezwaard en de industrie beperkt.”” Tot dat bezwaar, tot die beperking, gevoel ik mij hoogst bezwaard mede te werken.”

Het overlaten van een vierde der Indische producten aan den vrijen handel is niet voldoende om monopolievorming te voorkomen.

Elout laat den geheelen vreemden handel daar; hij houdt het ervoor dat niet alle vreemde handel en vaart zoo nadeelig is; maar hij grondt zijne „bezwaren alleen op den Nederlandschen handel en den Nederlandschen handelaar”. Kan zoo’n bedenkelijk stelsel, dat toch „op het allerminst eene rijpere overweging ook van andere zaakkundigen verdient” (wenk, dat o.a. de Raad van State wordt voorbijgegaan) incidenteel, als „aanhangsel” van een overeenkomst met de Handelmaatschappij over de amfioenpacht worden gemaakt?

*„En wat zal dan het handeldrijvend publiek zeggen, wanneer het eenmaal verneemt, op welk een toevallige wijze zulk een voornaam punt van deszelfs belangen ter gelegenheid van een op zich zelve staand onderwerp der Indische huishouding beslist is; ik zou op mij niet kunnen nemen zulks te verdedigen.”*¹⁾

Hij „moet het ronduit Uwe Majesteit zeggen: Mij komt het voorgedragene gevoelen strijdig met de ware belangen van het moederland en evenzeer met het door Uwe Majesteit vastgesteld R.R. voor.....” Ik zou vreezen, dat, wanneer diè voordracht mocht aangenomen worden, ik in onderhandelingen met de Handelmaatschappij en in de behandeling der gevolgen niet in den waren zin van die voordracht werken zou. En ik moet dus Uwe Majesteit in dat geval verzoeken, die onderhandelingen met de Maatschappij door den Gouverneur Generaal Van den Bosch te doen plaats hebben; en mij te versooneen van tegen mijne wel gevestigde overtuiging aan te handelen.....

„Om nu ten stilligen adviese” te komen, stelt Elout voor:

- 1°. „om den maatregel, welke is voorgesteld, niet aan te nemen”,
- 2°. om, wil de Koning nadere overweging, dan van den Gouverneur Generaal uit Indië, los van de kwestie van de amfioenpacht, uit Indië een nieuwe voordracht af te wachten, wanneer hij de zaak nauwkeurig en in verband tot de Nederlandsche bijzondere handelsbelangen en de Indische aangelegenheden en behoeften zal hebben onderzocht;

¹⁾ Ik cursiveer, K.

3°. de Handelmaatschappij een bepaald en redelijk bod voor een verlengde amfioenpacht te vragen.

De Koning beslist conform Elouts advies sub 2 en 3¹⁾.

15. Maar 20 Mei schrijft Elout óók en in berispendingen zin aan Van den Bosch:

„Ik had niet verwacht in een rapport over een geheel op zichzelf staand byzonder onderwerp, als de amfioen-pacht is, een voorstel te vinden van een zoo grooten omvang, en zoo teeder, als het geheel veranderen van het bestaande handelstelsel op Indië²⁾).

En zoo ontstaat de bekende driehoekspositie tusschen Koning, Minister en Landvoogd, waarvan de oplossing blijkt uit de in het Aanhangsel opgenomen stukken.

Van den Bosch antwoordt Elout met het klassieke schrijven van 22 Mei, waarin hij de fout vermijdt, die Van der Capellen destijds gemaakt heeft: hij gaat uit van de principiele eenheid tot Koning en Minister en verzekert dat hij de leiding van „het Gouvernement” (d.i. de bevelen des Konings, medegedeeld door den Minister), nu en voortaan getrouwelijk zal volgen; en dat hij, nu de Minister zich niet met zijne voorstellen kan vereenigen, den Koning, die inmiddels Elouts rapport van 20 Mei aan Van den Bosch heeft doorgezonden, zal adviseeren, de oplossing der drie groote ahangige vraagstukken aan den Minister op te dragen. Doch de Koning, die afschrift van het schrijven van 22 December ontvangt, wacht zich wel, Van den Bosch' advies te volgen: hij voelt maar al te wel, dat Elout geen andere oplossing heeft, dan Gods water over Gods akker te laten loopen.

23 Mei deelt hij Van den Bosch zijn verlangen mee, dat thans vóór alles het Indisch budget worde sluitend gemaakt, en verstrekt hem den stelligen last om te zorgen, dat daaraan binnen den kortst mogelijken tijd worde voldaan³⁾.

In 's Konings opdracht ontwerpt Van den Bosch een antwoord op Elouts rapport van 20 Mei.

¹⁾ Vgl. De Mey aan Elout, 25 Mei 1829, Aanhangsel C. — De onderhandelingen over het opiumcontract worden nu verder door Van den Bosch gevoerd; het komt 12 Juni tot stand; vgl. 22, p. 209, noot 3.

²⁾ Vgl. Bronnen No. XIII. Ik cursiveer, K.

³⁾ Vgl. Aanhangsel B.

26 Mei deelt De Mey aan Elout 's Konings den 23 Mei op Van den Bosch verstrekten Last mede, en onderricht Elout, dat de Koning erop rekent, dat Elout Van den Bosch' voorstellen zal beschouwen uit het oogpunt van geschiktheid om dat doel te bereiken. Dit schrijven is door Bosch Kemper¹⁾ en Pierson²⁾ afgedrukt met *weglating van de zinsnede, waarin de op Van den Bosch verstrekte Last wordt medegedeeld*³⁾.

16. Onmiddellijk daarop vraagt Elout ontslag⁴⁾. Om gezondheidsredenen. Doch in een schrijven aan De Mey, van denzelfden dag⁵⁾, erkent hij de ware reden, zijn principieele meeningsverschil met Van den Bosch; eigenlijk dus met den Koning. Tevergeefs tracht Van den Bosch hem terug te houden; hij volhardt bij zijn besluit.

Van den Bosch betreurt dezen stap, doch laat tegenover De Mey doorschemeren, dat hij overtuigd is, „dat niet zoo zeer de maatregel in quaestie, maar andere gewichtige beweegredenen het motief uitmaken van zijn onverzettelijk besluit”⁶⁾.

17. De Koning is intusschen, over het hoofd van de onwillige Staten-Generaal heen contact zoekend met het Volk, op zijn bekende zomerreize door de Zuidelijke Gewesten vertrokken; hij wordt, schrijft De Mey, eerst 5 Juni te Brussel terugverwacht; gedurende zijn reis zal de Koning, wel geen gelegenheid hebben Uw ontslagaanvraag te behandelen.

Elout heeft intusschen Van den Bosch' Advies en Toelichting ter vóórbehandeling aan Baud gegeven; deze ziet zijn kans schoon en levert 1 Juni een Pro-Memorie in, die zijn samenwerking met Van den Bosch mogelijk maakt. Van den Bosch begeert hem als Elouts opvolger; Elout gaat daarmee accoord. Elout levert 13 Juni het door den Koning

¹⁾ Vgl. 4, p. 27-23.

²⁾ Vgl. 29, p. 81.

³⁾ Pierson maakt althans kenbaar, dat een omissie heeft plaats gehad; De Bosch Kemper niet.

⁴⁾ Vgl. Bronnen XIV.

⁵⁾ Vgl. Bronnen XV.

⁶⁾ Vgl. Bronnen XVII.

verlangde nader advies over Van den Bosch' Advies in, maar onthoudt zich, als demissionnair, van eigenlijk advies en verklaart dat zijn voorstel van 13 Mei nu beter buiten beschikking blijft. Hij geeft een verklaring van de omstandigheden, die tot zijn ontslag hebben geleid, en biedt Bauds Pro-Memorie, voorzien van zijn aantekeningen, den Koning aan. Volgens zijn verklaring had hij, na afloop der bespreking omtrent R.R. 1830, de behandeling van het kolonisatie-rapport hervat, doch

„Mijne overdenkingen wierden weldra gestoord door een onvoorziene omstandigheid, op welke ik mij niet verwacht had: het advies toch, hetwelk de heer Van den Bosch omtrent het geheel op zichzelf staande onderwerp der amfioenpacht aan U.M. heeft ingediend, heeft mij allen twijfel omtrent de bedoelingen van den nieuwen Gouverneur Generaal ontnomen, daaruit is gebleken, dat het voornemen om tot het oude stelsel bij elke gelegenheid, die zich maar opdoet, terug te komen, wel degelijk zeer uitgestrekt is.”¹⁾

Opvallend is wat hij zegt over den indruk, die de Toelichting op hem gemaakt heeft; hij verzwijgt, dat hij Van den Bosch heeft medegedeeld door de gegeven inlichtingen „gerust gesteld” te zijn. Thans heet het: „bij hetzelfde werd in geen en deele aan mijn verzoek voldaan.” De tegenspraak verklaart zich wel daaruit, dat eerst door het voorstel van Van den Bosch van 13 Mei 1829 aan Elout de samenhang van de handels- en vervoers-quaestie met de productie-quaestie, is duidelijk geworden.

18. Nogmaals verzekert Van den Bosch, in een brief 15 Juni, dat het scheppen van een monopolie en een herstel van het Compagniesstelsel niet in zijn bedoeling liggen :

„Plechting betuig ik Uwe Excellentie dan nogmaals, dat het mijn voornemen geenszins is, het beginsel van vrije handel en vrije beschikking over den arbeid van Indië af te schaffen, *maar alleen hetzelfde dermate te wijzigen, dat Java een gepaste markt voor de Nederlandsche fabrikaten kan opleveren*”²⁾.

22 Juni brengt Van den Bosch een afscheidsbezoek bij G. K. van Hogendorp: Van den Bosch „heeft veel achting en genegenheid voor U betuigd: „„Uw plan”” zeide hij,

¹⁾ Vgl. Bronnen XVIII.

²⁾ Vgl. Bronnen XIX; ik cursiveer, K.

„„moet uitgevoerd worden, niet zooals het ligt, maar met de noodige wijzigingen.”” Ook Elout blijkt van het plan van Van den Bosch op de hoogte en laat W. van Hogendorp door zijn vader weten, „dat hij U zeer zoude aanraden de komst van den Generaal Van den Bosch af te wachten, en vervolgens te zien in hoeverre zijn opinies met de Uwe overeenkwamen”¹⁾).

24 Juni is Van den Bosch te Amsterdam om zijn uitreis voor te bereiden. Hier ontvangt hij afschriften van de Pro Memorie-Baud en van het nader advies van Elout van 13 Juni, die hij aan boord hoopt te lezen en te overwegen. De Koning, schrijft hij 26 Juni, is echter tot zijn leedwezen op het advies om Baud tot opvolger van Elout te benoemen, vooralsnog niet ingegaan: „dan hoop ik hierin nog verandering te beleven.” Tegenwind houdt de uitreis op.

13 Juli schrijft hij, dat men tevergeefs getracht heeft, gesleept door een stoomboot, buitengaats te komen; de stroom was sterker dan de stoomboot. 24 Juli is „Eool” hem eindelijk gunstig. Zijn laatste berichten zijn uit Plymouth.

23 Augustus komt Van den Bosch te Rio de Janeiro aan; 22 September bericht hij Baud omtrent zijn verblijf aldaar; 29 September vertrekt hij; 2 Januari 1830 komt hij ter reede van Batavia; 16 Januari treedt hij op als Landvoogd; 1 Februari schrijft hij aan Baud, dat hij aan Willem van Hogendorp het aanbod gedaan heeft, om als leider op te treden van een proefneming conform het kolonisatierapport, maar dat deze geweigerd heeft²⁾. Juli 1830 formuleert hij zijn *gewijzigd* kolonisatieplan, dat de grondslag geworden is van de Europeesche veredelingsindustrie.

19. Gedurende de zomervacantie blijft de ontslagaanvraag van Elout rusten. 6 September, vóór den aanvang der nieuwe zitting, krijgt hij, met ingang van 1 October, zijn ontslag en zijn oude pensioen terug. Baud wordt met den titel van Directeur-Generaal met de waarneming der kolo-

¹⁾ Vgl. 18, p. 58—9.

²⁾ Vgl. p. 80, c. *Adres*.

niale zaken belast, onder het formeel interimmaat van den Secretaris-Generaal, Quarles van Ufford. Bij de reconstructie van het kabinet, na afloop van de December-crisis, komt Koloniën, afgescheiden van Marine, met Waterstaat onder Van Gobbelschroy.

b. X: *een conjectuur.*

De geheele legende, in al zijn stadiën van ontwikkeling, berust, zooals wij zagen, op het geloof, dat er, in Van den Bosch' standpunt inzake de oplossing van het landbouwstelsel tusschen zijn benoeming en zijn vertrek een principiëlen omkeer is gekomen.

Dit geloof berust, als op twee peilers, op het veronderstelde bestaan van *twee* documenten, van tegenstrijdigen inhoud, in het oudste van welke Van den Bosch zich (ondanks niet malsche critiek) een medestander; in het jongste van welke hij zich echter (ondanks doekjes voor het bloeden) een tegenstander van Van Hogendorps Kolonisatiestelsel zou hebben betoond.

De inhoud, het auteurschap, de adresseering en de datum van het z.g. *jongste* document, het Advies van 6 Maart 1829, staan onaantastbaar vast.

Het z.g. *oudste* document is echter de afdruk van een afschrift van een origineel, waarvan nòch de toenmalige herkomst, nòch de tegenwoordige verblijfplaats bekend is. En waarvan het auteurschap, het adres en de datum slechts kunnen worden afgeleid uit den titel, dien het afgedrukte stuk draagt.

Door afleiding, voornamelijk uit dien titel, is, stukje voor beetje, in den loop der jaren de thans gangbare voorstelling opgebouwd, dat dit document van de hand is van Van den Bosch, en dat het door hem moet geschreven zijn vóór zijn benoeming tot Gouverneur Generaal, en gericht moet zijn aan den Minister Elout.

Valt nu deze peiler weg, dan valt daarmee de geheele voorstelling. Het is thans onze taak een onderzoek in te stellen naar de hechtheid van dezen peiler.

Dit onderzoek zal dienen te loopen over 1. inhoud, 2. datum, 3. adres en 4. herkomst van het z.g. *oudste* document.

Wij zullen, om het onderzoek te vergemakkelijken, hieronder deze z.g. „oudste” of „Korte Nota”, die bij Steyn Parvé 1851, p. 274 vlg. den titel draagt „Nota van den gewezen Kommissaris Generaal van de West-Indische bezittingen, betrekkelijk een stelsel van Kolonisatie voor Java, voorgedragen door Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal van Nederlandsch-Indië Du Bus, bij Rapport van 1 Mei 1827, La. P.” aanduiden als X,

het Advies van Van den Bosch aan Elout van 6 Maart 1829, dat bij Steyn Parvé 1851, p. 294 vgl., voorkomt onder den titel „Advies van den Luitenant-Generaal Van den Bosch over het Stelsel van Kolonisatie” als Y,

en de Toelichting van Van den Bosch van 19 Maart 1829, die in deze bijdrage het eerst gepubliceerd wordt, (Bronnen, No. IV) als Z.

1. Inhoud.

1. Bestaat er nu inderdaad een tegenstelling tusschen den inhoud van X en Y, en zoo ja, op welke punten?

Vergelijkt men X en Y nauwkeurig, dan ziet men dat Y bestaat uit twee afzonderlijke bestanddeelen: 1e. de critiek op het Koloniseringsrapport; 2e. de uiteenzetting van Van den Bosch' eigen stelsel, terwijl in X slechts het eerste bestanddeel wordt aangetroffen.

Indien dan ook Pierson 1877 ondanks Bosch Kempers critiek, zijn bewering omtrent de tegenstelling tusschen X en Y volhoudt, is het voornamelijk op dezen grond, dat in X de uiteenzetting van Van den Bosch' eigen plannen wordt gemist. Dit zoo zijnde, is Piersons argument, moest Elout wel den indruk krijgen dat Van den Bosch niets meer wilde, dan een proef met Elouts stelsel, dat hij dus, vóór zijn benoeming, zijn eigen stelsel *verborgen* had.

Nu zoude X ook indien het in den zomer van 1828 geschreven was, Pierson nog niet het recht geven tot deze beschuldiging. Het Koloniseringsrapport zou, ware het Van

den Bosch rechtstreeks ter beoordeeling gegeven, toch slechts *critische* beoordeeling verlangd hebben. Het verzoek om advies zou niet hebben ingesloten het verzoek om een ander stelsel te ontwikkelen.

Op zichzelf beschouwd ligt echter in X iets geheel anders, dan wat Steyn Parvé, Bosch Kemper en Pierson erin hebben gelegd. Ondanks de waardeering in de alinea's 1 en 2, bevat het in de de alinea's 3, 4 en 5 een vernietigende critiek. Ongeveer alsof men zeggen zou tot een horlogemaker: wat hebt ge daar een prachtige klok gemaakt en daarop zou laten volgen: wat jammer, dat ze niet loopen kan!

Natuurlijk zegt men in een ambtelijk stuk niet: Dit is nonsens. Men zegt dan: Het werk getuigt van bijzonder veel talent, maar . . . etc..

De tegenstelling, die Pierson tusschen deze beide bestanddeelen ziet, bestaat in werkelijkheid volstrekt niet. In tegendeel, zij sluiten op elkander aan, vloeien min of meer uit elkaar voort. Eerst toont Van den Bosch aan, dat het Kolonisatiestelsel onuitvoerbaar is; daarop stelt hij zijn eigen stelsel ervoor in de plaats. Waar is slechts, dat de critiek op het Kolonisatiestelsel, hoewel zakelijk even scherp als in Y, in X, wat den vorm betreft meer versluierd is¹⁾.

2. Datum.

Wat betreft den datum van X bestaan drie mogelijkheden: X kan geschreven zijn:

a. in 1828 tusschen 26 September, — Van den Bosch' eerste gehoor bij den Koning na zijn thuiskomst uit de West — en 11 October, Elouts voordracht;

b. vóór 26 September 1828;

c. na 11 October 1828.

ad a. Tot dusver heeft men op grond van het opschrift, dat Steyn Parvé 1851 aan zijn afdruk van X heeft gegeven zonder nader bewijs als vaststaande aangenomen, dat Van den Bosch X in de sub *a* genoemde periode zou hebben

¹⁾ Over de oorzaak van dit verschijnsel, vgl. infra, pag.

geschreven.

Is dat echter, *per se*, zeer waarschijnlijk? Vermoedelijk zal Van den Bosch, na zijn thuiskomst toch eerst wel enkele dagen aan zijn familie en zijn zaken hebben willen wijden, en bovendien zal hij toch bij den Koning in de eerste plaats verslag over de West-Indische zaken hebben uitgebracht. Is het nu aannemelijk, dat in die 14 dagen Van den Bosch bovendien nog het 449 folio pagina's dikke rapport van Van Hogendorp zou hebben doorgeworsteld en daarover zou hebben gerapporteerd, dat dit rapport door den Koning en door Elout zou zijn gelezen en bestudeerd, en dat hij dan op grond van dit rapport tot landvoogd zou zijn gekozen. ?

Alles is mogelijk; maar waarschijnlijk lijkt het niet!

Onderzoeken wij of de nauwkeurige lezing van X wellicht aanwijzingen tot staving van één der sub *b* en *c* genoemde mogelijkheden geeft.

ad b. Het zou op zichzelf geenszins ondenkbaar zijn, dat X door Van den Bosch gedurende diens reis in West-Indië zou geschreven zijn. Het Kolonisatierapport was bij het Departement enkele weken vóór Van den Bosch' vertrek naar West-Indië binnengekomen. Nu is het bij 's Konings, Oost en West in verhouding tot het moederland als één geheel beschouwende, denkwijze zeer aannemelijk, dat deze Van den Bosch het rapport ter bestudeering zou hebben medegegeven met opdracht de noodige gegevens te verzamelen, om tot een zakelijke vergelijking van de productiemogelijkheden in Oost en West te kunnen komen. Het ligt, wanneer men twee pachthoeven bezit, zeer voor de hand, de productiekosten van beide eens te vergelijken. Echter is er in de Instructie van Van den Bosch¹⁾ als Commissaris Generaal voor de West-Indische zaken van zulk een opdracht niets te vinden. Bovendien blijkt uit X zelf, dat de veronderstelling, althans voor zooveel betreft het verblijf van Van den Bosch in West-Indië zelf, moet worden opgegeven. Immers in X zegt Van den Bosch:

¹⁾ Vgl. R.A. (S.S.), K.B. van 12 October 1827, No. 96.

„Gedurende mijn verblijf in de West-Indiën¹⁾ is de toestand des landbouws aldaar een byzonder voorwerp mijner nasporing geweest, zoowel ambtshalve als uit genegenheid voor een vak, waarin ik van jongsaf werkzaam was.”

De mogelijkheid bleef echter open, dat hij het Kolonisatie-rapport toch meegenomen of gedurende zijn verblijf in de West ontvangen had, en X aan boord op de terugreis, toen hij tijd over had, zou hebben opgesteld. Deze mogelijkheid wordt echter uitgesloten door de omstandigheid, dat in X melding wordt gemaakt van een rapport, dat de Nederlandsche Consul op Haïti aan Van den Bosch heeft uitgebracht ²⁾.

Nu is Van den Bosch 1 Augustus 1828 uit West-Indië vertrokken ³⁾; het rapport is gedateerd uit Curaçao, 20 December 1827 en blijkens een aantekening op het stuk zelf 30 Juli 1828 in Holland geëxhibeerd.

X kan dus óók niet tusschen 1 Augustus en 24 September 1828 aan boord geschreven zijn.

ad c. Is de veronderstelling, dat X na de benoeming van Van den Bosch tot Landvoogd geschreven is aannemelijker te maken?

Misschien wel. Immers bij een aandachtige lezing van X wordt onze aandacht getroffen door een merkwaardige mededeeling:

„In Brazilië”, schrijft Van den Bosch, „zijn sedert de laatste jaren 40.000 slaven elk jaar ingevoerd; in 1828 heeft zelfs dat getal de 45.000 beloopen” ⁴⁾.

Hier wordt dus gesproken van een statistiek van den slaveninvoer in Brazilië over het *geheele* jaar 1828. Nu zou het toch wel een wonder zijn geweest, indien Van den Bosch reeds in September/October 1828 in 's-Gravenhage zou hebben kunnen beschikken over een statistiek, die uit den aard der zaak niet vóór 1 Januari 1829 kan zijn opgemaakt. Zelfs aangenomen dat de Braziliaansche statistiek in 1829 vlugger

¹⁾ Ik cursiveer, K.

²⁾ Vgl. R.A. (Koloniën), Verbaal 25 Maart 1831, No. 41.

³⁾ Vgl. 40, p. 12.

⁴⁾ Vgl. 34, p. 275.

heeft gewerkt dan de Nederlandsche in 1935, en Buitenslandsche Zaken destijds even actief is geweest als heden ten dage, is het niet aannemelijk, dat deze statistiek vóór 1 Maart 1829 in Van den Bosch' bezit kan zijn geweest. 1828, denkt men bij eerste lezing, zal een drukfout zijn. Er zal 1826 hebben gestaan; verwisseling van 6 en 8 komt bij het zetten veelvuldig voor.

Maar als het nu eens geen drukfout was?

En wij herinneren ons, dat Van den Bosch bij zijn benoeming bedongen had, om op zijn uitreis eenigen tijd te Rio de Janeiro te mogen verblijven. Waartoe dit beding? Om een bezoek aan Dirk van Hogendorp te brengen? Dit komt minder waarschijnlijk voor. Maar Brazilië was een plantagegebied in opkomst en Van den Bosch ging uit om de cultuur van tropische stapelproducten op Java op zoodanigen voet in te richten, dat zij op de wereldmarkt zouden kunnen concurreren. Het was dus zaak vóór hij op Java begon, niet slechts de kostprijzen in de West, maar ook die in het nieuwe productiegebied eens grondig te bestudeeren. Men moest geen kans loopen van Landswege een onderneming op touw te zetten, die, economisch gesproken, even uitzichtsloos was, als het „plan Elout” volgens Van den Bosch' calculatie was; de veronderstelling ligt voor de hand, dat de in X verwerkte Braziliaansche statistiek aan Van den Bosch eerst bij zijn bezoek aan Rio de Janeiro in handen gekomen is. Het onderzoek heeft de juistheid van deze veronderstelling aangetoond. Van den Bosch was 23 Augustus 1829 te Rio de Janeiro aangekomen, 22 September d.a.v., dus na een verblijf van bijna 4 weken, schrijft hij vandaar aan Baud een verslag van zijn wedervaren¹⁾. Het blijkt dat hij, zooals te verwachten was, zijn tijd had besteed om aldaar een onderzoek in te stellen naar den stand der thee-, suiker- en nagel-cultures. Bovendien had hij zich op de hoogte gesteld van de vrachtprijzen van Rio de Janeiro naar Antwerpen en Hamburg, in vergelijking met die van Suriname; en ten slotte had hij informaties

¹⁾ Vgl. R.A. (Archief Baud), Port. No. 161., Van den Bosch aan Baud, 22 September 1829, Confidentiëel.

ingewonnen naar de arbeidsverhoudingen. Omtrent deze laatste schrijft hij nu het volgende:

„De slavenhandel, welke volgens eene overeenkomst met Engeland eerlang ophouden moet, wordt hier met kracht gedreven; gedurende de laatste jaren zijn hier ruim 30.000 negers ieder jaar en in het afgelopen jaar ruim 45.000 ingevoerd.”

Het in X gebruikte gegeven over den slaven-import in Brazilië is dus Van den Bosch niet vóór 23 Augustus 1829 bekend geweest.

Dit feit stoot den grondpeiler, waarop de beschuldiging tegen Van den Bosch berust, omver: X kan door Van den Bosch eerst na 23 Augustus 1829 geschreven zijn.

3. Adres.

Dit vaststaande, mag omtrent den geadresseerde van het stuk een gissing worden gewaagd. Wij weten, dat Van den Bosch voornemens was om Van Hogendorp te gebruiken als leider van de voorgenomen proefneming met het Kolonisatiestelsel. Aan dit voornemen heeft Van den Bosch, blijkens een door hem aan Baud gericht schrijven van 1 Februari 1830¹⁾, reeds enkele dagen na zijn optreden gevolg gegeven. De goede trouw vorderde, dat Van den Bosch Van Hogendorp niet onkundig liet van de bezwaren, die hij in Y tegen het Kolonisatiestelsel had ontwikkeld.

Van den Bosch heeft dit, blijkens het genoemde schrijven van 1 Februari 1830, gedaan door een *nota* waarin hij Van Hogendorp voor zooveel noodig bekend maakte met Y. Een uittreksel uit dit schrijven is reeds door Myer gegeven; ik acht het echter wenschelijk, voor het goede verband, de passage die over den landbouw handelt, volledig weer te geven. Zij geeft een uitstekenden indruk van de feitelijke verhouding der beide bedrijfvormen, vrije en verplichte arbeid, op het oogenblik van Van den Bosch' komst in Indië:

„De toestand van den landbouw is werkelijk gunstiger dan ik mij had voorgesteld. De indigo cultuur maakt vorderingen; de suikerteelt heeft eene groote uitbreiding bekomen en de cochenille schijnt te zullen slagen. Zoowel ten aanzien van deze, als van andere culturen,

¹⁾ R.A. (Archief Baud), Port. No. 161, Kabinet, No. 1, M-duplicaat.

met name de thee, heeft de heer Du Bus proeven doen nemen, welke zoo van zijnen ijver, als van zijnen kennis in het vak van den landbouw getuigen.

„Het stelsel van kolonisatie zoodanig als het door mij is voorgesteld, heb ik hier op de meeste plaatsen reeds in werking gevonden. Al spoedig heeft men ingezien, dat in daghuur de meeste voortbrengselen niet konden worden geteeld, en dat het doen bearbeiten van eene zekere uitgestrektheid gronds geëvenredigd aan de oppervlakte, welke anders ter betaling van de belasting bearbeid moest worden een zeker en minder kostbaar middel opleverde om de teelt van producten voor de markt van Europa geschikt te bevorderen. Wel verre derhalve dat het noodig zou zijn hier nieuwe verordeningen in te voeren, strijdig met het aangenomen beginsel, zou men zich kunnen bepalen met het bestaande op eene voorzichtige wijze uit te breiden en naar de bijzondere omstandigheden te wijzigen.

„De nota van UHEGestr. op mijn rapport over de kolonisatie, vermeerderd met de aanmerkingen van Zijne Excellentie de Minister, heb ik met aandacht gelezen. Bij eene volgende gelegenheid zal ik daarop terugkomen, na alvorens de daadzaken waarin wij verschillen nader te hebben doen constateeren. De ondervinding zal intusschen aan het Gouvernement leeren, dat men zich zeer bedrogen heeft in de oogmerken, welke men mij heeft toegeschreven om het oude systema als het ware in al deszelfs eigenheden te willen herstellen. Ik herhaal het hier, dat ik aan 's Konings last hoop te kunnen voldoen, zonder andere maatregelen te nemen, dan die welke geheel in den geest zijn van het Reglement op het beleid der Regering.

„Den heer Van Hogendorp heb ik bij **eene nota, voor zooveel noodig, behend gemaakt met mijn rapport over de kolonisatie**¹⁾. Ik heb hem tevens onbewimpeld gezegd, dat mijn belang evenzeer als dat van het Gouvernement vorderde, aan het hoofd van de onderneming, zooals die is voorgesteld door den heer Du Bus, om namelijk in vrije daghuur, producten te teelen voor de markt van Europa, te stellen een man wiens reputatie om zoo te zeggen, aan het welslagen daarvan verbonden was, en van wien men verwachten kon, dat hij, niet genoegzaam ondersteund wordende, zijne bezwaren zou inbrengen, daar waar het behoorde, dat ik dientengevolge wenschte, dat hij de taak op zich nam, met de verzekering van mijn zijde, van allen mogelijken bijstand te zullen erlangen.

Hierop heeft mij de heer Van Hogendorp verklaard, dat eene reize door Java, en een nauwkeurig onderzoek zoo in de vorsten- als gouvernements-landen, hem ten vollen overtuigd hadden van de moeyelijkheid om producten met Javanen in vrije daghuur te teelen¹⁾. Trouwens dit

¹⁾ Ik cursiveer, K.

zal wel het gevoelen moeten worden van een ieder die plaatselijk den staat van zaken nagaat, vooral zoo daarbij de Javaansche huishouding kan worden beschouwd, in betrekking tot de mogelijkheid of onmogelijkheid om vrije daghuurders tot die prijzen te bekomen, welke de omstandigheden vorderen. De heer Van Hogendorp betuigde mij wijders, dat de inhoud van mijne nota, hem nieuwe en bijna onoverkomelijke zwarigheden deed tegemoetzien, en dat de verzwakte staat van zijne gezondheid hem niet toeliet, een last van dien aard op zich te nemen. Ik wil UHEGestr. niet ontveinzen, dat deze weigering van den heer Van Hogendorp mij leed doet. Ik ken hem als een braaf man, vol energie; misschien wel eens wat hevig in zijn gevoelens, maar te opregt om zijne denkwijze te blijven aankleven, wanneer de onmogelijkheid van iets hem bij eigene ondervinding blijkt. In een woord ik ben overtuigd, dat, indien het ontwerp ooit gelukke, het onder zijne leiding zou zijn geweest. Thans wordt het nemen der proeve buitengemeen moeyelijk, vooral daar de heer Van Hogendorp mij niemand weet op te geven, die in zijne plaats bedoelde directie zou kunnen uitoefenen. Weliswaar in de Bataviasche Ommelanden wordt thans suiker en indigo in vrije daghuur geteeld, maar deze omstandigheid kan niet geacht worden iets tot de beslissing der zaak af te doen. De heeren Romswinkel en Tiedeman betuigen mij beide, dat volgens hun ondervinding de onderneming zeer precair staat en bij eenige daling der prijzen onfeilbaar op de ruïne der belanghebbenden moet uitloopen. In den Oosthoek daarentegen, waar het stelsel, door mij opgegeven, met eenige wijzigingen gevolgd wordt, kan de suiker voor minder dan *f* 13,— de pikol geleverd worden en ik vleie mij, dat dat artikel door middel van gepaste inrichtingen en nuttige werktuigen ook bij eene aanmerkelijke daling, nog winst zal kunnen geven ¹⁾”.

Ik heb in dit schrijven twee uitdrukkingen dubbel onderstreept: „*bij nota*” en „*voor zooveel noodig*”. Zij schijnen mij toe de zaak volkomen duidelijk te maken.

Y bestond uit twee elementen: een critiek op het Koloniatierapport en een uiteenzetting van Van den Bosch' eigen plannen. Met de plannen van Van den Bosch had Van Hogendorp niet noodig. Wel met Van den Bosch' critiek op zijn, Van Hogendorps, plannen. Daarom heeft Van den Bosch Van Hogendorp met den inhoud van Y, *voor zooveel noodig*, d.w.z. voor zooveel ter beoordeeling van Van den Bosch' aanbod aan Van Hogendorp noodig was, medegedeeld.

Ik gis dus, dat X een ten behoeve van Van Hogendorp

¹⁾ Vgl. 18, p. 220.

tusschen 23 Augustus 1829 en 1 Februari 1830 gemaakt uittreksel uit Y is.

Dat uittreksel kan geschreven zijn, of tusschen 23 Augustus en 29 September, tijdens zijn (Van den Bosch') verblijf te Rio de Janeiro; of tusschen 29 September 1829, zijn vertrek van Rio de Janeiro, en 2 Januari 1830, zijn aankomst te Batavia; of tusschen 2 Januari 1830 en 1 Februari 1830, zijn brief aan Baud. In welke van deze drie tijdvakken X is opgesteld, is met de thans tot onze beschikking staande gegevens niet met zekerheid uit te maken; het doet ook weinig ter zake. Waar Van den Bosch te Rio de Janeiro en te Batavia allerlei andere dingen aan zijn hoofd had, en hij een practisch man was met een goede tijdsverdeeling, komt het ons het waarschijnlijkst voor, dat X geschreven is aan boord van de „Rupel”, een tragen zeiler, tusschen Rio de Janeiro en Batavia.

Neemt men aan, dat X inderdaad op dit tijdstip en met dit doel geschreven is, dan vinden alle eigenaardigheden van X als vanzelf verklaring en oplossing.

1°. Wordt dan de eigenaardige tegenstelling van de loftuiting in alinea's 1 en 2 met de fnuikende critiek in alinea's 3, 4 en 5 van X volkomen verklaard. Van den Bosch moest Van Hogendorp een bittere pil toedienen; hij moest hem zeggen: „Uw werk is onbruikbaar, Uw denkbeelden zijn onuitvoerbaar.” Die pil moest worden verguld. Vandaar tot inleiding de overigens verdiende lof over het schitterende werk. Alleen maar, dat werk was op dat oogenblik onbruikbaar. Hogendorps denkbeelden zouden eerst omstreeks 1870, na den Amerikaanschen Burgeroorlog, in het domein der practische mogelijkheden geraken.

2°. Deze bestemming van het stuk verklaart ook de eigenaardige omstandigheid, dat X geen zichtbaar adres heeft, en dat ook in den tekst, in tegenstelling met Y, niemand wordt aangesproken. Toen Van den Bosch uitzeilde, meende hij Van Hogendorp nog als ambtenaar te zullen aantreffen. Zijn vader had hem nog 1 Januari 1829 geraden de komst van Van den Bosch af te wachten. X was naar alinea 1 te oordee-

len zelfs wellicht nog in die veronderstelling opgesteld; ware zij juist gebleken, dan zou zij den ambtenaar Van Hogendorp als ambtelijk schrijven zijn medegedeeld. Van Hogendorp had echter 1 Januari 1829 zijn ontslag reeds ingediend. Nu is het ongebruikelijk, en was het vooral toen ongebruikelijk, dat een Landvoogd dergelijke missives aan een particulier richt.

X draagt dan ook het karakter van een informatoire nota, door Van den Bosch aan Van Hogendorp vóór of bij het besproken onderhoud ter hand gesteld.

3°. Deze bestemming der nota verklaart ons ook de door Steyn Parvé 1850 vermelde omstandigheid, dat Van den Bosch zelf verschillende afschriften van X heeft verspreid. *L'opinion* op Java, ook in den kring der Hooge Regeering, was overwegend liberaal, en dus op de hand van Van Hogendorp; Van den Bosch had er dus groot belang bij, dat de inhoud van zijn gesprek met Van Hogendorp in dien kring niet onbekend bleef. Zijn groote kracht lag immers hierin, dat hij kon zeggen: Ik heb de voorstanders van het Kolonisatiestelsel in de gelegenheid gesteld de uitvoerbaarheid van hun stelsel proefondervindelijk aan te toonen, maar zij durfden een proefneming niet aan.

De vraag rijst nu: Is het verslag van Van den Bosch' onderhoud met Van Hogendorp, althans op de hoofdpunten, betrouwbaar? Die hoofdpunten zijn:

- 1e. dat Van den Bosch hem de leiding van een proefneming met zijn kolonisatiestelsel onder gunstige voorwaarden heeft aangeboden.
- 2e. dat Van Hogendorp dit aanbod heeft geweigerd, niet alleen om gezondheidsredenen, maar ook, misschien vooral, omdat een „reize door Java”, en „een nauwkeurig onderzoek, zoo in de vorsten-, als gouvernements-landen, hem ten volle overtuigd hadden van de moeilijkheid om producten met Javanen in vrije daghuur te teelen,” zoodat hij zelf inzag, dat zijn stelsel onuitvoerbaar was.

Het bevestigend antwoord schijnt mij te liggen in wat Van Hogendorp zelf aan zijn vader omtrent dit onderhoud ad 1 mededeelt en ad 2 verzwijgt.

ad. 1. Hij erkent volmondig, dat het aanbod is gedaan:

(Van den Bosch) „heeft mij hartelijk genoeg ontvangen en mij dadelijk zijn verlangen betoond om mij hier te houden en de zaak der kolonisatie geheel aan mij op te dragen”¹⁾.

ad. 2. Hij zwijgt echter over de reden van zijn weigering. Eveneens over de door Van den Bosch vermelde „overtuiging” van de onuitvoerbaarheid van zijn stelsel.

Graaf H. van Hogendorp, de uitgever van Willems brieven, zegt omtrent Van den Bosch' mededeeling:

„Dit relaas mag bevreemden en de vraag rijst: wat moet men er van denken? Was Van den Bosch zoo geheel van zijn eigen ideeën vervuld, dat hij slechts half geluisterd heeft naar hetgeen W. v. H. hem zeide, en heeft hij hem daardoor verkeerd verstaan?”²⁾

Men zou geneigd zijn den Graaf de tegenvraag te stellen: of hij zoo geheel van zijn eigen ideeën vervuld was, dat hij de door hem uitgegeven brieven van Willem minder dan half gelezen heeft? Want in zijn boek treffen wij een relaas van Willem zelf aan, 't welk dat van Van den Bosch meer dan half bevestigt.

Het is een beschrijving van zijn waarnemingen op het zijn' Engelschen vriend Fraser toebehoorend particuliere land Tjiterap.

„Over het algemeen was Fraser vrij wel tevreden over de werkzaamheid zijner menschen en hun gewilligheid om zich daartoe te laten leiden en opwekken. Hij gaat opperbest met hen om, en zal zeker met den tijd meer van hen verkrijgen dan menig ander. Intusschen heeft hij mij ook staaltjes van werk- en zorgeloosheid verteld, die alle gedachten te boven gaan. Onder anderen in zijn suikerplantaadjes en suikermolen heeft hij niet een enkel man van zijn land aan het werk kunnen krijgen; dat werk wordt gedaan uitsluitend door Cheribonsche huurlingen. Dit is te sterker, omdat hij verscheiden campongs in de nabijheid van zijn suiker-etablisement heeft, die uiterst armoedig zijn en naauwlijks genoeg rijst verbouwen om te eten. Toen zij geen suiker voor hem wilden planten, heeft hij ze willen opwekken om hun rijstcultuur uit te breiden, zaad aangeboden, zelfs het gebruik van zijn buffels van den suikermolen, waarvan hij er thans te veel had, toegestaan voor niet, eindelijk het eerste jaar de pacht kwijtgescholden; alles te vergeefs! Hun verkiezing is gebleven lui te leven en gebrek te lijden. Het vorig jaar had hij er één toe overgehaald op dezelfde voorwaarden, en alleen voor zich be-

¹⁾ Vgl. 18, p. 60.

²⁾ Vgl. 18, p. 61.

dongen restitutie van het voorgeschoten zaad. In plaats van dit te planten hadden zij het meerendeels opgegeten en slechts zooveel grond beplant als juist genoeg leverde voor de bedongen restitutie. Toen kwamen zij vragen om remissie; hij ging de zaak opnemen. Bevindende dat zij niet gezaaid hadden en het geheel hun schuld was, heeft hij hun dat voorgehouden, zijn recht gehandhaafd en op het geheele gewas beslag gelegd, en er bijgevoegd, dat zij daarom geen honger behoefden te lijden, dat zijn suikerplantaadje naast hen lag, en hij werk en loon zou geven aan wie begeerde. Uit hardheid handelde hij niet; hij dacht ze met honger te prikkelen, nu goede redenen niets vermoogd hadden. Hij verklaarde mij, dat zij de billijkheid van zijn doen volmaakt gevoeld en erkend hadden; maar geen enkele uit den hoop is komen werken" ¹⁾.

De brief is van 18 September 1828, ruim anderhalf jaar na de dagtekening van zijn Kolonisatierapport. Hoe jammer, denkt men, dat Willem niet eerst wat gereisd en wat ervaring opgedaan en eerst daarna zijn rapport geschreven heeft!

Ik zeide, dat in Willems schrijven aan zijn vader niets over de oorzaak van zijn weigering voorkomt. Ja, toch iets, ééne opmerking, maar die boekdeelen spreekt.

Deze: „Ik heb den man zeer verouderd gevonden in uiterlijk, en ik voeg er met leedwezen bij, naar den geest zeer verminderd. Ik heb hem onbegrijpelijk min gevonden, zoo min dat dit alleen, al kon mij anders alles lokken, mij van hier zou jagen. Arm Java!" ²⁾

Arme Van Hogendorp! Hoe menschelijk, àl te menschelijk zelfs! Zijn wij niet allen zoo, wanneer wij onze geliefkoosde idealen verijdeld zien? Dan ligt het toch nooit aan ons, of aan de onuitvoerbaarheid van ons ideaal, maar altoos aan de boosheid en minheid van anderen? Hoe onbegrijpelijk min moest niet een man zijn, die de denkbeelden van een Van Hogendorp voor ijdele droombeelden verklaarde! Een fraai voorbeeld inderdaad van de *psychologie du dépit*!

Hoe treffend ook, die tegenstelling tusschen de ontmoeting van den uit Engeland teruggekeerden prins met Gijsbert Karel en die van Willem met 's Konings Vertegenwoordiger Van den Bosch! Verbeeldt zij niet de geschiedenis van het Vereenigd Koninkrijk?

¹⁾ Vgl. 18, p. 110.

²⁾ Vgl. 18, p. 221.

Naar het oordeel van de tijdgenooten was Van den Bosch de overwinnaar, de arme Willem, die naar Holland terugging om te verkwijnen en te sterven, de verslagene. Maar de geschiedenis, die recht doet in hooger beroep, stelt ze naast elkaâr op één, hoog, plan: Van den Bosch, de man van het heden, Van Hogendorp, de man van de toekomst.

4. *Herkomst.*

Is, gelijk wij aannemen, X door Van den Bosch op reis naar Batavia of kort na zijn aankomst aldaar geschreven, en heeft hij zelf daar afschriften doen maken en verspreid, dan wordt ook de raadselachtige herkomst van het stuk gemakkelijk verklaarbaar.

Vooreerst is het dan duidelijk, waarom het stuk nòch in R.A. (S.S.) nòch in R.A. (Koloniën) wordt aangetroffen: het zou kùnnen zijn ingezonden als bijlage van Van den Bosch' schrijven aan Baud van 1 Februari, doch bevindt zich niet daarbij. En dit is begrijpelijk, X was een uittreksel uit Y, dat Baud in zijn Pro-Memorïe van 1 Juni haarfijn had uitgepluisd en bevatte dus voor hem niets nieuws; als niet-officieel stuk behoorde het nòch in het Indisch, nòch in het moederlandsch Koloniaal Archief thuis.

Waar heeft nu Steyn Parvé het stuk vandaan? Het origineel moet aan Willem van Hogendorp hebben toebehoord. Het zou niet onmogelijk zijn, dat Steyn Parvé het uit diens nalatenschap zou hebben. Doch waarschijnlijk is dat niet; hij had na zijn vertrek in Maart 1849 uit Indië door Europa gezworven; in 1850 verschijnt reeds zijn eerste geschrift, dat om dit stuk als spil draait: wanneer zou hij den tijd hebben gehad voor archief-onderzoek? Waarschijnlijker schijnt het mij, dat Steyn Parvé het stuk uit Indië heeft medegebracht. Is dit zoo, dan bieden zich twee oplossingen aan. In de eerste plaats kan Steyn Parvé het hebben gekregen van zijn vader, die als lid van de Algemeene Rekenkamer tot den kring van de Hooge Regeering behoorde. Een andere veronderstelling lijkt mij waarschijnlijk. Steyn Parvé heeft in 1841 bij de Algemeene Secretarie gediend onder Merkus;

en Merkus, de groote tegenstander van Van den Bosch, heeft zeker een afschrift bezeten. Men weet hoezeer Van den Bosch zich heeft ingespannen, om dezen bekwamen tegenstander tot zijn meening te bekeeren.

Is dit zoo, dan valt wellicht ook wel te gissen naar de reden, waarom Merkus het stuk aan Steyn Parvé kan hebben medegedeeld. Zooals bekend is, is Merkus later bijgedraaid, doch hij werd in 1841 toch niet definitief benoemd eer hij, bij zijn schrijven uit Semarang van 14 Augustus aan Van den Bosch, *amende honorable* had gedaan. De liberalen hebben hem die houding zeer kwalijk genomen¹⁾. Heeft hij soms door mededeeling o.a. van dit stuk zijn gewijzigde houding aan zijn medewerkers uit gewijzigd inzicht pogen te verklaren?

Doch meer dan een bloote gissing, die geheel staat buiten de sub 2 en 3 ontwikkelde conjectuur, is dit niet.

¹⁾ Vgl. I, p. 77.

HOOFDSTUK IV

VERDICHTING EN GESCHIEDENIS

a. *De Verdichting.*

Toetsen wij thans de hooger uitgeschreven tekst der legende¹⁾ aan de stellige feiten.

Om het overzicht te vergemakkelijken ontleden wij de tekst in enkele groepen van samenhangende feiten, die wij met daarvoor geplaatste kapitalen aanduiden, terwijl wij, om een meer gedetailleerde beschouwing mogelijk te maken, de afzonderlijk te bespreken voorstellingen cursiveeren en met daarachter geplaatste doorlopende cijfers nummeren.

A. „Bij wetten van 23 Maart 1826, 22 December 1827 en 27 December 1828 sloot het moederland (1) ten behoeve der Indische Kas (2), leeningen van 20 millioen, 2.700.000 en 15 millioen gulden; tezamen f 37.700.000” (3).

(1) Onjuist. De drie koloniale leeningen zijn gesloten *niet* door het moederland, maar door den Opperbestuurder op diens eigen gezag. Slechts is betaling der renten en aflossingen tot een gezamenlijk bedrag van f 2.450.000 door den Staat gegarandeerd; om de positie van den Staat als borg zoo veilig mogelijk te maken, is op verzoek der Staten-Generaal den geldschieder, het Amortisatie-Syndicaat, een crediethypotheek op 's Rijks territoriale inkomsten en bezittingen in Oost-Indië verleend.

(2) Onjuist. De leeningen van 1826 en 1828 zijn gesloten niet ten behoeve van de Oost-Indische kas, maar van 's Rijks Overzeesche bezittingen (Oost, West en Afrika, die elk

¹⁾ Vgl. p. 41—3.

een aparte kas hadden) in het algemeen; de leening van 1827 daarentegen ten behoeve van Oost-Indië in het bijzonder en met een specifieke bestemming.

(3) Onjuist. Het totaal der drie Indische leeningen is nooit hooger geweest, dan f 35.800.000¹⁾.

B. „De grondwet van 1814 laat zich over de vraag van eenheid of scheiding van moederlandsche en koloniale financiën niet uit. (4) . . . Met de grondwet in de hand kan men de eenheid van moederlandsche en koloniale financiën aannemen of verwerpen. (5) . . . (Men verwierp) de eenheid met de meeste beslistheid en alsof het vanzelfve sprak. Indië zou met rente en aflossing der f 37.700.000 worden belast” (6) . . .

(4) Juist, maar dit behoefde ook niet; de eenheid volgde uit de verhouding van Rijk en Bezittingen; het Rijk was rechtssubject, Indië rechtsobject. Tegenover derden was Indië een bestanddeel van het Staatsvermogen. Op dien grondslag zijn de koloniale leeningen gesloten²⁾.

(5) Met de grondwet in de hand kon men dus de eenheid niet verwerpen.

(6) Men heeft deze eenheid dan ook nooit verworpen, maar getracht aan de mogelijke nadeelige consequenties daarvan zooveel mogelijk te ontkomen³⁾.

¹⁾ Vgl. p. 25, noot 1.

²⁾ De koloniën werden beschouwd als een overzeesche pachthoeve of plantage; de opbrengst behoorde dus uit den aard der zaak aan het moederland. Liet de exploitatie geen overschot, of was er een tekort, dan kon de bezitter 1e. bijspringen uit eigen kas; 2e. bijspringen door zijn onroerend goed, de kolonie, te bezwaren of, 3e. de zaak verwaarloozen. In alle drie deze gevallen bleef de liquidatiewaarde van het object deel uitmaken van het Staatsvermogen. Indië zelf kon echter nooit schulden hebben.

³⁾ De belasting van Indië met de rente en aflossing van de leeningen had volstrekt niets te maken met een verwerping van de eenheid der moederlandsche en koloniale financiën; zij beteekende allerminst het maken van een staatsrechtelijke scheiding tusschen beide. Zij was het natuurlijk gevolg van de afzonderlijke administratie der overzeesche domeinen van den Staat, die wezenlijk in niets verschilde van de moederlandsche domein-administratie. Het afzonderlijk beheer was noodig, behalve door de verwijderde ligging, om dezelfde redenen waarom een pachtheer door zijn *homme d'affaires* afzonderlijke rekeningen laat voeren over zijn verschillende pachthoeven; reeds omdat dit noodzakelijk is om te kunnen zien of een bezitting rendeert of niet. Doch het inkomen daaruit, in zoover niet voor onderhoud noodig, behoort tot het inkomen van den eigenaar, in casu het Rijk. Het standpunt, dat de Staten-Generaal onder het Vereenigd Koninkrijk innamen, was dat van den pachtheer, die inkomen uit zijn hoeve verlangt, maar niet van zins is, er bij te leggen, en evenmin om het noodige bedrijfskapitaal te verschaffen. Men keurde alleen goed dat de administrateur, zoo hij 't elders vinden kon, bedrijfskapitaal opnam, doch ten hoogste tot de geschatte waarde van het goed. En het maximum wat men wilde doen was,

C. „Tegelijk (7) met de leeningen van 1826—1828 zomen op middelen Indië in staat te stellen, in den dienst van rente en aflossing te voorzien. *Er lag toen op tafel (8) het zgn. groote Kolonisatierapport van Du Bus van 1 Mei 1827, aan de bewerking waarvan een groot aandeel had genomen Gijsbert Karel's oudste zoon Willem van Hogendorp, die Du Bus in ambtelijke betrekking naar Indië had vergezeld*” (9) (onvolledig resumé van het Kolonisatierapport).

(7) Onjuist, in zoover een direct verband wordt gesugereerd tusschen de betaling van rente en aflossing op de drie leeningen, en de keuze van landbouwstelsel: tot 1830 toe heeft men zich altijd op het standpunt gesteld, dat die betaling moest en kon geschieden uit het door bezuiniging te verkrijgen overschot op den gewonen dienst, zonder extra inkomsten uit verhoogde productie¹).

(8) Het rapport kwam eerst 27 Sept. 1827 in Holland aan; 23 Oktober 1827 kwam de leening 1827 bij de Staten-Generaal; er is geen verband.

(9) Het rapport was geheel door Willem van Hogendorp geschreven.

D. „Elout, sinds 1824 minister van koloniën, *vereenigde zich met deze denkbeelden*” (10) (van het Kolonisatierapport). Hij bood den Koning een ontwerp-besluit aan, *regelende de uitgifte van woeste gronden in pacht of huur*” (11).

(10) Elout vereenigde zich slechts *ten deele* met de denkbeelden van het Kolonisatierapport. Van Hogendorp stelde voor:

1e. wedertoelating van Europeesche ondernemers en Euro-

dat men een dergelijke leening wou waarborgen, mits er redelijke zekerheid bestond, dat men als borg nooit zou worden aangesproken. Daarvoor diende de hypotheekverleening aan den geldschieter; ging het dan mis, dan moest het goed of een gedeelte daarvan maar worden verkocht; op dezelfde wijze als Raffles dat had gedaan.

Zonder een juist inzicht in deze financieele verhouding tusschen moederland en kolonie onder het Vereenigd Koninkrijk is het onmogelijk de staatsrechtelijke ontwikkeling te begrijpen; de laatste is de onmiddellijke uitkomst van de eerste.

Eerst tegen het eind van het Vereenigd Koninkrijk wordt van Regeeringswege de stelling opgezet, dat volgens de Grondwet, de koloniën een intrigerend deel zijn van den Staat. Maar behalve dat deze stelling zeer aanvechtbaar is, heeft zij de drie koloniale leeningen niet beheerscht.

¹) Vgl. de rede van Appellius in de Tweede Kamer van 27 December 1828.

- peesch kapitaal, uitgifte van woeste gronden in pacht of huur;
- 2e. individualiseering van het inheemsch grondbezit als hoeksteen der inheemsche welvaartspolitiek;
 - 3e. uitsterving van het Preanger-Stelsel door verwaarloozing van den voorgeschreven ¹⁾ nieuwen aanplant.

Elout vereenigde zich met 1 en 2, doch verzette zich tegen 3, omdat hij, niet vertrouwend op het snelle succes van 1, intusschen verhooging van de productie door uitbreiding van de gedwongen cultuur wenschelijk achtte ²⁾.

(11) Elout bood den Koning 13 Mei 1828 geen regeling aan van de uitgifte van woeste gronden, maar stelde eenige richtlijnen voor met inachtneming van welke het Indisch bestuur een reglement zou moeten maken.

E. „De Koning, eer hij besliste, onderwierp de zaak aan het oordeel van een raadsman in wiens inzicht en talent in zake organisatie van arbeid hij byzonder vertrouwen stelde: van den *zooeven uit de West teruggekeerden* (12) Van den Bosch”. (Overzicht van den loopbaan van Van den Bosch tot 1827). „In 1827 droeg de Koning hem de reorganisatie van het bestuur in de West op, een taak, die hij naar 's Konings genoegen vervulde. *Hij had daar een diepen indruk gekregen van de productieve kracht, die in georganiseerden negerarbeid lag* (13), en sprak, nu de Koning hem Elout's ontwerp voorlegde, de vrees uit, dat bij *vrijen arbeid van den niet-ijverigen Javaan* (13), de particuliere landbouwnijverheid in Nederlandsch-Indië niet tegen de slavenkoloniën zou kunnen concurreeren. Eene proefneming met Elout's plan noemde hij niettemin wenschelijk”.

(12) Van een onderwerpen van Elouts voorstel aan den „zooeven uit de West teruggekeerden” Van den Bosch is niets bekend. De geheele passage moet worden geschrapt.

(13) Een advies van Van den Bosch na zijn terugkeer uit de West aan den Koning over Elouts ontwerp bestaat niet.

¹⁾ Besluit van C.C. G.G. van 7 Nov. 1817; vgl. 34, p. 243.

²⁾ Vgl. Elouts rapport aan den Koning van 13 Mei 1829 in 34, p. 245-46.

Blijkbaar denkt C. hier aan X, maar, dit daargelaten: noch in X, noch in Y wordt de hier vermelde tegenstelling tusschen georganiseerde negerslavenarbeid en vrije Javanenarbeid aangetroffen¹⁾

F. „zoodat (14) in het 16 Mei 1829 door den Koning vastgestelde, (maar reeds eerder gereedliggende) R.R. (15) aan de Indische regeering wordt opgedragen te bevorderen „ondernemingen van Europeanen en anderen, aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan in eigendom, huur of erfpacht” ” (14).

(14) Onjuist. De opdracht aan het Gouvernement in Art. 108 R.R. 1830 heeft volstrekt niets te maken met de beweerde, maar niet bestaande, bereidverklaring van Van den Bosch in X tot het nemen van een proef met Elouts plan. Deze bepaling komt oorspronkelijk voor in Art. 106 R.R. 1818, is overgenomen in Art. 111 R.R. 1827 en daaruit met eene redactioneele wijziging van Baud²⁾ in R.R. 1830 overgegaan.

(15) Onjuist. Het R.R. 1830 lag niet reeds eerder gereed, maar Baud is met de redactie begonnen nadat de gedachtewisseling over Y (Cultuurstelsel) was afgelopen³⁾.

G. „Nadat Elout dus gemeend had hem tot G.G. te kunnen voordragen en hij daartoe was benoemd, nam Van den Bosch evenwel een andere houding aan . . .” (16).

(16) De kern der legende. Twee verstrengelde voorstellingen:

1°. er bestaat verband tusschen Elouts voordracht en Van den Bosch' (in X neergelegde) standpunt tegenover Elouts voorstel. Onjuist. Elout was geen verantwoordelijk minister, die volgens eigen overtuiging voordroeg; hij heeft Van den Bosch voorgedragen op bevel des Konings⁴⁾;

¹⁾ X vermeldt alleen dat de neger 5 × meer arbeid verzet dan de Javaan. Maar in Y wordt dat niet aan de organisatie van den slavenarbeid geweten, integendeel wordt gesteld dat de vrije neger meer produceert dan de negerslaaf. De tegenstelling, die Y maakt is uitsluitend die tusschen den sterken neger, slaaf of niet, en den zwakken Javaan. Noch in X noch in Y wordt van den niet-ijverigen Javaan gesproken. Integendeel spreekt Y over den vadsigen neger.

²⁾ Vgl. Bijlage 2, p. XLVII.

³⁾ Vgl. Bronnen, p. 11-3.

⁴⁾ Vgl. Bronnen, p. 3.

2°. Van den Bosch heeft ná zijn benoeming een andere houding aangenomen, dan vóór zijn benoeming. Onjuist. Van den Bosch is steeds auto-homogeen geweest.

H., en ontraadde bij advies van 6 Maart 1829 (Y) de toepassing van Elouts stelsel, *wijl het te geringe kans bood op dadelijk voordeel voor de Indische kas* (17). Men diende er zeker een proef van te nemen *om ervaring op te doen . . .* (18)".

(17) Onjuist. Hij ontraadde de *ongewijzigde* toepassing van Elouts (beter: van Van Hogendorps) stelsel, omdat hij daarvan *geenerlei* voordeel voor de Indische kas en slechts nadeel voor de Europesche ondernemers verwachtte. Op dit punt heeft Van den Bosch in Y aanstonds volkomen duidelijke taal gesproken¹⁾. Evenals later in Z²⁾, en nog later in X³⁾. Doch X is uit kieschheid tegenover Van Hogendorp, in zachter termen vervat dan Y.⁴⁾

(18) Juist. Doch verkeerd geïnterpreteerd. Een zeer critiek punt in de legende. Altoos is uit die bereidwilligheid tot het nemen van een proef tegen Van den Bosch geconcludeerd, dat hij Elout in den waan zou hebben gebracht, dat hij wel aan de mogelijkheid van slagen geloofde⁴⁾. Doch dit is onjuist. Van den Bosch wilde inderdaad een faire proef, maar om daarmede de onmogelijkheid, *destijds*, van Van Hogendorps stelsel proefondervindelijk aan te toonen. Van die bedoeling heeft hij Elout op de openhartigste wijze mededeeling gedaan in Z⁵⁾.

¹⁾ „dat derhalve het systema van kolonisatie zoodanig als het is voorgedragen onmogelijk gelukken kan en dus niet behoort te worden ingevoerd". Vgl. 34, p. 312.

²⁾ „dat Java in het leveren van producten voor de markt van Europa, op verre na, met die koloniën niet kan mededingen, daar het hoofdproduct, hetwelk op Java zou kunnen worden geteeld, door de West-Indische koloniën 6 pCt. goedkoop aan de markt van Europa kan worden gebracht; bedragende het verschil in de kosten van transport alleen 40 pCt., zoodat het (stelsel), zooals het door den heer Du Bus is voorgedragen, geenszins de resultaten kan opleveren, welke wenschelijk zijn . . .". Vgl. Bronnen IV, p. 8.

³⁾ „Wat zal in dat geval zijn" (des planters) „toestand en die van de finantiën van het Gouvernement niet worden, terwijl tevens het geheele doel" (van de kolonisatie) „om producten voor de markt in Europa te kweeken te niet zal gaan". Vgl. 34, p. 282.

⁴⁾ Vgl. p. 83, 1°.

⁵⁾ Ik moest uit mijn berekeningen besluiten „dat het stelsel van kolonisatie, zooals het door den heer Du Bus is voorgedragen, geenszins resultaten kan opleveren, welke wenschelijk zijn, schoon het mij altijd noodzakelijk voorkomt, zulks proefondervindelijk te doen blijken". Vgl. Bronnen, no. IV p. 8.

I. . . . „maar moest tevens *iets anders* bij de hand nemen, dat dadelijk inkomsten verzekerde (19): „*het oude stelsel der Compagnie, of dat der gedwongen cultuur* (20)“.

(19) Onjuist. Van den Bosch stelde niet voor „*iets anders*“ bij de hand te nemen. Hij wilde slechts uitbreiding van wat reeds bestond. Er was tusschen Van den Bosch en Elout ten aanzien van den verplichten arbeid geen verschil van beginsel. Van Hogendorp wilde het Preanger-Stelsel laten uitsterven; Elout wilde het handhaven en de aanplantingen van koffie uitbreiden; Van den Bosch wilde het Preanger-Stelsel over heel Java uitbreiden. Met dat plan heeft Elout zich, na eenige aarzeling, vereenigd.

(20) Onjuist. Anderen mogen hebben beweerd, dat het Cultuurstelsel identiek was met het oude Compagniestelsel; in Y, dat C. in deze passage resumeert, heeft Van den Bosch juist met nadruk *ontkend*, dat hij de wederinvoering van dat stelsel beoogde¹).

K. „*Het Gouvernement heeft zich te beschouwen als eigenaar van den grond; het moet het gebruik van gronden afstaan* (21) *tegen levering van een product, dat niet meer dan 66 dagen arbeid vordert* (22) *en waarvan de cultuur niet meer dan $\frac{1}{5}$ van den grond behoeft te beslaan*“ (23).

Deze passage heet een resumé te geven van het Cultuurstelsel, zooals Van den Bosch dit in zijn advies van 6 Maart 1829 (Y) ontwikkelt, doch doet dit geenszins, zooals blijkt uit vergelijking met het resumé, dat Van den Bosch zelf aan het einde van Y geeft (Steijn Parvé 1851, p. 321).

(21) Onjuist. Colenbrander doet het voorkomen als zou het een tot Van den Bosch' Cultuurstelsel behoorend terugkeeren tot het oude Compagniestelsel zijn, dat het Gouvernement zich moest beschouwen als eigenaar van den grond om die dan, tegen een bepaalde retributie, aan den Javaanschen tani af te staan. Natuurlijk is dit niet het geval. Dat was het *bestaande* stelsel. „Volgens eenen bekenden regel

¹) Vgl. 28, p. 109.

van het Indische Staatsregt", zegt Elout in zijn advies van 13 Mei 1829 (vgl. 34, p. 244), is de Souverein algemeene grondeigenaar. Het gansche land is staatsdomein, elke landbouwer is een kleine pachter van den Staat." Als erkende regel van het Nederlandsch-Indisch staatsrecht is hij eerst ingevoerd door Raffles, als grondslag van de landrente.

Dienovereenkomstig leidt Van den Bosch het zoo juist vermeld resumé dan ook in met de woorden: „Naar mijn inzien zou men . . . van het beginsel behooren uit te gaan, dat het Gouvernement het gebruik van *deszelfs*" (ik cursiveer, K.) gronden aan den Javaan vergunt, onder voorwaarde, dat „de Javaan . . . (zie verder onder 22). Het gaat niet om den *regel* of het *beginsel*, dat de grond aan het Gouvernement behoort; dat staat vast en wordt vóórondersteld; maar om de *toepassing* van het beginsel; zie 22.

(22) Onjuist. De zaak, waar het bij het Cultuurstelsel om ging, was uitsluitend de vraag, *in welken vorm* de Souverein voortaan pacht van zijn domein zou bedingen. De pachtvoorwaarde, die Van den Bosch voorsloeg was, dat de Javaan „de helft, $\frac{2}{5}$, of zooveel hij thans van den oogst opbrengt, aan het Gouvernement zou betalen, *of wel* dat voor het gebruik der rijstvelden, waarvan de landhuur *f* 15 zou bedragen, van hem naar landsgebruik (de adat) zal worden aangenomen de levering van eenig product, 66 dagen arbeids vorderend." M.a.w. geen nieuwe belasting, maar de belasting in een voor het Gouvernement *voordeeliger* vorm.

(23) Hiervan is in *Y* niets te vinden. Dit „ $\frac{1}{5}$ van den grond," is van later datum.

„Al spoedig" — schrijft Van den Bosch 1 Februari 1830 aan Baud — „heeft men ingezien, dat in daghuur de meeste voortbrengselen niet konden worden geteeld, *en dat het doen bearbeiten van een zekere uitgestrektheid gronds geëvenredigd aan de oppervlakte, welke anders ter betaling van de belasting bearbeid moest worden een zeker en minder kostbaar middel opleverde om de teelt van producten voor de markt van Europa geschikt te bevorderen*¹⁾. Dat was dus een stelsel

¹⁾ Vgl. p. 81.

dat Van den Bosch in Indië aantrof. Het eerst treft men het „ $\frac{1}{5}$ deel van den grond” aan in de memorie, die Van den Bosch in Juli 1830 aan de Regeering richtte, en waarin hij een gewijzigd stelsel van Hogendorp ontwikkelde, „op den vasten grondslag, dat alleen door *vrijwilligen* arbeid der Javanen, de producten der grondstoffen zouden mogen worden verkregen, en aan den fabrikant geleverd, om, door dezen bewerkt of veredeld, voor de Europese markt geschikt te worden gemaakt.” Hij verklaarde in deze memorie, „dat alleen *vrijheid* van cultuur tot de hoogte kon opvoeren; dat de *vrije* handel bestaan en voedsel erlangen kon; en dat hij nimmer zou adviseeren, om tot een middel van dwangarbeid te komen, zoolang er nog andere middelen overschieten, om voor de Europese markt te produceeren.” Dit stelsel, dat van de z.g. suikercontracten, is de grondslag geworden van de Europeesche suikerindustrie op Java; opdat het belang der bevolking niet uit het oog zou worden verloren, maakte Van den Bosch aanstonds de bepaling, dat niet meer dan $\frac{1}{5}$ der rijstvelden voor de suiker mocht worden afgezonderd ¹⁾.

C. verwacht nu Van den Bosch' advies van 6 Maart 1829 (Y), de grondslag van de verplichte cultuur voor het Gouvernement als vorm van belasting (Cultuurstelsel), met diens advies van Juli 1830, (de grondslag der vrije Europeesche industrie) waardoor de geheele voorstelling onbegrijpelijk wordt.

L. „*Elout verzette zich.*” (24).

(24) Onjuist. Elout vroeg 9 Maart 1829 ²⁾ om inlichtingen over Y, die 19 Maart 1829 per Z werden gegeven. Elout heeft zich door die inlichtingen gerustgesteld verklaard, en *daarna* medegewerkt om R.R. 1827 aan de uitvoering van het in Y en Z ontwikkelde plan te adapteeren.

M..... „*maar, ,,,noode alle politieke en commercieele beschouwingen ter zijde stellende*” (25) vereenigde de Koning zich,

¹⁾ Vgl. 5 p. 36—9.

²⁾ Vgl. 34, p. 314.

wegens uitputting der schatkist, met de denkbeelden van Van den Bosch...." (26).

(25) Onjuist. In den brief van De Mey aan Elout van 26 Mei 1829 ¹⁾ komt deze door C. als citaat gegeven zinsnede niet voor. De Koning laat De Mey schrijven „dat alle maatregelen bestendig uit het oogpunt moeten worden beschouwd van derzelver geschiktheid om te bevorderen, dat de Oost-Indische bezittingen zoo spoedig mogelijk in staat geraken van in de kosten van derzelver onderhoud te voorzien, zoodat *alle andere commercieele en politieke maatregelen, daaraan, voorzoover noodig, ondergeschikt blijven*”.

Dat is iets geheel anders. De Koning zegt niet, dat hij alle politieke en commercieele beschouwingen terzijde stelt; hij maakt slechts een rangorde tusschen de verschillende commercieel-politieke maatregelen.

De eerst-noodige maatregel is het sluitend maken van het Indisch budget; aan dien maatregel moeten, *voor zooveel noodig*, alle *andere* commercieele en politieke maatregelen ondergeschikt blijven.

Wat de Koning zegt is common sense, wat C. hem in den mond legt nonsens.

(26) De Koning vereenigt zich 26 Mei niet met Van den Bosch' denkbeelden over het Cultuurstelsel, maar met diens in zijn brief van 13 Mei ²⁾ neergelegde beschouwingen over het Handelsstelsel.

N... „*waarop* (27) Elout (1 Januari 1830) (28) zijn ontslag nam.”

(27) Onjuist. Elout nam niet zijn ontslag wegens 's Konings goedkeuring der in Y uitgedrukte denkbeelden (Cultuurstelsel).

(28) Onjuist. Elout nam zijn ontslag niet op 1 Januari 1830, maar op 28 Mei 1829. Hij kreeg het op 6 September 1829, met ingang van 1 October 1829. Zijn opvolger is benoemd op 29 December. De datum van 1 Januari 1830 houdt met Elouts ontslag geen enkel verband.

¹⁾ Vgl. Bronnen III, p. 6.

²⁾ Vgl. Bronnen X, p. 45.

O. „Van den Bosch vertrok naar Indië met een instructie, welke hem opdroeg (29), de productie van voor de Europeesche markt geschikte gewassen op Java op te voeren tot minstens f 5,— per hoofd der bevolking;”

(29) Onjuist. Art. 11 der Instructie gelast Van den Bosch slechts dat „hij zal nagaan”, of de productie van overig Java kan worden opgevoerd tot het toenmalig Preanger-productiepeil, dat circa f 5,— per hoofd bedroeg.

P. . . . „en tevens met een R.R., dat nog met medewerking van Elout tot stand was gekomen en waarin van gedwongen arbeid geen sprake was (30). Er werd nu eenvoudig aan Art. 80 van dat Reglement . . . een tweede lid toegevoegd . . . Met deze bijvoeging werd Elout's R.R. bij publicatie van 19 Januari 1830 afgekondigd (31)”.

(30) Onjuist. Art. 80 R.R. 1830, zooals het in de redactie Elout-Van den Bosch is geredigeerd, en door den Koning 16 Mei 1829 is vastgesteld, bestaat reeds uit twee leden. Dat artikel 80, 1e en 2e lid, was door Baud juist ontworpen tot nadere regeling van den gedwongen arbeid. Elout had tegen dat artikel geen ernstige bezwaren. De bezwaren, die hij had, zijn bij de conferentie met Van den Bosch vervallen. Het artikel is in tegendeel, ten gevolge van het overleg tusschen Elout en Van den Bosch, nog aanzienlijk versterkt¹⁾.

(31) Van een bijvoeging van een tweede lid aan Art. 80 nà Elouts aftreden is geen sprake. Beide leden zijn door Baud gelijktijdig ontworpen. De geheele voorstelling is *de haute fantaisie*.

b. De Geschiedenis.

Het wil mij, op grond van de sub. a ondernomen toetsing, onder verbetering, voorkomen, dat de hooger afgeschreven²⁾ bladzijden van Colenbranders handboek bij een mogelijken herdruk niet zonder voordeel eenige wijziging zouden kunnen ondergaan. Zij zouden dan, met vermijding van het dertig-

¹⁾ Vgl. Bijlagen, p. XLIV en p. XLV.

²⁾ Vgl. p. 41/3.

tal aangewezen onjuistheden, ongeveer als volgt kunnen worden herschreven.

„Het bestuur van Van der Capellen had een groot deficit achtergelaten. Dit was in 1826 gedekt door een leening van 20 millioen gulden, die onder verband van 's Rijks territoriale inkomsten en bezittingen in de Oost door het Amortisatie-Syndicaat was verstrekt, en waarvan de rente en aflossing tot een bedrag van *f* 1.400.000 door het Rijk waren gegarandeerd. Nauwelijks was op die wijze schoon schip gemaakt, of de Java-oorlog werd een nieuwen zinkput; einde 1828 werden de tot dan bekende oorlogskosten door een tweede leening à *f* 15.000.000, op dezelfde voorwaarden bij het Syndicaat gesloten, gedekt. Het was nu voor den Koning als Opperbestuurder van 's Rijks Overzeesche Bezittingen een eerezaak te zorgen, dat, zoodra de oorlog ten einde was, de huishouding der kolonie op zoodanigen voet werd gesteld, dat zij in staat kwam zichzelf te bedruipen en haar verplichtingen uit hoofde der leeningen te voldoen. De door Du Bus in 's Konings opdracht aangebrachte bezuinigingen deden voorzien, dat de Indische rekening, onder normale omstandigheden, daartoe het noodige batig saldo zou overlaten; om aanstonds een zuivere scheiding tusschen oorlogs- en vredeshuishouding te kunnen maken, had de Koning reeds in 1827 gezorgd nog *f* 2.700.000 kasgeld ter vrije beschikking te hebben.

Het einde van den oorlog liet zich, zoowel door het verongelukken eener hulpexpeditie, als, naar men meende, het minder krachtig beleid van De Kock, langer wachten dan men hoopte. De beëindiging was echter te voorzien van het oogenblik af, dat de hulptroepen waren aangekomen, en de Koning er in geslaagd was den krachtigen Generaal-Majoor Van den Bosch na zijn terugkeer uit de West over te halen zich de landvoogdij te laten welgevalen.

Nog eer de nieuwe Landvoogd de vredeshuishouding had kunnen openen, kwam echter een nieuwe ramp Indië bedreigen en de gemaakte schikkingen in de waagschaal stellen. Een nieuwe wereldcrisis trad in en de wereldmarktprijzen

der Java-stapelproducten liepen zoo sterk terug, dat welhaast alle uitvoer onmogelijk werd. Het onmiddellijk gevolg hiervan was, dat ook alle remise van Java naar het moederland, met inbegrip van die, welke de Indische regeering uit hoofde van de leeningen verschuldigd was, onmogelijk werd, daar wissels niet te krijgen waren, en uitvoer van specie het toch reeds schaarsche edele metaal aan de Java-muntcirculatie onttrekken zou. Onder die omstandigheden scheen de eenige wijze, waarop de kolonie haar jaarlijksche schuld zou kunnen voldoen, de verscheping, door het Gouvernement, naar het moederland van een hoeveelheid te zijner beschikking staande producten, koffie, nagelen, tin, enz. ter waarde van het verschuldigde bedrag.

De Minister van Koloniën, Elout, maakt echter tegen die verscheping van Gouvernementswege ernstig bezwaar, én uit beginsel: het Gouvernement zou, op deze wijze, weer als koopman gaan optreden, én uit practische overwegingen: hij vreesde het verzet van den Hollandschen zeehandel tegen den maatregel; immers de producten, die het Gouvernement zou uitvoeren, zouden noodzakelijk aan den vrijen uitvoer worden onttrokken, wat den vrijen handel en de vrije koopvaardij uit den aard der zaak belemmeren moest. Die wrijving tusschen de belangen van den Staat en van de maatschappij kon slechts worden weggenomen door de productie van Java tot een waarde van de verschuldigde Gouvernementsremise te verhoogen en zoo kwam de vraag aan de orde, hoe die productie-vermeerdering op de snelste en zekerste wijze kon worden verkregen.

Het was onder die omstandigheden, dat het aan Du Bus bij zijn Instructie opgedragen verslag over het in Oost-Indië in te voeren landbouwstelsel in het moederland in behandeling kwam. Dit, onder den naam van Kolonisatierapport terecht beroemd gebleven, verslag, was het werk van Willem van Hogendorp; zijn voorstel kwam neer: 1e. op wedertoelating van Europeanen en Europeesch kapitaal tot den landbouw op Java, en tot uitgifte daartoe van woeste gronden in huur of erfpacht, 2e. op het laten uitsterven

van de gedwongen teelt volgens het nog vigeerend Preangerstelsel. Volgens dit voorstel zou dus de met vrije arbeiders werkende Europeesche onderneming het agrarisch bedrijfstype van Java worden. Elout kon zich met het eerste gedeelte van het voorstel volkomen vereenigen, in verband waarmede hij den Koning bij rapport van 13 Mei 1828 een ontwerp-besluit voorlegde, waarbij aan de Indische regeering eenige algemeene richtlijnen werden voorgeschreven, als leidraad voor een door haar te ontwerpen reglement voor de uitgifte van woeste gronden.

Daar Elout zelf echter overtuigd was, dat deze principieele beslissing niet spoedig tot opbeuring van den landbouw zou leiden, verzette hij zich tegen de voorgestelde uitsterving van het Preanger-Stelsel. Hij raadde integendeel aan, de hand te laten houden aan de bij besluit van C.C. G.G. van 7 November 1817 verordende uitbreiding van de gedwongen koffieteelt, tot tijd en wijle het welslagen van de vrije ondernemingen een feit zou zijn. Toen de Raad van State, na lang treuzelen, tegen het einde van 1828 zijn advies op dit voorstel had uitgebracht, werd het, op wensch des Konings, nog onderworpen aan het oordeel van den benoemden Gouverneur Generaal. Van den Bosch, die een der eerste agronomen van het Rijk was, had zich tijdens zijn West-Indische missie grondig op de hoogte gesteld van de productie-voorwaarden in de West, zoowel in de slavenkolonies als in de neger-vrijstaten. Een vergelijkende becijfering van de arbeids- en vervoers-kosten in West en Oost had hem overtuigd, dat de kostprijzen der in vrijen arbeid geteelde Java-stapelproducten, koffie en suiker, op de Europeesche markt 60% hooger zouden komen, dan de laagste kostprijzen, waarvoor de West kon leveren, zoodat, bij de bestaande wereldmarktprijzen, de teelt dezer producten door Europeesche ondernemingen op den voet van het Kolonisatierapport geen winst zou laten. Op grond van deze feiten verzette hij zich ertegen om het stelsel van het Kolonisatierapport tot het algemeene landbouwstelsel van Java te maken. Wel wilde hij de Europeesche onderneming toelaten; zelfs een proefonderneming door het

Gouvernement laten ondersteunen; maar hij wenschte daarnaast het Preanger-Stelsel niet slechts, zooals Elout, te handhaven, maar het, met eenige wijziging, tot geheel Java uit te breiden. Z.i. zou men, (uitgaande van den bekenden regel van het Indisch Staatsrecht, dat de Souverein de algemeene grondeigenaar is en de opgezetenen zijn pachters) dienen te bepalen, dat het Gouvernement het gebruik van deszelfs gronden aan den Javaan vergunt, onder voorwaarde dat hij de helft, $\frac{2}{5}$, of zooveel hij thans van den oogst opbrengt, aan het Gouvernement zou betalen, of wel dat voor het gebruik der rijstvelden, waarvan de landhuur *f* 15.— zou bedragen, van hem naar landsgebruik (de adat) zou worden aangenomen de levering van eenig product 66 dagen arbeids vorderende", waarbij dan bij de aflevering van het product een kleine geldelijke belooning zou moeten worden gevoegd.

Zijn bedoeling was daarbij, dat de Indische regeering gemachtigd zou worden, als algemeene regel, de landrente, naar haar verkiezing, in geld of in Europeesche marktproducten te laten opbrengen. De eerst aarzelende Elout werd door Van den Bosch' nadere uiteenzettingen gerustgesteld, en werkte mede om het door Du Bus voorloopig in werking gebrachte ontwerp R.R. aan dit, later als Cultuurstelsel bekend geworden, plan-Van den Bosch aan te passen, waartoe Baud art. 84 van Du Bus' ontwerp splitste en aanvulde¹⁾. Dit artikel werd in gemeen overleg van Elout en Van den Bosch nog in dien geest gewijzigd en versterkt, dat het Gouvernement gedwongen arbeid niet slechts ten behoeve van den landbouw, maar ook voor andere diensten zou kunnen vorderen. Tevens werd door beide staatslieden een byzondere Instructie voor Van den Bosch ontworpen, waarbij aan dezen werd opgedragen, na te gaan of de exportabele productie van geheel Java niet kon worden verhoogd tot het peil van de bestaande Preanger-productie, die destijds, op de bestaande wereldmarktprijzen omgerekend, ongeveer een waarde van *f* 5,— per hoofd vertegenwoordigde. Deze ontwerpen werden door Elout den Koning aangeboden en door

¹⁾ Art. 80, R.R. 1830.

dezen 16 Mei 1829 onderteevend, waarmede inzake de productiequaestie en het landbouwstelsel in beginsel beslist was.

Tijdens het verblijf van Van den Bosch te Brussel om deze stukken aan den Koning en aan een commissie uit den Raad van State toe te lichten, bracht een Indische brief over de verlenging van het opium-monopolie, tusschen den Koning en den Landvoogd de nog openstaande quaestie ter sprake, op welke wijze de productenuitvoer door het Gouvernement zou moeten worden geregeld. Van den Bosch gaf nu, bij schrijven van 13 Mei 1829, als zijn meening te kennen, dat Elouts bezwaar tegen de verscheping van Gouvernementswege slechts kon worden ondervangen door aan de Handelmaatschappij den uitvoer van $\frac{3}{4}$ van de Java-productie te verzekeren. Dit voorstel ging lijnrecht in tegen Elouts hooger vermeld advies. Elout, die zeer juist inzag, dat dit voorstel onvermijdelijk moest leiden naar een monopolisatie van den Java-export, adviseerde den Koning 20 Mei tot afwijzing van Van den Bosch' voorstel. Tevens gaf hij Van den Bosch zijn bevreemding te kennen, dat deze een zoo gewichtige zaak als de wijziging van het handelsstelsel op zoo incidenteele wijze en buiten zijn voorkennis bij den Koning ter sprake had gebracht. Van den Bosch, niet wenschende, evenals Van der Capellen, tusschen den Koning en den Minister in de knel te geraken, schreef 22 Mei aan Elout, dat hij geen andere gedragslijn wenschte te volgen, dan die van het Gouvernement, welke de Minister hem zou voorschrijven. Doch de Koning, wel wetende, dat Elout geen andere gedragslijn had dan een algemeen *laisser aller* en geprikkeld door de moeilijkheden, die hem 20 Mei tot de abrupte sluiting der Staten-Generaal hadden genoopt, gaf 23 Mei 1829 aan Van den Bosch in een mondgesprek zijn verlangen te kennen, dat nu vóór alles, met alle daartoe dienstige middelen, het Indisch Budget zou worden sluitend gemaakt en legde hem den stilligen Last op, om te zorgen, dat aan dat verlangen binnen den kortst mogelijken tijd zou worden voldaan. Toen Elout, door een vertrouwelijk schrijven van De Mey, over het verstrekken van dien Last werd in-

gelicht en vernam, dat de Koning zijn medewerking in die richting verlangde, verzocht hij op 28 Mei 1829 ontslag. 24 Juli vertrok Van den Bosch naar Indië, waar hij 2 Januari 1830 aankwam.

Kort na zijn optreden verzocht hij Van Hogendorp de leiding van een Europeesche proefonderneming op zich te nemen; wat deze echter, mede onder den indruk van de moeilijkheid vrije arbeiders te krijgen, weigerde. Van den Bosch diende nu in Juni 1830 eigen voorstellen in, die den grondslag van de Europeesche suikerindustrie in Java's Oosthoek geworden zijn.

BESLUIT.

Het Monarchaal Beginsel.

1. De daad primeert het recht; deze grondwaarheid der geschiedenis vonden wij ook door ons onderzoek bevestigd. Wij gingen uit op de ontdekking van de aanleidende oorzaken der principieele wijziging, die R.R. 1836 in den regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië heeft aangebracht. Wij vonden die wijziging, de vervanging van de collegiale door een eenhoofdige regeering, bepaald, niet door eenige staatsrechtelijke theorie, maar door een staatkundige daadzaak: de Last, dien de Koning 23 Mei 1829 op zijn Indischen Landvoogd heeft verstrekt en waarmee hij het uitsluitend Opperbestuur over 's Rijks volksplantingen en bezittingen, dat hij krachtens de Constitutie bezat, in een critiek oogenblik *facto* tot gelding heeft gebracht.

Die daadzaak was tevens een staatkundige noodzaak: het eenig middel om, bij het begin van de crisis in het groote constitutioneele conflict, dat den ondergang van het Vereenigd Koninkrijk inleidde, de koloniale zaken te onttrekken aan den parlementairen strijd en ze, uit het slop van een onvruchtbaar debat over economische beginselen, weer op dreef te helpen.

Inderdaad is, historisch beschouwd, het R.R. 1836 niets dan de acte, waarin de Last van 1829 is vastgelegd.

Die acte zelf, en wat men zou kunnen noemen haar ambtelijke voorgeschiedenis, zijn van secundaire beteekenis. Wij hebben ook ten aanzien van deze bronnen niet willen afwijken van de bedoeling, die aan deze studiën ten grondslag ligt, n.l.: de beoefenaren van het Indisch Staatsrecht te dienen

met een volledige en handzame uitgave van het voorhanden bronnen-materiaal betreffende het ontstaan en de voorgeschiedenis van het R.R. 1854. Doch de vergelijking van R.R. 1830 en R.R. 1836¹⁾ toont echter duidelijk aan, dat, behoudens het grondbeginsel, de wijziging van 1836 van alle wijzigingen tusschen 1815 en 1854 buiten mededinging de minst belangrijke is geweest. De stukken, die gedateerd zijn na het vertrek van Van den Bosch hebben, over het algemeen, geen groote principieele beteekenis. De brief van Baud aan Clifford van 9 April 1834 zou een uitzondering maken, ware hij iets meer dan het uitspellen van een hem gegeven les, welke „die hooge ambtenaar”, naar Van den Bosch wel zoo genadig was te erkennen, overigens „in het algemeen wel gevat” bleek te hebben.

Het principieele debat, dat tot R.R. 1836 heeft geleid, heeft, evenals dat over het landbouwstelsel, reeds in 1829 plaats gevonden. Wat Van den Bosch' advies van 6 Maart is voor de wijziging van de economische politiek is zijn nota van 16 April voor de wijziging van den regeeringsvorm. De ééne, maar dan ook zeer belangrijke, passage in zijn rapport van 27 October 1835, die wij hieronder zullen aanhalen, is slechts een commentaar op zijn nota van 16 April 1829.

Wij hebben gepoogd den historischen achtergrond van het R.R. 1836 te verhelderen. Wij kwamen daarbij tot het inzicht, dat de geijkte opvatting, dat het R.R. 1830 „in alle wezenlijks de herhaling is van dat van Du Bus”²⁾ als onjuist moet worden verworpen. Weliswaar bevat R.R. ook veel van Elout en moet het *voor zoo veel* bij het tweede tijdvak-Elout³⁾ worden behandeld; wij hebben het daartoe betrekkelijke bronnenmateriaal onaangeroerd gelaten. Maar de politiek van Van den Bosch kan niet begrepen worden tenzij men R.R. 1830 en R.R. 1836 in hun nauwe onderlinge betrekking beschouwt.

¹⁾ Vgl. Bronnen, XXIII.

²⁾ Vgl. 7, p. 45.

³⁾ Vgl. p. 5.

De behandeling van de staatsrechtelijke vraagstukken, die in de door ons gepubliceerde bronnen besloten liggen, moeten wij uit den aard der zaak aan anderen overlaten.

Slechts enkele punten vereischten nog een korte behandeling.

In de eerste plaats: Wat is de reden, dat de wijziging van het R.R. in den zin van Van den Bosch' advies van 16 April 1829 eerst in 1836 haar beslag heeft gekregen?

De onmiddellijke oorzaak, waarom Van den Bosch' beginselen niet aanstonds in het R.R. 1830 zijn vastgelegd, is zonder twijfel te zoeken in de omstandigheid, dat Van den Bosch bij de besprekingen over de wijzigingen, die in het ontwerp Du Bus behoorden te worden aangebracht, nog in sterke mate rekening te houden had met de gevoeligheden van Elout. Daar kwam bij, dat men moet aannemen, dat de Koning aan zijn Last van 23 Mei de belofte verbonden had, dat hij zijn Landvoogd *casu quo* ook de noodige volmacht zou geven, om dien Last, ook tegen het verzet van de Hooge Regeering in, te kunnen volbrengen.

Maar de diepere oorzaak van het uitstel ligt toch wel, hoe vreemd het schijne, in een zekeren tegenzin van den Koning tegen de al te radicale doorvoering van het monarchaal beginsel ook in het Rijk in Azië.

De ontwerpers van het R.R. 1815 hadden de traditioneele collegiale regeeringsvorm daarom gehandhaafd, omdat zij het leggen van alle macht in handen van één, in de uitoefening van die macht practisch gesproken ongecontroleerd, man, onwenschelijk vonden in het belang der geadministreerden. Hun motief was dus bescherming van de landzaten tegen mogelijke *abus de pouvoir*, van de soort waarvan het régime van Daendels maar al te veel voorbeelden had opgeleverd. Het motief, waarom de Koning zich met hun ontwerp had vereenigd, was echter in den grond der zaak precies tegenovergesteld; hij was op zich zelf voor een groote macht geenszins bevreesd; maar hij duchtte, dat de Landvoogd zich zou ontwikkelen tot een soort van hem, den Monarch van het

geheele Rijk, half-onafhankelijke satraap. Juist de begeerte, om het monarchaal beginsel voor het *geheele Rijk* onverzwakt te handhaven, maakte hem huiverig om het in het Rijk in *Azië* al te streng door te voeren.

Doch de practijk had reeds duidelijk gemaakt, dat het voorbehoedmiddel erger was dan de kwaal, die men vreesde, ja, dat die kwaal door het veronderstelde voorbehoedmiddel juist werd opgewekt. Al spoedig toch was gebleken, dat de Landvoogd geneigd was *tegenover* den Koning steun te zoeken in de meeningen en beslissingen van de Hooge Regeering, waardoor de persoonlijke verantwoordelijkheid van den Landvoogd tegenover den Koning verzwakt werd. Deze ontwikkeling had bij Van der Capellen geleid tot een bewust in den wind slaan van 's Konings door zijn Minister gegeven bevelen, wat tot het bekende conflict tusschen Van der Capellen en Elout, en daardoor tot Van der Capellens terugroeping had geleid.

Tijdelijke uitkomst was toen gezocht in het wederom uitzenden van een Commissaris-Generaal; maar de Koning was in zijn hart dergelijke missies toch blijven beschouwen als een slechts door buitengewone omstandigheden te rechtvaardigen ingrijpen in den normalen gang der regeering.

Toen dan ook Van den Bosch, (die eerst vol goeden moed aan Baud geschreven had, dat hij wel in staat hoopte te zijn, om 's Konings Last uit te voeren zonder zijn toevlucht te moeten nemen tot maatregelen buiten het kader van het onmiddellijk na zijn aankomst afgekondigd R.R. 1830) spoediger dan men verwacht had om byzondere volmachten kwam aankloppen, was dit den Koning niet aangenaam.

Wel is waar aarzelde hij geen oogenblik om de gevraagde volmachten te verlenen; reeds 7 November 1831 antwoordde De Mey aan Clifford naar aanleiding „van den gewichtigen inhoud” van diens geheim rapport van 22 October 1831, No. 189 K., dat de Koning dergelijke volmachten „in de tegenwoordige omstandigheden” als „zeer noodzakelijk” beschouwde, vooral reeds als preventieve maatregel en bovendien vermits zulks „een gunstigen invloed zal kunnen uit-

oefenen op de gezindheid" van den Landvoogd, „om nog gedurende eenen geruimen tijd ten nutte van het Rijk werkzaam te blijven." Maar dit nam niet weg, dat hij de vrees koesterde, dat op deze wijze de uitzondering regel zou worden en daartegen verzette zich zijn scherp ontwikkeld constitutioneel gevoel: evenmin als hijzelf in het Rijk in Europa onbeperkt wenschte te regeeren, evenmin kon hij goedkeuren, dat zijn vertegenwoordiger in het Rijk in Azië, anders dan bij stricte noodzakelijkheid, onbeperkt door de in het R.R. vervatte regelen heerschen zou. Hij achtte het dus noodzakelijk Van den Bosch een vertrouwelijke waarschuwing te doen toekomen, die door Clifford, op zijn last, werd overgebracht in een nog ongepubliceerd schrijven, waarmede die minister de toezending van het geheim K.B. van 17 Jan. 1832, dat de benoeming tot C.G. bevatte, begeleidde.

Deze waarschuwing is zoo karakteristiek voor de denkwijze des Konings, dat wij haar hieronder in haar geheel doen volgen:

„De wenschelijkheid om, in de gegeven omstandigheden, eene uitbreiding van magt ter beschikking van U.E. te stellen, volkomen beaamende, is het evenwel raadzaam geoordeeld, de aandacht van U.E. te vestigen, op de bedenkelijke zijde, welke het altoos heeft, dat de Koloniën van tijd tot tijd worden geregeerd, naar beginzelen, die van den gewonen regel afwijken. Het schenken aan eenen Oppergebieder van eene bevoegdheid, uitgestrekter en onafhankelijker, dan men aan zijnen opvolger denkt toetekennen, heeft voor den laatsten altoos eene vermindering van aanzien, in de openbare meening, ten gevolge, en is, daarom, voor den klem der blijvende Koloniale regering, schadelijk. De regel moet dan ook zijn, om tot buitengewone maatregelen van den hier bedoelden aard, niet anders overtegaan, dan bij eene onvermijdelijke noodzakelijkheid. Ik heb daarom van den Koning in last bekomen om Uwe Excellentie aanteschrijven om van de hierbij gaande opene brieven geen gebruik te maken, dan wanneer U.E. oordeelen mogt, dat de omstandigheden zulks gebiedend vorderen.

Voor mij zelf mag ik de hoop niet onderdrukken, dat, bij deze ontvangst van mijn tegenwoordig schrijven, de algemeene stemming op Java niet meer zijn zal wat dezelve was toen de meermalen aangehaalde brief van U.E. van den 4 Juny j.l. werd afgezonden; maar dat die stemming sedert eene gunstige verandering zal hebben ondergaan, daar, in den tusschen tijd, aan de ambtenaren en ingezetenen zal zijn

gebleken, van de volkomene goedkeuring des Konings op U.E. handelingen en van de nutteloosheid van allen tegenstand, tegen de door Uwe Excellentie daargestelde inrigtingen.

Eenige maanden na de ontvangst van dit schrijven zag Van den Bosch zich toch genoopt als Commissaris-Generaal op te treden. Het gevolg was, dat de toestand ontstond, die de Koning had voorzien: men raakte nu op Java langzamerhand zóó zeer aan een eenhoofdig bestuur gewend, dat men, bij de benoeming van een nieuwen Landvoogd niet goed meer naar de collegiale regeering kon teruggaan zonder zijn gezag te schaden.

Dat was de practische aanleiding tot de wijziging van 1836; men zag zich verplicht de uitzondering tot regel te maken en den Landvoogd althans op dit punt te brengen in de positie van een Commissaris-Generaal.

Maar naast deze practische aanleiding was er toch nog een diepere reden voor de wijziging. Men had nu door de ervaring de hooge beteekenis van de doorvoering van het monarchale beginsel ook in de overzeesche bezittingen leeren begrijpen en tevens het juiste middel leeren kennen om het gevaar te bezweren, dat de Koning duchtte. Dat middel lag in de erkenning van de volstreckte afhankelijkheid van den Landvoogd van de bevelen des Konings.

De bewering wordt soms vernomen, dat de macht en de stelling van den G.G. „het fascistisch ideaal” zou benaderen.” Grover miskennen van de eigenaardigheid van die stelling, dan in deze bewering besloten ligt, is wel moeilijk denkbaar. De fascistische leider, als personificatie van het soevereine volk, oefent een in den volsten zin van het woord *onbeperkte* macht uit. Niemand is daarentegen in de uitoefening van zijn gezag *beperkter* dan de G.G. Dit geldt niet alleen na 1854, maar eveneens vóór 1854. Het besef van het principieele onderscheid tusschen de dictatoriale onbeperktheid van een Daendels en zijn eigen constitutioneele gebondenheid leefde bij Van den Bosch zeer sterk; men lette slechts op de minachting waarmede hij spreekt van

een man als „den heer Daendels,” „die zich aan instructiën nog wetten stoort,” en wiens bestuur „dan ook geen vermelding verdient.”

De wijziging van 1836 bedoelde dan ook geenszins den G.G. in een dictatoriale positie te brengen. Het tegendeel is waar; men wilde de fictieve beperking van de macht van den G.G. door de collegiale Hooge Regeering vervangen door de reële beperking, die gelegen is in de feitelijke afhankelijkheid van de bevelen des Konings.

Deze bedoeling blijkt op duidelijke wijze uit de fraaie passage uit de 27 October 1835 gedateerde Nota van Toelichting op het ontwerp R.R. van 1836, waar hij zijn verschil van meening met Baud formuleert;

„Volkomen stemmen wij overeen dáárin, dat de Gouverneur Generaal in Indië minder afhankelijk behoort te zijn van de Raden van Indië, dan bij het bestaande reglement, of althans bij de wijze waarop hetzelfde wordt verstaan en aangenomen is; *dan wij verschillen dáárin, dat naar mijn inzien de Gouverneur-Generaal meer afhankelijk moet zijn van de beslissing van Uwe Majesteit...*”

Vroeger, ten tijde van de Compagnie was dat anders; de G.G. had wel het recht om met de minderheid te beslissen, maar daarvan werd zelden gebruik gemaakt uit hoofde van de verantwoordelijkheid daaraan verbonden; de G.G. trachtte zich daar altijd, door middel van een *stelsel van accomodatie* een meerderheid te verzekeren, wat uiteraard moest leiden tot allerlei ongewenschte verhoudingen.

„Bijna altijd bestaat de mogelijkheid van de meerderheid des Raads tot zoodanigen maatregelen te doen concurreeren, schoon dit oogmerk niet altijd door maatregelen voor het belang van het moederland wenschelijk, is bereikt geworden.”

„*Ik zie hiertegen maar een middel, namelijk nieuwe en algemeene bepalingen meer afhankelijk te maken van de goedkeuring van Uwe Majesteit*”.

Dit raakt de kern der zaak. „De Koning alleen beslist”; eerst het R.R. 1836 heeft dit grondbeginsel onzer constitutie ook voor 's Konings regeering overzee van kracht gemaakt.

Want niet in de vrijheid maar in de eenheid van beslissing en leiding ligt de kracht der beperkte monarchie.

Deze gedachte leidt ons tot eene slotopmerking. Indië heeft, wat zijn staatsinrichting betreft, aan Nederland alles te danken; kan Nederland, op zijn beurt, wellicht iets van Indië leeren?

De staatsrechtelijke ontwikkeling van de beide Rijksdeelen is, sedert 1815, in tegenovergestelde richting gegaan. In Nederland is men, onder leiding des Konings, begonnen met een regeering, in welke het monarchaal beginsel krachtig tot uitdrukking kwam. In Indië daarentegen is men begonnen met eene van den regeeringsvorm van het Koninkrijk afwijkende collegiale regeering. Doch terwijl men in Indië, door droeve ervaring geleerd, in 1836 de monarchie vestigt, vervalt Nederland, na 1848, op zijn beurt in een collegiale regeering. Is er, dientengevolge, wellicht in ons staatkundig leven wederom iets in zwang gekomen, dat zweemt naar het „stelsel van accomodatie”, dat Van den Bosch laakte?

Zoo ja, ligt dan het middel tot betering niet voor de hand?

Functioneel beschouwd, — en dat is de eenige wijze waarop de historicus bevoegd is staatsrechtelijke vraagstukken te benaderen, — kan men tegenwoordig een vergelijking maken tusschen de verhouding van den minister-president tot de overige leden van het kabinet en die van den G.G. tot de directeuren. Het treft dan, dat deze laatste verhouding een treffende overeenkomst vertoont met die van den Koning tot zijn ministers in het Vereenigd Koninkrijk. Altoos, ook na de instelling in 1823 van een z.g. ministerraad, blijft de Koning alleen beslissen, zooals nog thans de G.G. alleen beslist, ook wanneer hij zich persoonlijk met de directeuren beraadt.

Deze toestand is sedert 1848 in Nederland gewijzigd; functioneel is, — zoo men met Thorbecke aanvaardt, dat het ministerie geroepen is „tot uitoefening van de rechten en plichten der Kroon naar eigen overtuiging, — ten onzent de regeeringsvorm wederom collegiaal. Wil daardoor de klem der regeering niet komen te ontbreken, dan is het een eerste vereischte, dat het ministerie homogeen zij. Dit leidde er

dan ook reeds Schimmelpenninck toe, aan Willem II de voorwaarde te stellen, hem de „geheel vrije en onbelemmerde keuze” te laten van degenen, die, onder zijn leiding, een *homogeen* ministerie zouden uitmaken.”

Maar welk middel heeft een minister president om die op zijn keuze berustende homogeniteit ook, verder te *handhaven*? Zeker, zijn moreel gezag zal vaak voldoende zijn, een dissident lid van het kabinet tot heengaan te bewegen. Maar zal dit gezag daartoe altoos groot genoeg zijn? Is zelfs Thorbecke's gezag tegenover Franssen van de Putte niet te kort geschoten? Zou het niet in overeenstemming zijn met het monarchaal beginsel, zou het de kracht der regeering en de eenheid van het regeeringsbeleid niet ten goede komen, indien de minister-president, ten opzichte van de overige leden van zijn kabinet, werd gebracht in de positie, die de G.G. ten opzichte van zijne medewerkers nog inneemt? In dien zin, dat hem, behoudens het welgevalen des Konings niet slechts de vrije aanwijzing gelaten werd van degenen, die met hem een homogeen ministerie zullen uitmaken, maar ook van degenen, die in zulk een ministerie niet langer op hun plaats zijn?

GERAADPLEEGDE GESCHRIFTEN

1. BARTHOLO (D. W. SCHIFF), De wording van het Cultuurstelsel, 's-Gravenhage, 1863.
2. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van N.I., 7e Volgreeks, Deel VI, 's-Gravenhage, 1908.
3. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van N. I. Nieuwe Volgreeks, Deel VII, Amsterdam, 1864.
4. Biographisch Woordenboek, door A. J. v. D. AA, Haarlem, 1859—1874.
5. (BOSCH, J. VAN DEN), Blik op het Bestuur van Nederlandsch-Indië onder den Gouverneur Generaal Js. VAN DEN BOSCH, enz., Kampen, 1835.
6. BOSCH KEMPER, Jhr Mr J. DE. Geschiedenis van Nederland na 1830, II, Amsterdam, 1873.
7. COLENBRANDER, Dr H. T. Koloniale Geschiedenis, III, 's-Gravenhage, 1926.
8. CORNETS DE GROOT VAN KRAAYENBURG, Jhr J. P., Over het beheer onzer Koloniën, 's-Gravenhage, 1862.
9. DEVENTER, S. VAN, Bijdragen tot de Kennis van het landelijk stelsel op Java, II, III, Zalt Bommel, 1866.
10. EYKMAN, A. J. en STAPEL, Dr F. W. Leerboek der Geschiedenis van Nederlandsch Oost-Indië, Weltevreden, 1924.
11. (ELOUT, P. J.), Bijdragen tot de Kennis van het koloniaal beheer, 's-Gravenhage, 1851.
12. (ELOUT P. J.), Bijdragen tot de Geschiedenis van het koloniaal beheer, 's-Gravenhage, 1861.
13. (ELOUT, P. J.), Bijdragen tot de Geschiedenis van de onderhandelingen met Engeland, 's-Gravenhage, 1863.
14. (ELOUT, P. J.), Bijdragen betreffende koloniale en andere aanlegenheden, in den Raad van State behandeld, 's-Gravenhage, 1874.
15. GENNEP, A. VAN. La Formation des Légendes, Paris, 1912.
16. GOSLINGA, Dr A. Willem I als verlicht despoot, Baarn, 1918.
17. HOGENDORP, G. K. VAN. Bijdragen tot de Huishouding van Staat, X, 's-Gravenhage, 1825.

18. HOGENDORP, Mr H. VAN, WILLEM VAN HOGENDORP in Nederlandsch-Indië, 1825—1830, 's-Gravenhage, 1913.
19. Handelingen van de Tweede-Kamer der Staten-Generaal, 1865—1866. Memorie ter beantwoording der Cultuurwet, Bijlagen I.
20. KEMP, P. H. VAN DER, Mr C. T. ELOUT als Minister van Koloniën, in Bijdragen voor Taal-, Land- en Volkenkunde van N.I. 7e Volgreeks, VIII.
21. LANGE, G. A. DE, De Gouverneur Generaal in Rade, Alkmaar, 1894.
22. MANSVELT, Dr W. M. F., Geschiedenis van de Nederlandsche Handelmaatschappij, I, Haarlem, 1925.
23. MARGADANT, C. W., Het Regeringsreglement van Nederlandsch-Indië, I, 's-Gravenhage, 1894.
24. MARGADANT, L., De Raad van Nederlandsch-Indië, in verband met de reorganisatie van het Indisch Bestuur gedurende de jaren 1854—1893, Wageningen, 1935.
25. MEINSMAN, J., Geschiedenis van de Nederlandsche Oost-Indische Bezittingen, Delft, 1872.
26. MYER, Mr P., Verzameling van Instructiën, Ordonnanciën en Reglementen voor de Regering van Nederlandsch-Indië, Batavia, 1848.
27. MYER, Mr P., JEAN CHRÉTIEN BAUD, Utrecht, 1878.
28. PIERSON, N. G., Het Cultuurstelsel, Amsterdam, 1868.
29. PIERSON, N. G., Koloniale Politiek, Amsterdam, 1877.
30. RHEDE VAN DER KLOOT, M. A., De Gouverneurs-Generaal en C.C. G.G. van N.-I. 1610—1688. Historisch-Genealogisch beschreven, 's-Gravenhage, 1891.
31. RIEMENS, Dr Hk. Het Amortisatie-Syndicaat. Een Studie over de Staatsfinanciën onder Willem I, Amsterdam, 1935.
32. SPENGLER, J. A. De N.O.I. Bezittingen onder het bestuur van de G.G. G. A. G. P. Baron VAN DER CAPELLEN, 1819—1825, Amsterdam, 1863.
33. STEYN PARVÉ, D. C., Het Koloniaal Monopoliestelsel getoetst aan Geschiedenis en Staathuishoudkunde, 's-Gravenhage, 1850.
34. STEYN PARVÉ, D. C., Het Koloniaal Monopoliestelsel, getoetst aan Geschiedenis en Staathuishoudkunde, Nader toegelicht, Zalt Bommel, 1851.
35. STEIJN PARVÉ, D. C. De toekomstige wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen van N.I. Zalt Bommel, 1852.
36. Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië, II, Afl. 7—12, 16e jaargang, Zalt Bommel, 1854.
37. Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië, I, II, Zalt Bommel, 1865.
38. VLOTEN, Mr A. A. VAN. Proeve van een Ontwerp van Wet op het Besluit der Regering in N.I. met eene daarbij behorende Memorie van Toelichting, Den Bosch, 1849.

39. WAAL, E. DE, Nederlandsch-Indië in de Staten Generaal sedert de Grondwet van 1814, I, 's-Gravenhage, 1861.
40. WESTENDORP BOERMA, JOHANNES VAN DEN BOSCH als sociaal hervormer; De Maatschappij van Weldadigheid, Amsterdam, 1927.
41. WYCK, Jhr H. v. D. De Nederlandsche Oost-Indische Bezittingen onder het bestuur van den Kommissaris Generaal Du Bus DE GHISIGNIES (1826—1830), 's-Gravenhage, 1866.

REGISTER VAN AANHANGSEL, BRONNEN
EN BIJLAGEN.¹⁾

1827

Mei 1, Du Bus aan Elout 34, B. p. 1—125

1828

Mei 13, Elout aan den Koning 34, B. p. 243—73
Oct. 11, Elout aan den Koning I
Dec. 22, Advies Raad van State 14, p. 109—140
Dec. 29, De Mey aan Elout II

1829

Jan. 2, Elout aan Van den Bosch
Maart 6, Van den Bosch aan Elout (Y) . . . 34, B. 294—328
Maart 9, Elout aan Van den Bosch III
Maart 19, Van den Bosch aan Elout (Z) IV
Maart 25, Baud aan Elout V
April 16, Van den Bosch aan den Koning VI
Mei 1, Elout aan den Koning VII
Mei 6, Elout aan den Koning VIII
Mei , Discussie over de redactie van R.R. 1830 B. 2
Mei 12, Advies Raad van State IX
Mei 12, Nota met litterale aanmerkingen IXa
Mei 12, Litterale aanmerkingen concept-Instructie . . . IXb
Mei 13, Van den Bosch aan den Koning . 6, Aant. p. 143 X
Mei 16, De Mey aan Elout XI
Mei 16, Instructie voor de Hooge Regering . . . 8, p. 101 XIa
Mei 16, Bijzondere Instructie voor Van den Bosch XIIb
8, p. 98—105
Mei 16, Van den Bosch aan Baud XII
Mei 20, Elout aan den Koning II, p. 211—9
Mei 20, Elout aan Van den Bosch XIII
1, p. 90—3
II, p. 220—3
33, p. 82—5

¹⁾ A = Aanshangsel; B = Bijlagen.

Mei 22,	Van den Bosch aan Elout	A A.
Mei 24,	Van den Bosch aan De Mey	„ B.
Mei 25,	De Mey aan Elout	„ C.
Mei 26,	De Mey aan Elout	„ D.
Mei 28,	Elout aan den Koning	XIV
Mei 28,	Elout aan De Mey	XV
Mei 29,	De Mey aan Elout	XVI
Mei 30,	Van den Bosch aan De Mey	XVII
Juni 1,	Pro Memoria Baud 37, I, p. 435—40	
Juni 13,	Elout aan den Koning 11, p. 197—210	
Juni 13,	Elout aan den Koning	XVIII
Juni 15,	Van den Bosch aan Elout	XIX
Aug.		
nà 23,	„Korte Nota” Van den Bosch (X) 34, p. 274	

1830

Febr. 1,	Van den Bosch aan Baud 18, p. 60	
		27, p. 343
Febr. 25,	Van den Bosch aan De Mey	XX
Juli ?,	Van den Bosch aan de Indische Regeering 5, p. 36	
Oct. 10,	Van den Bosch aan Clifford 8, p. 339—70	

1831

Maart 17,	Clifford aan den Koning 37, I, p. 428—35	
Juni 4,	Van den Bosch aan Clifford 37, II, p. 201—6	
Juni 4,	Van den Bosch aan Baud	XXI
Aug. 27,	Clifford aan Van den Bosch 37, II, p. 199—200	

1832

Jan. 17,	Koninklijk Besluit 37, II, p. 208—9	
Juli 22,	Koninklijk Besluit 37, II, p. 337	
Juli 28,	Koninklijk Besluit 37, II, p. 337	

1833

Juni 27,	Van den Bosch aan de Indische Regeering 37, II, p. 342	
----------	--	--

1834

Jan. 30,	Van den Bosch aan Baud 3, p. 295—477	
Jan. 30,	Van den Bosch aan Baud 37, II, p. 489—92	
Maart 11,	Van den Bosch aan Baud	XXII
		37, II, p. 488—9

April 9, Baud aan Clifford	XXIII
April 9, R.R. 1830 vergeleken met Ontwerp-Baud . . .	XXIIIa

1835

Oct. 27, Van den Bosch aan den Koning	XXIV
Oct. 27, Nota van Toelichting	XXIVa

1836

Jan. 22, Advies Raad van State	XXV
Jan. 22, Nota van Litterale Aanmerkingen	XXVa
Jan. 22, Advies Staatsraad Gericke	XXVI
Febr. 10, Van den Bosch aan den Koning	XXVII
Febr. 10, Nota ter korte Beantwoording	XXVIIa
Febr. 12, De Mey aan Van den Bosch	XXVIII
Febr. 18, Van den Bosch aan den Koning	XXIX
Febr. , Schema van de wording R.R. 1836	B. I
Maart 16, Van den Bosch aan den Koning	XXX
Maart 26, Instructie voor den Gouverneur Generaal . .	XXXa
Maart 26, Memorie van Toelichting	XXXb
Maart 26, Instructie voor den Raad van Nederlandsch- Indië	XXXc

AANHANGSEL

AANHANGSEL ¹⁾.

A. VAN DEN BOSCH AAN ELOUT, 22 Mei 1829 ²⁾.

Wanneer Uwe Excellentie het daarvoor gelieft te houden, dat ik geenszins voornemens ben op Java een eigen systema intevoeren; maar integendeel de leiding te volgen, welke mij door het Gouvernement alhier zal worden gegeven, dan durf ik hopen, dat het verschil in opinie, hetwelk er tusschen Uwe Excellentie en mij bestaat, ophouden zal Uwe Excellentie die bekommring te baren, welke haar brief schijnt aanteduiden. Mogt het mij nog niet gelukt zijn een genoegzaam vertrouwen ten aanzien mijner bedoelingen bij Uwe Excellentie te verwerven, dan hoop ik dat eene latere ondervinding mij hetzelfde verschaffen zal, althans ik zal mijne beste pogingen aanwenden, het te verdienen.

Daar het mijn oogmerk nu is, dat systema van bestuur te volgen, hetwelk hier in Europa zal zijn goedgekeurd zoo zal het Uwe Excellentie dan ook geenszins verwonderen, dat ik tracht mij omtrent de bedoelingen van het Gouvernement te vergewissen, inzonderheid in alle gevallen, waarin mijne eigene wijze van zien, mij zou kunnen blootstellen strijdig met dezelve te handelen en dat ik daarom dus ook gretig de gelegenheid aangrijp, mijne opinie aan deszelfs decisie te openbaren; dit zal tevens tot opheldering kunnen strekken, dat ik in het behandelen eener zaak betrekkelijk de amfioen-pacht aanleiding gevonden heb, om te spreken, over een algemeen beginsel ten aanzien van de handelmaatschappij te volgen.

Het is zeer ligt mogelijk, dat ik mij in mijne wijze van zien in dit opzigt bedrieg. Het geen goed en niet goed is, wordt, voor zoover het bestaande zaken betreft, door de ondervinding beslist, wat beter zoude zijn is dikwerf problematisch en daarover kunnen de denkbeelden zeer ligt verschillen. In het onderwerpelijk geval scheen het mij toe, dat het stelsel van vrijen handel, waarvan ik zelf een voorstander geweest ben en in het afgetrokken beschouwd, nog ben, op Java niet aan het oogmerk beantwoord, maar integendeel den handel dier Kolonie geheel

¹⁾ De hier volgende stukken kwamen te laat ter onzer beschikking, om in de „Bronnen”, waartoe zij behooren, te worden afgedrukt.

²⁾ R.A. (S.S.) behoort bij 25 Mei 1829, La N, No. 12, Geheim.

in handen van vreemden had overgebracht, zoodanig dat Java voor den Nederlandschen handel en de Nederlandsche fabryken nagenoeg nutteloos geworden was.

Dit, bedrieg ik mij niet, heeft tot het oprigten der Handel-maatschappij doen besluiten, en tevens tot het leggen van hooger regten op den invoer van vreemde fabrykaten. Ik heb daaruit moeten afleiden dat het Gouvernement beoogde de sleet van Nederlandsche fabrykaten in Indië en het drijven van een Nederlandschen handel op dat gewest, boven anderen te begunstigen.

Dit doel is althans gedeeltelijk bereikt, maar het middel waarvan men zich bedient, belooft geene duurzame uitwerking; vooreerst, om dat de Handel-maatschappij met nadeel handel drijft; in de tweede plaats, om dat de vreemde handel en de invoer van vreemde fabrikaten op Java, in weerwil van de bescherming aan de Handel-maatschappij verleend, op nieuw gelegenheid gevonden heeft, zich aldaar intedringen en uittebreiden; trouwens hooge regten zijn altijd een zwak hulpmiddel geweest, om eigen fabryken en eigen handel te beschermen; indien namelijk, de aanleiding tot smokkelhandel zoo groot en de middelen om die te beletten zoo gering als op Java geweest zijn. Het is dus te voorzien dat de Handel-maatschappij meer en meer door de concurrentie met vreemden zal worden benadeeld. De prijzen der producten op Java zullen dien tengevolge bestendig hooger zijn, dan zij kan betalen en wel naarmate de invoer van vreemde fabrykwaren niet meer voordeel zal kunnen plaats hebben; om dat in diezelfde mate meer betaald kan worden voor de producten, in betaling voor het ingevoerde aantenemen. De Handel-maatschappij zal zich op deze wijze op den duur moeyelijk kunnen staande houden, en in diezelfde evenredigheid als haar handel afneemt, zal ook de invoer in vreemde waren toenemen.

Deze staat van zaken bedrieg ik mij niet, is te verwachten; reeds bestaan daarvan de duidlijkste sporen. Voor mij is het van belang te weten, wat het Gouvernement hierin wil hebben gedaan, ten einde de te nemen matregelen daarnaar in Indië te wijzigen.

Ik ben van het beginsel uitgegaan dat het Gouvernement zal blijven volhouden bij het aangenomen systema; de maatschappij in stand wil gehouden hebben, en tevens de Nederlandsche fabrykaten een beslissende voorkeur op de markt van Java wil verschaffen. De middelen die daartoe strekken kunnen heb ik naar mijn beste weten voorgedragen. Kent Uwe Excellentie andere en betere, niets is billijker dan dat die eerst worden beproefd; kent Uwe Excellentie geene andere of betere, dan valt er slechts te kiezen tusschen de door mij aangewezen, of tot het opgeven van het doel. Men late dan de zaak aan haren natuurlijken loop over; Zijne Majesteit betale het geen de Maatschappij jaarlijks te kort komt, om aan hare engagementen te kunnen voldoen en de Nederlandsche fabrykant vergenoege zich met het debiet dat hij zich

middelens de bestaande inrigtingen kan verschaffen. De beslissing hierin zij geheel aan het Gouvernement overgelaten.

Op eene tweede omstandigheid echter meen ik de aandacht Uwer Excellentie te moeten vestigen, namelijk, op de renten en aflossing der genegotieerde kapitalen welke door Java eenmaal en wel kort na het eindigen van den oorlog zullen moeten worden voldaan. Ik voor mij ken geen andere middel, dan dat het Gouvernement zich meester maakt, van eene hoeveelheid producten geëvenredigd aan de som hier uit te betalen en welke gevoegd, bij de uitschotten door het Departement voor de Marine en Koloniën jaarlijks ten behoeve van Indië te doen, zeker drie millioenen in het jaar beloopt. Rekent men hierbij dat reeds de koffy der Preanger regentschappen aan de Handel-maatschappij is afgestaan, dan bedragen de producten naar herwaarts over te maken circa *f* 5.000.000.—. Ik geloof niet dat voor zoover die produkten aan het Gouvernement moeten worden overgemaakt, zulks meer gepastelijk dan door tusschenkomst der Handel-maatschappij zal kunnen geschieden; mogt echter Uwe Excellentie hierover anders oordeelen, dan ook zullen mij hierin hare teregtwijzingen aangenaam zijn. Wanneer Uwe Excellentie thans al verder in aanmerking zal gelieven te nemen, dat bovengenoemde som van *f* 5.000.000.— ten minste *f* 1.500.000.— aan Nederlandsche fabriekgoederen door de Handel-maatschappij zal dienen te worden ingevoerd, althans zoo de kosten van transport der producten naar herwaarts niet uitermate bezwaard zullen worden, en dan ten minste nog 2 millioen aan producten om deze te bestrijden benevens de kosten van den vervoer en de winst, des handels zullen worden gevorderd; dan bedraagt dit reeds zeven millioen aan producten; wordt deze som nu vergeleken met hetgeen Indië thans oplevert, voor de markt van Europa geschikt, dan moet ik vragen wat er overblijft voor den vrijen handel die toch niet wel kan bestaan, tenzij de koopman retouren bekomen kan voor hetgene hij invoert. Ook dit durf ik mij vleyen zal door Uwe Excellentie worden toegestemd. Men kan van de opgegeven som niets afstaan dan ten koste van 's Rijks schatkist, dewijl hetzelfde object niet strekken kan om een object van invoer op Java te betalen en hier eene schuld te voldoen.

Over het beginsel dat een stelsel van vrijen handel daar waar omstandigheden hetzelfde gedoogen, beter is, dan eenig monopolie, zal ik zeker niet met Uwe Excellentie verschillen en ik durf gelooven even min over hetgeen thans op Java geschieden moet, als Uwe Excellentie mij eenmaal zal aanwijzen, op wat wijze ik het debiet aldaar van Nederlandsche fabrikaten zal moeten verzekeren; naar herwaarts de verschuldigde penningen 's jaarlijks zal remitteren; en zorgen, voor de instandhouding der Handel-maatschappij. Ik houde mij daarvan zoodanig overtuigd, dat ik Zijne Majesteit zal voorstellen, de oplossing dezer

drie gewichtige vraagpunten aan Uwe Excellentie optedragen en mij nader Hoogstdezelfs welbehagen daaromtrent te doen kennen.

Mogt ik mij in mijn gevoelen bedriegen en Uwe Excellentie werkelijk betere hulpmiddelen weten aantewijzen dan door mij opgegeven zijn, niemand zal zich daarover meer verheugen dan ik, inzonderheid zoo dezelve aan de verwachting beantwoorden, en niemand zal met meer ijver werkzaam zijn, om dezelve te doen plukken. Gaarne erken ik met weezin toevlugt te nemen tot een stelsel van gemonopoliseerden handel het geen mij welligt bij mijne liberale tijdgenooten ongunstig zal doen beoordeelen. Het is alleen bij gebrek aan betere middelen dat ik hetzelfde heb aangeraden en het is het eenige mij bekende, dat ik in het onderhavig geval weet aan tewijzen om aan de onderscheidene doeleinden van het Gouvernement te beantwoorden.

Bij mijne komst op Java zal het niet noodig zijn al dadelijk hierin te beslissen. Ik zal dus gedurende 4, 5 à 6 maanden de nadere decisie des Konings kunnen afwachten en ik herhaal het, het zal mij byzonder aangenaam zijn, zoo deze tot meer gunstige maatregelen leiden kan.

Overigens ben ik het volkomen met Uwe Excellentie eens, dat wij elkander onderling dienen te verstaan en dankbaar erken ik de genereuse handelwijze van Uw Excellentie in deze. Trouwens de bereiking van dit doel zal niet moeyelijk zijn. Uwe Excellentie veroorloove mij slechts onbewimpeld mijn gevoelen te zeggen, en gelieve daaruit nimmer tot een aangenomen systema te besluiten. *Ik zal nimmer een ander volgen dan dat hetwelk het Gouvernement verkiezen zal* en mij inzonderheid beijveren om dan de goedkeuring Uwer Excellentie te verwerven in zaken, waarin wij onderling hebben verschild en die mij strijdig met mijn gevoelen zullen worden voorgeschreven. Deze plegtige verzekering strekke Uwe Excellentie tevens tot waarborg der opregte hoogachting waarmede ik mij vereert te zijn,

B. VAN DEN BOSCH AAN DE MEY, 24 Mei 1829¹⁾.

Ingevolge den last, mij gisteren morgen door Zijne Majesteit gegeven, veroorloof ik mij, hiernevens aan Uwe Excellentie aanbieden, het concept eener missive aan den Heer Minister voor de Marine en Koloniën, in antwoord op het hierbij wederom overgelegd rapport van den zoen dezer.

Ik neem de vrijheid Uwer Excellentie te verzoeken in gedacht concept wel die wijzigingen te willen doen aanbrengen, welke Uwe Excellentie geschikt zal achten, om de missive aan de intentie des Konings te doen beantwoorden.

¹⁾ R.A. (S.S.), Exh. 25 Mei 1829, La N, No. 12, Geheim.

C. DE MEY AAN ELOUT, 25 Mei 1829¹⁾.

De Koning, zich in zoo verre vereenigd hebbende met Uw rapport van den zoen dezer, La H, No. 88k Geheim, heeft mitsdien op den Luitenant Generaal Van den Bosch den vereischten last verstrekt, om na zijne aankomst in Indië, eene nadere voordragt in te zenden, betrekkelijk de wijze, waarop het debiet van Nederlandsche fabrikaten aldaar kan worden verzekerd en uitgebreid, mitsgaders over de beste middelen, om, zoodra de staat der koloniale financiën het zal toelaten, naar Europa te remitteeren de jaarlijksche sommen in voldoening der verschuldigde renten en aflossing en der verdere betalingen, door het Indisch Bestuur hier te lande te doen. Tevens heeft Zijne Majesteit den genoemden Luitenant Generaal gemagtigd om, zoo met de Directie der Nederlandsche Handelmaatschappij hier te lande, als met hare Factory te Batavia, voorloopig en onder 's Konings nadere goedkeuring zoodanige overeenkomst te treffen, als hem tot het opgegeven einde het meest geschikt zal voorkomen en de Directie genegen zal zijn toe te staan, en verder om almede ten aanzien der amfioenpacht provisioneel eene overeenkomst aan te gaan, welke strekken kan om van die pacht het meeste voordeel voor de koloniale schatkist te erlangen.

Zijne Majesteit zal in tijd en wijle, het door den Luitenant Generaal Van den Bosch, omtrent de bedoelde aangelegenheden in te zenden rapport van Uwe Excellentie tegemoet zien, tegelijk met Uwe condideratiën en advies omtrent de deswege te nemen beslissing.

Uwe Excellentie kan zich overigens voor gemachtigd houden, om de stukken welke de Commissaris Generaal Du Bus, betrekkelijk de amfioenpacht heeft overgezonden, aan de Handel-maatschappij te doen toekomen en haar te verwittigen, dat de Luitenant Generaal Van den Bosch, bij zijne op handen terugkomst in 's-Gravenhage omtrent die zaak met haar in overleg zal treden.

Ik heb de eer mij, door de mededeeling van het vorengaande, van 's Konings bevelen te kwijten.

D. DE MEY AAN ELOUT, 26 Mei 1829²⁾.

De overweging van de menigvuldige en belangrijke onderwerpen, de Oost-Indiën betreffende, welke gedurende het jongste verblijf van den luitenant-generaal Van den Bosch alhier behandeld zijn, heeft den Koning meer en meer bevestigd in de meening, dat het, in de tegenwoordige omstandigheden, voor allerwenschelijkst moet worden gehouden, dat de Oost-Indische bezittingen, zoo spoedig mogelijk in

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim, La N, No. 12.

staat geraken van in de kosten van derzelver onderhoud te voorzien, en 's Rijks schatkist dus ontheven worde, van de aanzienlijke uitschotten, die zij thans jaarlijks te doen heeft tot betaling der renten en aflossingen van de kapitalen ten behoeve dier bezittingen opgenomen.

Z.M. heeft dan ook in dien zin steeds met voornoemden luitenant-generaal gesproken en deszelfs verlangen persoonlijk dienaangaande aan Z.E. medegedeeld, met stelligen last om te zorgen, dat daaraan binnen den kortst mogelijken tijd voldaan worde¹⁾.

Bij gelegenheid van den terugkeer van den luitenant-generaal Van den Bosch naar 's Hage is mij door Z.M. opgedragen, U.E. daarvan byzonderlijk te onderrigten, ten einde, bij voortgang, in dien zelfden zin met Z.E. in overleg worde getreden, en de door hem voor te dragen maatregelen bestendig uit het oogpunt beschouwd worden van derzelver geschiktheid om het aangegeven doel te bereiken, *zoodat alle andere commerciële en politieke maatregelen daaraan, voor zoo ver noodig, ondergeschikt blijven²⁾.*

Eerst nadat de baten de lasten zullen bestrijden, vermeent Z.M. dat men zal kunnen zien, op welke wijze de koloniën verder zullen kunnen worden dienstbaar gemaakt aan het algemeen belang; maar tot aan dat tijdstip acht de Koning het van het hoogste gewigt, dat de zaken in den voorschreven geest door Uwe Excellentie worden bestuurd, voor zooveel dezelve namelijk daarmede in betrekking staan.

¹⁾ Ik cursiveer, K. Deze zinsnede is door Bosch Kemper en Pierson weggelaten.

²⁾ Ik cursiveer, K.

BRONNEN

RAPPORT-ELOUT AAN DEN KONING, 11 Oct. 1828¹⁾.

Onderscheiden omstandigheden, en onder anderen ook het meermalen geuit verlangen van den Burggraaf Du Bus, om niet langer dan den aanvankelijk bepaalden tijd in Indië te worden gelaten, hebben Uwe Majesteit doen afzien van het eerstgevormd ontwerp om tot aan de terugkomst van den herwaarts ontboden Luitenant Gouverneur Generaal De Kock, de openstaande betrekking van Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië onvervuld te laten.

Naar aanleiding van deze beschouwing, is aan den Generaal Majoor Van den Bosch, na zijne terugkomst uit de West Indische Bezittingen, op Uwer Majesteits bevel het voorstel gedaan, om als Gouverneur Generaal naar Nederlandsch Indië te vertrekken, met dat gevolg, dat hij zich bereidwillig heeft verklaard, om die eervolle en gewigte bestemming te aanvaarden.

Hoezeer nu de afreize van den Generaal Majoor Van den Bosch naar Java, als een gevolg van huiselijke omstandigheden nog eenige maanden moet verschoven blijven, is het mij echter belangrijk voorgekomen, dat hij nu reeds voorzien worde van eene stellige benoeming, eensdeels omdat deze zal aanleiding geven, dat de onzekerheid, waarin en de Burggraaf Du Bus en de Luitenant Gouverneur Generaal De Kock anders omtrent Uwer Majesteits intentiën zullen verkeeren, door eene officieele mededeeling zal kunnen worden opgeheven, anderdeels, omdat die benoeming dan zal kunnen gevolgd worden door een aantal voorbereidende schikkingen, welke anderzins zouden moeten achterwege blijven, en die echter hoogst nuttig en belangrijk zijn.

Het is op deze gronden, dat ik Uwe Majesteit eerbiedig in overweging geef:

- 1°. Om den Generaal Majoor Van den Bosch nu reeds dadelijk te benoemen tot Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, bij het Besluit, waarvan een ontwerp hiernevens is gevoegd,
- 2°. Om mij te magtigen, dat Besluit te brengen ter kennis van den Burggraaf Du Bus en den Luitenant Gouverneur Generaal De

¹⁾ R.A. (S.S.), La H, No. 97, Exh. 16 Oct. 1828, No. 151 en 152.

Kock, onder mededeeling voor den laatstgemelde, dat die benoeming geene verandering te weeg brengt in het hem kenbaar gemaakt verlangen van Uwe Majesteit, dat hij de reis naar Nederland aanneme, zoodra hij het bevel van het leger aan den Generaal Majoor Bischoff zal hebben overgegeven.

Daar het wenschelijk is, dat de Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië den militairen rang van Luitenant Generaal bekleede, heb ik de eer Uwe Majesteit in overweging te geven, om de nu voorgedragen benoeming van den Generaal Majoor Van den Bosch te doen voorafgaan van zijne bevordering tot Luitenant Generaal, over welk punt het Uwe Majesteit waarschijnlijk noodig zal voorkomen, vooraf het Departement van Oorlog te raadplegen. In de veronderstelling, dat hiertegen geene bedenkingen zullen bestaan, is de militaire rang van den heer Van den Bosch reeds in overeenstemming met dat voorstel, in het ontwerp van Besluit, ingevuld. In dat ontwerp besluit wordt geene melding gemaakt van de geldelijke en andere bepalingen, welke zich aan de benoeming van den heer Van den Bosch zullen moeten aansluiten. Deze zullen nader kunnen worden geregeld, wanneer het tijdstip van vertrek zal naderen, naar aanleiding van art. 3 van het besluit, waarin mij de algemeene last opgedragen wordt, om zoodanige nadere voorstellen aan Uwe Majesteit te doen, als uit de benoeming behooren voort te vloeijen.

II

DE MEY VAN STREEFKERK AAN ELOUT, 29 Dec. 1828 ¹⁾).

De Koning gelast mij hiernevens aan Uwe Excellentie te doen geworden, de adviezen van den Raad van State van den 22 dezer, No. 9a en 9b, op Uwe rapporten van den 13 Mei en 4 October II. lett. H. No. 113 en 80, betrekkelijk de uitgifte van gronden op het eiland Java, en het daarmee in verband staande verzoek, van den heer William Taylor Money, eigenaar van aldaar in 1813, door het toenmalig Britsch Bestuur verkochte landen.

De overweging van de consideratiën, welke door den Raad van State nopens dit gewigtig onderwerp zijn voorgebragt, heeft den Koning overtuigd van de nuttigheid dat dezelve nog bij Uw Departement wierden onderzocht, alvorens daaromtrent, bepaaldelijk te beschikken.

Bovendien maakt de onlangs plaats gehad hebbende benoeming van den Luit. Generaal Van den Bosch tot Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië het wenschelijk, dat die beschikking niet zonder overleg met denzelve genomen worde.

¹⁾ R.A. (Koloniën), La H, No. 78, Exh. 2 Jan. 1829, No. 69.

Zich deze gevolgljik voorbehoudende tot dat door Uwe Excellentie over de nevensgaande stukken een nader verslag zal worden aangeboden, bepaalt Zijne Majesteit zich voor het tegenwoordige, om daarbij ook Uwe aandacht te vestigen, op de volgende hoofd-bedenkingen, welke de lezing dier stukken bij Hoogstdenzelven heeft doen ontstaan.

Het is, namentlijk, aan Zijne Majesteit opmerkelijk voorgekomen, dat hoezeer in alle dezelve, éénstemmig, de heilzame gevolgen erkend worden, welke, een afstand, *in eigendom*, van gronden, zoude kunnen doen ontstaan, de voorstellen, echter, alle dáárhenen leiden, om gronden in pacht uittegeven.

De Raad van State draagt, wel is waar, voor, om die uitgifte uitte-strekken over een tijdvak van 99 jaren, doch, om de redenen ontleend uit de adviezen zelve, zoude Zijne Majesteit het raadsamer achten, *en* in het belang van het Bestuur, *en* in dat van de gegadigden, bijaldien ten dezen van een tegenovergesteld beginsel wierd uitgegaan, te dien effecte, dat de verkoop van de gronden waarvan hier de rede is als *regel* en de uitgifte in *pacht* als uitzondering wierd aangenomen.

Het schijnt toch inderdaad ontegenzeggelijk, dat de ondernemer veel meer aan den grond hechten zal, wanneer hij denzelven als *eigendom* voor zich en zijne nakomelingen, mag beschouwen, dan wanneer het gebruik daarvan, voor hoe lang dan ook, slechts *tijdelijk* is toegestaan; in het eerste geval zullen bovendien zijne ondernemingen al meer en meer uitgebreid worden, en de overgewonnen kapitalen, aan welke op Java zoo veel gebrek is, aldaar behouden blijven, daarenboven zoude, zoo als de Raad van State te regt opmerkt, het bezit, in *eigendom*, eene grootere zekerheid aanbieden voor de teruggave van voorgeschoten kapitalen tot ondersteuning van den landbouw, terwijl, ook de aanwezigige voorbeelden, zoo in de administratie der Engelsche Koloniën, als meer byzonder in den verkoop der Bataviasche Ommelanden, en in dien, welke, ten Jare 1813, op Java, door het Britsch Bestuur, heeft plaats gehad, het opvolgen van zoodanigen maatregel, schijnen aantetraden.

Aan de vorenstaande bedenking hecht zich eene andere, welke geenszins onbelangrijk is, te weeten, dat het, naar 's Konings inzien, in allen opzichte, min verkieslijk zijn zoude, om, zoo als de Raad van State voordraagt, de onderwerpelijke uitgifte van gronden, *voor niet* te doen geschieden.

In de gegevene omstandigheden en in aanmerking genomen de groote opofferingen, welke, door het moederland bereids zijn, en alsnog, ten behoefte van deszelfs O.I.bezittingen zullen worden gedaan, moet het vooral wenschelijk worden geacht, dat die bezittingen, hoe eerder zoo liever, in staat geraken, niet slechts om zoodanige buitengewone voorzieningen voor het vervolg te kunnen ontbeeren, maar ook, om de aangegane verbindtenissen jegens het moederland, te kwijten.

Tot bereiking van dat oogmerk, zoude eene uitgifte van gronden, tegen betaling, grootelijks kunnen medewerken, en er zijn, naar 's Konings inzien, te minder gronden om daartoe niet overtegaan, vermits de onderneming van den kant der verkrijgers geheel vrijwillig zijnde, voor hen geen bezwaar kan opleveren, en de verkoopen, die reeds vroeger van tijd tot tijd zijn geschied, ook bewezen hebben, dat zoodanig bezwaar even min op Java bestaat, als te Suriname, waar de uitgifte van gronden tegen betaling plaats heeft.

De redenen door den Raad van State aangevoerd, ten betooge van het doelmatige van eene *kosteloze* uitgifte, mogen juist zijn met betrekking tot woeste en dorre gronden in het moederland, maar kunnen, uit den aard der zaak, te minder van toepassing worden gemaakt op Overzeesche Koloniën, vermits het blijvend bezit derzelve meer wisselvallig is, zoo dat daarbij, weinig in aanmerking kan komen het vooruitzicht dat tijdelijk gedane opofferingen, in latere jaren, door grootere voordeelen ruim zullen worden opgewogen.

De Koning verlangt dat geheel dit gewigtig onderwerp door Uwe Excellentie, gemeenschappelijk met den benoemden Gouverneur Generaal over Nederlands Indië, verder overwogen, en daarbij tevens nagegaan worde, of het, na diens benoeming, wel zoo noodzakelijk te achten is, om *alle* de bepalingen, welke voor de regeling dezer zaak vereischt worden, bij Koninklijke Besluiten vaststellen; en of het niet meer eigenaardig en ook voldoende zal wezen dat de hoofdbepalingen ten dezen een gedeelte uitmaken van de instructiën van den Luitenant-Generaal Van den Bosch, in zijne voorzegde betrekking; terwijl dan derzelve toepassing en uitvoering in de byzonderheden aan zijn oordeel en zijne bevinding zouden kunnen worden overgelaten . . .

III

ELOUT AAN VAN DEN BOSCH, 9 Maart 1829¹⁾.

De Missive van Uwe Excellentie van den 6en dezer No. 1 A bevat, in antwoord op de mijne van den 2en January jl. No. 69 La. H en met terugzending van de daarbij aan Uwe Excellentie medegedeelde stukken, de consideratiën van Uwe Excellentie gevraagd ten gevolge van het schrijven van den heere Secretaris van Staat van den 29 Dec. jl. No. 78.

Door U.E. worden bij die missive verlerlei bedenkingen geopperd tegen de voorstellen van den Komms. Generaal over Ned. Indië, vervat in zijn rapport van 1 Mei 1827 La P 3 en tegen de slotsom der redeneringen, welke over dat stuk voorkomen bij mijn verslag aan den Koning van 13 Mei 1828 No. 113 La H. Die bedenkingen zijn der-

¹⁾ R.A. (Koloniën), La H, No. 73.

halve ook betrekkelijk tot de rapporten van den Raad van State dd. 22 Dec. 1828 Nos. 9a en 9b, waarbij die Raad deszelfs gevoelen voor den Koning openlegt, omtrent de zaken in voormelde stukken verhandeld.

Naar de meening van Uwe Excellentie, is de door den Burggraaf Du Bus voorgedragene en door den Raad van State met mij, onder zekere wijzigingen ondersteunde, uitgifte van gronden aan Europeanen, het middel niet waardoor kan worden verholpen, de ongenoegzaamheid der tegenwoordige productie van Java, omtrent welke bestaan wij het allen eens zijn. Tegen het beproeven van eene zoodanige uitgifte op eene zeer beperkte schaal, verzet Uwe Excellentie zich wel niet, maar Uwe overtuiging is, dat die proeve zal mislukken, en dat het redmiddel daarin moet gezocht worden „om met die wijzigingen welke veranderde tijden en omstandigheden vorderen, terugtekeren tot een vroeger stelsel, waarvan het voordeelige door de ondervinding is bevestigd, en waardoor het Gouvernement in Indië in staat is geweest zonder eenige ondersteuning of bijdrage van het Moederland, sedert het jaar 1795 tot 1808 in alle kosten van bestuur te voorzien”. In allen geval verzoekt Uwe Excellentie met aandrang dat de Koning „de algemeene beginselen bepale die ten grondslag van het stelsel van industrie op Java zullen behooren te worden gelegd”, zonder dat evenwel die bepalingen te naauw begrensd worden, opdat het Uwe Excellentie mogelijk zij „over al de middelen welke het eiland en de omstandigheden opleveren ter bereiking van het doel te kunnen beschikken”.

Het zal nu mijne taak worden om Zijne Majesteit over dit gewigtig onderwerp en onder mededeeling van Uwe Excellenties rapport, te dienen van mijne nadere consideratiën en advies.

Zal echter de Koning in staat worden gesteld, om, des behagende, ingevolge het door U uitgedrukt verlangen hier de grondtrekken van het aantenemen stelsel te bepalen, dan behoort aan Z.M. ook een ontwerp van eene zoodanige bepaling te worden voorgelegd, want Uwe Excellentie zal met mij wel willen toestemmen, dat hoe zeer de algemeene strekking van Uwer Excellenties consideratiën niet te miskennen is, de vragen echter, hoe ver U.E. tot het vroeger stelsel zou willen terugkeren, en welke de nieuwere wijzigingen zijn, welke behoud U.E. zou willen beschouwen als door tijden en omstandigheden gevorderd, niet stellig genoeg zijn beantwoord, om alle gevaar voor misvatting omtrent meer dan een belangrijke byzonderheid, opteheffen. Niet minder gewigtig is de omstandigheid, dat Uwe Excellentie de van hier te gevene voorschriften zoodanig wil hebben ingerigt, dat de beginselen van het aantenemen stelsel daarbij met genoegzame klaarheid zijn aangewezen om alle gevaar voor tegenwerking te doen verdwijnen, maar dat U.E. terzelfder tijd in de te maken bepalingen eene ruimte wil hebben gelaten, die het bedenkelijke eener te naauwe beperking vermijdt. Eene stellige aanwijzing van den kant van U.E. zelf, is

het eenige middel om de meening van Uwe Excellentie te dezen opzigte met volkomen juistheid te vatten — en de beide uitersten van onwisse bepalingen of te stellige voorschriften te vermijden. Ik moet Uwe Excellentie derhalve in overweging geven, om mij te doen toekomen, een ontwerp der bepalingen welke de Koning, naar Uwe wijze van zien, zoude behooren vaststellen, om het stelsel van industrie op Java, op eene doelmatige wijze te regelen.

Aan dat verzoek hecht zich eene andere consideratie, die van genoegzaam belang is, om dezelve hier te vermelden.

De rede is thans niet om zekere instellingen intevoeren in een land, hetwelk er thans geene heeft, maar om bepalingen, die door een zestienjarig bestaan eene groote mate van vastheid hebben verkregen, door andere te vervangen. De vrage moet daarom niet blotelijk zijn of het voorgestelde, in het afgetrokkene beschouwd, goed en doelmatig is, maar of, en hoedanig, hetzelve met de bestaande orde van zaken kan worden in verband gebracht.

IV

NOTA-VAN DEN BOSCH AAN ELOUT, 19 Maart 1829¹⁾.

Ik heb de eer gehad te ontvangen den brief van Uwe Excellentie, van den 9en dezer, La H. No. 73, betrekkelijk de door mij, bij missive van den 6en tevoren, No. 1 A, in het midden gebragte bedenkingen, tegen de voorstellen van den Commissaris Generaal over Neêrlands Indië, vervat in zijn rapport van 1 Mei 1827, La P 3x.

Na den inhoud van dien brief te hebben overwogen, acht ik het niet ondienstig, hier in korte woorden te herhalen, hetgeen in mijne voormelde missive van den 6den dezer in het breede is betoogd, namelijk, dat mijne verkregen kennis van den landbouw in de West Indische Koloniën, mij de overtuiging heeft gegeven, dat Java in het leveren van producten voor de markt van Europa, op verre na, met die Koloniën niet kan mededingen, daar het hoofdproduct hetwelk op Java zou kunnen worden geteeld, door de West Indische Koloniën 60 pCt. goedkoop aan de markt van Europa kan worden gebragt; bedragende het verschil in de kosten van transport alleen 40 pCt; — dat ik daaruit moest besluiten dat het stelsel van Colonisatie, zooals het door den Heer Du Bus is voorgedragen, geenszins de resultaten kan opleveren, welke wenschelijk zijn, schoon het mij altijd noodzakelijk voorkomt, welke proefondervindelijk te doen blijken, *en dat ik mitsdien zou gelooven mijnen pligt te verzaken, indien ik niet, hoezeer dan ook met het gevoelen van Uwe Excellentie en van den Raad van State verschillende, onbewim-*

¹⁾ R.A. (Koloniën), No. 2 A, exh. 20 Maart 1829, No. 32.

peld de bedenkingen mededeelde, welke in waarheid bij mij zijn ontstaan. Ik herhaal het tevens, ik zal gaarne de beslissing der zaak, aan beter oordeel overlaten, en in allen geval, volkomen bereid zijn, die leiding te volgen, welke het Gouvernement voor de beste zal houden.

Met opzigt tot de consideratiën door mij medegedeeld, maakt Uwe Excellentie thans de opmerking, dat de vragen, hoever en met welke wijzigingen ik tot het vroeger stelsel zou willen terugkeeren, niet stellig genoeg beantwoord zijn; — dat ook zonder nadere aanwijzing van mijne zijde niet met volkomen juistheid is te vatten mijn verzoek, om de van hier te gevene voorschriften, zoodanig te hebben ingerigt, dat de beginselen van het aantenemen stelsel, daarbij met genoegzame klaarheid zijn aangewezen, om alle gevaar voor tegenwerking te doen verdwijnen; terwijl ik terzelfder tijd in de te maken bepalingen eene ruimte wil hebben gelaten, die het bedenkelijke eener te naauwe beperking vermijdt, en dientengevolge verlangt Uwe Excellentie van mij, een ontwerp der bepalingen welke de Koning naar mijne wijze van zien, zou behooren vaststellen, om het stelsel van industrie op Java, op eene doelmatige wijze te regelen.

Uwe Excellentie schijnt mij hier en elders een uitgestrekter voornemen toeteschrijven, om het oude stelsel wederom intevoeren, dan ik werkelijk koester. Ik heb alleen beoogd in zoo verre en op die plaatsen met de vereischte wijziging van de voormalige inrigting gebruik te maken, als zulks zal bevonden worden nuttig te zijn, om een gemodificeerd stelsel van Europeesche Colonisatie intevoeren en dienstbaar te maken, tot de teelt van producten voor Europeesche consumtie, gelijk onder anderen blijken kan uit de zinsnede, voorkomende op bladz. 125 mijner missive¹⁾ waar gezegd wordt: „Met de voorgestelde bepaling kunnen overigens alle inrigtingen thans op Java aanwezig, zoo wel die „der geforceerde culture in de Preanger Regentschappen, als die der „landrente op Java blijven bestaan, en niettemin kan aan het algemeene „stelsel van belasting, die strekking gegeven worden, welke het nationaal „belang vordert. Daar waar de aangelegenheden van het Gouvernement „zulks mogten noodig maken, zou men van den Javaan, koffy in betaling „kunnen aannemen, gelijk in de Preanger Regentschappen, of wel de „waarde daarvan in geld op andere plaatsen; elders zou men tegen „afstand der landrente, de teelt van katoen, indigo plant en suikerriet „kunnen invoeren”.

De algemeene bepaling voor zulk een stelsel, naar mijn inzien noodig, heb ik blz. 122 aangegeven; namelijk dat het Gouvernement het gebruik van deszelfs gronden aan den Javaan zou vergunnen, onder voorwaarde dat hij de helft, $\frac{2}{5}$, of zoo veel hij thans van den oogst opbrengt, aan het Gouvernement zal betalen; of wel dat voor het gebruik der rijstvelden,

¹⁾ Nota d.d. 6 Maart 1829 No. 1A, zie Steyn Parvé, Koloniaal Monopolie-stelsel nader toegelicht p. 294/328.

waarvan de landhuur *f* 15,— zou bedragen van hem, naar landsgebruik (de adat) zal worden aangenomen, de levering van eenig product 66 dagen arbeids vorderende.

Het schijnt mij toe, dat eene aanschrijving aan den Gouverneur Generaal in Rade, om dien maatregel te mogen in werking brengen, alles is, wat in deze gevorderd wordt, om het doel te bereiken.

Eene nadere en meer openlijke verklaring van het Gouvernement, zoo wel te dezen aanzien, als met opzigt tot andere veranderingen in de bestaande orde van zaken, zou ik onraadzaam achten. De Javaan die onze taal niet verstaat is ligt te misleiden; kwaadwilligen zouden hiervan partij kunnen trekken, om hem diets te maken, dat het Gouvernement voornemens was, hem buiten het bezit van rijstvelden of andere gronden te stellen, en alle aanleiding daartoe kan ligtelijk vermeden worden.

Om terug te komen op het hiervoren door mij aangevoerde, dat ook het plan van den heer Du Bus zal gevolgd worden, heb ik, ten einde proefondervindelijk kunne blijken, in hoe ver het systema gelukken kan, op bladzijde 139 voorgedragen: dat het Gouvernement in Indië zou worden geautoriseerd, om gronden gelegen tusschen de rivier Indramajoe en de Westelijke punten van Java in vollen eigendom aftestaan, of wel voor een zeker aantal jaren te verhuren, onder voorwaarde dat de Eigenaars de vrijheid zullen hebben daarop alle zoodanige vruchten te teelen, als bij het Contract van afstand of huur zullen zijn bepaald, met de vrije en onbelemmerde beschikking over dezelve verder onder zoodanige andere bepalingen, als het bestuur van Indië zal noodig oordeelen, en eindelijk dat aan de eigenaars van reeds afgestane of vroeger gekochte landerijen een gelijk privilege onder gelijke voorwaarden zal kunnen worden verleend. Dit voorschrift schijnt mij mede alles in zich te bevatten, wat ten deze kan worden vereischt.

Mogt men echter gelooven, dat tot eene volledige beslissing, ook eenige proeven elders op Java, volgens het voorgedragen stelsel van Colonisatie zouden dienen genomen te worden, ook daartegen bestaan bij mij geene bezwaren, mits men de teelt van rijst op zoodanige gronden behoorlijk beperke, waarvan de noodzakelijkheid bladz. 62 mijner missive is aangetoond.

Wanneer overigens door het ontwerp hetwelk Uwe Excellentie van mij verlangt eene voordragt van maatregelen bedoeld wordt, waarbij de wijze van uitvoering naauwkeurig wordt omschreven, dan zij het mij vergund aan te voeren, dat ik bladz. 84 en volgende mijner missive uitdrukkelijk gezegd heb, dat tot eene volledige oplossing van het problema niet alleen een grondig plaatselijk onderzoek, maar ook welligt eene reeks van proefnemingen gevorderd zou worden, om allen twijfel dien aangaande weg te nemen. Stellige bepalingen gelijk Uwe Excellentie schijnt te beoogen worden ook door Zijne Majesteit niet ver-

langd; dit kan genoegzaam worden opgemaakt uit den brief van den heer Secretaris van Staat van den 29en December en komt overeen met hetgene de Koning mij persoonlijk omtrent Hoogstdezelfs bedoelingen deswege heeft gelieven medetedeelen.

Mijn verlangen dan ook dat van hier, de beginselen van het aan te nemen stelsel met genoegzame klaarheid worden aangewezen, behoeft geene andere voorschriften tengevolge te hebben, dan door mij zijn voorgesteld, en wanneer ze in dien geest in de instructiën van hier te geven, worden opgenomen, geloof ik dat het Gouvernement de algemeene beginselen, die ten grondslag van het Stelsel van Industrie op Java zullen behooren te worden gelegd, zal hebben bepaald, voldoende om alle tegenkanting voortekomen, en echter niet zoo naauwbegrensd, dat niet op de plaats zelve, over alle middelen zou beschikt kunnen worden.

De bezwaren in het slot van den brief voorkomende vervallen nu als vanzelve; het zal in geenen deele moeyelijk vallen het door mij voorgestelde tot de bestaande orde van zaken in verband te brengen; eenige middelen welke dit nog meer gemakkelijk zullen maken heb ik bovendien op bladz. 127 en 128 mijner missive aangeduid, namelijk door vrijwillige overeenkomsten met de dessa volkeren en door het aanleggen van nieuwe rijstvelden, waarvan het gebruik zou worden afgestaan, onder voorwaarde van eene bepaalde hoeveelheid grondstoffen, daarvoor in betaling der landhuur te leveren. Meer bepaaldelijks kan ik daaromtrent voor het oogenblik niet zeggen; doch het komt mij voor, dat ook het verdere, wel aan de voorzigtigheid en het doorzigt van het Indisch Bestuur, zou kunnen worden overgelaten. Ik voor mij zou althans geene de minste zwaarigheid vinden, om op grond eener stellige aanschrijving van Zijne Majesteit, dat ter aanmoediging van de teelt van producten voor Europesche consumtie, de door mij opgegeven maatregelen kunnen worden gevolgd, het stelsel van Colonisatie van den heer Du Bus, en dat, door mij bladz. 126 voorgedragen, verder in werking te brengen.

Ik durf vertrouwen door de in deze vervatte inlichtingen aan het verlangen van Uwe Excellentie te hebben voldaan.

V

NOTA-BAUD AAN ELOUT, 25 Maart 1829¹⁾.

Sedert 1818 bestond er een regeringsreglement, doch er was geen gevolg gegeven, aan art. 18 van hetzelfde, waarbij bepaald was, dat de Hooge Regering een reglement van orde zou vaststellen wegens de wijze, waarop hare deliberatiën zouden plaats hebben.

¹⁾ R.A. (Koloniën), exh. 1 Mei 1829, No. 72.

Er bestond ook nog eene instructie voor den G.G. gearresteerd bij Koninklijk besluit van den 3 Januari 1815, No. 48.

In 1827 is door den Kom. Generaal ingevoerd een nieuw regeringsreglement, waarmede in verband stond, een in 1826 vastgesteld reglement van orde voor de Indische regering.

Er is nu kwestie om al deze reglementen, die slechts bij voorraad en onder de nadere goedkeuring des Konings waren daargesteld te vervangen door definitive bepalingen door Z.M. zelve te arresteren.

Ik heb van die bepalingen een ontwerp gemaakt, hetwelk hiernevens aan Uwe Excellentie wordt aangeboden.

Omtrent *den geest* waarin, en de *orde* waarvan ik daarbij ben tewerk gegaan, diene het volgende.

Ik ben uitgegaan van het beginzel, dat het *Regerings Reglement* slechts moet inhouden, al wat publiek behoort te zijn, voor der ingezetenen en ambtenaren gerustheid — zekerheid en belangen — en dat alle voorschriften, die de Koning aan de Indische *regering geven zal*, en die in Indië bij niemand dan bij haar behoeven bekend te zijn het eigenaardigst kunnen worden vervat in eene *Instructie*, niet voor publiciteit bestemd.

In overeenstemming met deze regelen zijn door mij twee stukken ontworpen, namelijk:

1°. Een Reglement op het beleid der regering in 's Rijks Aziatische bezittingen.

2°. Eene Instructie voor de Hooge Regering van N. Indië.

In het eerste dezer stukken is, wat de rangschikking der onderwerpen en artikelen betreft, gevolgt het reglement door den Burggraaf Du Bus in het jaar 1827 gearresteerd.

Voor het gemak der vergelijking zijn al de nummers der artikelen van dat reglement behouden, en waar men oordeelde, dat een artikel geheel moest wegvallen, of bij de instructie ingelijfd moest worden, is voor hetzelfde eene opene plaats gelaten, die het nummer voert van het gesupprimeerd artikel.

Mijne meening zal beter begrepen worden uit een voorbeeld.

Ik stel voor om art. 3 en 4 van het reglement van 1827 te supprimeren; die beide artikelen staan in mijn concept in blanco, zoodat mijn art. 5, wederom wat het onderwerp betreft geheel overeenstemt met dat van den heer Du Bus. De redenen waarom ik zoude wenschen, sommige artikelen te zien supprimeren, zal ik in de conferentie mondeling ontwikkelen. Ik zal hier echter het volgende zeggen.

De Gouverneur Generaal Van den Bosch is van gevoelen, dat er nog niet genoeg bezuinigd is, vooral met betrekking tot het geheele zamenstel van inrigtingen, die aan Zijne Excellentie nog te omslagtig voorkomen om spaarzaam bestuur te gedogen.

Bij de waarschijnlijkheid, dat er nog het een en ander zal ver-

anderd worden, is het mij dus voorgekomen, dat de beschrijving, die in het Regerings Reglement moet voorkomen van de algemeene inrigting van het bestuur, zich moet bepalen tot eenige groote omtrekken welker behoud aan geen twijfel kan onderhevig zijn, met verwijzing van al die minutie, waarbij het Reglement van 1815 en dat van 1827 zijn getreden, om dat derzelve ontwerpers het daarvoor hielden dat de destijds door hun ingevoerde organisatiën, als vast en onveranderlijk konden beschouwd worden.

Deze aanmerking heeft betrekking, zoowel op het hoofdstuk der Justitie, als op dat der Financiën.

Overigens zijn alle artikelen die spreken van de *landrenten*, *uitgifte van gronden*, en meer andere punten van dien aard ontworpen in eenen geest, die eenigermate in verband staat met de voorstelling van den Gouverneur Generaal Van den Bosch betreffende de Kolonisatie.

De *instructie voor de Hooge Regering van Ned. Indië* is eene zamenvoeging van de oude instructie van den Gouverneur Generaal dd. 3 January 1815 No. 48 — van het reglement van orde voor de Regering dd. 11 Nov. 1826 No. 23 en van zoodanige gedeelten van het oude regeringsreglement, als voorgekomen zijn, eigen aardig tot de instructie te behooren.

VI

NOTA-VAN DEN BOSCH AAN DEN KONING, 16 April 1829¹⁾.

Het bereiken van 's Konings bedoelingen met de Oost-Indische Koloniën, vooral afhankelijk zijnde van den inhoud van het te arresteren Reglement op het beleid der Indische Regering, en tevens de verantwoordelijkheid van den ondergeteekende als Gouverneur Generaal, daarmede in het nauwste verband staande, durft hij vertrouwen, dat het hem ten goede zal worden gehouden, indien hij onbewimpeld zijn gevoelen bloot legt, zoo omtrent het bestuur in Indië in het algemeen als betreffende het ontworpen Reglement, hetwelk hem ter beoordeeling is toegezonden. Hij acht het te meer noodig zijne denkbeelden nopens het algemeen systema, waarop naar zijn inzien gedacht bestuur behoort gegrond te zijn, te ontwikkelen, omdat er, wanneer men van onderscheiden beginsels uitgaat, nimmer overeenstemming bestaan kan in de gevoelens opzigtelijk bijzondere bepalingen.

Het Bestuur in Indië kan zijn, zuiver collegiaal of meer eenhoofdig en bijna onmiddellijk afhankelijk van 's Konings invloed. Wanneer het collegiaal is, bepaalt noodwendig de meerderheid het systema, het-

¹⁾ R.A. (Archief-Baud). — Inv. No. 172. — Vertrouwelijk — Copij.

welk gevolgd zal worden, en tevens de middelen om het oogmerk te bereiken.

De G. G. president der vergadering voert hare bevelen uit, en hij is noch kan in dat geval verantwoordelijk zijn voor de daden van het bestuur, maar alleen voor de adviezen door hemzelf uitgebragt. Het Collegie met den G. G. representeert Zijne Majesteit.

De strekking van zoodanig een bestuur is geheel koloniaal. De belangen van het moederland worden daarbij ter zijde gesteld, of althans aan die der kolonie ten eenen male ondergeschikt. Het bezit eene natuurlijke tendance tot onafhankelijkheid en ligtelijk worden bevelen of voorschriften uit het moederland geëludeerd, om dat het eenparig gevoelen der leden of der groote meerderheid, die voor onuitvoerlijk verklaart of wel in de uitkomst doet mislukken. Het beseft zeer wel dat een geheel collegie, hetwelk in de vorm eene gepaste ondergeschiktheid in acht neemt, niet kan worden weggezonden en zoo door een ander vervangen.

Bij de voormalige Compagnie heeft men dan ook van oudsher de noodzakelijkheid gevoeld om den Gouverneur Generaal het overwigt in de vergadering te doen hebben, alsdan had men een man wiens belang van dat der kolonie afgescheiden, nader verbonden was aan dat der Compagnie in Nederland gevestigd, omdat het voortdurend bezit van zijne hooge betrekking afhing van de getrouwheid en volledigheid waarmede hij de besluiten of oogmerken van Heeren Bewindhebbers wist te verwezenlijken. Maar inplaats van hem de magt toe te staan welke hij hiertoe noodig had, deed men de zaak ten halve; men hield hem geheel verantwoordelijk en niettemin maakte men hem afhankelijk van de gevoelens der meerderheid zoodanig echter, dat hij desnoods en wanneer het gelijk zoo onmiskenbaar aan zijne zijde was, dat het in Europa niet kon worden betwijfeld, de bevoegdheid had, om het besluit naar zijne meening te doen opmaken; een middel waarvan hij alleen te zijnen perikel en het belang van Heeren Bewindhebbers gebruik mogt maken. Men gaf hem mitsdien slechts halve middelen om den hem opgedragen last te vervullen, en verder liet men het aan hem over om zich te redden; dit geschiedde dan ook, maar op welke wijze? Kennelijk moest hij hiertoe de meerderheid der vergadering in zijn belang brengen en om dat doel te bereiken werden de protégés der leden tot voordeelige posten benoemd, en vele misbruiken in het beheer der zaken over het hoofd gezien. De Compagnie deed dus langs dien weg, te haren koste den G. G. een gezag koopen, hetwelk hij noodig had voor de uitoefening der aan hem opgedragen betrekking, maar hetwelk zij zonder die schadelijke middelen had kunnen verleenen, en op redelijke beginselen had behooren toe te staan.

Het bestuur gevolgd op dat namens de Compagnie, zijnde van den Heer Daendels, verdient geene vermelding. Een man, die zich aan

instructiën noch wetten stoort, maakt in alles wat hij doet een uitzondering op den algemeenen regel.

Later bij het Reglement van Heeren C. C. G. G. van 1818 Art. 12, werd aan den G. G. eene grootere macht toegekend; het voormalig bestuur werd derhalve in zoo ver gewijzigd, en daardoor de noodzakelijkheid tot malversatiën, welke vroeger bestond, weggenomen. Intusschen werd naar het inzien van den ondergeteekende, zoo veel van het voormalig stelsel behouden, dat men in de magt aan de Hooge Regering verleend, een tegenwigt heeft willen daarstellen, tegen het misbruik hetwelk de G. G. van zijn gezag kon maken. Dit echter bestond niet; de Raad had daartoe geene genoegzame magt, en schoon aan den G. G. niet letterlijk het overwigt hetwelk hij had was toegekend, was het niettemin een natuurlijk gevolg van de autoriteit aan hem verleend en vandaar de strekking in den Raad om zich te schikken naar de begrippen van den G. G. Daar men bedoeld tegenwigt genoegzaam voor de vorm gewaarborgd achtte, heeft men het Indisch Gouvernement als het ware een geruimen tijd aan zichzelf overgelaten en het de facto een zekere onafhankelijkheid doen verkrijgen, welke zich niet laat vereenigen met de belangen van het moederland, althans geenen waarborg oplevert, dat de bedoelingen van het Gouvernement in Europa zullen worden verwezenlijkt. Is de Raad te zwak om het gezag van den G. G. te controleren dan moet men het daaraan niet opdragen en er iets van verwachten hetwelk zijne krachten te boven gaat.

Met een collegiaal bestuur moet men derhalve altijd op eene dezer twee klippen geraken: of het bestuur is al te coloniaal in z'n beginsels en eigenlijk een coloniale aristocratie, of het is te onafhankelijk in den persoon van den G. G. Wanneer men de noodzakelijkheid erkent om laatstgenoemden meer gezag te verleenen, moet men mitsdien het tegenwigt om het misbruiken van dat meerder gezag voor te komen elders zoeken; sedert eenigen tijd is de tendance van het Gouvernement alhier, ten aanzien van Indië veranderd, het heeft eene diepe inzage van en grooteren invloed op de handelingen van het bestuur aldaar verlangt, en naar het inzien van den ondergeteekende met volle regt. Hier alleen kan het gezag van den G. G. worden gecontrôleerd; de inrigtingen in Indië moeten dat doel mogelijk maken, maar dan ook, hetzij met bescheidenheid gezegd, moet men consequent zijn in het beginsel.

Het bestuur in Indië moet dus niet zuiver collegiaal zijn, doch behoort te worden zamengesteld volgens de tweede cathogorie in het begin dezer opgegeven.

De G. G. moet dus zijn, de vertegenwoordiger des Konings in Indië. Vanwege den Koning moeten hier te lande de hoofdbeginselen van het bestuur worden bepaald, niet in bijzonderheden maar in algemeene hoofdtrekken. Hier moet het gedrag van den G. G. worden gadeslagen; de meerdere of mindere bloei der Oost Indische Koloniën

voor zoover billijk in verband beschouwd tot omstandigheden, die buiten hem zijn, moet de maatstaf wezen van de deugdzaamheid van zijn bestuur. Kan hij de oogmerken van het Gouvernement niet verwezenlijken, kan hij niet voldoen aan hetgeen men van hem verlangt, dan is hij de man niet die gevorderd wordt, en hij moet zijne plaats inruimen aan een andere welke men meer verdiensten toekent. Zijne misslagen, wanneer die te goeder trouw zijn begaan, mogen, uit een zedelijk oogpunt beschouwd, verschoonbaar wezen, uit een staatkundig oogpunt staan zij gelijk aan wezenlijke misdrijven, vermits zij dikwerf een nog schadelijker invloed dan deze op het algemeen belang uitoefenen.

Uit het overwigt van gezag bij den Gouverneur Generaal ontstaat verder het bezwaar, dat als dan het bestuur te weinig vastheid en duurzaamheid in deszelfs beginselen, oogmerken en ontwerpen heeft. Elk opvolgend Gouverneur Generaal breekt het voorgaande systema af om op deszelfs puinhopen een eigen stelsel te bouwen. Reeds sints lange is dit gebrek terecht aan het oude bestuur der Compagnie verweten en thans bij de grootere magt aan den G. G. verleend, is het nog meer te voorzien.

Het overwigt dat aan den G. G. ook in dit opzigt op het ligchaam der Regering is toegestaan is zoo groot, dat ze zich moeyelijk tegen zijne plannen kan verzetten; terwijl de attributen aan hem toegekend, naar het inzien van den ondergeteekende eer de strekking hebben om zijne verantwoordelijkheid ten deze te verminderen, dan om het gebruik hetwelk hij van zijne betrekking maken kan, te beperken. Bovendien de bijzondere belangen van de leden van den Raad van Indië, welker begunstiging in zoo vele opzigten van den G. G. afhangt, zijn hier een groot bezwaar in een land als Indië en onder de omstandigheden die aldaar plaats hebben, mag men zich niet vleyen dat op den duur van de vier leden van den Raad, drie geestkracht genoeg zullen bezitten, om hunne eigen belangen en die hunner betrekkingen aan het algemeen welzijn op te offeren, en het sintsdien zullen wagen om den G. G. met energie te weêrstreven.

Het opgegeven gebrek zal naar het gevoelen van den ondergeteekende mede ophouden te bestaan, indien de hoofdtrekken van het bestuur in Indië te volgen, in Europa geregeld worden. Het zou daartoe niet noodig zijn, dat het Gouvernement in de bijzonderheden der uitvoering trad, maar het zou zeer wel kunnen voorschrijven de algemeene bepalingen die in het beheer der financiën, in de leiding der industrie, en het te volgen systema ten aanzien der Indische landen en volken, ten grondslag zullen strekken; tevens zou het behooren te bepalen welke resultaten het daarvan verwacht. Zoo bijvoorbeeld zou om dit mijn denkbeeld duidelijk te maken, thans als beginsel kunnen worden vastgesteld: *Indië zal uit deszelfs eigen middelen alle zijne lasten bestrijden en de rente en de aflossing in Europa verschuldigd voldoen, en te dien einde zullen*

zoodanige bezuinigingen en vereenvoudigingen worden ingevoerd, als tot het bereiken van dat doel gevorderd worden. In het bestier des handels zal het debiet der fabriekaten uit Nederland zoodanig boven vreemd fabrikaat begunstigd worden dat de eerstgenoemde tenminste 5% goedkoper in Indië kunnen worden afgezet dan de laatstgemelde. De onderscheiden takken van landbouw zullen die uitbreiding moeten erlangen, dat tenminste met den uitvoer van Java bestreden kan worden de consumtie van alle Europesche objecten in dat land verteerbaar. De vrede zal zoo spoedig mogelijk op Java hersteld moeten worden en tevens moeten de bepalingen worden verwezenlijkt welke ten aanzien der vorstenlanden zijn vastgelegd. De inlandsche bevolking zal zoodanig bestierd moeten worden, dat hare verkleefdheid aan het Europeisch Gouvernement en hare nijverheid worde bevorderd.

Deze en soortgelijke voorschriften meer geredigeerd in den geest der instructie, welke den ondergeteekende als C. G. voor de West-Indische bezittingen is gegeven, zouden het onderwerp der bijzondere instructie van den G. G. kunnen uitmaken. Zooals de staat van zaken thans is, is het niet wel mogelijk meer in het bijzonder de maatregelen aan te duiden, welke ter verwezenlijking dezer oogmerken gevonden worden. Maar het zou den G. G. ter pligt kunnen worden opgelegd, om nader, na een behoorlijk plaatselijk onderzoek, aan het Departement voor de Marine en Koloniën in te zenden, een algemeen ontwerp van bestuur, waarbij aan de opgegeven vereischten wordt voldaan, en hetwelk als dan zou kunnen zijn het systema van bestuur waarin geene afwijkingen worden geduld, zonder toestemming van het Gouvernement van Nederland.

De G. G. met de magt waarmede hij is toegerust, behoort alsdan verantwoordelijk te zijn, dat 's Gouvernements bedoelingen bereikt worden, ten ware hij de onmogelijkheid daarvan zoo kennelijk aantoonde, dat er geene redelijke twijfel kan overblijven.

Enmaal zoodanig systema bepaald zijnde, zou de Raad aan hem toegevoegd niet te delibereren hebben over het systema zelf, maar hem alleen behulpzaam moeten zijn in de details en middelen van uitvoering. Zij zouden dus niet alleen stemmende, maar ook werkende Raden zijn, en medehelpers van den Gouverneur Generaal.

Het Gouvernement in Indië aan het moederland verantwoordelijk zijnde, moet de gronden en beweegredenen zijner daden blootleggen; deze moeten in de besluiten van den G. G. in Rade worden geinsereerd en van de werkzaamheden ten deze moet de laatste den G. G. ontlasten. Deze kan noch mag aan de schrijftafel gebonden zitten, maar moet zich bestendig bezighouden zoo wel met de nasporing van hetgeen ter verwezenlijking van 's Konings verlangen strekken moet, als van de wijze waarop de beraamde maatregelen moeten worden uitgevoerd. Hij kan dit aan geen ander overlaten, omdat niets dan de goede uitslag zijn bestuur behoort te rechtvaardigen.

Zoodanig stelsel van bestuur bij eene bijzondere instructie aan den G. G. ter opvolging aanvertrouwd zijnde, zou hij den Raad daarvan kennis moeten geven, immers voor zoover er geene bepalingen mogten zijn welke het Gouvernement in Europa vermeend had alleen aan den G. G. te moeten toevertrouwen, en dus stellig had uitgezonderd van die, welke aan den Raad moesten worden medegedeeld.

Het gewigt der voorgestelde bepalingen is vooral blijkbaar wanneer men den tegenwoordigen staat van zaken in aanmerking neemt. De gevoelens omtrent al de opgegeven hoofdtrekken van bestuur zijn op Java zoo verschillend en verdeeld, dat men niet hopen kan met eene vrije deliberatie de vereischte eenheid in het beginsel daar te stellen, tenzij de G. G. van het overwigt van zijnen invloed gebruik zou maken, wordt daarentegen het systema van bestuur opgegeven als afkomstig te zijn van den Koning, dan is het welslagen in de uitvoering daarvan het eenige waarnaar de bekwaamheid, trouw en ijver van elk lid van den Raad wordt afgemeten; dan ook ontvangt de geest eene bepaalde rigting en voor zoover er eene gepaste eerezucht bij hen bestaat zullen zij met alle krachten streven, om de bedoelingen te verwezenlijken.

De ondergeteekende gelooft dat door het voorschrevene, het te groot gezag van den G. G., in zoover zal kunnen worden beperkt als voor het algemeen belang dienstig is, en dat tevens bijaldien het systema in Indië wel bepaald is, daaraan eene vastheid zal kunnen worden gegeven, toe-reikende om het een bestendiger gang te verzekeren, en in overeenstemming te brengen met de belangen van het moederland.

Wanneer de denkbeelden in deze nota vervat worden goedgekeurd en mitsdien het voorgedragen stelsel aangenomen, dan zullen in het bereids ontworpen Reglement op het beleid der Indische Regering eenige wijzigingen gebracht moeten worden. Deze zijn echter noch gewigtig noch menigvuldig, zoodat ze bij de deliberatiën over de onderscheiden artikels, in betrekking tot het opgegevene beschouwd, zeer ligt zullen kunnen plaats hebben. Bij een paar punten intusschen meent de ondergeteekende nog te moeten stilstaan, in de eerste plaats bij de bevoegdheid der leden van de Hooge Regering toegekend bij art. 9 en 10¹⁾, om in den Raad voorstellen te kunnen doen, en de verpligting voor den G. G. om die dadelijk of bij de eerstvolgende vergadering in deliberatie te brengen.

Tegen het doen dier voorstellen bestaat bij den ondergeteekende geene bedenking, en evenmin, dat die in de notulen worden geinsereerd; maar hij gelooft dat aan den Gouverneur moet voorbehouden blijven om ze al of niet in deliberatie te brengen, onder gehoudenheid nogtans om aan den Raad de redenen op te geven, waarom hij zulks niet doet, teneinde daardoor het Gouvernement in Europa in staat worde gesteld, over het motief zijner handelingen te oordeelen.

¹⁾ vgl. art. 10 en 11 der Instructie voor de Hooge Regering van N. I. p. 52 en 53.

De ondergeteekende acht deze beperking daarom noodig, omdat bijaldien eenig voorstel strijdig mogt zijn met het aan den G. G. opgegeven systema van bestuur, of wel met de algemeene maatregelen, die hij ter verwezenlijking daarvan noodig oordeelt, hij alsdan verplicht zou kunnen zijn, van zijne bevoegdheid gebruik te maken, om tegen het gevoelen der meerderheid het besluit te doen opmaken; dit echter moet zooveel doenlijk worden voorgekomen, want de gekrenkte eigenliefde brengt eenen geest van oppositie teweeg, welke het beramen van gepaste maatregelen in andere opzigten moeyelijk maakt.

Strekt het voorstel daarentegen ter bevordering der bedoelingen van den G. G., dan is het niet te vreezen, dat hij het niet in deliberatie zal brengen.

Het belang dat hij heeft bij de goede stemming van den Raad, ten einde deze hem behulpzaam zij in alles wat zijn bestuur vordert, is van gewigt genoeg om te kunnen aannemen dat hij zich niet ligtelijk van die welwillende medewerking zal berooven door een regtmatig gevoel zijner medeleden niet op prijs te stellen.

Het tweede punt betreft het benoemen van ambtenaren gezamenlijk met den Raad.

De G. G. uitsluitend met de uitvoering van alle maatregelen belast zijnde, is ieder slechts aan te merken als een gedeelte van hemzelf, waaraan hij iets opdraagt van datgeen dat hij gehouden zou zijn, zelf te verrigten, indien de menigvuldigheid zijner werkzaamheden hem zulks niet verhinderde. Hij behoort dus eene volledige vrijheid te bezitten in het kiezen der voorwerpen, die hem daartoe geschikt schijnen. Immers indien men aannam dat de Raad hem voorwerpen kon opdringen, welke hij ongeschikt hield voor hunne zaak, hoe zou men hem dan verantwoordelijk kunnen houden voor de daden van zijn bestuur? En heeft de Raad daartoe geenszins de magt dan is het ook onnoodig dat de benoemingen door den G. G. gezamenlijk met dezen geschiede. Het misbruik dat de G. G. te dezen aanzien van zijne magt zou kunnen maken, heeft de ondervinding doen zien dat geenszins door de medewerking van den Raad wordt belet; integendeel, zoo de G. G. zwak genoeg is om belangrijke betrekkingen aan ongeschikte voorwerpen op te dragen, zal hij daartoe altijd gelegenheid vinden door insgelijks de protégés te benoemen der stemhebbende leden waardoor het Gouvernement nu 5 ongeschikte sujetten inplaats van één verkrijgt.

De medewerking van den Raad zelve heeft de strekking om zijne verantwoordelijkheid te verzwakken; datgene dat gedaan is met overeenstemming eener daartoe bevoegde autoriteit verschaft eene schijnbare verontschuldiging voor het gebrekkige dat er in mogt gelegen zijn.

Het is dan ook uit dien hoofde, dat de ondergeteekende meer bijzonder gemeend heeft de aandacht op de beide genoemde artikelen te moeten vestigen, zonder daarmede echter te willen zeggen, dat hij aan zijne

aanmerkingen een zoo groot gewigt toekent, dat hij een verandering als een dringende noodzakelijkheid zou beschouwen. Hij geeft te dezen aanzien slechts op, wat hem beter toeschijnt.

Overigens kan de ondergeteekende zich zeer wel vereenigen met het denkbeeld, om een algemeen Reglement voor het publiek bestemd vast te stellen, en bij eene bijzondere Instructie de werkzaamheden van den G. G. in Rade te regelen. Hij houdt zulks allezins voor nuttig, omdat dan in het algemeen reglement zoodanig algemeene bepalingen kunnen worden vastgesteld, als men aannemen mag dat aan geen verandering, althans zeer zeldzaam onderworpen zullen zijn. Het Gouvernement verkrijgt hierdoor eene zekere vastheid in zijn beginselen, en aan het publiek wordt de hoogst mogelijke waarborg verschaft, dat het niet door onophoudelijke verandering in het systema van bestuur in zijne belangen zal worden gekrenkt. Het tweede gedeelte der Instructie, namelijk voor den G. G. in Rade, alleen betrekkelijk zijnde tot de wijze waarop de publieke zaken zullen worden behandeld, is uit den aard der zaak aan meer afwisseling onderhevig, dewijl personen en omstandigheden daarop kunnen invloed uitoefenen. Het schijnt den ondergeteekende zelfs toe, dat meer bepaaldelijk bij het Reglement voorkomende gepast zouden kunnen worden overgebracht bij de Instructie voor den G. G. in Rade, dan ook dit zal bij de op handen zijnde overweging der artikelen nader kunnen worden beoordeeld.

VII

RAPPORT-ELOUT AAN DEN KONING, 1 Mei 1829¹⁾.

Ik heb de eer Uwe Majesteit bij deze aantebieden twee ontwerpen van besluiten, het eene tot vaststelling van *een Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch Indië*, het andere bevattende *eene Instructie voor de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië*, welke stukken geheel met overleg van den benoemden Gouverneur Generaal Van den Bosch ontworpen zijn.

Het zij mij veroorloofd Uwe Majesteit zoo beknopt mogelijk aante-wijzen, naar welke beginselen die Reglementen zijn zamengesteld, en omtrent welke voorname punten dezelve van de vroegere verschillen.

De onderwerpen, die zich hier als van zelve ter behandeling aanbieden, zijn:

- 1e de attributen van den Gouverneur Generaal zoo in als buiten Rade.
- 2e de zamenstelling der Hooge Regering en
- 3e de algemeene beginselen, naar welke het bestuur zal worden uitgeoefend.

¹⁾ R.A. (Koloniën), La H, No. 42 Exh. 2 Mei 1829. — No. 38.

R.A. (Archief Baud) — Inv. No. 140. — La. H, No. 42. — Copij.

Onder deze drie hoofden laat zich alles begrijpen, wat van de nu ontworpen reglementen te zeggen valt, doch alvorens daartoe over te gaan, zal de volgende algemeene aanmerking niet te onpas worden geacht.

Het is wenschelijk voorgekomen dat een Reglement, hetwelk voor de Asiatische bezittingen in vele opzigten zijn zal, wat de Grondwet voor het moederland is, geene andere bepalingen inhoudt dan dezulke, op welke duurzaamheid zich vooraf eenige rekening laat maken. Wijkt men van dezen regel af en lascht men in het Regeringsreglement allerlei voorschriften in, die met tijdelijke omstandigheden in verband staan, dan doet zich spoedig de noodzakelijkheid om veranderingen te maken gevoelen, en daardoor verliest het Regeringsreglement veel van die verbindende kracht voor het koloniaal bestuur, welke het zelve moet bezitten, om te beantwoorden aan het doel.

Het Reglement in het jaar 1815 door Uwe Majesteit op de Voorzigt van den Raad van Koophandel en Koloniën gearresteerd, werd zamengesteld onder omstandigheden, die eene strenge toepassing van den zoeven gemelden regel niet dedoogen.

Men was nog niet weder in het bezit der Asiatische koloniën gekomen, de vorige orde van zaken was gedurende de laatste tijden van het bestuur der voormalige Oost-Indische Compagnie en bepaaldelijk sedert haren val onder de zich toen opgevolgd hebbende besturen geheel van gedaante veranderd, de gemaakte veranderingen hadden noch tijd noch gelegenheid gehad zich tot een vast en regelmatig stelsel te consolideren en sommige hadden, ter zake van den oorlog en de eigen gesteldheid des vaderlands, een bekrachtiging des Gouvernements nimmer ontvangen, de koloniën meer en meer aan haar eigen lot overgelaten, hadden in de laatste tijden voor de Engelsche bezitneming slechts eene afgebroken en ongeregelde gemeenschap met het moederland gehad, waardoor vanzelf de kennis die men van dezelve gesteldheid aldaar bezat, onvolkomen was geworden, en eindelijk had het Engelsche tusschenbestuur een aantal nieuwe verordeningen ingevoerd, welke gedeeltelijk hier te lande, niet of slechts onvollediglijk bekend waren.

Vandaar het bedoelde Reglement geheel was van eenen tijdelijken aard, een aantal bepalingen bevattende, die van de toenbestaande onzekerheid getuigden.

De Commissarissen Generaal door Uwe Majesteit gezonden, om de Nederlandsche Oost Indische Bezittingen uit handen der Engelschen over te nemen, en derzelve bestuur te regelen, volbragten hunne taak, in de veronderstelling, dat de belangen dier bezittingen spoedig daarna in het moederland zelf het voorwerp eener opzettelijke beschouwing zouden worden, en dat dan een definitief reglement door Uwe Majesteit vast te stellen, dat zoude vervangen, hetwelk zij bij voorraad ten deele naar de aanwijzingen in dat van 1815 vervat, hadden in werking gebragt. Dit echter geschiedde niet, en de door Commissarissen Generaal in-

gevoerde verordeningen ondergingen, gedurende een tijdvak van negen jaren zeer vele wijzigingen, die de Indische Regering zich welligt te eerder veroorloofde, omdat het bestaande Regeringsreglement niet onmiddellijk van Uwe Majesteit was uitgegaan, en door Hoogst-denzelven nimmer was bevestigd geworden.

Toen de Burggraaf Du Bus de Gisignies in het jaar 1825 naar de Oost-Indische Bezittingen vertrok, kreeg hij van Uwe Majesteit bij Art. 54 zijner Instructie in last, om zich te bekwamen tot het voordragen van een definitief Regeringsreglement. Hij is een stap verder gegaan, en heeft het door hem ontworpen reglement dadelijk onder Uwer Majesteits goedkeuring in werking gebragt. Dat Reglement is het, dat nu in Indië bestaat. Bij het ontwerpen van hetzelfde waren de omstandigheden gunstiger dan in 1815 of in 1818, voor zoo veel aangaat de juiste beoordeeling der werking van het door de Engelschen ingevoerde en door ons bevestigde stelsel van bestuur. De ondervinding en de bijzondere loop der tijden hadden vele punten tot zekerheid gebragt, waaromtrent te voren de meeste twijfeling heerschte; en het tijdstip was nu daar, om aan het Indische Regeringsreglement eene vastheid te geven, die de vroegere ontwerpers niet binnen hun bereik hadden gehad.

Het Reglement van 1827 is evenwel al wederom zamengesteld geworden op eene wijze, welke aan dat noodzakelijk vereischte niet voldoet; hetzelfde bevat een aantal bepalingen, die afhangen van tijdelijke omstandigheden, en die niet behooren tot de algemeene en blijvende regelen eens bestuurs.

Hetzelve zou naar gelang dat die omstandigheden veranderen, gestadig gewijzigd moeten worden, en zou daardoor veel van deszelfs verbindende kracht voor de bestuurders in Indië verliezen; hetzelfde bezit, met een woord, noch in den vorm, noch in de zaak al de eigenschappen van een grondwettig Reglement.

Tot deze dwaling schijnt eenigzins aanleiding te hebben gegeven, de bij den Burggraaf Du Bus bestaande meening, dat de financiën reeds door hem gebragt zijn op eenen voet, die den weg voor verdere vereenvoudigingen en bezuinigingen geheel heeft afgesneden. Deze meening heeft hem gebragt tot het inlasschen in het Regeringsreglement van een aantal artikelen, de strekking hebbende, om de inrigting door hem aan onderscheiden bureaux en kollegiën gegeven, te doen beschouwen als grondwettige en onveranderlijke bepalingen, terwijl dezelve in wezenlijkheid niet anders zijn, dan financiële beschikkingen, waarin de Indische Regering wel is waar niet op eigen gezag veranderingen behoort te kunnen maken, doch die evenwel op de algemeene of bijzondere autorisatiën, die Uwe Majesteit van tijd tot tijd aan de Indische Regering zal gelieven te geven, moeten kunnen veranderd worden, naar mate de aard der werkzaamheden en der omstandigheden

zulks vordert. Zoo wordt, bij voorbeeld, bij Art. 10 van het door den Commissaris Generaal ingevoerde Regeringsreglement de organisatie door hem aan de Algemeene Secretarie gegeven, bevestigd.

Bij art. 30 worden de voorwaarden, op welke aan ambtenaren verlof zal kunnen worden gegeven, vastgesteld.

Het 52ste artikel bepaald onherroepelijk de zamenstelling van het Hooggeregts-hof van Nederlandsch-Indië.

Bij het 54e artikel wordt eene vastheid aan de inrigting der overige Raden van Justitie gegeven, die met het uitzigt op verdere vereenvoudigingen niet wenschelijk is.

In het 75e artikel worden de thans bestaande financiële inrigtingen in het algemeen bevestigd, en in Art. 85, 86, 87 en 88 geschiedt hetzelfde met de personele organisatie van de Generale Directie van financiën.

Het 89e artikel regelt het personeel der Algemeene Rekenkamer en het 106e maakt eene vaste bepaling omtrent de *wachtgelden*, der provisioneel ontslagene ambtenaren, die echter evenals de omstandigheden, aan welke zij derzelve oorsprong zijn verschuldigd, slechts als *tijdelijk* moeten beschouwd worden.

Zoo het zuiveren van het Regeringsreglement van deze en meer andere louter tijdelijke bepalingen op algemeene gronden doelmatig scheen, die zuivering werd evenzeer aangeraden door de bij den Gouverneur Generaal Van den Bosch bestaande meening, dat hoezeer de Commissaris Generaal reeds vele besparingen ingevoerd heeft de vormen van het bestuur evenwel nog meer zullen dienen vereenvoudigd te worden, zullen dezelve evenredig zijn aan de middelen, waarover de Indische Regering te beschikken heeft. Tot het invoeren van soortgelijke nuttige veranderingen, behoort het Regeringsreglement alle ruimte te laten, en het is dan ook, om deze redenen, dat het Reglement, hetwelk bij dezen aan het wijzer oordeel van Uwe Majesteit wordt onderworpen, zich zoo veel mogelijk zoo wel in het justitiële als in het finantiële en administratieve bepaalt tot die algemeene beginselen, omtrent welker duurzaamheid geen redelijke twijfel kan bestaan, en welker kennis noodzakelijk of nuttig is voor het algemeen; terwijl overigens al wat aan verandering onderhevig is, of van voorbijgaande omstandigheden afhangt en niet algemeen behoeft bekend te zijn, is opgenomen geworden in de *Instructie voor de Hooge Regering van Nederlandsch Indië*.

In eene zoodanige instructie toch kan Uwe Majesteit van tijd tot tijd veranderingen maken, aan dezen of genen Gouverneur Generaal kunnen daarenboven nog bijzondere voorschriften gegeven worden, maar bij dat alles kan het Regeringsreglement het voorrecht blijven genieten van een onveranderd bestaan, zoo men slechts van den beginne af zorgt, dat hetzelfde zich bepale tot die algemeene beginselen van bestuur, van welke zonder gewigtige en buitengewone oorzaken niet

afgeweken behoort te worden, en welker doelmatigheid bij de verkregen kennis en ondervinding omtrent de gesteldheid der Indische Bezittingen nu reeds kan worden beoordeeld.

Als nu overgaande tot de toelichting der bepalingen in de ontworpen stukken vervat, zal ik, volgens de aangenomen orde van behandeling, beginnen met:

ad 1. De Attributiën van den Gouverneur Generaal zoo in als buiten Rade.

Omtrent dit onderwerp is de algemeene regel gevolgd, dat de Gouverneur Generaal moet zijn Uwer Majesteits vertegenwoordiger in Nederlandsch Indië, en dat het hoogste gezag aldaar door hem bij delegatie, wordt uitgeoefend. Aan den Gouverneur Generaal zijn toegevoegd vier Raden, door Uwe Majesteit te benoemen, met welke hij sommige zaken *moet*, en andere naar zijn goedvinden *kan* overleggen, doch wier besluiten nimmer strekken kunnen om *zijne* persoonlijke verantwoordelijkheid te verzwakken, daar hij steeds bevoegd is, om tegen het gevoelen der meerderheid te beslissen, ook in die zaken, welke bepaaldelijk in Rade moeten worden overlegd. Op deze wijze kan de Gouverneur Generaal steeds handelen naar de inzigten van Uwe Majesteit, hetzij dan dat hij die kenne uit bepaalde voorschriften, hetzij dat hij die, bij gevolgtrekking, afleide uit de algemeene strekking der instructiën, die hij vóór of nà zijn vertrek uit het moederland van Uwe Majesteit ontvangt. En terwijl de stellige bepaling, wanneer hij in Rade handelen moet, de zekerheid geeft, dat hij omtrent alle voorvallende belangrijke zaken, de voorlichting zal hebben van de kennis en ondervinding, die verondersteld wordt, in den boezem des Raads van Indië te berusten, kan hij zich nimmer tot zijne verontschuldiging beroepen op den uitslag der stemming in dien Raad over eenig onderwerp; want hij, als de magt hebbende, om tegen het gevoelen der meerderheid te beslissen, blijft meer bijzonder verantwoordelijk voor alle maatregelen, ook voor die welke met geheele overeenstemming van den Raad van Indië worden genomen.

In het algemeen is tot regel aangenomen, dat de Gouverneur Generaal gehouden is, om in Rade te behandelen al wat kan geacht worden tot de wetgevende bevoegdheid des Indischen bestuurs te behooren; — voorts het ontwerpen der begrotingen, het heffen van belastingen en het beramen van alle groote financieële maatregelen; wijders het maken van oorlog met de inlandsche vorsten, het regelen van de staatkundige betrekkingen tot dezelve, — en eindelijk zoodanige verdere zaken, bij welke het op algemeene gronden nuttig is voorgekomen, aan den Gouverneur Generaal de verplichting op te leggen, om, behoudens zijn bevoegdheid om vrij te handelen, met den Raad van Indië te moeten raadplegen.

Aan den Gouverneur Generaal, *alleen*, is bij het nieuw ontwerp opgedragen de uitvoering van alle maatregelen, ook van die welke in Rade overlegd en vastgesteld moeten worden; voorts het regelen van alle dagelijksche voorvallen, het algemeen bestuur betreffende; wijders het oppertoezicht over de handelingen der ambtenaren, en eindelijk al wat tot het militaire wezen, en de verdediging betrekking heeft.

De wijze waarop in den Raad van Indië gedelibereerd wordt, de bepalingen, die in acht genomen moeten worden wanneer de Gouverneur Generaal tegen het gevoelen der meerderheid beslist, en weer andere bepalingen, het inwendige van den Raad van Indië betreffende, die in het Reglement van 1827 voorkomen, zijn in het tegenwoordige ontwerp overgeslagen en daarentegen opgenomen in de Instructie voor de Hooge Regering.

De daartoe betrekkelijke artikelen zijn vervat in eenen geest, die wel aan den eenen kant den Gouverneur Generaal en de Raden van Indië in de verpligting brengt, om Uwe Majesteit met hunne bijzondere beweeggronden bekend te maken, in het geval, dat eerstgemelden tegen het gevoelen der meerderheid beslist, of een voorstel door een der laatst gemelde gedaan, buiten overweging houdt, — doch die aan den anderen kant, alles vermijdt wat aanleiding zou kunnen geven om den goeden geest der vergadering te bederven en verdeeldheid in haar midden te zaaien. Het algemeen belang maakt het wenschelijk, dat de beraadslagingen alle gelegenheid geve tot eene vrije en onafhankelijke wisseling van denkbeelden; maar tevens, dat al wat op persoonlijke vete of hebberlijke tegenstand zou kunnen uitloopen, zoo veel mogelijk worde geweerd.

Op deze gronden is onder anderen in de tegenwoordige redactie geheel weggelaten de in art. 12 van het Reglement van 1827 voorkomende aanbeveling aan de Raden van Indië, om bij elke gelegenheid schriftelijke adviezen in te leveren, en te vorderen, dat die naar Nederland worden opgezonden.

Met opzigt tot de benoeming der ambtenaren, is in het nu ontworpen Reglement, dezelfde macht aan de Indische Regering toegekend, welke haar bij het Reglement van 1818 geschonken, doch bij dat van 1827 aanmerkelijk besnoeid was.

De Commissaris Generaal had in art. 21 van dat Reglement, de bepaling ingelascht, dat Uwe Majesteit sommige hoofdamttenaren zelf zou benoemen, dat de andere voorname ambtenaren in Indië niet anders zouden mogen aangesteld worden, dan onder Uwer Majesteits goedkeuring, en dat al de personen in deze twee categoriën vallende, door de Indische Regering, niet ontslagen, maar slechts gesuspendeerd zouden mogen worden, in afwachting van Uwer Majesteits nadere beschikking.

Ongerekend de zwarigheden, die zich tegen deze bepalingen laten afleiden, uit den grooten afstand tusschen Nederland en Java, waaruit

zoude voortvloeyen, dat bij de snelle mutatiën, die de dienst aldaar dikwijls bij sterfgevallen vordert, de goedkeuringen van Uwe Majesteit niet zelden twee of meer benoemingen zouden ten achteren zijn, zoo is dat beginsel ook nog bedenkelijk op andere gronden.

De Gouverneur Generaal kan voor de algemeene uitkomsten zijns bestuurs in billijkheid niet verantwoordelijk worden gesteld, tenzij hem de vrijheid worde gelaten, om uit de personen, aan welke door Uwe Majesteit het radikaal van Indisch Ambtenaar zal worden geschonken, de zoodanige te kiezen, als voor de belangrijkste posten de meeste geschiktheid bezitten. Die geschiktheid kan hij het best leeren kennen, en zijn belang, dat in dit opzigt ook dat van den Staat is, zal hem nopen om steeds bij het doen van benoemingen met die kennis te rade te gaan. Het overlaten der benoemingen aan den Gouverneur Generaal in Rade, is daarom niet alleen billijk met opzigt tot den Gouverneur Generaal, maar tevens ook nuttig voor Uwer Majesteits dienst voorgekomen.

Dit laatste kan ook nog uit een ander oogpunt gezegd worden.

Op den voorgrond plaatsende, dat de Gouverneur Generaal steeds een man zal zijn van Uwer Majesteits eigen keuze, aan wien Uwe Majesteit die volle mate van vertrouwen zal schenken, welke hem tot het behoorlijk waarnemen van zijn gewigtig ambt onmisbaar is, dan kan het ook niet anders, dan wenschelijk zijn, dat hij in de Asiatische bezittingen aan de ambtenaren van alle standen, dat ontzag inboezeme, hetwelk veelal noodig is, om de behoorlijke uitvoering van 's Gouvernements bevelen te verzekeren. Het is te vrezen dat dit gezag ondermijnd zou worden, door bij den Ambtenaar het gevoel van zijne ondergeschiktheid aan den Gouverneur Generaal te verzwakken, welk laatste het onmisbaar gevolg schijnt te moeten zijn van eene bepaling, welke den ambtenaar gestadig zou herinneren aan den onmagt van den Gouverneur Generaal om te zijnen opzigte de grenzen van eene voorloopige schorsing, en van eene kennisgeving van het gebeurde aan Uwe Majesteit, te buiten te gaan. Aan de schuldigen zoude altoos de hoop worden gelaten, om door regtstreeksche vertoogen bij Uwe Majesteit den Gouverneur Generaal in het ongelijk gesteld te zien, en Uwe Majesteit zou gestadig geroepen worden, om te beslissen over onaangename geschillen, die niet zouden zijn voorgevallen, zoo de volle magt tot demissie, in den Gouverneur Generaal in Rade ware gevestigd geworden.

Het is op deze gronden, dat in het nu ontworpen reglement, de aanstelling en het ontslaan der ambtenaren, behoudens de algemeene of bijzondere bevelen van Uwe Majesteit, is overgelaten aan den Gouverneur Generaal in Rade.

De eenige uitzondering welke op dezen regel bestaat, is die der Raden van Indië. De aanstelling van deze hooge ambtenaren is uitdrukkelijk aan Uwe Majesteit voorbehouden, en dit is uit meer dan een oogpunt belangrijk. Het zou schadelijk wezen, zoo bij de Raden hetzelfde gevoel

van ondergeschiktheid bestond, hetwelk bij de overige ambtenaren der Indische administratie een noodzakelijk vereischte schijnt en de Gouverneur Generaal kan van zijnen kant geen goede redenen hebben, om de benoeming aan zich te willen trekken van zijne officiële raadslieden, voor wier handelingen hij niet verantwoordelijk is, en wier adviezen hij niet gehouden is te volgen.

ad 2. Van de Zamenstelling der Hooge Regering.

De vroegere reglementen en ook het tegenwoordige voegen aan den Gouverneur Generaal toe vier Raden; in dit opzigt bestaat er eene volkomen overeenstemming.

Er is evenwel eene andere bijzonderheid, die het nu ontworpen reglement van de vroegere onderscheidt; dezelve betreft de benoeming van een Luitenant Gouverneur.

Het Reglement in het jaar 1818 door Uwer Majesteits Commissaris Generaal ontworpen en provisioneel in werking gebragt, gewaagde van de mogelijkheid, dat door Uwe Majesteit behalve den Gouverneur-Generaal nog een Luitenant Gouverneur zou kunnen worden benoemd; bepaalde hoedanig deze alsdan zitting zou nemen in den Raad van Indië, en wees hem aan als degene, die bij toevallige ontstentenis van den Gouverneur Generaal, het hoogste gezag zou bekleeden.

Het Reglement van 1827 heeft diezelfde bepalingen behouden, echter slechts op grond, dat er thans in den Luitenant Generaal De Kock werkelijk een Luitenant Gouverneur door Uwe Majesteit benoemd, bestaat, doch onder opmerking van den Burggraaf Du Bus, dat hij anderszins gerustelijk zou adviseren, om eene betrekking, die hij als overtollig beschouwt, af te schaffen.

Dit een en ander heeft aanleiding gegeven, dat dit punt opzettelijk met den Gouverneur Generaal Van den Bosch overwogen is. De slotsom der gewisselde gedachten is geweest, om al de artikelen tot den Luitenant Gouverneur betrekking hebbende, in het nu vervaardigde ontwerp van reglement, weg te laten, waartoe te gereeder is over gegaan, om dat het Regeringsreglement slechts van verbindende kracht is voor het Indische bestuur en niet voor Uwe Majesteit, die hetzelfde vaststelt; dat daarin dan ook geene bepalingen opgenomen behoeven te worden, waardoor Uwe Majesteit aan zichzelf wetten zou voorschrijven, en dat eindelijk de weglating van de artikelen, die van eenen Luitenant Gouverneur spreken, voor Uwe Majesteit in allen geval geen beletsel kan zijn, om in enkele gevallen, wanneer de noodzakelijkheid daarvan wordt ingezien, een Luitenant Gouverneur aan de Indische Regering toe te voegen.

Het nut, hetwelk de benoeming van een Luitenant Gouverneur stichten kan, is voornamelijk daarin gelegen, dat zoo hij de persoon is, door Uwe Majesteit bestemd, om later de waardigheid van Gouverneur Generaal te bekleeden, hij zich daartoe, als Luitenant Gouverneur gedurende eenigen

tijd bekwamen kan, en het was op dit geval, dat men het oog had, toen de bewuste artikelen in het Reglement van 1818 werden opgenomen.

Aan den anderen kant is het niet te ontkennen, dat het gelijktijdig aanwezen in Indië van eenen Gouverneur Generaal en van een Luitenant Gouverneur bestemd om eerstgemelden na eenigen tijd op te volgen, aanleiding kan geven tot scheuringen, en verdeeldheden, nadeelig voor den publieken dienst; vruchtbaar in onaangenaamheden voor den af-tredenden Gouverneur Generaal, en schadelijk voor de onpartijdige en waardige uitoefening van het hoog gezag, dat eerlang aan zijnen opvolger zal ten deel vallen.

Het weglaten der bewuste artikelen van het Regeringsreglement van 1827 prijst zich ook nog daardoor aan, dat het te vrezes is, dat nu er eenmaal een Luitenant Gouverneur in Indië geweest is, Uwe Majesteit door een of meer onder de Raden van Indië zou worden lastig gevallen, om met dien titel te worden bekleed, iets waaruit voor het algemeen, geen nut hoegenaamd kan geboren worden. Soortgelijke aanzoeken zullen geheel achterwege blijven, zoo het nu te arresteren reglement van geen Luitenant Gouverneur spreekt.

In het Reglement van 1827 was de bepaling opgenomen, dat de Gouverneur Generaal de bevoegdheid zou hebben, om den President van het Hoog Gerechtshof en den Directeur Generaal van Financiën te doen zitting nemen in den Raad van Indië, als adviserende leden. Deze bepaling is onnoodig en ondoelmatig voorgekomen, *onnoodig*, omdat er geen twijfel hoegenaamd kan bestaan omtrent de magt der Regering om personen in haar midden te ontbieden tot het geven van ophelderingen, die de beraadslagingen kunnen bevorderen, *ondoelmatig*, omdat zoo hier bepaaldelijk twee ambtenaren genoemd worden, daaruit welligt zou afgeleid kunnen worden, dat de Regering de bevoegdheid niet verder dan tot deze zou mogen uitstrekken. Deze bepaling is daarom weggelaten, als zijnde een min raadzame beperking van den magt des Indischen bestuurs.

Eenzoo is gehandeld met het voorkomende bij Art. 10 van het Reglement van 1827, dat de President van het Hoog Gerechtshof en de Directeur Generaal van Financiën stem en zitting in de vergadering hebben, wanneer eene persoonlijke voordragt aan Uwe Majesteit moet worden opgemaakt, ter vervulling van eene opengevallen raadsplaats. Het is namelijk voorgekomen, dat in zoodanig geval het recht van stemming zich naar regelen van voegzaamheid, behoort te bepalen tot personen, die reeds Raden van Indië zijn, en op welke de keus voor de ontstane vacature, dus niet vallen kan.

ad 3. De algemeene beginselen naar welke het bestuur zal worden uitgeoefend.

Met opzigt tot de Justitie, waarvan de omtrekken in het tweede hoofd-

stuk des nu ontworpen reglements zijn aangewezen, zijn de algemeene beginselen dezelfde, welke in de vroegere reglementen waren bepaald. De onthouding van den kant der Regering voor alle verdere bemoeiing met regtzaken, dan het reglement aanwijst en de zekerheid voor de ingezetenen, dat zij wegens misdaden, niet in regten kunnen betrokken worden dan uit kracht der wetten en op de wijze daarbij bepaald is nu evenals vroeger op den voorgrond gesteld.

Het Reglement van 1827 had in eene bepaalde aanwijzing van den aard en het getal der regtbanken, die zouden worden daargesteld. In het tegenwoordig ontwerp is dit, om de redenen in een vroeger gedeelte van dit Rapport vermeld, vermeden geworden; hetzelfde bepaalt, te dien opzichte slechts, dat er in Indië zal zijn een opperste regtbank, voerende den naam van *Hoog Gerechtshof van Nederlandsch Indië*, welke het toezigt zal houden op eene goede en onvertogen regtsbedeeling in de Asiatische Bezittingen, en dat er voorts zullen zijn Europesche en Inlandsche regtbanken van eersten aanleg, welker samenstelling en bevoegdheid bij afzonderlijke reglementen zal worden aangewezen. Dit is als algemeen beginsel voor dit reglement genoegzaam, maar is ook tevens als noodig voorgekomen voor der ingezetenen geruststelling.

Eindelijk is in het tegenwoordig ontwerp uitdrukkelijk aan Uwe Majesteit voorbehouden de sanctie van alle algemeene burgerlijke en lijfstraffelijke wetten, en is ook bepaald, dat de regterlijke reglementen en instructiën eenmaal door Uwe Majesteit vastgesteld zijnde, niet anders kunnen veranderd worden, dan tengevolge van eene vooraf verkregene koninklijke magtiging. Ook deze bepalingen zijn voorgekomen noodzakelijk te zijn, ter verzekering van de onschendbaarheid der regtsbedeeling.

Volgens de vroegere reglementen waren de Gouverneur Generaal en de Raden van Indië in burgerlijke zaken, slechts aansprakelijk voor het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië. Deze bepalingen stemden niet overeen met de tegenwoordig in Nederland aangenomen beginselen, volgens welke de hoogere en lagere staatsambtenaren in burgerlijke zaken aan denzelfden regtsdwang onderworpen zijn, als de overige ingezetenen, en zonder eenige andere uitzondering dan voor den Koning en de Leden van Hoogstdeszelfs huis. Het is voorgekomen, dat er geene redenen waren om deze bepalingen niet ook in Indië toe te passen en dientengevolge houdt het nu vervaardigde ontwerp, de vroegere uitzonderingen slechts voor *lijfstraffelijke* zaken in stand.

Opzigtelijk de *financiële beheering*, die in het vierde hoofdstuk des Reglements is behandeld, is als hoofdregel aangenomen, dat de algemeene financiële inrigtingen van Nederlandsch Indië eenmaal door Uwe Majesteit bekrachtigd zijnde, niet anders dan tengevolge van koninklijke bevelen of autorisatiën kunnen worden veranderd, en dat tot het invoeren en intrekken van belastingen, in gewone gevallen, Uwer Majes-

teits autorisatie wordt gevorderd. Meer andere zaken zijn bepaaldelijk aan Uwer Majesteits goedvinden onderworpen met het oogmerk, om zooveel mogelijk, te zorgen dat het bestuur naar vaste en blijvende regelen zal worden uitgeoefend, en dat niet telkens, met de personen, ook de zaken eene verandering ondergaan.

Met opzigt tot het eiland Java bekrachtigt het tegenwoordig ontwerp het beginsel, dat de gronden, welke nog het eigendom van den lande zijn, en door de Javanen bebouwd worden, aan hun *dorpsgewijze* en door middel van overeenkomsten met de hoofden en oudsten des volks zullen worden verhuurd, en dat de huur zal kunnen gekweten worden in geld, produkten of arbeid, naarmate de algemeene belangen en de aard der omstandigheden dit vorderen, doch in geen geval anders dan op de wijze in de *piagems* of huurcedels uitgedrukt. Daardoor zal aan den eenen kant worden geweerd het overgeven van geheele provinciën aan het goeddunken der inlandsche hoofden, onder gehoudenis slechts, zooals zulks vroeger plaats had, om uit dezelve een zeker contingent te leveren en even zeer alle willekeurige beschikkingen over der inlanderen personen en goederen; maar door die bepalingen zal tevens, aan den anderen kant, gewaakt worden tegen eene onvoorzigtige loslating van den invloed dien het gouvernement dusverre wel op de eene plaats meer dan op de andere, maar desniettemin over geheel Java, uitgeoefend heeft op den veldarbeid der inlanders. Het beginsel om hun eene algheele vrijheid van beschikking over tijd en vlijt te laten, heeft in waarheid dusverre nog niet bestaan, en zou ook niet met der daad ingevoerd kunnen worden dan tot groot nadeel van de kultures, welker bestemming meer bepaaldelijk is, om de handel met Europa en China te voeren. De Javaan geheel aan zichzelf overgelaten plant niets dan hetgeen tot zijn dagelijksch voedsel vereischt wordt, en zonder den invloed van het bestuur, die evenwel, dit zij ter eere van de vroegere en latere regeringen gezegd, in het algemeen steeds met de meeste zachtheid is uitgeoefend geworden, zoude geheel Java, voor zooveel het bebouwd is, weldra niets anders worden, dan een onafgebroken rijstveld.

De onderscheidene bepalingen, welke tot regeling van den arbeid der inlanders in het reglement zijn opgenomen, bevatten niets nieuws; dezelve bevestigen slechts uitdrukkelijk wat reeds stilzwijgende bestond, en zijn juist daardoor geschikt om de misbruiken voortekomen, die het gevolg kunnen zijn van eenen staat van zaken, niet bij de algemeene wetten erkend. Nu reeds worden vele Javaansche dorpen uitsluitend tot den arbeid der bosschen en dien der zoutpannen gebezigd, tegen geheele of gedeeltelijke kwijschelding van hunne grondhuur; op dezelfde voorwaarden zijn, hoewel op eene onbeduidende schaal, betrekkingen aangeknoopt, tusschen de Javanen, en Europese suiker- en indigo-planters — en er kan geen groot bezwaar in gelegen zijn, om naar diezelfde beginselen een meerdere uitbreiding te geven aan die nuttige

kultures. De Javaan is zooals gezegd gewoon aan de tusschenkomst van het hoog gezag tot regeling van zijnen arbeid; en die gewoonte kan tot vele goede einden worden benuttigd, zonder dat het geluk der Javanen daardoor eenigermate worde verkort. Ik heb zooeven reeds gezegd dat het nu ontworpen reglement de verhuring der gronden *dorpsgewijze* bevestigd. Dat dit uitdrukkelijk alzoo is bepaald geworden, vinde zijnen grond, in de vrees dat anders, te eeniger tijd, de *hoofdelijke verhuring* mogt beproefd worden, een maatregel die in sommige gedeelten van Britsch Indië, alwaar dezelve is toegepast, zeer schadelijke gevolgen heeft na zich gesleept, immers zoo men eenige waarde hechten mag aan het gevoelen der kundige mannen die daarover geschreven hebben. Wat hiervan zij, het is zeker, dat de *dorpsgewijze* verhuring zich aanprijst als minder omslagtig dan de andere, en dat de zaak van genoegzaam gewicht is, om het invoeren van veranderingen daaromtrent uitdrukkelijk aan Uwer Majesteits goedvinden te onderwerpen.

De bezittingen buiten Java kunnen het voorwerp nog niet zijn van stellige bepalingen omtrent het heffen van eene grondhuur of van dergelijke algemeene belasting. Derzelve gesteldheid gedooft in de meeste gevallen de invoering van een zoodanige belasting niet, en de onderzinding heeft geene gunstige uitspraak gedaan voor de pogingen, eenige jaren geleden aangewend, om op die bezittingen toe te passen, wat op Java doelmatig was bevonden.

Aan de voorzigtigheid der regering moet overgelaten worden, om op elke plaats de belastingen te heffen, die met de omstandigheden des lands in overeenstemming kunnen gebragt worden, zij moet slechts zorgen dat de heffing op elke plaats, naar bepaalde regelen en niet naar willekeur geschiede. En zij moet zich overigens nimmer laten wegslepen door de begeerte, om alles op de buitenbezittingen te willen inrigten zooals zulks op Java bestaat.

In dezen geest zijn zoowel in het Reglement, als in de Instructie, eenige voorschriften gelascht, die men vertrouwt dat voldoende zullen worden bevonden.

De zamenstelling van het nu ontworpen reglement bood eene geschikte gelegenheid aan, om eene stellige uitspraak te doen wegens de regten der personen, die op Java van tijd tot tijd in het bezit gekomen zijn van min of meer uitgestrekte landerijen, vooral met opzigt tot de koffy kulture.

Na overleg met den nieuw benoemden Gouverneur Generaal is hieromtrent bepaald, dat de partikuliere landerijen, op welke de gehoudenis rust van eene *verpligte teelt en levering van koffy*, bij voortdoring en tot nader order, aan die verpligting zullen onderhevig blijven, maar dat de zoodanige op welke die koffyteelt aan de keuze der eigenaars is overgelaten, onder gehoudenis van eene leverantie aan het Gouvernement, van die gehoudenis zullen zijn ontslagen.

Deze bepalingen zijn geheel in het algemeen belang en kwetsen niet alleen geene bijzondere belangen, maar bevorderen die in sommige gevallen.

Sedert dat de in de Preanger Regentschappen verkochte landerijen, (Soekaboemi en anderen) in den boezem van het domein zijn teruggekeerd, is er geen van de partikuliere landen, (die aan de verpligte leverantie, *zonder verpligte teelt*, onderhevig zijn,) op welke eenige noemenswaardige hoeveelheid koffy wordt geplant, doch de eigenaars van eenige dezer landerijen, hebben meermalen te kennen gegeven, dat zoo hun de vrije beschikking over hunne produkten werd toegezegd, zij maatregelen zouden nemen om de koffyteelt uittebreiden. Deze verzekeringen zal Uwe Majesteit zich herinneren onder anderen te hebben aangetroffen in de rekwesten van den Heer William Taylor Money, een der eigenaren van de uitgestrekte landerijen van Tjiassem en Pamanoekan, in de afdeeling Krawang. Door aan de landeigenaren in deze categorie vallende, de vrije beschikking over hunne koffy te vergunnen, derft het Gouvernement geene inkomsten, maar opent zich integendeel het uitzigt op die voordeelen, welke in het algemeen het gevolg zijn moeten van eenen vermeerderde produktie van waren, voor den Europischen handel geschikt, en in het bijzonder van de zoodanige welke aan een uitgaand regt op Java onderhevig zijn.

Het kan derhalve aan het Gouvernement niet schaden, om af te zien van de leverantie van een produkt, hetwelk onder de bestaande bepalingen, niet geteeld wordt, maar tot voordeel der eigenaren en van het Gouvernement geteeld zal worden, zoo aan eerstgemelden de vrije beschikking werd vergund.

Voor het overige bestaat de vrije koffyteelt reeds de facto in de Bataviasche Ommelanden, en in de verkochte Bantamsche distrikten, — doch daar wel eens beweerd is, dat het Gouvernement ook daar het regt zoude hebben, om op de verpligte leverantie aan te dringen, een maatregel, die bij de min gunstige gesteldheid der gronden aldaar, geen ander gevolg zou hebben, dan de geheele vernietiging dier kultuur, kan het niet dan nuttig zijn, dat bij deze gelegenheid alle vrees opgeheven worde voor het inroepen vroeg of laat, van de verouderde bepalingen, die onder het bewind der Kompagnie wegens de koffyteelt der partikulieren, bestonden.

De landerijen onderhevig aan eene verpligte teelt en welke zich bepalen tot de zoogenaamde Buitenzorgsche landen, zijn onder geheel verschillende omstandigheden geplaatst. Het Gouvernement heeft zich bij den verkoop dier landen het regt voorbehouden, om de inlandsche opgezetenen derzelve te bezigen tot het teelen van omtrent 9.000 pikols koffy, welke betaald worden op den zelfden voet als in de Preanger Regentschappen, dat is, met omtrent *f* 7,— per pikol. Die teelt bestaat in wezenlijkheid en levert zelfs bij de tegenwoordige lage prijzen,

nog een jaarlijksch voordeel aan de schatkist op van ruim *f* 100.000.— het welk bij hoogere prijzen soms tot *f* 400.000.— is gestegen.

Er kunnen voor het Gouvernement geene redenen bestaan, om van deze verpligte teelt af te zien, dezelve was in de voorwaarden, waarop de landen in bijzondere handen zijn overgegaan, duidelijk uitgedrukt, tegen vrijstelling van de verponding, en noch de eene, noch de andere bepaling, is immer een voorwerp van verschil geweest tusschen het Gouvernement en de eigenaren.

Het spreekt van zelf, dat de hieromtrent voorgedragen bepalingen slechts van toepassing zijn op de nu reeds aan partikulieren verkochte landen, en dat het Gouvernement vrij en onverlet blijft, om volgende afstanden van grond, aan zoodanige bepalingen ook omtrent de koffy-kulture te onderwerpen, als in elk geval, oorbaar en doelmatig zullen worden geacht.

Het regt daartoe is, bij het nu ontworpen Reglement uitdrukkelijk aan 't Gouvernement voorbehouden door de bepaling, dat op alle landen, in eigendom, huur, pacht of gebruik bezeten, alle voortbrengselen kunnen geteeld en daarover vrijelijk beschikt mag worden, nadat het verschuldigde gekweten *en aan de voorwaarden der uitgifte van den grond voldaan zal zijn.*

Bij de vroegere Reglementen was het geven of nemen van verpandingen in geheel Nederlandsch Indië afgeschaft. De ondervinding heeft later doen zien, dat hoezeer dit verbod zonder eenig ongerief werken kon op Java en Madura, alwaar de zaak trouwens door het aanwezen gedurende eene reeks van jaren van een Europeesch gezag, bijna geheel in onbruik was geraakt, de maatschappelijke toestand daarentegen van Sumatra, Borneo, Celebes en andere eilanden het onraadzaam maakte om de evengemelde bepaling daar toe te passen. Het belang dat er voor het Gouvernement in gelegen is, om de hervorming zelfs van schadelijke Oostersche instellingen niet dan zeer langzaam en na rijp beraad te ondernemen, en de overtuiging, dat het *verpandelingschap* op vele eilanden niet op eenmaal, zonder groot misnoegen te verwekken, zou kunnen worden afgeschaft, heeft aanleiding gegeven om in het nu ontworpen Reglement het vroeger verbod wel te inhaereren, voor zoo veel Java en Madura betreft, doch om van de overige bezittingen slechts te bepalen, dat de voet, waarop vrije menschen zich voor schulden zullen mogen verpanden, onder vaste regelen zal gebragt worden ten doel hebbende de trapswijze afschaffing van dat gebruik. Verordeningen van dezen aard zijn reeds vervat in eene publicatie van den Gouverneur Generaal in Rade van den 7en Maart 1822, welke bij het zamenstellen van het Reglement van 1827, zoo het schijnt, geheel over het hoofd is gezien.

Sedert de afschaffing van het stelsel van bestuur der Oost-Indische Kompagnie hebben de onderscheidene Regeringsreglementen, min of

meer strenge bepalingen vervat, omtrent het stuk der verboden inkomsten van de ambtenaren. Na al het vroeger daaromtrent bepaalde te hebben overwogen, is het doelmatigst voorgekomen, daaromtrent de verordeningen voor te dragen, welke Uwe Majesteit zal opgenomen vinden in art. 100 en 101 van het tegenwoordig ontwerp.

Het is daarbij aan de Regering overgelaten om de schuldigen aan den regter over te leveren of de zaak bij politiek besluit af te doen, wanneer dit laatste raadzaam wordt geacht, hetwelk wel eens het geval zal moeten zijn. Wanneer bijvoorbeeld, inlanders van voornamen stand en aanzienlijke familiebetrekkingen in de concussieën door Europeische ambtenaren gepleegd betrokken zijn, en de vernedering van een openbaar regtsgeding, om staatkundige redenen aan eerstgemelden moet gespaard blijven. Men heeft het noodig gedacht, de bevoegdheid tot zulken maatregel, uitdrukkelijk bij het Reglement te moeten vermelden, om de Regering te vrijwaren voor den schijn van willekeurigheid, die zij op zich zou laden, bij aldien zij daartoe zonder een bekende magtiging, besloot.

Verdere toelichting behoeven de nu ontworpen stukken niet. De overige daarin voorkomende bepalingen spreken genoegzaam voor zich zelf, en wat nog niet genoegzaam duidelijk mogt zijn, zal mondeling kunnen worden opgehelderd door den benoemden Gouverneur Generaal Van den Bosch, die zich dezer dagen naar Brussel zal begeven, en met wiens overleg, zoo als reeds gezegd is, deze stukken zijn ontworpen geworden.

In het Regerings Reglement vindt Uwe Majesteit den ambtseed, welke de Gouverneur Generaal in handen van Uwe Majesteit moet zweren. Ik gebruik de vrijheid Uwe Majesteit in overweging te geven om tot het afleggen van dien eed almede gebruik te maken van het aanstaande verblijf van den Generaal Van den Bosch te Brussel.

Eindelijk heb ik nog de eer Uwe Majesteit in overweging te geven, om op het nu ontworpen Regeringsreglement voor Nederlandsch Indië te hooren de consideratiën van den Raad van State, als behoorende tot de zaken bedoeld bij Art. 73 van de Grondwet.

De bij dit rapport gevoegde oorspronkelijke stukken, waarvan de lijst aan den voet dezes wordt gevonden, worden na gemaakt gebruik eerbiediglijk bij dit Departement terug verzocht.

VIII

RAPPORT-ELOUT AAN DEN KONING, 6 Mei 1829¹⁾ X

Behalve de algemeene voorschriften, vervat in het *Reglement op het*

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim La H, No. 73 k, Exh. 10 Mei 1829, La C 11, Geheim.

beleid der Regering en de Instructie voor de Hooge Regering van Nederlandsch Indië, waarvan de Ontwerpen Uwe Majesteit zijn aangeboden bij mijn rapport van den 1en dezer La. H. No. 42, is het den Gouverneur Generaal Van den Bosch wenschelijk voorgekomen, dat hij, omtrent sommige belangrijke punten, bij eenen byzonderen lastbrief, bekend worde gemaakt met Uwer Majesteits inzigten.

Met hem in dat gevoelen deelende, is met gemeen overleg ontworpen een besluit, waarin al die punten aangewezen en behandeld zijn.

Het is mij noodig voorgekomen in het besluit eene verklaring in te lasschen, behelzende dat de daar in vervatte voorschriften slechts op den Gouverneur Generaal Van den Bosch toepasselijk zijn; — die verklaring zal Uwe Majesteit aan het einde van het stuk vinden.

De tegenwoordigheid van den nieuw benoemden Gouverneur Generaal te Brussel aan Uwe Majesteit gelegenheid zullende geven, om de meest mogelijke ophelderingen omtrent de punten, in het Ontwerp van Besluit behandeld, te bekomen, zoo zal ik daarover, in dit rapport, in geene verdere uitwijding treden.

IX

ADVIES VAN DEN RAAD VAN STATE, 12 Mei 1829¹⁾.

Het heeft Uwe Majesteit goedgeacht bij appointment van den 2en Mei 1829 No. 38, aan den Raad van State, om consideratiën en advys te doen toekomen een rapport van den Minister van Marine en Koloniën d.d. 1 Mei bevorens, vergezeld van twee ontwerpen van besluiten, het eene tot vaststelling van een *Reglement op het beleid der Regering in Neêrlandsch Indiën*, en het tweede bevattende eene *Instructie voor de Hooge Regering* aldaar.

Bij de overweging van dit onderwerp, uit den aard der zaak hoogst gewigtig en zeer veel omvattend, is het voorzeker voor den Raad eene geruststellende omstandigheid geweest, dat het onderhavig reglement met overleg van den benoemden Gouverneur Generaal Van den Bosch, door den Minister is ontworpen, beide deze hooge staats-ambtenaren zijn met de plaatselijke omstandigheden der Nederlandsche bezittingen in Indiën ten volle bekend.

Dat het eerste Reglement in 1815 door den Raad van Koophandel en Koloniën vervaardigd en door Uwe Majesteit gearresteerd, verre was van die volledigheid te bezitten welke andersints daarvan een onmisbaar vereischte moest wezen, laat zich ligtelijk verklaren uit den stand der zaken in dat tijdperk.

Het tweede reglement, door Uwer Majesteits Commissaris Generaal

¹⁾ R.A. (S.S.). — Uit Brussel. — No. 9. — Exh. 16 Mei 1829, No. 6 en 7.

op den 22en December 1818 gepubliceerd, draagt de doorslaande blijken van bijzondere kennis der Indische aangelegenheden, en het is derhalven niet te verwonderen, dat daarbij zeer veel doeltreffends wordt aange- troffen.

Intusschen was het altijd als provisioneel te beschouwen, terwijl Uwe Majesteit zich voorstelde, om na een nader onderzoek door de onder- vinding geleid, een definitief reglement te bekrachtigen.

De voordragt daartoe was aan den Commissaris Generaal Du Bus bij het 54 artikel zijner instructie opgedragen.

Behalven den Raad van Indiën is daarover nog eene bijzondere Com- missie gehoord, en deze vereenigde Consideratiën hebben aanleiding gegeven tot het zamenstellen van een nader ontwerp door den Minister van Marine en Koloniën, aangeboden met eene toelichtende memorie onder de dagteekening van den 5en Maart 1828, terwijl het den gemelden Commissaris Generaal had goedgegacht, reeds bij zijn besluit van den 30en Augustus 1827 No. 19, dat ontwerp provisioneel vast te stellen en te publiceren, blijkens de Bataviasche Courant van den 27en October daaraanvolgende.

De bestanddeelen van de tegenwoordige verordening waren, zooals reeds gezegd is, geheel voorhanden, het kwam er dus slechts op aan daaruit eene doelmatige keuze te doen, en dit moest van zelve afhangen van het denkbeeld welk men zich vormde van de eigenlijke vereischten, van het *wezen der zaak*, in verband met het meer of min volledige der administrative inrigtingen, zooals die thans in de Koloniën bestaan, en de meerdere of mindere vatbaarheid voor verandering.

Daar nu dit het geval is, moesten een aantal byzondere bepalingen van organisatie niet worden aangehouden, en de weg tot verbeteringen niet gesloten worden.

Het blijvend kenmerk van een Reglement van Regering moest zijn vastheid en onveranderlijkheid in beginselen en instellingen, het moest de gedaante bekomen van een bepaald Statut, in eenen grondwette- lijken vorm gegoten, volgens van dit denkbeeld is dan ook het tegen- woordig Reglement ontworpen en hetzelfde bevat alzoo de hoofdtrekken en hoofdbeginselen van het Hooge Indisch Bestuur.

Echter is het onderhavig ontwerp, naar 's Raads inzien, niet vrij van bedenking, dat in een statut van dezen aard en strekking meer stellige bepalingen konden verlangd, en minder aan de toekomst moest over- gelaten worden.

Maar volgens de ophelderingen aan 's Raads Commissarissen door den benoemden Gouverneur Generaal gegeven schijnt de tegenwoor- dige toestand van Nederlandsch Indië nog een nader onderzoek te vorderen, nopens de daarstelling van sommige organieke inrigtingen.

De gezegde hoofdbeginselen zijn opgenomen bij de 5 hoofdstukken, welke dit Reglement bevat als:

- 1°. Van den Gouverneur Generaal en de Indische Regering.
- 2°. Van de Justitie.
- 3°. Van het Binnenlandsch Bestuur.
- 4°. Van de Financiën en derzelver beheering.
- 5°. Van algemeene bepalingen.

Bij de beoordeeling van dit ontwerp, kan het, naar het inzien van den Raad van State, minder te pas komen eene vergelijking daartestellen tusschen de artikelen bij elk der bewuste reglementen vervat, dan wel een onderzoek of het aangegeven doel is getroffen.

De Raad vermeent dit met uitzondering van eenige weinige punten hierna kortelijk te vermelden, bevestigend te kunnen beantwoorden.

Bij het Rapport van den Minister van Marine en Koloniën is hierover reeds veel licht verspreid en zijn bij eene algemeene beschouwing behandeld de volgende drie punten:

- a. de attributen van den Gouverneur Generaal zoo in, als buiten Rade;
- b. de zamenstelling der Hooge Regering;
- c. de algemeene beginselen naar welke het Bestuur zal worden uitgeoefend.

Na een naauwkeurig overzigt van het geheel is het den Raad voorgekomen dat het ontwerp zich aanbeveelt door de volgende hoofdstukken.

1°. De duidelijke onderscheiding der gevallen in welke de Gouverneur Generaal verplicht is met overleg van den Raad van Indiën te werk te gaan (en welke bij art. 32 zijn vervat) en die in welke hij buiten Rade kan handelen, alles echter met het vasthouden van het beginsel dat hij des Konings vertegenwoordiger is, en in de uitvoering zijne pligten door geene magt kan gestremd worden, terwijl tevens al het nuttige van eene onderlinge beraadslaging over gewigtige staats-aangelegenheden kan behouden blijven. Waarbij nog komt de inwendige organisatie van het ligchaam der Hooge Lands Regering zelve door het daarstellen van regelen en vormen, welke voor eenen rigtigen gang van zaken onmisbaar zijn.

2°. Ten aanzien van het Justitiewezen, zooals de Minister zich uitdrukt, de onthouding van den kant der Regering van alle verdere beoeying met regtszaken dan het reglement aanwijst, en de zekerheid voor de ingezetenen, dat zij wegens misdaden niet in regte kunnen betrokken worden dan uit kracht der wetten en op de wijze daarbij bepaald.

3°. Het te keer gaan van het opleggen van alle willekeurige en vexatoire belastingen, de zekerheid dat die alleen op koninklijke bevelen kunnen rusten, dat die worden gebracht onder vaste en duidelijke bepalingen, dat ze in verband staan met de plaatselijke omstandigheden, zoo min mogelijk drukkend zijn voor den Landbouw en de Nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

4°. De vrije uitoefening van alle godsdiensten onder bescherming der Indische Regering.

5°. De bijzondere zorg voor het lager onderwijs.

6°. Gepaste belooning en aanmoediging der ambtenaren en daartegenstaande gestrengte verordening tegen de knevelarijen.

7°. Het plaatsen der Inlanders in het algemeen onder de bijzondere bescherming der Regering, en veel meer bepaaldelijk van hun die zich op landen aan Europeanen, of anderen afgestaan bevinden tegen alle mishandeling en het afvorderen van alle onbehoorlijke diensten.

8°. Het verbod van den slavenhandel en menschlievende bepalingen omtrent het lot der nog aanwezige slaven.

9°. Het openstellen der havens voor den vrijen handel met alle volken.

10°. De bevoegdheid voor alle ingezetenen om zoodanig middel van bestaan uit te kiezen of zoodanigen handel te drijven als hij zal goedvinden.

Behalven deze hoofdpunten heeft de Raad van State met genoegen het 109 Artikel van het Concept Reglement aangetroffen, namelijk dat het in het algemeen en zoover daaromtrent bij dat Reglement geene uitzonderingen voorkomen (als bijvoorbeeld de teelt van de *opium* en *specerijen*) aan de ingezetenen van Nederlandsch Indië vrij staat om op de gronden door hen in eigendom, huur, pacht of gebruik bezeten zoodanige voortbrengselen te teelen, als zij verkiezen en om daarover naar goedvinden te beschikken.

Dit stemt volkomen overeen met de redenen ontwikkeld bij des Raads Rapport d. d. 22 December 1828 No. 9b, rakende het rekwist van W. J. Money wegens de koffyteelt op de landgoederen Pamanoekan en Tjassem.

De Raad vermag het bovendien daarvoor te houden dat door het aannemen bij het onderhavig reglement der echt milde beginselen ten opzichte der vrije kultuur en vrijen handel als 't ware zijn voorbereid de ondernemingen wegens landontginning in het groot, en waartoe betrekkelijk was des Raads rapport van dezelfde dagteekening No. 9a.

Zoodra eenige algemeene verordening deswege door Uwe Majesteit zal zijn aangenomen zal dezelve als een bijvoegsel van art. 108 van dit Concept-reglement te beschouwen zijn.

„De Regeering”, wordt dáár gezegd, „neemt de meest geschiktste maatregelen ter bevordering der wettige ondernemingen der Europeanen en andere aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan in eigendom, huur, of erfpacht, alles in overeenstemming met de bijzondere of algemeene bepalingen daaromtrent door den Koning te maken.”

De Raad zal de vrijheid nemen bij deze meer algemeene beschouwing nog eenige bijzondere aanmerkingen te voegen en wel met betrekking tot het ontwerp van Reglement.

ad. art. 3. Door bij den Raad nog een derden ambtenaar van hoogen rang te voegen, zou het staken der stemmen, gelijk ook het diensten-gevolge provisioneele aanvaarden van de waardigheid van Gouverneur Generaal, door den oudsten der Raden die uit hoofde van te ver gevorderden leeftijd of andere redenen daartoe min geschikt zoude kunnen wezen, somwijlen worde voorgelaten.

Hierin is te voorzien door achter de woorden *Directeur Generaal van Financien* te stellen *en den hoogsten in rang op hem volgenden ambtenaar.*

Voorts zouden de woorden, *geen der Raden*, enz. tot aan het einde van het artikel gevoeglijker tot de instructie behooren met weglating van *of bij staking der stemmen de oudste in rang*, indien het hiervoren gestelde wordt aangenomen.

ad. art. 4. Bij dit artikel schijnt gevoegd te moeten worden dat de benoeming op voordragt van het Departement van Koloniën door den Koning zal geschieden; betreffende het tijdvak binnen 't welk de voordragt moet worden gedaan, zoude het woord *uiterlijk vóór binnen eene maand* zijn te stellen, ten einde weg te nemen het denkbeeld dat eene maand voor de vervulling zou behooren gewagt te worden, en om in tegendeel die zoo spoedig doenlijk doen plaats hebben.

ad. art. 7. Eene bij te voegen bepaling dat de Gouverneur Generaal en de Raden van Indië ook geen aandeel mogen hebben in *scheeps-rederij* schijnt doelmatig te zijn.

Door schuldvorderingen *ten laste van den Lande* zijn zeker bedoeld *ten laste der kolonie*, en daarom zou aan deze uitdrukking den voorkuer worden gegeven.

ad. art. 19. Dit artikel moet eigenlijk een verbod inhouden om zonder 's Konings toestemming geene domeinen hoe ook genaamd te vervreemden, en zoude dus kunnen luiden als volgt:

„Geene domeinen zullen zonder magtiging des Konings kunnen ver-,
„kocht of afgestaan worden, in elk voorkomend geval bepaalt de Gou-,
„verneur Generaal in Rade de voorwaarden waarop de verkoop of af-,
„stand kan plaats hebben, deze moeten aan 's Konings goedkeuring
„worden onderworpen”.

ad. art. 28. De aard der zaak schijnt te vereischen dat bij een volgend artikel aan Gouverneur Generaal in Rade de bevoegdheid worde toegekend tot *het sluiten van vrede*, de Raad heeft daarbij niet gevoegd dat een Vredes-tractaat zal moeten aan eene ratificatie onderhevig zijn, ten einde de onzekerheid wegens de ratificatie geene staat van vijandige houding doe voortduren, en het oogenblikkelijk uitwerksel van dusdanig tractaat verzwakken.

ad. art. 37. Bij den Raad van State is bedenking ontstaan of in het tweede gedeelte van dit artikel de woorden: *wanneer de Gouverneur Generaal etc.*, niet gevoeglijker in de instructie te plaatsen zijn, als bedoelende het geval dat eene capitulatie wegens het in bezit stellen van den vijand van een of meer gedeelten van Indië zoude worden gesloten. Deze mogelijkheid bij een algemeen reglement of verordening welke publiek zal worden gemaakt te veronderstellen schijnt min geschikt toe.

Terwijl capitulatiën wegens belegerden sterktens aan de militaire autoriteit in dezelve volgens krijgsgebruik moeten worden overgelaten.

ad. art. 45. Bij art. 43 wordt van het Hooge Gerechtshof gewag gemaakt en van de Regtsmagt van hetzelfde in den eersten aanleg en bij hooger beroep zoo in cas civiel als in cas crimineel.

Deze is alzoo de hoogste graad van regtspleging. Tot den tweeden graad behooren de burgerlijke en lijfstraffelijke regtbanken, hetzij verenigd, hetzij afzonderlijk, zooals nader zal bepaald worden.

Door het bijvoegen van den derden graad van regterlijke hiërarchie zoude de opstelling der hoofdtrekken van het Justitiewezen volledig zijn.

Het onmisbare van eene lagere jurisdictie tot beslissing van zogenoemde kleine zaken is buiten alle tegenspraak, vooral in de Indische Bezittingen.

De raad geeft alzoo in bedenking het artikel 45 aldus te veranderen, met achter de woorden *inlandsche regtbanken* te stellen: *de zamenstelling en de bevoegdheid dezer alsmede van lagere regtbanken waar die noodig zullen worden geoordeeld wordt aangewezen etc.*

ad. art. 54. Dit artikel heeft aanleiding gegeven tot de volgende consideratie.

Volgens artikel 24 oefent de Gouverneur Generaal in Rade het regt van gratie uit wegens misdaden in Indië gepleegd, na alvorens de bedenkingen van het Hoog Gerechtshof te hebben ingewonnen.

En volgens artikel 53 vermag geen doodvonnis ten uitvoer worden gebracht dan na bekomen verlof van den Gouverneur Generaal op Java en Madura, en op de Buitenbezittingen van den ambtenaar met het hoogste gezag bekleed.

Het spreekt van zelve, dat op het eiland Java en Madura het geslagen doodvonnis ter kennis van den Gouverneur Generaal moet gebracht worden, en dat deze geene termen tot gratie vindende verlof tot de executie kan geven.

Maar geheel anders is het gesteld, wanneer de hoogste ambtenaar op de Buitenbezittingen oordeelt het vonnis niet te moeten schorsen.

In dat geval wordt den Gouverneur Generaal in Rade de uitoefening van het regt van gratie ontnomen en de veroordeelden in de Buitenbezittingen missen een voorregt 't welk aan die van Java en Madura wordt toegekend.

Er kunnen, wel is waar, omstandigheden bestaan, dat eene onverwijde uitvoering van een geslagen doodvonnis voor de publieke rust, en tot het stellen van een schrikverwekkend voorbeeld noodig is, terwijl de verre afstand van de hoofdplaats der Regering daarin tot beletsel zoude wezen.

Maar aan den anderen kant schijnt de magt aan de hoofd-ambtenaren op de Buitenbezittingen bij het onderhavig artikel toegekend te uitgestrekt en van een zeer bedenkelijken aard te zijn. De Raad vermeent derhalve dat de bevoegdheid om niet te schorsen zoude moeten verbonden worden aan de zooeven opgegeven omstandigheid, met aan het einde van dit artikel te stellen:

„De hoofdamttenaren op de Buitenbezittingen zullen niet vermogen „verlof tot het dadelijk ten uitvoer van een geslagen doodvonnis te „geven, tenzij er bijzondere en dringende omstandigheden bestaan, „welke de oogenblikkelijke uitvoering van hetzelfde gebiedend mogten „vorderen.

„Zij zullen integendeel verplicht zijn de uitvoering der doodvonnissen „te schorsen en de zaak met den meesten spoed ter kennis te brengen van „den Gouverneur Generaal.”

De Raad zoude te eerder tot deze meening overhellen omdat het bestaan van zoodanige aangeduide omstandigheid, als daadzaak niet twijfelachtig kan wezen, en de bedoelde hoofdamttenaar daarmede altijd zijne verantwoordelijkheid kan dekken.

Voorts heeft de Raad nog eene andere aanmerking op dit artikel.

Het zooeven betoogde zoude aanleiding kunnen geven om het schorsen van een doodvonnis door den Gouverneur Generaal voor noodeloos te houden, omdat zoo lange hij wegens het al dan niet verleenen van gratie niet heeft beslist, de executie van zelve blijft gestaakt, maar er kunnen gewigtige redenen vooral in de Indiën bestaan om eene schorsing te bevelen, ofschoon de begane misdaad niet graciabel is, en daarom vermeent de Raad van State, dat dit artikel is aan te houden met deze verandering, dat achter de woorden: *tenzij de Gouverneur Generaal volge: onverminderd het regt tot het verleenen van gratie daartoe termen vindende.*

ad. art. 86. Dit artikel heeft bij den Raad de stoffe tot een bijzondere overweging opgeleverd.

Al hetgeen tot de Comptabiliteit wegens 's Lands-inkomsten en uitgaven en de daaraan verbonden verificatie en verevening betrekking heeft wordt vervat in deze woorden: *de verantwoordingen van alle rekenpligtingen zijn onderhevig aan de herziening vanwege de Regering.*

Bij eene oppervlakkige beschouwing zoude dit als te onbepaald en te onvolledig toeschijnen.

Bij artikel 90 van het Reglement van 1818 wordt het toezigt over de rigtige besteding van 's Lands gelden en goederen aan eene *Algemeene Rekenkamer* opgedragen.

Bij artikel 89 van het Reglement van 1827, wordt nog meer bepaal-

delijk gesproken van de attributen van dat Collegie, alsmede de wijze van de zamenstelling vermeld.

Volgens dit voorschrift heeft de Algemeene Rekenkamer het opper-toezigt over de rigtige invordering, verantwoording en het gebruik van 's Lands penningen, goederen en eigendommen in Indië.

De Rekenkamer zorgt dat de vastgestelde begrootingen van 's Lands uitgaven niet worden overschreden, dezelve vordert rekening en verantwoording van alle Lands Comptabelen, neemt hunne rekeningen op en gaat tot de liquidatie over.

Dat eene autoriteit van dezen aard voor den rigtigen gang der financiëele aangelegenheden onmisbaar is, kan niet betwijfeld worden, maar of daartoe juist het bestaan van dusdanig collegie gevorderd wordt, of wel dat deze werkzaamheden aan eenen hoogen ambtenaar zullen zijn op te dragen, schijnt nog niet bepaald te kunnen worden, maar zal nader te regelen zijn, in overeenstemming met den aard der bestaande of nader in te voeren belastingen en vormen van financiëele comptabiliteiten.

Deze omstandigheden schijnen dus te gebieden door eene te beperkte bepaling een nader onderzoek en beslissing niet uit te sluiten.

En het is in dezen zin dat de Raad van State geene zwarigheid vindt in het aanhouden van dit artikel, slechts in bedenking gevende achter de woorden *vanwege de Regering* te stellen, *door zoodanig Kollegie of Hoog Ambtenaar* als door den Koning *op voordragt van den Gouverneur Generaal in Rade zal worden bepaald*; en voorts het woord *zij* door *Rekenpligtigen* te doen vervangen.

De Raad heeft reeds bij gelegenheid van Artikel 3 en 37 opgemerkt dat een gedeelte van het voorgedragen reglement als zuiver reglementair bij de instructie eene meer geschikte plaats zoude vinden. Ditzelfde is, naar 's Raads inzien, ook toepasselijk op art. 63 tot 66 ingesloten, gelijk mede op artikel 87, 88 en 100.

Deze zijn de aanmerkingen welke de Raad heeft op het Concept Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indiën en welke in geval van goedkeuring door Uwe Majesteit eenige verandering in de aangehaalde artikelen zouden teweegbrengen.

Er bestaan echter nog eenige andere aanmerkingen doch vermits dezelve vooral de redactie van eenige artikelen betreffen, heeft de Raad vermeent, tot voorkoming van een te groote uitbreiding van het rapport dit een en ander, bij eene afzonderlijke nota te kunnen vervatten, en die ter geleide van dit rapport te doen strekken.

Er waren bij de lezing der stukken nog onderscheidene bedenkingen ontstaan, welke bij deze niet zijn opgenomen, omdat dezelve, in de conferentiën tusschen den benoemden Gouverneur Generaal en 's Raads Commissarissen gehouden, geheel zijn uit den weg geruimd.

Verder heeft de Concept-instructie alleen aanleiding tot aanmerkingen gegeven, ten aanzien van eenige weinige artikelen bij de Nota vermeld.

Wat nu ten laatste betreft het tweede Commissoriaal van den 7en dezer maand No. 78, om simul et semel met het ontwerp van Instructie te behandelen, rakende een rapport van den Minister van Marine en Koloniën d. d. 5 Mei bevorens kan de Raad van State zich zeer wel vereenigen met de gedane voordracht, tot insertie in de Instructie voor den Gouverneur Generaal in en buiten Rade van een artikel, zooals hetzelfde is ontworpen, houdende bepaling welke beschikking door eenen tijdelijken Gouverneur Generaal, zijnde één der Raden van Indië, aan den Generaal Commandant der Troepen, moet gegeven worden bij buitenlandschen aanval of bij ernstige binnenlandsche onlusten.

De Raad alleen vermeenende te moeten opmerken, of niet dezelfde bepaling ten aanzien van de *Zeemagt* zoude noodzakelijk zijn.

De Raad van State alzoo ten advyse overgaande neemt de vrijheid Uwe Majesteit eerbiedig aan te raden, naar aanleiding van dit Rapport en bijgevoegde Nota, indien de daarbij voorkomende aanmerkingen de goedkeuring van Hoogstdenzelven mogten wegdragen, de Concept-Verordeningen en Concept-Instructie voor de Hooge Regering in Nederlandsch Indië te arresteren.

IXa 1)

NOTA

Korte aantekeningen op de redaktie van eenige artikelen van het Concept-Reglement en der Instructie op het beleid der Regering in Nederlandsch Indië.

Concept Reglement.

ad art. 1. In plaats van *in naam des Konings* te stellen *van wege en in naam des Konings*, ten einde te meer te doen gevoelen dat de Gouverneur Generaal is de vertegenwoordiger des Konings.

ad art. 4. Raadplaats te stellen *post van Raad van Indië.*

ad art. 6. Vaste te veranderen in *bezoldigde.*

ad art. 8. In plaats van *adjuncten*, *adjunct-secretarissen.*

ad art. 24. Bij *gratie* ook te voegen *verligting van straf*: om daardoor te kennen te geven de bevoegdheid tot verandering van de soort der opgelegde straf.

ad art. 32. *Eigenhandigen last*, het ware beter: *eigenhandig ondertekende last.*

En in de tweede alinea in te vullen achter *in Rade uiterlijk bij de eerstvolgende vergadering.*

ad art. 38.

a. Dit geheele artikel zoude welligt betere plaats vinden in het begin van het Reglement, na die waar van de benoeming gesproken wordt;

1) Bijlage bij IX.

- b. Elfde regel bij *hooge waardigheid* te voegen van *Gouverneur Generaal*;
- c. zoe regel in plaats van *der waardigheid van Gouverneur Generaal* te stellen *die waardigheid*;
- d. Voorts het woord *geheim* te veranderen in *gehouw*;
- e. De woorden *en de waardigheid van het Koningrijk* als genen duidelijken zin opleverende, te doen wegvallen.

ad art. 39. De voorgestelde veranderingen onder a—d zijn alhier mede toepasselijk.

ad art. 40. Men geeft bedenking dit artikel in twee artikelen te splitsen, als handelende over onderwerpen, die geene dadelijke betrekking tot elkander hebben.

ad art. 43. In plaats van *en* te stellen *of*.

ad art. 47. Weg te laten *en Reglementen*, om te vermijden dat daardoor niet verstaan worden administratieve Reglementen van de Hooge Regering in Indiën.

ad art. 56. Om dezelfde reden den aanhef van het artikel aldus te stellen: *de wetten en de instructiën op het beleid der Justitie in Neerlandsch Indiën eenmaal door den Koning gemaakt en vastgesteld zijnde kunnen enz.*

ad art. 59. Bij het woord *Java* (hier en elders bij het Reglement) te voegen *en Madura*. En bij het woord *omstandigheden* het woord *plaatselijke* te voegen.

ad art. 74. De woorden *van tijd tot tijd* schijnen hier onnoodig te zijn.

ad art. 75. De woorden *niet anders enz.* schijnen hier ook overtollig te zijn.

ad art. 89 en 90. Deze artikelen kunnen geacht worden het onderwerp van een enkel artikel te zijn en dus te kunnen worden te zamen gevoegd.

ad art. 92. Achter *wetten* te stellen *in Indiën ingevoerd*.

ad art. 96. In plaats van *'s Lands Kasse* — *Koloniale Kasse*.

ad art. 98. Voor *oorzaken* te stellen *plaatselijke*.

Concept Instructie.

ad art. 11. In plaats van *onzen Minister van Marine en Koloniën* gehoord te stellen *op voordragt van onzen Minister van Marine en Koloniën*, achter kopyelijk te stellen in *triplo*, zooals tot hiertoe gebruikelijk is en niet wel in het belang van den dienst schijnt vermeden te kunnen worden.

ad art. 13. In de tweede par. bijvoegen *en gecontrasigneerd door den Secretaris*.

ad art. 22. En verder gelijkvormig overal in plaats van *Ministerie* te stellen *Departement*.

ad art. 24. Wordt voorgesteld het woord *administratie* door *Bestuur* te doen vervangen.

ad art. 38. De woorden *van tijd tot tijd* schijnen hier overtollig te zijn.

RAPPORT-VAN DEN BOSCHAAN DEN KONING, 13 Mei 1829¹⁾.

Het heeft Uwe Majesteit behaagd in mijne handen te stellen:

- 1°. twee brieven van de Handelmaatschappij aan het Departement voor de Marine en Koloniën, betrekkelijk de verlenging van de opium pacht in Indië, bij welke brieven afschrift gevoegd is, der correspondentie over dat onderwerp tusschen de Generale Directie van Financiën en de Factorij te Batavia gehouden, waaruit blijkt, dat het Indische bestuur geëindigd is, de continuatie van genoemde pacht, na afloop der tegenwoordige, voor de som van drie en een half millioen guldens, aan de Factorij aan te bieden, doch welk aanbod door deze geweigerd is.
- 2°. Een rapport van het Departement voor de Marine en Koloniën dd. 4 Mei 1829 Litt. H. No. 97, waarbij aan Uwe Majesteit ter lectuur wordt aangeboden, een brief van den Kommissaris Generaal over Nederlandsch Indië dd. 31 December 1828 Litt. No. 8 met twee nota's aan den heer Burggraaf Du Bus ingediend, door den heer R. Scott te Batavia, waarbij wordt betoogd, dat het Gouvernement bij den afloop van het contract wegens de amfioenpacht met de Handelmaatschappij gesloten, de hoofdpacht aan zich behoudende, een veel grooter voordeel daarvan zou kunnen trekken, dan de som bedongen, bij het thans loopend contract met de Handelmaatschappij, hetwelk dan ook den grond heeft opgeleverd, tot het doen der voorstellen aan de factorij te Batavia in den aanhef dezes vermeld.

Uwe Majesteit verlangt mijn gevoelen te kennen, in hoeverre het, voor het Gouvernement voordeeliger geacht kan worden, het voorstel van den heer Scott aantenemen, dan wel, op billijke voorwaarden de Handelmaatschappij te continueeren in het bezit der amfioen-pacht, zoo mede welke maatregelen al dadelijk hierin genomen moeten worden.

Het lijdt geene bedenking, of het voorstel van den heer Scott biedt zeer groote voordeelen aan, en wanneer zijne berekeningen gegrond zijn, hetgeen alleen plaatselijk kan worden beoordeeld, dan zou door zoodanig eenen maatregel de kas der Kolonie aanmerkelijk worden gestijfd, eene zaak van het hoogste aanbelang, gemerkt de groote offeringen die het moederland bij voortdoring doen moet, om in het jaarlijksch deficit der Indische Kas te voorzien, en de strenge maatregelen van bezuiniging die al daar zullen noodig blijven, om die gewesten in staat te stellen, eenmaal de renten en aflossing der kapitalen; ten behoeve van dezelve negotieerd, te betalen.

Aan den anderen kant is het niet minder waar, dat de Handel-

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim, Copy, No. 17A, Exh. 16 Mei 1829, La M, 11 Geheim.

maatschappij behoord beschouwd te worden, als eene instelling, niet zoo zeer in het belang der byzondere deelhebbers, maar in het algemeen belang opgerigt, ten einde daardoor aan het moederland het debiet zijner fabrikaten in de Koloniën van den Staat te verzekeren, en zoo veel mogelijk te zorgen, dat de koloniale voortbrengselen naar het moederland worden overgebracht opdat Handel en Scheepvaart gelijkelijk bloeijen en meer en meer worden uitgebreid.

Het behoeft geen betoog, dat zonder de Handelmaatschappij dit oogmerk op Java met een stelsel van vrijen handel niet kan worden bereikt en dat er uit aanmerking, dat de Nederlandsche fabrikanten zelfs met een beschermend regt van 25 per cent de concurrentie tegen vreemde manufacturen niet schijnen te kunnen volhouden, byzondere maatregelen vereischt worden om voortekomen dat Java niet andermaal eene stapelplaats van vreemde waren worde, en eene Kolonie, waarvan Nederland alleen de lasten dragen en vreemden de voordeelen plukken.

De Oost-Indische Koloniën of liever de Aziatische Wingewesten van Nederland, zijn slechts voor het Rijk van belang voor zoo verre zij krachtdadig bijdragen ter bevordering van de *nationale welvaart*, is dit het geval niet, dan zijn het alleen lastige en gevaarlijke bezittingen omdat zij den Staat dikwerf wikkelen in kostbare oorlogen en deszelfs staatkundige betrekkingen compliceren en beperken. De Koloniën tot het doel dienstbaar te maken, moet dan ook de strekking zijn aller maatregelen en het hoofdbeginsel, dat bestendig in het oog moet worden gehouden.

Gelijk zoo even is aangemerkt, met een stelsel van vrijen handel, laat zich het oogmerk niet bereiken, *dit heeft* de ondervinding geleerd, trouwens daar onze fabrikanten voor alsnog de concurrentie tegen vreemden niet kunnen volhouden, en verhooging van regten waarschijnlijk alleen leiden zou tot vermeerdering van den smokkelhandel, zoo is het blijkbaar, dat particuliere huizen van negotie op Batavia gevestigd, voornamelijk handel zullen drijven in zoodanige manufactuur-goederen die zij met het meeste voordeel kunnen slijten; dat is, tegen de laagste prijzen afzetten en derhalve in *vreemde* waren; en daar deze betaald moeten worden met de producten van het land, moet dan wederom daarvan het gevolg zijn, dat die producten naar vreemde markten worden overgebracht en dat in gelijke evenredigheid de bezittingen minder voordeelig worden voor het Rijk, vandaar dan ook, dat uit den aard der zaak de particuliere huizen van negotie te Batavia gevestigd, grootendeels te beschouwen zijn, als vreemde factoryen, alleen strekkende, om den vreemden handel te begunstigen en het fortuin van enkele particulieren te bevorderen; men moge dat bewimpelen en een minder ongunstige gedaante trachten te geven, de ondervinding heeft doen zien, dat dit de natuurlijke strekking des handels op Java voor de daarestelling der Handelmaatschappij geworden is.

De Handelmaatschappij zelve vindt zich op Java gewikkeld in eene mogelijke concurrentie, daar zij handeldrijvende in Nederlandsche waren, op den duur evenmin haren handel met voordeel zou kunnen drijven als de particuliere koopman, die zich tot den handel in Nederlandsche waren wilde bepalen en zoo het haar al gelukt is aanvankelijk aan Nederland een grooter aandeel in de commercie op Indië te verschaffen, dan meen ik te mogen aannemen, dat zij zulks gedaan heeft ten koste van haar kapitaal, dat zij derhalve op den duur daarmede niet kan voortgaan en zoo moeten eindigen met den handel op Java opte-geven, waarvan het gevolg zou zijn, dat de Oost-Indische Koloniën wederom geheel in het belang van vreemden werden geëxploiteerd. Wil men dit voorkomen, dan moet blijkbaar aan die maatschappij zoodanige bescherming verzekerd worden, dat zij kan blijven bestaan; zij moet aangemerkt worden, als eene inrigting van den Staat, noodzakelijk voor het doel waarom Nederland Koloniën bezit, en de kosten harer instandhouding moeten dus als het ware door die Koloniën zelve gedragen worden.

Niet dat ik hiermede betogen wil, dat men onvoorwaardelijk aan de Handelmaatschappij zonder maat of perk voordeelen moet toestaan ten koste der koloniale schatkist, integendeel, die Maatschappij moet zich vergenoegen met matige voordeelen; zij moet ten aanzien van het Gouvernement met de grootste openhartigheid handelen, zich aanmerken als eene Staatsinrigting door het Gouvernement in het algemeen belang daargesteld en waaraan de deelhebbers een billijk voordeel genieten moeten voor de moeite die zij zich geven en als rente voor de kapitalen die zij daarin aanwenden wanneer men ten aanzien der Handelmaatschappij met billijkheid van de Directie dier Maatschappij verwachten, omdat zij zonder bevoordeeling van den kant van het Gouvernement niet kan bestaan en dat deze haar niet kan worden verleend ten zij een openhartig gedrag van hare zijde het Gouvernement een volledig vertrouwen geve op de eerlijkheid van hare opgaven en de deugdzaamheid harer administratie.

Onder deze voorwaarde verdient meergemelde Maatschappij alle bescherming en hulp en behoort aan haar verzekerd te worden de bijna geheele invoer van alle manufactuur-goederen welke Nederland aan de Oost-Indische bezittingen leveren kan. Is dit niet te verkrijgen door hooge regten dan moet het geschieden door haar het opkopen van de producten des lands te waarborgen, halve maatregelen helpen hier niets zoo lang aan het eigenbelang de kleinste opening overblijft, zal het zich daarvan weten te bedienen het doel tegenwerken, en het Gouvernement in deszelfs verwachting te leur stellen.

De particuliere handel of liever de weinige handelshuizen te Batavia gevestigd, zullen tegen zoodanig systema een luide kreet aanheffen; daar het zeker is, dat ze nevens de Handelmaatschappij bij de opge-

geven bepalingen niet kunnen bestaan. Dit echter kan niet worden voorgekomen zal, zoo als reeds gezegd is, het oogmerk worden bereikt.

In de gegeven omstandigheden moet dan ook eene beslissende keuze plaats hebben en ik veroorloof mij dien ten gevolge Uwer Majesteit voortstellen om algemeene beginselen te bepalen welke het Gouvernement hier en in Indië in deze tot leidraad zullen moeten strekken.

Geenzins echter zou ik adviseren om aan de Handelmaatschappij een volledig monopolie van handel te verzekeren; er moet een zekere concurrentie overblijven, ten einde haar te verplichten om zoo wel in de kwaliteit harer goederen, als in de prijzen de billijke grenzen niet te overschrijden; maar die concurrentie moet binnen zekere van het gouvernement afhankelijke grenzen bepaald zijn, en zulks kan geschieden, indien eene zekere hoeveelheid van producten of eenige byzondere artikelen derzelven aan den vrijen handel worden overgelaten bij voorbeeld $\frac{1}{4}$ gedeelte of daaromtrent. Met producten toch moeten alle artikelen van invoer worden betaald, want de invoer zonder retour, belast de aangebragte objecten te veel, dan dat bij gebrek aan verkrijgbare lading, op Java een belangrijke invoer zou kunnen plaats hebben, zoo dat indien aan de Handelmaatschappij $\frac{3}{4}$ van alle voortbrengselen van Nederlandsch Indië kunnen worden verzekerd, ook in diezelfde evenredigheid het debiet van vaderlandsche manufacturen in die landen zal verzekerd zijn en tevens $\frac{1}{4}$ van dien handel door particulieren en vreemde waren zal kunnen worden gedreven.

Door welke maatregelen dit oogmerk kan worden bereikt, moet door het bestuur in Indië worden onderzocht. Is het eenmaal de bepaalde verkiezing Uwer Majesteit dat zulks alzoo zijn zal, dan ook moet het eene bestendige bemoeyenis van genoemd bestuur uitmaken, om zulks te verwezenlijken en het moet zich door geene hinderpalen laten terughouden in het verwezenlijken daarvan.

Voorzeker zal de particuliere handel ook onder Nederlanders daardoor, gelijk reeds gezegd is, aanmerkelijk worden bezwaard, en de industrie beperkt, dan het schijnt mij toe dat aan deze een andere uitweg kan worden verschaft en een andere rigting aangewezen; namelijk de landbouw of het voortbrengen van producten op Java voor de markt van Europa geschikt.

Die uitweg is van evenveel belang voor het moederland als voor Java zelve, indien men zorg draagt, dat daardoor eene milde belooning aan de nijverheid verschaft worde. De gelegenheid daartoe is zeer gunstig en kan eene ruime vergoeding opleveren voor het verlies van den handel.

Ik heb eenigermate omstandig moeten zijn in de ontwikkeling mijner gevoelens, ten aanzien van de leiding welke aan de Industrie in Indië naar mijn inzien behoort te worden gegeven en omtrent het oogpunt waaruit ik meen, dat de Handelmaatschappij moet worden beschouwd,

zonder dat, zou het mij niet wel mogelijk zijn geweest, duidelijk mijne denkbeelden optegeven, nopens het onderwerp waarover Uwe Majesteit wel mijne gedachten heeft gelieven te vragen en tot de nadere beantwoording waarvan ik thans zal overgaan.

Aan de Handelmaatschappij de middelen van haar bestaan noodzakelijk verzekerd moetende worden, en onder anderen het afstaan der amfoen-pacht daartoe strekkende, behoort men met haar niet te handelen als met een byzonder koopman van wien men het uiterste bedingt, maar dan ook moet zij van haar kant gewillig aan het Gouvernement alle voordeelen afstaan, die na aftrek van een billijke winst overblijven. Men zou dus mijns inziens in de eerste plaats, opening moeten geven aan de Directie der Maatschappij, zoowel van het ingekomen project met verzwijging van den naam van den heer Scott als van de verdere bedoelingen van het Gouvernement, en haar moeten doen begrijpen, dat het Gouvernement het belangrijk voordeel dat haar de amfoen pacht kan opleveren, niet voor zulk een geringe prijs kan afstaan, als er voor geboden is; maar verlangen moet, dat daarvoor aan het Bestuur in Indië betaald zal worden, drie millioen en vijf maal honderd duizend guldens jaarlijks, onder voorwaarde nogtans, dat een bepaalde prijs voor den inkoop van amfoen zal worden vastgesteld, en dat, zoo het daarvoor te bestedene het bepaalde te boven gaat, eene geëvenredigde vermindering in de pacht zal worden toegestaan, gelijk wanneer die prijs dalen mogt, eene geëvenredigde verhooging daarvan zal plaats hebben. In de tweede plaats, zou aan de maatschappij kunnen worden medegedeeld, dat er tusschen den Gouverneur Generaal in Indië en de factory aldaar, zal worden overeengekomen over de meest geschikte middelen om de amfoen pacht te bevoordeelen, en dat zoo het blijken mogt, dat buiten schuld der factory, de pacht geenzins eene billijke winst, welke percentsgewijze, of in eene ronde som, kan worden bepaald, voor de Maatschappij had opgeleverd, in dat geval, Uwe Majesteit aan zich voorbehoud, eene vermindering in de bedongen pacht toetestaan; en eindelijk, zou vastgesteld kunnen worden, dat de overeenkomst wanneer een van beide partijen daarbij hun voordeel niet meenen te vinden, met ultimo 1830 zal kunnen worden vernietigd.

Onder deze voorwaarden dunkt mij kan de Directie der Handelmaatschappij gerustelijk op hare factory te Batavia den last verstreken, om $3\frac{1}{2}$ millioen guldens jaarlijks voor de amfoenpacht te betalen, terwijl tevens het Gouvernement genoegzaam is gewaarborgd voor eene billijke behandeling, daar anders het contract met 1830 zou ophouden, en de Handelmaatschappij dus zich zelven zou hebben verstooken van een voordeel, waarop anders jaarlijks kon worden gerekend.

Ten einde de Handelmaatschappij aantemoedigen tot het sluiten dezer overeenkomst, en om hare maatregelen in overeenkomst te brengen met de bedoelingen van het Gouvernement, neem ik de vrijheid Uwe

Majesteit in bedenking te geven, om bijaldien mijn voorstel dienaangaande mogt worden goedgekeurd, de Directie der Maatschappij met den inhoud dezes voor zoo ver noodig bekend te maken.

Vooraf echter moet ik Uwe Majesteit instantelijk verzoeken, daarop den Minister voor de Marine en Koloniën te hooren. Tot dusverre is dit punt tusschen zijne Excellentie en mij niet opzettelijk behandeld, en het is geenzins onmogelijk dat in het belang van de dienst Uwer Majesteit, mijn voorstel wijziging kan vorderen, of dat mij onbekende redenen het onaannemelijk kunnen maken.

Ik acht het van zoo veel belang dat er overeenstemming plaats hebbe tusschen het aangenomen systema hier en in Indië, dat ik niet dan met huivering een gevoelen voor mijne rekening zou durven nemen, hetwelk de strekking hebben kon, om daarin tegenstrijdigheid te doen ontstaan.

Overigens kan ik mij geheel vereenigen met het gevoelen van den Minister, om den heer Burggraaf Du Bus aan te schrijven, niet overtegaan tot eene nieuwe verpachting van de amfioen, maar de zaken te laten in haar geheel.

Mogt onverhoopt bij mijne aankomst daarin reeds zijn beslist, dan zal er niettemin op kunnen worden teruggekomen, want de factory, zoo wel als het Gouvernement in Indië, zullen door de vereischte aanschrijving van de Directie der Maatschappij en door de op mij te verstrekken bevelen, van de gesloten overeenkomst zijn gelibereerd.

XI

DE MEY VAN STREEFKERK AAN ELOUT, 16 Mei 1829¹⁾.

Zijne Majesteit, heeft op heden vastgesteld:
het Reglement op het beleid der Regering in Nederlands Indië,²⁾
de Instructie voor de Hooge Regering van Nederlands Indië³⁾
en

den byzonderen lastbrief voor den benoemden Gouverneur Generaal⁴⁾,
den Luitenant Generaal J. van den Bosch.

Ingevolge daarvan, zoude zijne tegenwoordigheid alhier thans niet verder noodzakelijk zijn, ware het niet, dat Zijne Majesteit dezelve nog wenschelijk achtte bij het nemen eener eind-beslissing omtrent twee onderwerpen, dat der *Kolonisatie*, en dat der *nieuwe Verpachting van den Amfioen*.

Het verslag van den Luitenant Generaal Van den Bosch over het

¹⁾ R.A. (Koloniën), No. 94, Exh. 19 Mei 1829, No. 101.

²⁾ Gedrukt op pag. 97 e.v., 1e kolom.

³⁾ Zie No. XIa.

⁴⁾ Zie No. XIb.

eerste, is reeds sinds eenigen tijd in handen van Uwe Excellentie, terwijl dat over het *tweede* onderwerp aan Uwe Excellentie, bij mijne missive van eergisteren La M 11 geheim, is toegezonden.

Ik heb de eer Uwe Excellentie, op Zijner Majesteits last, uitteuo- digen, om Uwe rapporten over deze twee aangelegenheden zoo veel mogelijk te bespoedigen en, bijaldien onverhoopt, de aanbieding der- zelve nog een noodzakelijk verwijl moest ondervinden, alsdan met den stand der daarover bij Uwe Excellentie aanhangige overwegingen in- tusschen al aanstonds bekend te maken, onder opgave van het waar- schijnlijk tijdstip, waarop deze zullen kunnen zijn ten einde gebragt.

XIa

INSTRUCTIE VOOR DE HOOGHE REGERING¹⁾ VAN NEDERLANDSCH INDIË.

Artikel 1.

De vergaderingen der Hooge Regering worden gehouden op zoo- danige plaatsen en tijden, als door den Gouverneur Generaal zullen worden bepaald, en zoo dikwijls de belangen van 's Rijks Indische be- zittingen eene bijeenkomst vorderen.

Tenminste eenmaal in de week zal er eene gewone vergadering worden gehouden.

Artikel 2.

De Gouverneur Generaal is voorzitter en wordt bij afwezendheid als zoodanig vervangen door den eersten in rang onder de Raden van Indië. Wanneer de Gouverneur Generaal afwezend is, kunnen geene andere dan gewone zaken worden beslist.

Artikel 3.

De Gouverneur Generaal heeft het beleid der Vergadering en brengt de onderwerpen achterevolgens in overweging.

Artikel 4.

Alle besluiten worden bij meerderheid van stemmen opgemaakt. Bij staking der stemmen is die des voorzitters beslissende, met uitzondering van het geval, dat een der Raden van Indië, bij ongesteldheid of tijde- lijke afwezendheid van den Gouverneur Generaal, het presidium be- kleedt, als wanneer alle zaken, waarover de stemmen hebben gestaakt, opnieuw zullen moeten worden overwogen, wanneer de Gouverneur Generaal ter vergadering zal tegenwoordig zijn.

¹⁾ R.A. (S.S.), K.B. 16 Mei 1829, No. 7.

Artikel 5.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om, wanneer hij zulks oirbaar voor des Konings dienst acht, tegen het gevoelen van de meerderheid te beslissen, en het besluit op te maken onder dien verstande evenwel, dat deze magt alleen toekomt aan den Gouverneur Generaal, door Ons benoemd, en geenszins aan hem, die deze waardigheid slechts bij voorraad bekleedt.

In het voorschrevene geval worden de adviesen zoowel van den Gouverneur Generaal als van de Raden van Indië in schrift overgegeven, om, met bijvoeging van alle bedenkingen en ophelderingen, welke van de juiste mededeeling noodig zijn, aan het Departement van Koloniën in Nederland gezonden en ter Onzer kennis gebracht te worden.

Artikel 6.

In het geval, dat de waardigheid van Gouverneur Generaal, op de wijze bij art. 3 van het Regerings Reglement aangewezen, bij voorraad en in afwachting van Ons welbehagen, door een der Raden van Indië vervuld wordt, zal de waarnemende Gouverneur Generaal wel ingevolge art. 35 van hetzelfde Reglement, de Opperbevelhebber zijn over Onze land- en zeemagt in Nederlandsch-Indië, doch zal hij, bij buitenslandschen aanval of bij ernstige binnenlandsche onlusten, naar aanleiding van art. 13 van de bij Ons besluit van den 2en Mei 1829 No. 33 vastgestelde instructie voor den Generaal Kommandant der troepen, dezen, zooveel mogelijk een onbelemmerde beschikking over de landmagt moeten geven, in welk geval die Kommandant verantwoordelijk zal zijn voor hetgeen hij met die troepen mogt verrigten.

Artikel 7.

De Gouverneur Generaal is gehouden, om alle zaken, die volgens het Reglement van Regering *in Rade* moeten worden behandeld, en met name al wat het financieezen en de begrootingen betreft, in alle bijzonderheden ter tafel van de Hooge Regering te brengen; opdat deze alzoo eene volledige kennis verkrijge van alle ter harer overweging staande onderwerpen.

De Gouverneur Generaal heeft de vrijheid om alle zaken aan hem afzonderlijk opgedragen, te behandelen *in Rade*.

Artikel 8.

Elk lid der vergadering is bevoegd, om zijn advies schriftelijk uit te brengen, en om hetzelfde in de notulen te doen inlasschen.

Artikel 9.

De vergadering kan zaken, welke een rijp onderzoek vorderen, in handen van een of meer harer leden stellen, om daaromtrent van berigt

en consideratiën te dienen. Het verslag wordt schriftelijk ingediend, en door een der rapporteurs voorgelezen.

De Gouverneur Generaal kan aan de Raden van Indië tijdelijke kommissiën opdragen, doch zij zullen niet dan in zeer dringende gevallen tot zendingen buiten den zetel der Regering worden gezigt.

Artikel 10.

Elk lid der vergadering heeft het regt om voorstellen te doen, zoodra die, welke de voorzitter ter tafel heeft gebragt, zijn afgehandeld. Die voorstellen zullen schriftelijk ingediend en ontwikkeld moeten worden.

Geene vergadering zal worden gesloten, dan nadat al de leden op afvraag van den Gouverneur Generaal zullen hebben betuigd, geene voorstellen te doen te hebben, waarvan aantekening zal worden gehouden aan het einde der notulen.

Artikel 11.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om de voorstellen door een der Raden gedaan al of niet in overweging te brengen, doch is gehouden, om in het laatste geval de redenen zijner weigering ter kennis te brengen van het Departement van Koloniën, en met het voorstel in de notulen der vergadering te doen inlasschen.

Artikel 12.

Van het verhandelde in elke zitting, alsmede van de handelingen van den Gouverneur Generaal afzonderlijk, worden doorlopende aantekeningen gehouden, die alle drie maanden kopyelijk aan het Departement van Koloniën zullen moeten worden overgezonden, vergezeld van een kort register der genomene besluiten, naar de orde van derzelve dagteekening, en van alle bijlagen, welker kennis nuttig en belangrijk kan zijn.

Artikel 13.

Alle gewigtige gebeurtenissen en handelingen, zoo wel betreffende de inwendige Regering, als de betrekkingen met vreemde besturen, vorsten of volken, en inzonderheid al wat in verband staat met voorvallende oorlogen zal tusschentijds met den meesten spoed, en bij afzonderlijke brieven aan het Departement van Koloniën worden medegeedeeld.

Daarbij zal zooveel mogelijk worden in acht genomen; om in elken brief niet meer dan één onderwerp te behandelen.

De overzending der stukken zal steeds gepaard gaan met een beredeneerd verslag, zoo van de omstandigheden als van de beoordeeling der Indische Regering daarover; om alzoo het bestuur in het moeder-

land in staat te stellen, om den stand van zaken met juistheid te kunnen beoordeelen, en, waar zulks noodig is met volledige kennis te kunnen beslissen omtrent de maatregelen van voorziening, welke vereischt mogten worden.

Artikel 14.

Alle brieven aan de gouverneurs in vreemde bezittingen, mitsgaders die aan den Minister van Koloniën, voor zoover die naar den aard der onderwerpen, in *Rade*, worden gearresteerd, worden door den Gouverneur Generaal en de Raden van Nederlandsch Indië onderteeekend.

Alle andere openbare stukken, en bepaaldelijk die, welke het inwendig bestuur betreffen, worden door den Gouverneur Generaal alleen onderteeekend en gecontrasigneerd door den secretaris.

Artikel 15.

De Gouverneur Generaal regelt het personeel en de werkzaamheden der algemeene secretarië, op zoodanige wijze, als hij nuttig oordeelt, behoudens de bepalingen, welke daaromtrent van tijd tot tijd bij de koloniale begrooting worden gemaakt.

Artikel 16.

De Indische Regering is gehouden de bevelen haar in Onzen naam gezonden, naar te komen.

Artikel 17.

In de toepassing der bevoegdheid bij art. 12 van het Regeringsreglement aan den Gouverneur Generaal in *Rade* geschonken, om alle verordeningen vast te stellen, die in overeenstemming met dat Reglement, en met Onze bevelen noodig zijn, voor het beleid der algemeene Regering zal worden in het oog gehouden, dat geene bepalingen in betrekking staande met de algemeene of staatkundige belangen van Nederland, of met zaken, waarvan de volledige beoordeeling alleen in Nederland kan plaats vinden, door de Indische Regering op eigen gezag zullen mogen worden ingevoerd.

Omtrent al zulke onderwerpen zal de Hooge Regering intijds de noodige voorstellen aan het Departement van Koloniën inzenden, om door hetzelfde ter Onzer kennis te worden gebracht.

Artikel 18.

De Indische Regering is bevoegd, om bij opkomenden oorlog met de Besturen van andere Europese bezittingen in Indië schikkingen te treffen, wegens het uitwisselen van krijgsgevangenen.

Artikel 19.

Wanneer de Gouverneur Generaal, volgens de militaire wetten en

gebruiken de bedenkingen van bevoegde officieren in eenen krijgsraad vereenigd, te hebben ingenomen, vermeent dat tot eene Kapitulatie met den vijand voor een of meer gedeelten van Indië behoort te worden overgegaan, zal hij de zaak brengen *in Rade*, opdat dezelve aldaar definitivelijk worde beslist.

Artikel 20.

Aan de Indische Regering wordt uitdrukkelijk verboden om bij het sluiten van verbonden met Indische vorsten en volken, aan deze laatste hunne bezittingen te waarborgen, of zich te verbinden, om dezelve tegen de aanvallen van anderen te beschermen.

Zij zal hieromtrent duidelijke bevelen geven, aan alle gezaghebbers op de bezittingen buiten Java.

Artikel 21.

De Indische Regering zal op geen der eilanden van den Oosterschen Archipel eenig nieuw etablissement aanleggen, zonder Onze voorafgaande autorisatie. Zij zorgt dat dit verbod door geen ondergeschikte ambtenaren worde overtreden.

Artikel 22.

In de toepassing van art. 28 van het Reglement op het beleid der Regering, zal de Indische Regering zorgen, dat geen oorlog tegen inlandsche vorsten of volken begonnen worde, dan wanneer alle middelen tot behoud van den vrede vruchteloos beproefd zijn, en wanneer het Nederlandsch grondgebied, hetzij door werkelijke aanvallen geschonden, of door openbare toebereidselen bedreigd wordt. De Regering zal de verbonden met de inlandsche vorsten en volken, met trouw en nauwgezetheid doen naarkomen. Zij zal daartoe de strengste bevelen aan de onderscheidene gezaghebbers geven, en alle afwijkingen of willekeurige handelingen, die de openbare rust zoude kunnen storen, of het vertrouwen der inlanders verzwakken, met gestrengheid doen onderzoeken, en straffen.

Artikel 23.

De Gouverneur Generaal vestigt tot dat einde zijne bijzondere aandacht op de staatkundige betrekkingen met de omliggende Indische vorsten en volken; en met de regeringen van andere Europese bezittingen in Indië, en deelt zijne bevinding in *Rade* mede.

Wanneer eene voorziening zoo dringend is, dat dezelve het uitstel eener beraadslaging in de vergadering niet lijden kan, geeft de Gouverneur Generaal de noodige voorloopige bevelen, en deelt dezelve *in Rade* mede, ten einde de zaak verder te overwegen.

Artikel 24.

De Gouverneur Generaal doet jaarlijks een algemeen overzicht ontwerpen van de staatkundige gesteldheid van Nederlandsch Indië; hij brengt het zelve in *Rade* om vervolgens met de bedenkingen der Regering aan het Departement van Koloniën te worden gezonden.

Artikel 25.

De Gouverneur Generaal zal zich door alle gezagvoerende ambtenaren op en buiten Java en Madura jaarlijks doen overleggen een administratief verslag, aangaande den handel, de nijverheid, de bevolking, en hetgeen verder noodig is, voor de kennis van den staat der landen aan hun bestuur toebetrouwd, alles ingerigt naar en volgens de voorschriften deswege door hem te geven.

Die verslagen zullen vervolgens ter tafel van de Hooge Regering gebracht, en daaruit een algemeen statistiek overzicht van Nederlandsch Indië opgemaakt worden, hetwelk naar Nederland zal moeten worden gezonden.

Artikel 26.

De administratie van Nederlandsch Indië zal, behoudens de algemeene bepalingen bij het regeringsreglement vervat, in haren geheelen omvang zoo eenvoudig mogelijk worden ingerigt. Dit zal in het bijzonder moeten worden naargeleefd met opzigt tot de buitenbezittingen, alwaar alle omslagtige vormen van bestuur en regtsbedeeling zorgvuldig moeten worden vermeden, in acht nemende, om de belastingen in te rigten naar de plaatselijke gesteldheid, die niet overal dezelfde heffingen gedooft, welke op Java en Madura doelmatig zijn bevonden.

Artikel 27.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat de ondergeschikte gezagvoerders hem van elke belangrijke zaak, die ten hunnent voorvalt, zoodra mogelijk kennisgeven met bijvoeging van alle stukken, die noodig zijn tot eene juiste beoordeeling.

Artikel 28.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat de gezagvoerders der buitenbezittingen, die bij het regelen van dagelijksche zaken niet zooals op Java en Madura, vooraf de bevelen van het Gouvernement kunnen vragen, hunne handelingen aantekenen in een doorlopend register.

Om de drie maanden zullen zij een afschrift van hetzelfde zenden aan den Gouverneur Generaal.

Artikel 29.

De Hooge Regering zal bij de toepassing van art. 33 van het Regerings Reglement zorgen, dat de verloven, die aan ambtenaren verleend

worden, niet strekken tot bezwaar van de schatkist, en dat intusschen in alle gevallen, waarin dit uitvoerlijk is, de functiën van den afwezigen voor een gedeelte van deszelfs jaarwedde worden waargenomen. De Hooge Regering zal eene bepaling maken omtrent den tijd, die de ambtenaren in Indië moeten hebben doorgebracht, alvorens aanspraak te hebben, om gedurende derzelver verlof, een gedeelte van hunne bezoldiging te behouden.

Artikel 30.

De Hooge Regering zal, naar aanleiding van art. 74 en 75 van het Regeringsreglement hare byzondere aandacht vestigen op de voorwaarden, op welke de gouvernementstronden bij de Javanen in gebruik, door hen zullen worden bebouwd.

Het is Onze begeerte, dat daarbij worde gelet aan den eenen kant op de tevredenheid en de welvaart der inlandsche bevolking, en aan den anderen kant op de meest krachtige vermeerdering van de producten voor den Europeeschen handel, voorzover die niet schaden kan aan eene toereikende teelt van rijst, en andere voortbrengselen tot dagelijksch voedsel geschikt.

Artikel 31.

Wanneer naar aanleiding van art. 80 van het Regeringsreglement overgegaan wordt, om aan de dessa's eenigen arbeid op te dragen, hetzij in de bosschen of zoutpannen van den lande, hetzij ter bevordering van belangrijke takken van kultuur, zal dit steeds moeten geschieden in verband tot de hoegrootheid der verschuldigde landrente in dier voege, dat de arbeid, die verrigt wordt, geacht kan worden op eene redelijke wijze beloond te zijn, door de kwijtschelding, die op de belasting wordt verleend.

Artikel 32.

De Regering draagt zorg, dat het belang der inlandsche hoofden zooveel doenlijk worde verbonden aan de handhaving der instellingen, welke reeds zijn of nader zullen worden ingevoerd.

Zij zal daarom die hoofden bezigen in al de deelen van het binnenlandsch bestuur, voor zoover de algemeene belangen niet dringend gebiedten om sommige ambten uitsluitend aan Europeanen op te dragen.

Artikel 33.

Aan de voornaamste inlandsche hoofden en met name aan de Regenten op het eiland Java zal een ruim inkomen worden verzekerd, met iedere toekenning van zoodanige openbare eerbewijzingen, als strekken kunnen, om dezelve gehechtheid aan het Nederlandsch Gouvernement meer en meer te bevestigen.

Daartoe zal onder anderen aan de residenten en verdere besturende ambtenaren op het sterkst worden aanbevolen, om de regenten met zachtheid en onderscheiding te behandelen, en het is Onze begeerte, dat alle afwijkingen van dit bevel, zonder oogluiking, worden gestraft, door de verwijdering uit het binnenlandsch bestuur van hen, die de regenten en hoofden op onvoezame wijze mogten bejegenen.

Artikel 34.

Ten einde de naarkoming van deze bevelen te beter te verzekeren, zal de Indische Regering bepalingen beramen ter verbreiding van de kennis der inlandsche talen onder de ambtenaren.

Elke ambtenaar tot het inlandsch bestuur behoorende, zal, na zekeren tijd, verplicht zijn om de taal te verstaan van het distrikt in hetwelk hij is geplaatst, behoudens zoodanige uitzonderingen, als in sommige gevallen mogten worden noodig bevonden.

Artikel 35.

De Gouverneur Generaal in Rade zal van de bevoegdheid, vermeld bij art. 102 van het Regeringsreglement, om ambtenaren, die zich ongeoorloofd inkomsten hebben toegeeeigend, bij politiek besluit te kunnen straffen, onder anderen bepaaldelijk gebruik makend in gevallen, waarin inlandsche Vorsten of Grooten of derzelver nabestaanden betrokken zijn, en waarin het op gronden van staatkundig belang wenschelijk is, de opspraak of de vernedering eener openbare teregtzitting van dezen te vermijden.

Artikel 36.

De Indische Regering zal geene consuls van vreemde staten in de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen toelaten, dan nadat Onze uitdrukkelijke toestemming daartoe aan dezelve zal zijn medegedeeld.

Aan alle personen, die zich ten voormelden einde aan de Indische Regering mogten wenden, zal door haar worden te kennen gegeven, *dat zij onbevoegd is tot de toelating*, zonder te treden in eenige verdere uitwijding.

Artikel 37.

De Gouverneur Generaal kan, zoo dikwijls hij zulks nuttig voor 's Rijks dienst acht, alle de gedeelten van Java en Madura bezoeken. Hij zal zich evenwel niet naar de overige bezittingen van den Staat in Indië mogen begeven, zonder Onze uitdrukkelijke toestemming.

Artikel 38.

Wanneer de Gouverneur Generaal zich voor eenigen tijd van de hoofdplaats verwijdert, zal hij daarvan kennis geven aan het Departement van Koloniën, met opgave van het oogmerk zijner reize.

Hij zal alsdan de noodige schikkingen beramen tot eene onbelemmerde afdoening van zaken gedurende zijne afwezendheid.

Artikel 39.

De Hooge Regering kan op eigen gezag geene veranderingen maken, noch in deze Instructie, noch in het door Ons vastgestelde Regeringsreglement, doch is bevoegd, om deswege al zulke voorstellen aan het Departement van Koloniën te doen, als zij vermeenen zal, dat voor het welzijn der Oost Indische bezittingen in verband tot de belangen van het moederland worden gevorderd.

Artikel 40.

De Gouverneur Generaal wordt gehuisvest ten koste van den lande, op zoodanigen voet, als door Ons zal worden bepaald, wordende inmiddels de thans daaromtrent bestaande inrigtingen bevestigd.

Artikel 41.

De Gouverneur Generaal mag zich boven de hem door Ons toegestane jaarwedde geen inkomsten hoegenaamd toeigenen. De geschenken hem door inlandsche Vorsten of Grooten aangeboden wordende, behooren aan den lande en worden uit 's lands kas gereciproceerd. Hij heeft vrijheid om sommige van die geschenken te behouden, mits derzelve waarde stortende in de kas.

XIb

BIJZONDERE INSTRUMENTIE VOOR DEN GOUVERNEUR GENERAAL VAN DEN BOSCH¹⁾.

Artikel 1.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal, zoo spoedig mogelijk, na zijne komst in Nederlandsch Indië, nagaan, welke verdere vereenvoudigingen en bezuinigingen in de onderscheidene takken van de Administratie en het Justitiewezen kunnen worden ingevoerd, ter verwezenlijking van Ons stellig verlangen, dat de inkomsten van de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen, in gewone tijden, toereiken tot het bekostigen van derzelve geheel bestuur, zonder eenige uitzondering, daaronder ook begrijpende de aflossingen en rentebetalingen der ten behoeve dier bezittingen opgenomen gelden en dat mitsdien geen verdere geldelijke bijstand door het Moederland behoeve verleend te worden, dan voor de oorlogslasten, voor zoo ver het ondoenlijk wordt bevonden, om ook deze uit de inkomsten in Indië te vinden.

¹⁾ R.A. (S.S.), 16 Mei 1829, La T 11.

Hij wordt gemagtigd om alle maatregelen, welke ten voormelden einde kunnen dienstig zijn, behoudens de algemeene beginselen bij het Regerings-Reglement en de Instructie der Hooge Regering vastgesteld, dadelijk en, voor zoo veel des noods, onder Onze nadere goedkeuring in werking te brengen, met deze uitzondering nogtans, dat geene der Oost-Indische bezittingen zullen mogen worden verlaten, dan nadat Wij, op zijne voordragt, Onze uitdrukkelijke toestemming daartoe zullen hebben verleend.

Artikel 2.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal zijne aandacht vestigen op de plaatselijke besturen in Nederlandsch Indië, en overwegen of sommige derzelven niet op eenen minder kostbaren voet kunnen worden ingerigt, door aan bijzondere personen het beheer der plaatselijke aangelegenheden op te dragen, en de plaatselijke lasten uitsluitend te vinden uit plaatselijke inkomsten, van de algemeene onderscheiden.

Artikel 3.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal zorgen, dat zoo spoedig mogelijk, naar luid der voorschriften, in Ons besluit van den 3den April 1825, n^o. 89, vervat, eene vijf-jarige begrooting ontworpen worde, ingerigt naar het beginsel bij art. 1 van het tegenwoordig besluit aangewezen.

Bij die begrooting zullen de gewone uitgaven nauwkeurig worden afgezonderd van de eigenlijke oorlogslasten, opdat duidelijk blijke, of en in hoe verre de gewone uitgaven door de gewone inkomsten kunnen worden bestreden. — Indien bij zijne komst op Java reeds eene vijf-jarige begrooting mogt ontworpen zijn, zal hij nagaan, of dezelve in overeenstemming met deze voorschriften is ingerigt, en zoo neen, de noodige veranderingen daarin brengen.

Artikel 4.

Hij zal, in verband tot de vijf-jarige begrooting, maatregelen voordragen, geschikt om eenen voldoende waarborg op te leveren, dat van die begrooting, wanneer dezelve eenmaal door Ons zal zijn vastgesteld, niet worde afgeweken.

Artikel 5.

Hem wordt opgedragen, om in verhouding tot art. 86 en 87 van het Reglement op het beleid der Regering, te onderzoeken, of de bestaande Algemeene Rekenkamer van Nederlandsch Indië geschikt is, om te waken tegen het overschrijden der begrootingen, en te zorgen voor eene strenge verantwoording der rekenplichtigen. Hij wordt gemagtigd om te dien aanzien zoodanige andere maatregelen, onder Onze

nadere goedkeuring, te nemen, als tot hetzelfde einde meer geschikt en doeltreffende bevonden worden.

Artikel 6.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zorgt, dat zoo spoedig mogelijk vaste bepalingen worden gemaakt, omtrent den aard en den vorm der administratieve en financiële staten, welke, naar aanleiding van art. 15 van het Regerings-Reglement, jaarlijks aan het Departement van Koloniën behooren gezonden te worden; kunnende als voorloopig beginsel daaromtrent worden aangenomen, dat die staten zullen bestaan in de volgende:

- a. een algemeene staat der magazijnen, aantoonende den voorraad der voornaamste voorwerpen, bij den aanvang en bij het einde van het dienstjaar;
- b. eene aantooning van de gedane uitgaven en ontvangsten in geld;
- c. eene lijst der met het einde van het dienstjaar nog bestaande debiteuren en crediteuren;
- d. een algemeen overzicht van de financiële aangelegenheden der Oost-Indische bezittingen, voorzien van de noodige justificatoire bijlagen, alles zoodanig ingerigt, dat daaruit de voor- of nadeelige toestand van de koloniale financiën met volkomen duidelijkheid kan worden gekend, behoudens den regel, dat in geen geval in bate zal worden gebragt de waarde van vestingwerken, gebouwen, oorlogstrein, behoeften van kantoren en posterijen of andere voorwerpen niet vatbaar om te gelde gemaakt of als geld beschouwd te kunnen worden;
- e. een algemeene belans over de boeken van Nederlandsch Indië, met de noodige bescheiden; en
- f. eene aantooning, hoe veel elk der buiten-bezittingen in het dienstjaar is voor- of achterwaarts gegaan.

Artikel 7.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal den aard en den vorm der, krachtens het voorgaande artikel in te zenden, financiële en administratieve stukken, in bepaald verband beschouwen met de openingen, die krachtens de wetten van den 23 Maart 1826 (Staatsblad n^o. 12) en 27 December 1828 (Staatsblad n^o. 90) voor het eerst in het jaar 1831 en vervolgens, om de vijf jaren, aan de Staten-Generaal moeten gegeven worden, opzigtelijk den geldelijken toestand der Oost-Indische bezittingen. — Hem wordt in het bijzonder aanbevolen, het Departement van Marine en Koloniën door de meest volledige opgaven in staat te stellen, om aan die bepalingen te kunnen voldoen.

Artikel 8.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal de ambtenaren, welker

posten, ten gevolge der in te voeren bezuinigings-maatregelen mogten ingetrokken worden, op wachtgeld of pensioen kunnen stellen, met dien verstande, dat geen pensioen zal kunnen worden toegelegd dan aan de zoodanigen, welke ten minste twaalfjaren onafgebroken in Indië gediend hebben, en dat hetzelfde pensioen, zonder Onze bijzondere autorisatie, niet zal mogen te boven gaan *twee vijfden* van het gezamenlijk traktement, gedurende de Indische dienstjaren genoten en door het getal dier jaren gedeeld, zoodanig dat iemand, die in Indië, gedurende eenen onafgebroken 12-jarigen dienstdienst, genoten heeft *f* 60,000 aan traktement, een pensioen zal kunnen bekomen van hoogstens *f* 2000 's jaars.

Geen pensioen zal, zonder Onze nadere autorisatie, de som van *f* 4000 kunnen te boven gaan.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal aan de zoodanigen, die recht op pensioen hebben, tegen afstand van hetzelfde, uitgiffen van gronden kunnen doen, behoudens de algemeene bepalingen, die door Ons op dat stuk zullen worden vastgesteld, na den afloop der nog hangende overwegingen omtrent de kolonisatie.

Artikel 9.

In verband tot het bepaalde bij artt. 74, 75, 80, 108, 109, 113, 115 en 116 van het Reglement op het beleid der Regering en van art. 30 en art. 31 der Instructie voor de Hooge Regering, mitsgaders in verhouding tot hetgeen nader door Ons omtrent eene Europeesche kolonisatie en het uitgeven van landen aan Europeanen zal worden vastgesteld, zal de Gouverneur-Generaal Van den Bosch alle maatregelen nemen, waardoor de teelt van producten voor de Europeesche en Chinesche markten geschikt op de meest krachtige wijze kan worden bevorderd. — Hij wordt bij deze gemachtigd om, naar gelang van den staat der financiën, met hetzelfde oogmerk premieën van aanmoediging te verleenen aan dezulken, die op voormelde cultures zich toeleggen.

Artikel 10.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal, behoudens de algemeene Inrigtingen en beginselen, bij het Regerings-Reglement bekrachtigd, en in verband tot art. 33 der Instructie van de Hooge Regering, nagaan, voor welke verbeteringen het Inwendig Bestuur over den Javaan vatbaar is, en bepaaldelijk of het gezag en de invloed zijner opperhoofden, onder de tegenwoordige verordeningen, in genoegzame mate dienstbaar gemaakt worden, tot bewaring der inwendige rust.

Hij zal verder alle maatregelen nemen, waardoor de verkleefdheid der ingezetenen aan het Nederlandsch Gouvernement kan bevestigd en zij tegen willekeurige en kwellende handelingen beschermd kunnen worden.

Artikel 11.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal zijne bijzondere aandacht vestigen op de middelen waardoor nijverheid en werkzaamheid onder de Javanen kunnen worden uitgebreid, en hij zal nagaan, of niet daaraan een zoodanige prikkel zou kunnen gegeven worden, dat de bevolking van Java voor den uitvoer naar Europa eene hoeveelheid producten verschaffe, bedragende naar den tegenwoordigen stand der prijzen, ten minste vijf *Guldens* per hoofd, zijnde dit nage-noeg wat thans de bevolking der Preanger landen voor dien uitvoer aankweekt.

Artikel 12.

Hij zal den staat der bosschen op Java onderzoeken en de noodige reglementen ontwerpen, om de instandhouding en uitbreiding van de-zelve, mitsgaders het verkrijgen van genoegzame hoeveelheden hout tegen matige prijzen te verzekeren.

Artikel 13.

Hij zal den staat der mijnen op Banka en elders, mitsgaders der-zelver administratie, met naauwkeurigheid doen onderzoeken, en daarin zoodanige veranderingen kunnen maken, als hij zal vermeenen te behooren.

Hij zal nagaan, of geene partij kan getrokken worden van de op het eiland Timor aanwezige koper- en goudmijnen, het zij dan door Chi-nesche mijnwerkers derwaarts te lokken, het zij door middel van de inboorlingen des lands.

Artikel 14.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal, naar aanleiding van de bevelen, daartoe reeds uit Onzen naam aan onzen Commissaris-Generaal over Nederlandsch Indië gegeven, nagaan, of het sedert den jare 1825 in Nederlandsch Indië aangenomen stelsel van inkomsten en uitgaande regten en entrepôts, eene doelmatige werking heeft. — Naar mate van zijne bevinding daaromtrent, zal hij zoodanige voorstellen en consideratiën aan het Departement van Marine en Koloniën inzenden, als naar zijn inzien strekken kunnen, om aan den handel, de scheepvaart en het fabriekwezen van het Moederland de grootste mate van bescherming te verzekeren, welke kan worden bestaanbaar geacht met de belangen der koloniën, aan zijn bestuur toebetrouwd, en met de staatkundige verhouding van Nederland tot de overige Staten van Europa en Amerika.

Hij zal, in verband hiermede, zijne bijzondere aandacht vestigen op de middelen, waardoor de inlandsche handel, thans voor een groot gedeelte naar Singapore verplaatst, wederom naar de Nederlandsche

havens van den Indischen Archipel kan worden gelokt, en zal daaromtrent zoodanige voorzieningen kunnen nemen, als hij zal oorbaar achten, daarbij lettende op de bepalingen, voorkomende bij het op den 17den Maart 1824 met Engeland gesloten traktaat.

Artikel 15.

Hij zal trachten de ondernemingen der Nederlandsche Handelmaatschappij te begunstigen, en, onder Onze nadere goedkeuring, zoodanige overeenkomsten met hare faktory te Batavia kunnen sluiten, als strekken kunnen, ter bevordering, zoowel van de belangen van het Rijk en deszelfs Indische Bezittingen, als van het doel, waarmede de Maatschappij is opgericht.

Art. 16.

Hij zal nagaan of de Zuidzeevisscherij, thans geheel in handen van Engelschen en Amerikanen, niet met vrucht kan beproefd worden, door ondernemers op Java, Timor of in de Molukko's gevestigd, en wordt bij deze door Ons gemagtigd, om aan de zoodanigen alle gemakken te verleenen, welke kunnen worden bestaanbaar geacht met de gevestigde orde van zaken.

Artikel 17.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal kennis nemen van de onderscheidene memoriën van defensie, sedert den jare 1816 door de Militaire overheden op Java, aan het Bestuur aldaar ingeleverd; hij zal, na overleg met den Kommandant der troepen, nagaan in hoever dezelve doelmatig en uit een financieel oogpunt uitvoerlijk zijn, en zal daaromtrent zoodanige voorstellen doen, als hij zal vermeenen, dat geschikt zijn, om aan Nederland het duurzaam bezit van Java en onderhoorigheden te verzekeren.

Artikel 18.

Hij zal zijne bijzondere aandacht vestigen op de Koloniale Marine en het beteugelen en uitroeijen der zeerooverij, behoudens evenwel, dat hij omtrent de zamenstelling van dat corps, geene definitieve bepalingen zal invoeren, en zoo veel doenlijk alle nieuwe benoemingen bij hetzelfde zal uitstellen, tot dat hem zullen zijn bekend geworden de uitkomsten der overwegingen van de onlangs op Onzen last te zamen geroepen Commissie van Zee-Officieren, welker onderzoekingen zich almede tot de Koloniale Marine uitstrekken.

Artikel 19.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal, in verband tot de vroeger reeds daaromtrent in Onzen naam gegeven bevelen, nagaan of de lijfstraffelijke wetten onder de Javanen, niet in het belang van

den landbouw kunnen gewijzigd worden, door zoo veel mogelijk de straf van langeren of korteren *dwangarbeid in of buiten de ketting*, te stellen in de plaats van geesseling, brandmerk en andere soortgelijke straffen, met het oogmerk om de alzoo tot dwangarbeid veroordeelde personen onmiddellijk voor 's Gouvernements rekening te bezigen tot het teelen van koffij, suiker, indigo en andere voortbrengselen, dan wel, dezelve, ten gelijken einde, voor den tijd in de sententiën vermeld, aan Europeesche landbezitters af te staan.

Artikel 21.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal geene zendelingen van Godsdienstige Genootschappen in de Indische bezittingen toelaten, ten zij voorzien van eene vergunning van het Departement van Marine en Koloniën, en zal op het gedrag van de zoodanigen een wakend oog houden, opdat zij, in hunne pogingen en verrigtingen de grenzen van eene zachte overtuiging niet te buiten gaan, noch de bestaande maatschappelijke orde, door onberaden ijver, storen.

Artikel 22.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal overwegen of de voorzigtige voortplanting van het Christendom op Java, niet behoort onder de middelen, waardoor de gehechtheid der Javanen, voor het Nederlandsch Gouvernement op vaster grondslagen zou kunnen gevestigd worden. — Hij zal zijne consideratiën deswege aan het Departement van Marine en Koloniën mededeelen, met bijvoeging van zijn gevoelen, of, en door welke maatregelen, dat doel van 's Gouvernementswege zou kunnen worden bevorderd.

Zijne bijzondere aandacht wordt bij deze gevestigd op het Christendom in de Moluksche eilanden, zijnde het Onze begeerte, dat de Regering de aldaar bestaande Christen-gemeenten onder bijzondere bescherming neme, en steeds, zoo veel de financiële middelen dit toelaten, van leeraren of schoolmeesters voorzie.

Artikel 23.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch wordt afzonderlijk onderdicht van Onze meening, over de middelen tot demping van de onlusten op Java, en tot betere vestiging van het Nederlandsch Oppergezag aldaar aan te wenden.

Artikel 24.

De Gouverneur-Generaal Van den Bosch zal in de daarstelling van al het vorenstaande, zich houden aan de bepalingen en de beginselen, in het Regerings-Reglement en de Instructie voor de Hooge Regering vastgesteld.

Telkens, wanneer, naar luid van die bepalingen, de uitvoering van eenig gedeelte van dezen bijzonderen lastbrief, de medewerking van den Raad van Indië vordert, zal hij ter gelegener tijd van zoodanig gedeelte vertrouwelijke opening in Rade geven.

Artikel 25.

Wij begeeren, dat de tegenwoordige Instructie worde beschouwd als een persoonlijke lastbrief voor den Gouverneur-Generaal Van den Bosch en mitsdien, zonder Onze uitdrukkelijke verklaring, niet toepasselijk op dengenen, die na hem met het Opperbewind in Nederlandsch Indië zal bekleed worden.

XII

VAN DEN BOSCH AAN BAUD, 16 Mei 1829¹⁾.

Ik zou nu, mijn waarde Heer Baud, spoedig kunnen vertrekken, indien het stuk over de Colonisatie was afgedaan en dat over de amphioenpacht. Zou het niet mogelijk zijn, dat Zijne Excellentie de Minister ten aanzien van het eerste slechts een voorloopig rapport indiende, de hoofdpunten zijn toch reeds in het Reglement op het beleid der Regering toegegeven, niets houd mij meer hier dan die twee stukken. Met het geld is het nu zoo geregeld: twee millioen mede op reis en twee millioen crediet. De Minister van Financiën heeft er zeer op aangedrongen om het geld in de Bank van Suriname particulier te registreeren. Dit is wel niet geheel gelukt, maar toch niet geheel afgeslagen. Over alles wat hier in de Tweede Kamer gebeurd is zal ik (U) maar niet onderhouden, dit loopt de spuytgaten uit.

XIII

ELOUT AAN VAN DEN BOSCH, 20 Mei 1829²⁾.

Gisteren zijn mij reeds de Reglementen enz., zoo als zij door Z.M. zijn vastgesteld, geworden. Mijne bedenkingen op het bijgevoegde in het artikel dat over de gratie handelt, zouden dus te laat komen. Het is geene doodwonde. De algemeene uitdrukking van het regt van gratie houdt de bevoegdheid tot verligting der straf in. Die woorden hadden er dus kunnen en moeten worden uitgelaten: sed transeat.

Ik heb nog geene gelegenheid gehad de reglementen te vergelijken

¹⁾ R.A. (Archief Baud) Port. No. 1611.

²⁾ Gedrukt in: Bijdragen Elout 1851, p. 220.

met de tusschen ons afgesproken, en aan Z.M. ingezonden ontwerpen. Ik vertrouw echter, dat er geene verandering in gekomen is; ik zal dit nagaan, wanneer ik zal hebben afgedaan Uw voorstel omtrent de amfioenpachten, waaromtrent volgens Uwen brief van 16 dezer, en van een kabinetsbrief van diezelfde dagteekening Z.M. mijne spoedige consideratiën verlangt.

Zoo als deze zaak door U.E. is behandeld, is zij bezwaarlijk vatbaar voor eene spoedige en te gelijk grondige uiteenzetting; en aan het laatste moet nog meer gewigt gehecht worden, dan aan het eerste. Ik heb evenwel niet willen dralen, met mijne meening op het papier te stellen. U.E. zal voorzeker mijn verslag in handen krijgen, en daaruit zien waarin wij overeenstemmen, waarin wij verschillen.

Ik had niet verwacht in een rapport over een geheel op zichzelf staand byzonder onderwerp, als de amfioenpacht is, een voorstel te vinden van eenen zoo grooten omvang, en zoo teeder, als het geheel veranderen van het bestaande handelstelsel op Indië.

Ik heb wel uit Uw verslag omtrent de Kolonisatie gezien, dat wij niet eenstemmig denken over een en ander belangrijk onderwerp. Ik heb zults mondeling U.E. te kennen gegeven; ik heb daarna bij eenen officiëlen brief dit mede aangeroord, maar Uw antwoord stelde mij gerust. U.E. meldde mij, dat het geenszins deszelfs oogmerk was, om zoo zeer tot het oude terug te keeren, als ik gemeend had te moeten opmaken. Onze conferentiën over het Regerings Reglement enz., hebben mij in dat vertrouwen bevestigd; maar het tegenwoordig voorstel, om der Handelmaatschappij, naar den regel, een monopolie te geven, gelijk de Oost-Indische Compagnie had in geheel andere tijden, en onder geheel andere omstandigheden, en alzoo aan den vrijen handel te ontnemen, wat die heeft, en alleen bij uitzondering een gering aandeel in de Indische handelsbetrekkingen over te laten, doet mij duidelijk zien, dat wij elkanderen niet verstaan hebben: en evenwel wij moeten elkanderen verstaan, want anders komen wij beiden op een valsch en onzeker standpunt, en hetgeen nog meer afdoet, dan wordt Z.M. niet goed gediend, en 's Lands belangen en die der Indische Bezittingen lijden er onder. — Laat ons openhartig zijn. Ik vang daarmede aan, en ik moet U.E. rondelijk bekennen, dat wanneer er zal moeten gewerkt worden in eenen geest, als waarvan mij Uw tegenwoordig voorstel eene voorproeve geeft, ik daartoe ongeschikt ben. Ik zou handelen tegen de overtuiging van mijn verstand, tegen beter weten aan; want ik mag de geringe kennis en ondervinding, welke ik heb opgedaan, niet geheel vaarwel zeggen. Als men in het 63ste jaar zijns levens is, dan is het niet der moeite waard, of liever dan althans moet men zich wachten, om met zichzelf in strijd te komen, en tegen innerlijke overtuiging te handelen; en dit zou het geval zijn, wanneer ik voorstellen van aard, als het tegenwoordige, aanprees.

Voor U.E. zelve als Gouverneur Generaal is het zeer belangrijk, ten einde niet te worden in twijfel gebragt bij het nemen van eenige maatregelen ter plaatse zelve, de bewustheid te hebben, dat het systema, waarin door U gehandeld wordt, ook dat hier te lande is, gelijk U.E. te regt in Uw verslag aan den Koning aanmerkt. Het is nu nog tijd, om ons van beiden te dien aanzien te vergewissen; en loopen dan onze denkbeelden geheel uit een, dan weet ik wel een gereed middel uit te denken, hetwelk mij van alle zorg ontslaat, U.E. op Uw gemak brengt, en de beslissingen der toekomstige zaken voor den Koning ligter maakt; want Hoogstdezelve moet niet bij voortduring geslingerd worden door de uiteenloopende voorstellen en advyzen van het hoofd der Indische bezittingen, en dat van het Departement van Koloniën.

U.E. zal, vertrouwd ik, in deze onbewimpelde verklaring een bewijs zien van de persoonlijke achting, welke ik voor denzelfden voede, en waarmede ik de eer heb mij te noemen, enz.

XIV

ELOUT AAN DEN KONING, 28 Mei 1829¹⁾.

Reeds bij mijne terugkomst uit Indië vleide ik mij mijn werkzaam leven met een geheele rust te zullen kunnen verwisselen: Uwe Majesteit heeft dat anders gewild, en mij op eene hoogstvereerende wijze tot nieuwe belangrijke betrekkingen geroepen: aan Uwe Majesteit ben ik voor dat vertrouwen den grootsten dank verschuldigd — mij zelve ben ik bewust, daaraan, gelijk aan mijne vroegere ambtspligten, naar mijn vermogen met ijver beantwoord te hebben.

Dan de moeyelijkheden van eene zes en dertigjarige dienst, waaronder vier tot de mij opgedragen Indische commissie bestaande, de groote omvang van mijne tegenwoordige bediening en het bezwaarlijke vooral van een gewigtig deel der taak, waarmede U.M. mij vereerd heeft, en waarin de toekomst mij geene verligting belooft, hebben mij afgemat, en ik gevoel mij niet meer geschikt voor den onafgebroken arbeid, welken Uwe Majesteits dienst, en des Rijks belang vereischen.

Ik wende mij daarom eerbiediglijk tot Uwe Majesteit met het verzoek, dat het aan Hoogstd. moge behagen mij van de door mij bekleed wordende ambtsbetrekkingen te ontslaan op eene wijze, die de blijken dragen zal van Uwer Majesteits tevredenheid over mijnen afegelegden openbaren levensloop.

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim, Exh. 6 Sept. 1829, No. 30.

ELOUT AAN DE MEY VAN STREEFKERK, 28 Mei 1829¹⁾.

Hooggeachte Vriend!

U.E. kent alle de moeyelijkheden met welke ik sedert veele jaren in de oefening van mijne openbare betrekkingen heb moeten worstelen — die moeyelijkheden hebben mij niet weerhouden naar pligt te handelen, maar zij hebben op mij nadeelig gewerkt, en ik gevoel dat het tijd is mijne rust te nemen. Ik verzoek daarom eerbiediglijk Z.M. mij uit mijne ambtsbetrekkingen te willen ontslaan op eene wijze, die de blijken dragen zal van HoogstD. tevredenheid over mijnen afgelegden openbaren levensloop.

Ik zou mogelijk nog eenigen tijd dit verzoek hebben uitgesteld, maar het op handen zijnde vertrek van den nieuwbenoemden Gouverneur Generaal naar Java noopt mij ook in het belang van des Konings dienst, daarop nu aan te dringen.

De denkbeelden van den heer Van den Bosch verschillen geheel van de mijnen: hij zoekt het herstel der Indische zaken, ook met betrekking tot het Moederland, in een stelsel, hetwelk naar mijn beoordeeling in vroegere, en voor de werking van hetzelfde veel gunstiger omstandigheden, het doel niet heeft getroffen. Ik houde voor vast, dat de tegenwoordige verachtering der Indische zaken aan velerlei oorzaken en omstandigheden is toe te schrijven, van welke vele hadden kunnen verijdeld en voorgekomen worden, maar tegen het bestaande stelsel niets bevijsen; hij meent, dat het aan dit stelsel zelve ligt.

Ik zal nu in geene ontwikkeling treden: ik gevoel daarvan al het nuttelooze: genoeg, dat zulk een verschil van meening tusschen het Hoofd van de Indische Regering en dat van het Dept. van Marine en Koloniën aan den goeden gang niet bevorderlijk is — het schadelijke daarvan wilde ik voorkomen, en evenwel tegen mijne overtuiging kan ik niet handelen. Intusschen zie ik, dat de Koning wil gehandeld hebben in den geest van den Gouv. Genl., en dit verwondert mij geenszins, want de heer Van den Bosch, die de zaak moet uitvoeren, neemt dan aan dezelve tot een gewenscht einde te brengen, hetwelk ik hartelijk wensche, dat hem gelukken mag en het is dus voor het welslagen van het nieuw aantenemen stelsel noodig en voor het genoegen van Z.M. wenschelijk, dat aan het hoofd van de administratie der Koloniën een man geplaatst worde, die bij de overige vereischten dat systema geheel is toegedaan, of die tenminste niet op zulk eene hoogte gestaan heeft, als hem beletten zou in het bedoelde stelsel mede te werken, en op wien de Koning het vertrouwen te dien aanzien stellen kan: de heer directeur Baud valt in deze laatste categorie — zijne algemeene kunde,

¹⁾ R.A. (S.S.), Confidentiëel, Archief de Mey No. 4363c.

eerzaamheid en braafheid zijn hoog te schatten: zijn verkregen kennis en in Indië, en hier, stellen hem in staat den Koning omtrent alle bijzonderheden in te lichten — hij is met den Gouv. Gen. op den meest vriendschappelijken voet.

Mogt het Z.M. behagen de zaken der Koloniën, welke, zooals die nu loopen, wel een geheel man vereischen, aan eene op zich zelve staande directie op te dragen, dan zou deze keuze, zoo ik mij niet bedrieg, aan het oogmerk voldoen — alzoo zou het belang van des Rijks dienst bevorderd, en mij eene wezenlijke weldaad gedaan worden.

Ik ben zeker, dat het Z.M. niet mishagen zal, dat ik bij dezen vertrouwelijken brief aan U, in deze bijzonderheden getreden ben, maar dat HoogstDs. zulks zal aanzien als een bewijs van mijne hartelijke gezindheid, om bij mijne verwijdering van het woelig toneel des openbaren levens, een laatsten welgemeenden en, zoo ik vastelijk vertrouwd, goeden raad te geven.

Nadat ik tot dus verre reeds de strekking van mijn schrijven aan U had overdacht, heb ik een belangrijk, vriendschappelijk en openhartig gesprek met den heer Van den Bosch gehad. Ik zal alleen spreken van hetgeen hier ter zake dient.

Hij meent met mij, dat in de gegeven omstandigheden de heer Baud de geschikte man zijn zou. Het zou van belang zijn, dat des Konings beslissing nog voor het vertrek aan den heer Van den Bosch genomen werd — bij het gunstig beschik op mijn verzoek zou dan al dadelijk het beheer der Koloniën aan den heer Baud, onder den titel van Directeur of Administrateur, welligt met eene benoeming tot buitengewoon Staats Raad gepaard, kunnen worden opgedragen, en in afwachting, van des Konings nadere benoeming van eenen Minister van Marine, het voorloopig beheer daarvan gelaten aan den heer Secretaris Generaal Quarles van Ufford, aan wien dit volkomen van alle zijden is toebe-trouwd.

U.E. zal voorzeker van de juistheid van het standpunt waaruit ik de zaak beschouw en U rondelijk medegedeeld heb, overreed zijn, en mijn eerbiedig verzoek bij Z.M., voor zooveel des noodig, ondersteunen.

Ik zal daarin eene nieuwe drangrede vinden voor de voortduring der vriendschappelijke achting, door welke ik de eer heb te zijn . . .

XVI

DE MEY VAN STREEFKERK AAN ELOUT, 29 Mei 1829¹⁾.

Hooggeachte Vriend!

Ik heb daar straks Uwen brief van gisteren, van zoo onverwachten en mij bijzonder leed doenden inhoud, ontvangen. De Koning afwezend

¹⁾ R.A. (S.S.), Confidentiëel, Archief de Mey No. 4363c.

zijnde, moet ik mij bepalen tot de opzending van denzelven en van Uw schrijven aan Z.M. Het komt mij intusschen onwaarschijnlijk voor dat Hoogstdezelves, in eene zoo aangelegene omstandigheid, gedurende de reize tot geene beslissing zal overgaan, en Z.M. wordt niet voor den 5 Juni 's avonds in Brussel terugverwacht.

Geloof mij steeds met de opregtste hoogachting en vriendschap . . .

XVII

VAN DEN BOSCH AAN DE MEY VAN STREEFKERK,
30 Mei 1829¹).

Hetgeen ik gevreesd heb is gebeurd: de heer Elout heeft zich niet kunnen vereenigen met den maatregel door Zijne Majesteit voorgeschreven, en dientengevolge zijn ontslag begeerd. Vruchteloos heb ik van mijne zijde getracht ZijnHoogEdelGestrenge daarvan terug te brengen; noch mijn aanbod om alle die wijzigingen in mijn voorstel voor te dragen die slechts, behoudens 's Konings bedoelingen mogelijk waren, noch mijn dringend verzoek om ten minste dezen beslissenden stap uit te stellen, tot dat mijn ontwerp uit Indië zou zijn aangekomen en mitsdien gebleken zou zijn of de opiniën onderling zoo veel verschilden als Zijne Excellentie zich thans voorstelde; niets heeft mogen baten, en ik houd mij dus overtuigd, dat niet zoo zeer de maatregel in kwestie, maar andere gewigtige beweegredenen het motif uitmaken van zijn onverzettelijk besluit.

Intusschen na de gehouden conferentie met den Heer Schimmelpenninck ben ik meer en meer overtuigd geworden, dat zonder het nemen van gepaste maatregelen, de Nederlandsche handel in het algemeen en die der Handelmaatschappij in het bijzonder, zooals de zaken thans staan, niet dan met groote schade kan gedreven worden, iets hetgeen trouwens naar mijn inzien genoegzaam bewezen wordt, door de verliezen die beide reeds vroeger geleden hebben en dagelijks nog leiden. Er worden dus afdoende maatregelen gevorderd om hierin verbetering te weeg te brengen en eenen staat van zaken te veranderen die nu reeds zoo vele jaren geduurd heeft, en zeker gelijk de jongste opgave van den President der Handel Maatschappij doet zien, meer en meer verergerd.

Maar het is niet te ontkennen, dat een nieuwe maatregel, waarbij de vreemde handel aanmerkelijk zal worden besnoeid, een hevigen tegenstand op Java zal ontmoeten, bij ieder die vreemd koopman of in vreemden handel geïnteresseerd is, en dat het te verwachten is dat ook deze tot in den Raad van Indië kan doordringen; het gebeurde

¹) R.A. (S.S.), Confidentiëel, Archief de Mey No. 4366c.

met de heeren Van der Graaff en Dozy bewijst genoegzaam de mogelijkheid eener zoodanige oppositie. In zulke omstandigheden is het zeer moeyelijk voor een Gouverneur Generaal, alleen tegen den stroom op te varen, en is het voor hem wenschelijk, althans in den Raad een lid te vinden, dat hem in zijne moeyelijke taak ondersteunt, op wiens braafheid en doorzicht hij zich verlaten kan. Ik ken niemand die hiertoe beter alle vereischten in zich vereenigt, dan de heer Van Polanen. Reeds van het eerste oogenblik mijner benoeming af, heb ik de aanstelling van dezen zoo uitstekend begaafden man, dien ik sinds twintig jaren ken, aan Zijne Majesteit voorgedragen als een der voornaamste hulpmiddelen, welke mij in staat konden stellen aan Hoogstdeszelfs verwachting te beantwoorden. Zijne Majesteit heeft zich dan ook niet tegen die benoeming verklaart; alleen de Minister voor de Marine & Koloniën had daartegen bedenkingen, die, zoo ik mij niet bedrieg, meer gegrond zijn op eene persoonlijke gevoeligheid, dan op eene grondige kennis van 's mans karakter en bekwaamheden. Thans echter, en dit is de heer Elout met mij eens, bestaan er geene redenen voor mij, om niet andermaal op mijn voorstel te kunnen terugkomen en het is dan ook dientengevolge, dat ik de heer Van Polanen op de voordragt heb gebracht, tot Raad van Indië. Ik heb dit met te meer vrijmoedigheid gedaan, daar de heer Van Hogendorp, door Zijne Majesteit genoemd, als voor die betrekking in aanmerking te kunnen komen, ook door den Minister goedgeoordeeld wordt, niet die vereischten in zich te vereenigen, welke inzonderheid in het tegenwoordig oogenblik daarvoor gevorderd worden.

Ik gebruik dan ook de vrijheid Uwe Excellentie te verzoeken, deze mijne voordragt gunstig bij Zijne Majesteit te willen appuyeren. Ik kan Uwe Excellentie de plegtige verzekering geven, dat geen andere beweeggrond dan het belang van 's Konings dienst, de drijfveer is mijner handelingen in deze, en dat de bewustheid daarvan mij met vertrouwen doet rekenen op de welwillende medewerking van Uwe Excellentie.

XVIII

RAPPORT-ELOUT AAN DEN KONING, 13 Juny 1829¹⁾.

Bij mijn rapport van 13 Mei 1828 H. No. 113, had ik de eer Uwe Majesteit aantebieden, het verslag van den Kommissaris Generaal van Nederlandsch Indië van 11 Mei 1827, daarbij ter voldoening aan den last hem bij eenige artikelen van Uwer Majesteits besluit van 13 September 1825 No. 79 gegeven bepaaldelijk handelende over het stuk der Kolonisatie op Java. Bij dat rapport gaf ik mijn gevoelen over dit belangrijke onderwerp te kennen, en voegde daarbij een ontwerp van

¹⁾ R.A. (Koloniën), 13 Juni 1829, La H, No. 67.

besluit, hetwelk ik meende, dat door U.M. zou kunnen worden genomen.

Het behaagde U.M. over alle de stukken den Raad van State te hooren, en deze voldeed aan dien last bij rapport van 22 December 1828 No. 9.

Bij een brief op Uwe Majesteits bevel door den Secretaris van Staat op 29 van dezelfde maand December aan mij geschreven wierden mij en dit rapport gezonden en eenige weinige bedenkingen daaromtrent medegeedeeld.

U.M. verlangde dat hierin met overleg van den Gouv. Genl. Van den Bosch zou worden te werk gegaan, en Hoogstdezelve gaf in bedenking, of het na deze benoeming wel noodzakelijk te achten was, om alle de bepalingen welke voor de regeling dezer zaak vereischt wierden, bij Koninklijke Besluiten vast te stellen, en of het niet meer eigenaardig en ook voldoende wezen zoude, dat de hoofdbepalingen te dezen een gedeelte uitmaakten van de instructiën voor den Luitenant Generaal Van den Bosch in zijne voorz. betrekking, terwijl dan derzelve toepassing en uitvoering in de byzonderheden aan zijn oordeel en zijne bevinding zouden kunnen worden overgelaten.

Ter opvolging van Uwer Majesteits verlangen zond ik alle de betrekkelijke stukken bij brief van 2 January 1829 La H. No. 69 aan den heer Van den Bosch, verzocht hem zijne gedachten over deze belangrijke zaak mij mede te deelen, mij voorts bereid verklarende dezelve mondeling met denzelven te behandelen.

De heer Van den Bosch, zond mij op 6 Maart ll. No. 1 A, een zeer omstandig stuk, hetwelk ter beantwoording van mijn verzoek dienen moet. Bij het doorlezen van hetzelfde zag ik al aanstonds, dat die nieuw benoemde Gouverneur Generaal omtrent de kolonisatie zelve een geheel tegenstrijdige meening voedde met die, welke in het verslag, door den Koms. Genl. Du Bus ingezonden, in mijn rapport daarover, en in het verslag van den Raad van State was geopperd en in het algemeen aangeprezen. Maar ik zag verder, dat de heer Van den Bosch deze gelegenheid te baat genomen had, om, als zijn gevoelen, op te geven, dat het verkieselijk was, om in het algemeen terug te komen tot het stelsel, het welk voor 1808, omtrent de Indische huishouding gevolgd was, en waarvan het voordeelige, naar zijne meening door de onderfinding was bevestigd, en waardoor het Gouvernement in Indië in staat was geweest (zoo hij schreef) zonder eenige ondersteuning of bijdrage van het moederland, sedert het jaar 1795 tot 1808, in alle kosten van bestuur te voorzien.

De heer Van den Bosch, verzoekt daarbij verder, dat U.M. de algemeene beginselen mogt bepalen, die ten grondslag van het stelsel van industrie op Java zoude behooren te worden gelegd, en zonder dat evenwel die bepalingen te naauw begrensd wierden, op dat het hem

mogelijk zou zijn over alle de middelen, welke het eiland en de omstandigheden opleveren, ter bereiking van het doel te kunnen beschikken.

Ik mag voor U.M. niet verbergen dat ik mij alzoo in groote verlegenheid gebragt zag, in eens toch ontvielen mij alle de gronden, op welke ik in mijne vroegere betrekking als Kommissaris Generaal op Java en naderhand als hoofd van het Departement van Koloniën gehandeld en U.M. voorgelicht had, en ik wist niet welken raad ik nu aan U.M. geven moest.

Ik besloot nadere inlichtingen van den Gouverneur Generaal Van den Bosch te vragen en deed zulks bij mijnen brief van 9 Maart ll. No. 73. Daarbij merkte ik aan dat hoezeer de algemeene strekking van deszelfs consideratiën niet te miskennen was, de vragen echter, hoe verre hij tot het vroegere stelsel zou willen terugkeeren, en welke de nieuwere wijzigingen zouden zijn welker behoud hij zou willen beschouwen als door tijden en omstandigheden gevorderd, niet stellig beantwoord waren, om alle gevaar voor misvatting omtrent meer dan eene belangrijke byzonderheid op te heffen.

Ik gaf mij dus aan den Luitenant Generaal Van den Bosch te kennen, dat, daar hij de van hier te geven voorschriften zoodanig wilde hebben ingerigt, dat de beginselen van het aantenemen stelsel daarbij met genoegzame klaarheid wierden aangewezen, om alle gevaar voor tegenwerking te doen verdwijnen, maar dat hij tevens in de te maken bepalingen eene ruimte wilde gelaten hebben, die het bedenkelijke eener te naauwe beperking vermijdde, eene stellige aanwijzing van hem Gouverneur Generaal zelven het eenige middel was, om zijne meening te dezen opzigte met volkomen juistheid te vatten, en de beide uitersten van onwisse bepalingen, of te stellige voorschriften te vermijden. Ik verzocht den heer Van den Bosch verder mij te doen toekomen een ontwerp der bepalingen welke U.M. naar zijne wijze van zien zou behooren vast te stellen, om het stelsel van industrie op Java, op eene doelmatige wijze te regelen.

Ik schreef eindelijk dat aan dat verzoek zich eene andere bedenking hechtte, welke van belang was; dat toch de rede niet was, om zekere instellingen intevoeren in een land hetwelk er thans geene heeft, maar om bepalingen, die door een zestienjarig bestaan eene groote mate van vastheid hebben verkregen, door andere te vervangen, dat dus de vraag niet blootelijk moest zijn, of het voorgestelde in het afgetrokken beschouwd goed en doelmatig was, maar of en hoedanig hetzelfde met de bestaande orde van zaken kon worden in verband gebragt.

Ik ontving daarop een antwoord van den Generaal Van den Bosch onder dagteekening van 19 Maart jl. No. 2 A, dan bij hetzelfde wierd in geenen deele aan mijn verzoek voldaan, niets stelligs heb ik daarbij opgegeven gevonden, waarop ik eenig advies of voorstel aan U.M. kon gronden, veel minder eenig ontwerp van de bepalingen die de Gou-

verneur Generaal zelve wenschte, want ik vond niets dan eene herhaling in het kort van het geen in het breede in het vorige stuk was uiteengezet en de Gouv. Gen. meende dat ook stellige bepalingen met het doel van U.M. zoo als hetzelfde nu in den brief van den Secretaris van Staat van 29 December 1828 was opgegeven en nader mondeling door U.M. aan hem zelve opgegeven niet zouden strooken. Hij voegde er alleenlijk bij, dat ik hem een uitgestrekter voornemen toeschreef, om het oude stelsel wederom in te voeren dan hij werkelijk koesterde.

Ik meende als toen de behandeling van dit onderwerp gevoegelijk te kunnen uitstellen tot dat U.M. het reglement van bestuur voor Nederlandsch Oost Indië zou hebben vastgesteld, over het welk ik met den Gouv. Generaal Van den Bosch nog moest onderhandelen. Die onderhandelingen gaven mij de hoop dat in waarheid niet het oude weder op den voorgrond zou geplaatst worden, en in dien geest droeg ik aan U.M. de artikelen van dat reglement voor, welke over het stelsel der industrie voor Javanen en Europeanen, daarbij voorkomen, en door U.M. vastgesteld zijn.

Daarna werd wederom de stoffe der uitgifte van landen aan Europeanen op nieuw het onderwerp mijner overweging en ik verzocht ook den Directeur voor de zaken der Koloniën zich met het voorloopig onderzoek daarvan bezig te houden.

Mijne overdenkingen evenwel wierden weldra gestoord door eene onvoorziene omstandigheid op welke ik mij niet verwacht had: het advies toch, hetwelk de heer Van den Bosch omtrent het geheel op zich zelve staande onderwerp der amfioen pacht aan U.M. heeft ingediend, heeft mij allen twijfel omtrent de bedoelingen van den nieuwen Gouverneur Generaal ontnomen, daar uit is gebleken dat het voornemen om tot het oude stelsel bij elke gelegenheid die zich maar op doet terugtekomen, wel degelijk zeer uitgestrekt is.

De onderhandsche brieven, het mondeling gesprek hetwelk ik met den Gouverneur Generaal gehad heb en de voordragt van een zijner raden wiens keuze ik U.M. niet heb mogen aanraden, hebben mij dit op nieuw bewezen.

Ik heb bij mijn rapport van den 20 Mei ll. No. 88k Geheim rondelijk gelijk eed en pligt mij voorschrijven, mijne afkeurende gedachten medegedeeld en ik gevoel mij gedrongen het ondoelmatige, het nadeelige, het onuitvoerlijke van dat oude stelsel zonder omwegen op nieuw als mijne wel gevestigde meening hier ter neder te stellen, terwijl ik meer bijzonderlijk en met voller overtuiging het daarvoor houde, „dat het „bedoelde stelsel niet geschikt is om de Oost Indische bezittingen in „staat te brengen, van in de kosten van derzelve onderhoud te voor- „zien, en om 's Rijks schatkist te ontheffen van de aanzienlijke uit- „schotten die zij thans jaarlijks te doen heeft tot betaling der renten en „aflossingen van de kapitalen ten behoeve dier bezittingen opgenomen,

„of met andere woorden om de lasten door de baten te doen be-
„strijden.”

Ik moet de stoutmoedige onderneming van den nieuw benoemden Gouverneur Generaal bewonderen, om U.M. die heilrijke vruchten daarvan te belooven, maar ik mag hem hierin niet navolgen.

Wanneer ik daarbij overdenke, dat de Kommissaris Generaal Du Bus eene gelijke verzekering van de maatregelen, door hem met inachtneming van het tegenwoordig bestaande stelsel genomen, geeft, dan althans gevoel ik de grootste huivering om nu plotseling zulk een groote omwenteling van beginselen en zaken maar van verre aanteraden of door mijn stilzwijgen aanleiding te geven tot de gedachte, als zag ik zulks met onverschillige oogen aan, daar ik in tegendeel met weemoed vervuld ben, op het denkbeeld dat het geheele beleid der Indische zaken nu op nieuw in den grootsten staat van onzekerheid komt, en ik toch mijne vrees niet onderdrukken kan, dat de veiligheid van een groot gedeelte van Java in gevaar kan gebragt worden.

Dan om meer bepaaldelijk tot het byzondere onderwerp der kolonisatie terug te komen, zoo weet ik waarlijk niet, of ik U.M. thans moet aanraden eenig besluit hieromtrent te nemen. Wanneer toch eenmaal zal bekend zijn, dat het oude stelsel van gedwongen leverantie en contingenten wederom ten bane gebragt wordt, dat het Gouvernement ten behoeve van zich zelve of van de Handel Maatschappij de monopolie van den handel voorbehoudt, dan zal er weinig lust gevoeld worden tot zulke groote en kostbare ondernemingen, welke byna zonder doel zijn en althans hoogst onzeker onder een bestuur, dat zelfs niet dan met weezin het nemen van proeven en dan nog op de meest ongeschikte plaatsen aanraadt en het welk met cyfferletters zoekt aantetoonen dat de ondernemers er geen voordeel van zullen kunnen trekken.

Het laatst vorig bestuur bestreed de uitgiften van landen aan Europeanen op grond van het belang der inlanders, nu worden er andere beweegredenen bijgebragt maar de zaak komt op het zelfde neer, en ik gevoel mij op nieuw te leur gesteld in mijne vurige wenschen waarvan en het advies van Uwer Majesteits Kommissaris Generaal en dat van den Raad van State mij de vervulling beloofde, om Java door middel eener Kolonisatie die met er tijd nog grootere uitgebreidheid zou kunnen verkrijgen, nader aan het Moederland te verbinden, door een band veel hechter aan dien van eenige ambtenaren en eene ontevreden bevolking; een band zoo veel te noodzakelijker aanteknoopen, als de pogingen van vreemde volkeren om op zeer veele punten in den Indischen archipel eene Europeaansche bevolking te brengen en te onderhouden, toenemen.

In een woord, ik kan mij met de wijze van beschouwing des heeren Van den Bosch niet vereenigen, maar blijve geheel bij het gevoelen vroeger door mij geuit. Ik zal evenwel bij dit rapport zelve verder niet

uitweiden, maar mij vergenoegen met U.M. over te wijzen tot een promemorie door den directeur Baud te dezer zake opgesteld, en ten bijlage hebbende een nieuw ontwerp van besluit, naast welke promemorie ik bij korte aantekeningen mijne gedachten opgegeven heb. Ik neem de vrijheid Uwer Majesteits byzondere aandacht op deze stukken te vestigen. HoogstD. zal daaruit zien, dat de dir. Baud eenige wijzigingen voorstelt, welke mij niet wenschelijk voorkomen, om dat er te dezen aanzien eenig verschil tusschen ons beiden bestaat, ik geloof mij te mogen gedragen aan de aanmerkingen welke ik naar aanleiding van de belangrijke memorie van den heer Baud heb op het papier gesteld.

Ik moet U.M. verschoning vragen zoo Hoogstdezelve mijn advies niet stellig genoeg oordeelt; ik gevoel daarvan al het moeyelijke voor U.M., maar dit is het groote ongerief van eenen stand van zaken in welken het verschil over de hoofdbeginselen van het bestuur tusschen het hoofd der Indische bezittingen en het hoofd van het Departement van Koloniën, zoo wijd is, als dat van den heer Van den Bosch en mij.

De beide brieven van den heer Van den Bosch dd. 6 en 19 Maart jl. welke met derzelver bijlagen in originali hiernevens gaan, verzoek ik na gemaakt gebruik te mogen terug ontvangen, even als de promemorie van den heer Baud.

Wanneer U.M. beslissing over al deze stukken mij zal bekend zijn, zal ik de vrijheid nemen U.M. nader eene beschikking voortedragen op het rekwest van den Heer Money.

XIX

VAN DEN BOSCH AAN ELOUT, 15 Juny 1829¹⁾.

Hoezeer ten gevolge van het onverzettelijk besluit Uwer Excellentie, onze onderlinge betrekking waarschijnlijk eerlang staat te veranderen, stel ik echter te veel prijs op de goede gevoelens Uwer Excellentie, in welke betrekking ook verplaatst, om niet nogmaals eene poging aan te wenden ter harer overtuiging dat zij mij te onregt oogmerken attributeert, welke de aanleiding geweest zijn tot een besluit voor mij in zoovele opzigten onaangenaam.

Plegtig betuig ik Uwe Excellentie dan nogmaals, dat het mijn voor-nemen geenszins is het beginsel van vrije handel en vrije beschikking over den arbeid van Indië af te schaffen, maar alleen hetzelfde dermate te wijzigen, dat Java eene gepaste markt voor de Nederlandsche fabri-katen kan opleveren, en deszelfs producten zoo veel mogelijk met voordeel of althans zonder nadeel naar herwaarts kunnen worden over-

¹⁾ Gedrukt in: Bijdragen Elout 1851, p. 224.

gebragt en dat ik mij daartoe denk te bedienen van indirecte middelen, waardoor ik de zoodanigen versta, die den planter, hetzij Europeaan of Inlander, in zijn belang, eene toereikende aansporing zullen doen vinden om ter bereiking van dat doel mede te werken: waarin de te bezigen middelen zullen moeten bestaan, kan alleen na een behoorlijk plaatselijk onderzoek worden beslist.

Het is almede te onregt dat Uwe Excellentie uit mijne voordragten een uitgestrekter of ander oogmerk gelieft af te leiden; ik heb alleen beoogd aan te toonen de noodzakelijkheid, het stelsel van bestuur in Indië dermate in te rigten, dat de Indische Bezittingen in de kosten van hun eigen onderhoud kunnen voorzien, dat het productief vermogen derzelven worde vermeerderd, en gelijk reeds gezegd is, die producten aan het belang onzer fabrieken en handel worden dienstbaar gemaakt. Ik heb bestendig beweerd, dat de middelen daartoe plaatselijk moeten worden opgespoord, en heb door aan te wijzen wat mijns inziens vroeger ter bereiking van dat oogmerk was gedaan, en uit het resultaat destijds verkregen, trachten af te leiden, dat de bereiking van het opgegeven doel geenszins als hopeloos moet worden beschouwd. Ik heb getracht, tevens in mijne Instructie die latitude te verkrijgen, welke ik meende dat daartoe werd vereischt, en de uiterste grenzen vast te doen stellen, tot welke ik in eenige byzondere gevallen zou vermogen te gaan, indien zulks door de omstandigheden mogt worden gevorderd, en dit scheen mij noodig, omdat ik in geen geval het Gouvernement wilde entraineren in maatregelen, niet te voren aan deszelfs beoordeeling onderworpen.

Ten betooge dat dit in waarheid mijne gevoelens en oogmerken geweest zijn, moet ik de aandacht Uwer Excellentie vestigen op het reglement betrekkelijk het beleid der Regering der Oost-Indische bezittingen; zou ik zoo dwaas zijn om dat reglement goed te keuren en te beweren, indien ik bedoelingen gekoesterd had, daarmede strijdig, daar het mij toch wel niet moeilijk geweest zoude zijn, zoo de strekking van hetzelfde niet had overeengestemd met mijne ontwerpen, daarin wijzigingen te provoceren; immers die ontwerpen komen overeen met het verklaarde welbehagen des Konings; en zou Zijne Majesteit mij dan die veranderingen daarin niet hebben toegestaan, welke Hoogst-deszelfs eigen bedoelingen zouden hebben gevorderd. En laat zich nu dit Reglement overeen brengen met de oogmerken welke Uwe Excellentie mij toeschrijft om het oude stelsel van dwangarbeid en van eene gemonopoliseerde handel wetmatig daar te stellen.

Geheel iets anders is het dat monopolie te verkrijgen door eene vrije keuze van de belanghebbenden zelf, door deze namelijk in hun belang eene aansporing te doen vinden, om geene andere fabrikaten te gebruiken dan Nederlandsche, en geene waren naar andere havens te verzenden dan naar die van het Moederland; dit is het wat Zijne Majesteit

bedoelt, en ik zal er mijne roem in stellen zoo ik aan Hoogstdeszelfs verlangen kan voldoen zonder dwangmiddelen te bezigen, en nimmer zal ik van deze gebruik maken zoo het plan des Konings alleen daardoor zou kunnen worden verwezenlijkt, zonder de noodzakelijkheid benevens de goede en schadelijke gevolgen daarvan te voorzien, alvorens nader te hebben aangetoond, en tot het bezigen derzelve nader en stellig te zijn geautoriseerd.

Het heeft mij leed gedaan, dat ik Uwe Excellentie van de opregtheid dezer mijner oogmerken niet heb kunnen overtuigen; dan, wat ook in het vervolg onze onderlinge betrekkingen worden mogen, zal ik niettemin altijd eenen hoogen prijs blijven stellen op de gevoelens van den man van talenten en van regtschapenheid, welke hoedanigheden ik Uwe Excellentie in eene groote mate toekenne, en ik hoop dat zij mij altoos vergunnen zal de gelegenheid te mogen opsporen om haar mijne dankbaarheid, welke de genereuse handelwijze Uwer Excellentie te mijnen aanzien zoozeer verdient, te kunnen betoonen, en mij bij voortdoring zal toestaan mij met hoogachting te mogen noemen,...

XX

VAN DEN BOSCH AAN DE MEY VAN STREEFKERK,
25 Februari 1830¹⁾.

Gebruik makende van de vrijheid die Uwe Excellentie mij wel hebt geieven te verleenen, veroorloof ik mij haar eenige oogenblikken te onderhouden, over de aangelegenheden van dit land; bijzondere drangredenen, die ik de eer hebben zal in het beloop dezes te ontwikkelen, sporen mij daartoe aan, en zullen de vrijheid welke ik mij veroorloof, vertrouw ik doen verschonen:

Uit mijne rapporten aan den heer Directeur voor de Koloniën ingezonden, zal het Uwe Excellentie gebleken zijn, dat ik de zaken hier in eenen gunstigeren toestand heb gevonden, dan ik mij had durven voorstellen, de dagelijksche ondervinding, die de behandeling der publieke aangelegenheden mij verschaft, versterkt mij in dat gevoelen, en ik ben aan den heer Du Bus, den verdienden lof verschuldigd, dat Zijne Excellentie met even goed overleg, als inzonderheid met trouw, de belangen des Konings wel heeft behartigd, terwijl ik bovendien de plegtige verklaring afleg, dat de menigvuldige en schandelijke beschuldigingen, zoo die zijn zedelijk karakter als onverdraagzaamheid betreffen, van allen grond ontbloot, zelfs hier, aan niemand ook maar bij gerugten bekend zijn, Uwe Excellentie zal hierdoor met mij inzien, dat waarlijk eene hooge betrekking in dit land hare zeer ongunstige

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim. — Confidencieel. — Exh. 5 Aug. 1830, La. T, no. 24.

zijde heeft, en den ambtenaar meer dan in eenig ander oord blootstelt, aan den laster, die de gekrenkte eigenbaat van mindere ambtenaren, zoo geredelijk in het moederland over hem kan uitstooten, daar het publiek aldaar, door den afstand van het tooneel der handelingen, niet in de mogelijkheid gesteld is, het ware van het verdichte te onderscheiden, en vaak eerst na een lang tijdverloop, van zijne dooling kan terug gebracht worden.

Uit dit mijn getuigenis intusschen, zal Uwe Excellentie voorzeker niet afleiden, dat ik alle handelingen van den heer Du Bus goedkeur, en evenmin, dat ik de bestaande inrigtingen, als zonder gebreken aanmerk. Alle menschen en menschelijke bedrijven zijn aan teveel onvolmaaktheden onderworpen, dat zij immer zulk een getuigenis zouden kunnen verdienen. Ik heb daarmede alleen willen zeggen, dat naar mijn inzien, de heer Du Bus datgene gepresteerd heeft, wat Z. M. van een braaf en kundig ambtenaar, onder den invloed der hier bestaande omstandigheden, en ten gevolge der instructie hem medegegeven handelende, met billijkheid kon verwachten; voorzeker zijn er misslagen begaan, dan, zij zijn niet van dien aard, dat dezelve als dwalingen, onafscheidelijk eigen aan het gebrekkige in de menschelijke natuur, kunnen worden aangemerkt, en er is inderdaad veel goeds gestigt. Vandaar dan ook, dat ik tot dusverre, noch in de gemaakte begrooting, noch in de overige instellingen, eenige veranderingen gemaakt heb, noch voornemens ben, vooreerst te maken. Het is niet aan theoretische begrippen, dat een Systema van bestuur uitsluitend behoort te worden getoetst. Aan de vruchten leert men den boom kennen. Ik zal dus, zoo geene bijzondere omstandigheden mij verplichten van mijn voornemen af te wijken, de zaken op den bestaanden voet continueeren, en wanneer het jaar zal zijn afgelopen, de verkregen resultaten vergelijken met de bedoelingen van Z.M., en daarna beoordeelen, in hoeverre de inrigtingen, wijzigingen zullen behoeven, deze weg schijnt mij het voorzigtigste en het meest te strooken met 's Konings belang. Ik ontveins het geenszins, dat ik eenige moeite heb, om den drang te weerstaan van vele ambtenaren, om nieuwe maatregelen te nemen, en ik zie zeer wel in, dat ieder opvolger hier, onbekend met de geestgesteldheid van dit land, in den aanvang van zijn bestuur, daardoor ligtelijk kan worden aangespoord, om het bestaande af te keuren. De rol van eenen hervormer te spelen, heeft op zichzelf zoo veel vleyends voor de eigenliefde, dat men daardoor verblind, vaak het onkruid met het goede uitroeit, en men later verplicht wordt, tot het voorgaande openlijk, of meer bedekt terug te keeren. Daar mij de voorbeelden daarvan te zeer bekend zijn, zal ik dan ook trachten deze klippen te vermijden, en eenen min schitterenden maar zekerder weg in te slaan.

Dat het karakter van den heer Du Bus mij achting en vertrouwen heeft ingeboezemd, zal Uwe Excellentie uit het reeds opgegevene ligtelijk

hebben bespeurd. Ik heb dan ook Zijn HoogEd.Gestr. den avond voor Zijn vertrek van hier, bekend gemaakt met 's Konings bedoelingen ten aanzien der Vorstenlanden. Ik had namelijk van het oogenblik mijner komst alhier de vereischte informatiën trachten te verkrijgen van de ware gesteldheid van zaken aldaar, en ten dien einde, zoowel den heer De Kock als Nahuys doen overkomen; en daarover de residenten in de nabuurschap dier landen gevestigd, benevens andere ambtenaren daarmede bekend, gehoord, en op grond dier gesteldheid van zaken, een ontwerp gevormd om 's Konings bedoelingen uit te voeren. Een ontwerp van zooveel gewigt scheen mij toe, ook aan het oordeel van den heer Du Bus te moeten worden getoetst, en ik had het genoeg te ondervinden, dat hetzelfde ook door Zijn HoogEd.Gestr. ten volle werd goedgekeurd, gelijk hetzelfde trouwens niet alleen door de voorstanders der inlijving van de Vorstenlanden en het pensioneren der vorsten, maar ook door alle vroegere tegenstanders daarvan, of althans bij de hoofden dier partij, een volkomen bijval gevonden heeft, en als het minst gevaarlijkste, het uitvoerlijkste en in de gevolgen tot groote resultaten leidende beschouwd wordt. De heer Du Bus heeft op zich genomen, hetzelfde, zoo zulks Zijne Majesteits welgevallen is, in alle bijzonderheden aan Hoogstdenzelven mede te deelen. Het is mij niet mogelijk geweest dit ontwerp reeds in scriptus in te zenden. Eerlang echter, zal ik hetzelfde in zijne hoofdtrekken mede deelen, in de hoop dat de heer Du Bus al die inlichtingen ten aanzien van de plaatselijke aangelegenheden, het karakter der vorsten en volken, enz. wel zal willen suppediteren, welke ter verduidelijking van hetzelfde, zullen worden vereischt.

De staat van den oorlog in deze gewesten, zal Uwe Excellentie uit mijne rapporten bekend zijn. Ik heb bij dezelve alleen nog dit te voegen, dat veel, zeer veel samenloopt, om de uitvoering van het bewuste ontwerp te begunstigen. De Generaal De Kock was mij daartoe onontbeerlijk, niet alleen omdat hij een onbepaald vertrouwen bij de Javaansche vorsten en volken bezit, maar tevens, om dat ik niemand heb (door het overlijden van den Generaal Bisschop), die ik in de gegeven omstandigheid, het commando over het leger kan opdragen.

Ik durf dus ook hoopen, dat het Z. M. niet ongevallig geweest zal zijn, dat ik de aanbieding van Zijn HoogEd.Gestr. heb aangenomen, om mij nog eenige maanden in mijnen moeyelijken last, te ondersteunen. Binnen 2 à 3 maanden hoop ik zal alles zijn afgelopen, en de terugreize door hem worden aanvaard.

Het misverstand dat tusschen dezen Generaal en den Heer Du Bus bestaan heeft, is nadeelig geweest voor Z. M. dienst, het is er echter verre af, dat ik deelen zou in de ongunstige gevoelens van den laatsten, ten aanzien van den eersten. Ik heb dit onbewimpeld aan den Hr. Burggraaf te kennen gegeven, niet de daden des Generaals, maar het aanzien dat kwaadstokers daaraan wel hebben willen geven, heeft de

scheuring te weeg gebracht, en omstandigheden van eenen buitengewonen aard, hebben deze onderhouden. Het zal den Generaal De Kock weinig moeite kosten om alle verdenkingen, die men tegen hem mogt doen opvatten, te ontzenuwen, zoo hij deswege wordt gehoord. Ik schroom niet te verklaren dat de oorlog door hem doelmatig is gevoerd, met dieper staatkundige inzichten dan men heeft verondersteld, en ik acht mij verbonden, daarvan de onweersprekelijkste bewijzen eerstdaags te leveren. Ik durf mij dan ook van de edelmoedigheid van Z. M. beloven, dat bij Hoogstdenzelven het oordeel over den Generaal De Kock en al zijn verrigtingen, zal worden opgeschort, totdat de vereischte ophelderingen daaromtrent zullen kunnen worden gegeven. Uwe Excellentie zal het mij ook wel ten goede houden, dat ik hare medewerking daartoe inroep.

Ook ten aanzien van de overige aangelegenheden dezer Kolonie, is het vooruitzigt gunstig, en dagelijks vind ik mij meer en meer de hoop versterkt, dat ik ten aanzien van de financiën, de Cultures en de Handelsmaatschappij aan het verlangen des Konings zal kunnen voldoen, en zegent de Voorzienigheid mijne pogingen, dan hoop ik zullen reeds het aanstaande jaar de vruchten geoogst worden, die men zich van de wijze maatregelen, door Z. M. voorgeschreven, kan beloven. Het eenige dat ik vurig wensch, bestaat daarin, dat in de gegeven voorschriften en verleende middelen, vooreerst geene veranderingen mogen worden gemaakt, en waartegen volgens het particulier schrijven van den heer Schimmelpenninck ook bij hem de vrees schijnt te bestaan, of althans dat die zouden kunnen worden voorgesteld. Mogt het ontwerp door Z. M. voorgeschreven, niet aan de bedoeling beantwoorden, of andere middelen daartoe kunnen worden gebezigd, dan zal ik de eerste zijn die op te geven, doch tot dien tijd toe, of althans tot zoolang het niet blijkt, dat de uitslag blijft beneden de verwachting, hoop ik, zullen dezelve niet veranderd worden. Het geheel Systema van bestuur dat ik ontwerp is gegrond op die middelen; verandering daarin kan het geheel doen instorten, en voor eenen geruimen tijd de uitwerkselen vertragen, die men daarvan anders zoude hebben mogen verwachten. Ik verlang niet meer dan de pecuniële en materiële hulpmiddelen, welke Z. M. mij wel heeft gelieven toe te staan, en een jaar tijds om te doen blijken, in hoeverre ik met dezelve aan 's Konings, in mij gesteld vertrouwen, kan beantwoorden. Mogt deze proef, ik herhale het, niet naar genoegen uitvallen, dan voorzeker zal niemand meer dan ik, wijziging in de schikkingen billijken. De tederheid van dit onderwerp, is het dan ook meer bijzonder, dat mij heeft doen besluiten, daarover Uwe Excellentie bij voorkeur te onderhouden. Over den goeden geest bij de Hooge Regering en bij de hooge en lage ambtenaren, benevens die der overige zoo Javaansche als Chineesche inwoners, heb ik reden mij alleszins te verheugen. De koffy en suiker beloven mede zeer veel, zoodat de voortekens van een gelukkig bestuur, althans voor dit jaar, gunstig zijn.

De genereuse beschikking Zijner Majesteit, ten aanzien van den heer Engelhard, is mij zeer aangenaam geweest. Z. M. heeft daardoor het lot van een braaf man, die vele diensten bewezen heeft, en nog veel ijver bezit om nuttig te zijn, verzekerd, hetwelk zonder deze betrekking, hoogst ongelukkig zou zijn geweest, daar hij totaal is geruïneerd. Ook de heer Chassé heeft pensioen verzogt. De regering heeft gemeend dit gunstig aan Z. M. te moeten voordragen. Hoe huivrig ik ook ben, om nu reeds tot buitengewone uitgaven te adviseren, moet ik dit verzoek echter dringend ondersteunen. De staat zijner financiën is van dien aard, dat zonder zoodanige hulp, een ambtenaar, die in de gewichtigste betrekkingen, het Gouvernement meer dan 50 jaren gediend heeft, tot eenen staat van middelmatigheid zal vervallen onbestaanbaar met het belang van het Gouvernement in dit land. Het maakt op de inlandsche bevolking namelijk eenen nadeeligen indruk, hooge ambtenaren, tot eenen onaanzienlijken staat te zien vervallen. De heer Du Bus durf ik vertrouwen, zal dit mijn gevoelen ondersteunen, laat ik hopen mogen, dat Uwe Excellentie daarop 's Konings aandacht wel zult gelieven te vestigen.

U HoogEd.Gestr. verschone dezen mijn langen brief; het gewigt der onderwerpen daarin behandeld, heeft denzelven boven mijne verwachtingen doen uitdijen, terwijl ik mij tevens heb laten vervoeren, eenigermate omstandig te zijn, daar ik overtuigd ben, dat Uwe Excellentie, met belangstelling verneemt, alles wat Z. M. tot eenig genoegen kan strekken en het bedoelde, daartoe welligt iets zal kunnen bijdragen. Het zij mij overigens vergund, mij bij voortduring in de welwillendheid Uwer Excellentie te mogen aanbevelen, en haar van mijne opregte hoogachting te verzekeren.

XXI

VAN DEN BOSCH AAN BAUD, 4 Juni 1831¹⁾.

HoogEdelGestrenge Heer!
Geachte Vriend!

Eindelijk is de Susanna den 31en Mei l.l., op Batavia gearriveerd en met dezelve de heer Tobias, die mij Uwe beide brieven van 23 October en 29 November a. p. heeft ter hand gesteld.

De tijdingen daarbij bedeed ten aanzien van de onlusten in het moederland, waren ons reeds bekend, zelfs tot den 24en December. Met U, HoogEd.Gestrenge, bedroef ik mij ten sterkste over gebeurtenissen, die Onzen eerbiedwaardigen Koning diep moeten grieven.

¹⁾ R.A. (Koloniën), Geheim Kabinet — La O, No. 33.
R.A. (Archief Baud), Port. No. 161.

Het strekt mij aan den anderen kant tot geene geringe vertroosting, dat Indië, wel bestuurd, veel zal kunnen bijdragen tot herstel van den Oud Vaderlandschen welvaart. Mijne officiële dépêches, welke met deze te gelijktijdig vertrekken, zullen U HoogEd. Gestreng doen zien, dat de vooruitzichten daaromtrent, aan den eenen kant thans althans niet verminderen schoon ook aan den anderen kant zich bezwaren opdoen, die ik hoop dat in Holland niet te ligt geacht zullen worden.

Uit genoemde dépêches zal het U HoogEd. Gestreng tevens blijken, dat ik ernstig aandrang om tegen den beloofden tijd afgelost te worden, alsmede de beweeggronden die mij daartoe aanspooren. Ik ontveins het niet dat, zoo zulks aan Zijne Majesteit welgevallig geweest ware, ik mijn verblijf in deze gewesten wel met een jaar zou hebben willen verlengen, ten einde al het ingevoerde vastheid te geven, en aan mijn Vaderland, duurzame vruchten, van mijnen arbeid te verzekeren.

Wanneer ik echter den precairen staat mijner gezondheid in aanmerking neem die, hoewel verbeterd, echter nog altijd bezorgdheid inboezemt, en inzonderheid welken invloed het klimaat reeds uitgeoefend heeft op mijne energie en geestkracht, dan moet ik het daarvoor houden dat mij, na nog $1\frac{1}{2}$ jaar, die vereischten ontbreken zullen, welke mij aan mijne bestemming zouden kunnen doen beantwoorden. Ik mag dus zoodanig iets niet wenschen.

Neem ik al verder in aanmerking wat het lot dezer gewesten zijn zou, en wat er worden moet van de belangen des moederlands, zoo ik ontijdig kwam te vallen, dan gevoel ik ten volle de verpligting, om in het belang van mijn Vaderland, op mijn ontslag aan te dringen, en inzonderheid op de keuze van eenen geschikten opvolger, waarvan alles afhangt.

Men geloove niet dat het tijd zal wezen daaraan te denken, als de nood het vordert, het is volstrekt onmogelijk zich in Europa een begrip te vormen van den geest, die hier bij eenigen bestaat en die meer en meer veld wint. Hier heeft hetzelfde plaats als in België men erkent den verbeterden toestand van zaken en niettemin wil men aan theorie en chimères niet alleen het goede wagen, maar daaraan zelfs zonder de minste bedenking, de belangen des moederlands opofferen.

De Heer Merk is een der hoofdvorstanders van zulke beginselen; het is U HoogEd. Gestr. bekend hoe gunstig ik altijd over hem gedacht heb, nog moet ik regt doen aan zijne kunde en zijnen ijver, en kan het niet van mij verkrijgen, om zijne goede trouw te verdenken, schoon een boos opzet niet gevaarlijker op den publieken geest alhier zou kunnen werken, dan zijn systema; met één woord, hij is een lastig schip onbegrijpelijk vatbaar om vooringenomene begrippen, zoo wel ten aanzien van personen als zaken, aan te kleven en paart daarbij naar het schijnt, zeer weinig belangstelling of aan de geldelijke verpligtingen, die op Indië rusten al of niet wordt voldaan; zijne adviezen zullen

U HoogEd.Gestr. daarvan overtuigen. Kwam ik te vallen voor en aléér in mijne betrekking voorzien was, dan werd hij zeker tot mijnen opvolger gekozen, en wat dan, in zeer korten tijd, de staat van zaken zijn zou, behoef ik niet te ontwikkelen, daar men op vele daden van een tusschenbestuur dat zulk eenen geest bezielt, moeyelijk zou kunnen terugkomen. Twee of drie verkeerde maatregelen zijn genoeg, om alle vooruitzigten te ruïneren.

Onder zulke omstandigheden heeft mijn pligt mij wel niet veroorloofd anders te handelen dan ik gehandeld heb.

Ik heb het Gouvernement in Europa met deze gesteldheid van zaken moeten bekend maken, en om een opvolger moeten verzoeken; heb ik het geluk in mijn Vaderland terug te keeren, dan hoop ik in staat te zijn, die maatregelen te provoceren, waardoor het gevaar van diergelijke misslagen te zien begaan, voor den vervolge kan worden verminderd, en in deze mijn handelingen heb ik noch mijn belang, noch mijn eerzucht geraadpleegd, maar alleen wat mijn geweten mij voorschreef gevolgd.

Mogt onverhoopt in dit oogenblik geen man te vinden zijn, die bij 's Konings volkomen vertrouwen tevens de vereischte locale kennis bezat, dan zou ik wel in overweging willen geven, zoodanig iemand die de overige vereischten bezat, als Lt. Gouverneur Generaal naar herwaarts te zenden en mij in het bestuur te laten, totdat hij daarin het noodige onderrigt zou hebben erlangd.

Eenige maanden, hoogstens een jaar, vlije ik mij, zoo hij overigens alle eigenschappen voor zijne bestemming gevorderd, in zich vereenigde, zullen daartoe voldoende zijn, en het zou dan aan mij kunnen worden overgelaten, om hem het bestuur overtegeven, wanneer ik zulks gepast oordeelen zou.

Ik opper dit denkbeeld omdat hetzelve welligt eene goede keuze zal kunnen faciliteren, en onthoude mij, de aandacht op iemand in het bijzonder te vestigen, omdat ik niet wensch, eenigen invloed op die keuze uit te oefenen.

Dit alleen meen ik hier ter voorkoming van misvatting te moeten zeggen, dat ik geenszins op vroegere en U bekende gevoelens dienaangaande ben teruggekomen.

Kan men intusschen dadelijk slagen, om een voorwerp te vinden, dat alle hoedanigheden in zich vereenigt, dan is zulks te verkiezen. In alle geval hoop ik zal in zeer ernstige overweging genomen worden mijn voorstel, om het Hoofd des Bestuurs alhier, in dit oogenblik met eene zeer ampele magt te bekleeden, en aan hetzelve zoodanige stellige bepalingen voor te schrijven als vereischt worden, om het Gouvernement in Europa, de zekerheid te verschaffen dat de vereischte remises jaarlijks zullen plaats hebben en dat in gewone tijden de inkomsten, met ten minste twee millioenen jaarlijks, de uitgaven te boven gaan,

en dat daarover de beschikking aan het Departement voor de Koloniën wordt voorbehouden. Wordt hij onder mijne bevelen gesteld, dan moet hij de functie van Gouverneur Generaal niet kunnen aanvaarden, alvorens hij zich schriftelijk verbindt om aan dien eisch te voldoen. Ik zal de mogelijkheid daarvan het aanstaande jaar praktisch doen zien, althans zoo gene gebeurtenissen, als oorlog, misgewassen of dalingen in den prijs der producten zulks verhinderen.

Men gelove intusschen niet dat de bereiking van zulk een doel, met geene groote zwaarigheid verbonden zal zijn, het tegendeel is waar, en schoon deze zwaarigheid wel niet in de zaak zelve gelegen is, want aan inkomsten en middelen daartoe zal het niet ontbreken, moet men echter van de zijde van het plaatselijk belang, den hevigsten tegenstand verwachten, in alle zaken waarbij de aangelegenheden alhier, aan het voordeel des moederlands worden ondergeschikt.

Een nieuw Gouverneur Generaal, die niet grondig met menschen en zaken bekend is, kan niet bestand zijn tegen de subtile redeneringen, waarmede hij bestreden worden zal, omdat de tegenstanders zich veelal op daadzaken kunnen beroepen, met welke hij niet bekend is, en die ligtelijk in een verkeerd daglicht zijn te stellen. Daarbij staan de tegenstanders niet alleen, maar bezitten in vele ambtenaren eenen sterken steun.

Ik ken hiertegen geen ander middel, dan dat het Gouvernement in Europa zich stellig prononcere, welk beginsel van bestuur hetzelfde hier wil gevolgd hebben. Ieder ambtenaar moet overtuigd zijn, dat hij zich daarnaar moet schikken, en geen stelsel strijdig met het aanbevolen beginsel zonder gevaar kan worden voorgestaan. Dit schijnt mij toe het eenige middel te wezen, om een einde te maken aan dien kolonialen geest, die anders vroeg of laat sterker zal worden dan het bestuur zelve en die, eenmaal ontwikkeld, niet gemakkelijk zal zijn te beteugelen.

Indië is een Nederlandsch wingewest, de bevolking aldaar moet met billijkheid en regtvaardigheid worden bestuurd, dat is, men moet geen inbreuk maken op hare huishoudelijke noch godsdienstige inrigtingen, haar tegen alle mishandelingen beschermen, en zooveel mogelijk naar hare eigen begrippen besturen, maar voor het overige moeten de belangen van deze landen, geheel ondergeschikt zijn aan die des moederlands.

Ziedaar mijns inziens het systema dat op den voorgrond moet worden gesteld; kende ik een ander om den Javaan gelukkiger te maken, ik zoude het voorstaan, maar alles wat ik zie en ondervind, overtuigd mij dat er geen grooter ongeluk is, dan zich tegen wil en dank, een geluk of hetgeen een ander in ons belang als zoodanig verkiest voor te stellen, opgedrongen te zien.

Met het opgegeven systema kan Indië hoogst dienstbaar zijn aan de belangen van het moederland, en is zulks altijd geweest, als het

bestuur aan goede handen was toevertrouwd, de bevolking tevens is daarbij tevreden, en ons genegen geweest.

Wanneer onze verlichte wijsgeeren het eenmaal onderling eens zullen zijn en het door de ervaring zal zijn bewezen, onder welken vorm van bestuur voor iedere soort van menschen het meest mogelijk geluk verkrijgbaar is, zal het tijd worden, ook hier hunne theorieën in werking te brengen, maar tot dien tijd toe onthoude men zich, van experimenten en slagte de menschen niet bij honderdduizenden om hun wijzer te maken, evenmin als om hun een ander godsdienstig stelsel, dan zij belijden op te dringen. Dit mijns inziens, ik herhaal het, moet hier het systema zijn van bestuur, dat op den voorgrond behoort te worden gesteld, en het Gouvernement behoort geene andere daarnevens te dulden, althans zoo het van de regtmatigheid zijner gevoelens overtuigd is.

Ik heb het niet welvoeglijk geacht, in mijne officiele depêches, mijn voorstel ten aanzien van eenen opvolger, zooals het hier is vermeld, te behandelen; zoo UHEG. echter gelooft, dat het nuttig kan zijn, gelief er dan gebruik van te maken en mijne redeneringen daaromtrent te beschouwen als gevoelens, gelijk men die in eene particuliere correspondentie behandelt, geenszins als eenen maatregel, door mij positief voorgedragen.

Mogt de keuze van eenen geschikten opvolger, niet zoo spoedig als ik hoop kunnen plaats hebben, dan wensch ik tevens in overweging te geven, en zulks schijnt mij dringend noodzakelijk, vasttestellen, dat, zoo ik mogt komen te overlijden, alvorens door Zijne Majesteit in de waarneming mijner betrekking was voorzien, het oudste Lid des Raads de heer Goldman, de functiën van Gouverneur Generaal ad interim, zal waarnemen, onder gehoudenheid van geene veranderingen te mogen maken in het stelsel van bestuur door mij ingevoerd, en meer bepaaldelijk niet in alles wat de cultures, den geldsomloop, de begrooting, en de te doene remises betreft.

Uwe brieven waren voor mij zeer bemoedigend, daar ik daaruit vernam, dat onze wijze van zien bij voortdoring overeenstemt, zoo in de middelen om Indië in staat te stellen, deszELTS schulden te betalen, als om zich hier verder op de uitbreiding van cultures voor de markt van Europa geschikt, toe te leggen. Had ik slechts een man van bekwaamheid hier in den Raad, die te goeder trouw in mijne ontwerpen trad, en met welken ik mijn lastig lot kon deelen, wat zouden er reuzen schreden te doen zijn, nu sta ik alleen voor de zaak; waar ik hulp moest zoeken vind ik niets dan tegenwerking.

Niet dat alle mij tegen zijn, dit scheelt zeer veel, de heeren Goldman en De Salis hebben veel goeden wil en zijn in het dagelijksch beleid der zaken zeer bruikbaar, doch alles wat daar buiten ligt is minder hunne zaak. Over den ijver van vele ambtenaren, heb ik niet te klagen, maar

er bestaat geene zwaarigheid zoo gering, of ik moet daarvoor raad schaffen.

De minste tegenspoed wordt mij als eenen misslag aangerekend en met al de wijsheid van Don Antonio Maginio, hieruit in de toekomst niets dan teleurstellingen voorspeld, vide hunne adviezen. Wat is van zulke menschen te wachten en wat daarmede te doen? Dan ik wil mijne jeremiade afbreken; reken daarop, dat zoo lang het bestuur aan mij blijft toevertrouwd, en ik de teugels in handen houden kan, geen anderen coers gestuurd zal worden, dan met de bedoelingen des Konings strookt.

De wagen mag dan wat langzaam lopen, zelfs wel eens stil staan, als de in den weg geworpen hinderpalen zulks vorderen, maar uit het spoor gaat hij niet.

Aangenaam zou het mij zijn, zoo ik aan de bevelen des Ministers en Uw verlangen nog beter kon voldoen en nog meer remitteren dan ik beloofd heb, doch geloof mij, ik doe alles wat ik kan, zelfs heb ik mijne delegatie van f 6.000 maandelijks, welke reeds in rade was toegestaan, wederom ingetrokken, alleen om daardoor het fonds in Europa disponibel, niet te verminderen, hoe schadelijk zulks ook is voor mijne belangen. Ik hoop nog altijd dat de Handel Maatschappij de twee millioenen op wissel nemen zal, als wanneer alle zwaarigheden uit den weg geruimd zijn. Ik durf mij al verder vleyen, dat UHEG. zal toestemmen, dat ik in dit opzigt meer heb gedaan, dan zich in Holland iemand als mogelijk heeft durven voorstellen.

Ik mag het intusschen niet ontveinzen, dat deze remises eenen zeer schadelijken invloed op de agio van het kopergeld uitoefenen; niet alleen door de vermindering van specie, daarvan onmiddellijk het gevolg, maar nog meer door het malaise, dat tengevolge der agio ondervonden wordt, en door den invloed daarvan op het crediet van het koper. Ik doe alles wat ik kan om deze nadeelen te verminderen, dan het zal UHEG. uit de officiële bij deze gelegenheid overgezonden stukken gebleken zijn, hoezeer ik daarin, zoo wel door eenige Raden van Indië, als door den Directeur der Bank word gecontrarieërd; zelfs de uitbreiding der cultures wordt door die tegenwerkingen moeyelijk gemaakt, omdat men het vertrouwen verzwakt, zoo noodig voor particuliere ondernemingen, dat hier maar al te zeer opbeuring noodig heeft, daar vroegere daden van het Gouvernement hebben doen zien, hoe ligtelijk men kan worden ontzet van de voordeelen, die men van diergelijke ondernemingen, grond had te verwachten. Voeg hierbij den invloed die het klimaat hier op ieder Europeaan uitoefent, gepaart aan eene wankelende gezondheid dan zal UHEG. ligtelijk beseffen, hoezeer ik door zulke tegenwerkingen moet worden afgemat. Wat kan ik intusschen hierin met de bestaande inrigtingen meer doen, dan zoodanige middelen voordragen.

Aan den eenen kant gedrongen door de stellige bevelen om te remit-

teeren, en overtuigd dat de gesteldheid des vaderlands, gebiedend vordert, dat daaraan zonder verwijl voldaan worde, en aan den anderen kant, door de wrevelige gemoedsstemming hierdoor te weeg gebragt, belemmerd in alle maatregelen, die ter verzachting van het kwaad strekken kunnen.

Men wil de geneesmiddelen niet, omdat men gelooft de kwaal van den hals te kunnen schuiven, en die op het moederland over te kunnen brengen, waartoe men zich te meer gerechtigd waant, omdat men stoutelijk den ongelukkigen staat van zaken, aan de misslagen van het Gouvernement aldaar begeert toe te schrijven en geloof mij het is even onmogelijk vele menschen hier, als de Belgen te Uwent, reden te doen verstaan. Ik vleye mij intusschen, dat de zaak zich ten goede schikken zal, indien ik slechts het produktief vermogen dezer gewesten genoegzaam kan uitbreiden; daartoe is het noodig boven alle tegenwerkingen verheven te worden, en tevens dat het Gouvernement stellig uitspraak doet, ten aanzien van de reeds ingevoerde maatregelen. De hulpmiddelen, die Java oplevert, zijn menigvuldig en de cultures beloven den besten uitslag.

Hiernevens voeg ik een monstertje thee; ook dit zal UHEG. overtuigen, dat wij in dat vak groote vorderingen hebben gemaakt, en ook in dit opzigt het gunstigste vooruitzigt geopend is.

De cultures der kaneel, zijde, specerijen, enz. worden meer en meer uitgebreid. Wat kan Indië wel bestierd, niet worden voor het moederland? Wat is vroeger St. Domingo niet geweest voor Frankrijk en hoe weinig is dat eiland bij deze onze bezittingen te vergelijken, zoo veel rijker in alle soorten van voortbrengselen, in bevolking, en in middelen om deszelfs voortbrengselen tot lage prijzen te kunnen leveren!

Ik hoop tevens dat men ernstig bedacht zal zijn om de fabrieken van België, die hier reeds zulk een aanzienlijk debiet gevonden hadden, naar Holland over te brengen, de talrijke bevolking onzer groote steden heeft dit middel voor deszelfs bestaan noodig en men kan het dezelve zonder groote opofferingen verschaffen. Beschermende wetten zijn daartoe in Holland niet noodig, men kan hen die hier verleenen. De Indische Archipel zal meer en meer waren slijten, naarmate deszelfs productief vermogen toeneemt. De Handel Maatschappij kan het daarstellen van zulke fabrieken aanmoedigen, indien zij met de fabriekanten overeenkomsten sluit, wegens het leveren van waren aan dezelve voor meerdere jaren, tegen bepaalde prijzen, en door het verleenen van voorschotten aan dezelve; ik houd mij verzekerd dat de fabriekanten van Gent en elders, zelfs met Engelsche, genegen zouden zijn, zich bij ons op die voorwaarde te vestigen. Wordt de zaak goed aangevat, dan schijnt mij de uitslag bijna zeker. Daarom dan ook ben ik het met UHEG. eens, dat in het stelsel van in- en uitgaande regten hier vooreerst geene verandering moet worden gemaakt, en dat wij ons de middelen moeten voorbehouden, om naar de nota te kunnen handelen.

Naar Sumatra heb ik eene expeditie gezonden van 450 man. De heer Elout had reeds 300 man mede genomen, zoodat onze magt op de Westkust thans p.m. 1500 man bedraagt.

Ik heb hieromtrent nog niet officieël gerapporteerd, omdat ik dan eenigermate in eene breede ontwikkeling der zaak zal moeten treden, en daartoe heb ik den tijd niet kunnen vinden; trouwens mijn oogmerk is U genoeg bekend; dat eiland kan voor ons nagenoeg van zoo veel gewigt worden als Java, alleen het tractaat van Londen zit mij hier verbazend in den weg. Zou het niet mogelijk zijn bij deze gelegenheid daarop terug te komen? Vele onzer bezittingen zijn toch afgestaan aan Engeland voor België, zou het nu niet mogelijk zijn, op grond dat de Atchichinezen, de Batters en andere volken bij herhaling invallen doen in ons gebied op Sumatra, het regt te bedingen, om ons overal op de kusten van Sumatra te mogen vestigen, waar onze veiligheid en ons belang zulks zou vorderen, zonder nadere bemoeyenissen der Engelschen, waardoor wij dus ontslagen zouden zijn, van de verbindtenis om geene andere etablissementen dan die reeds bestaan, op die kust te mogen aanleggen. Kon dit ook tot Borneo worden uitgestrekt, dan was zulks des te beter, want ook daarvan zijn voordeelen te trekken.

Met deze bepalingen zou het mogelijk zijn, den handel van dat eiland en den staat onzer fabriekswaren zeer uittebreiden. Zoo ergens, dan is het te Sumatra mogelijk, de amfoen teelt in te voeren, zonder vrees voor ons monopolie op Java, het is toch gemakkelijker die van Sincapoer in te smokkelen, dan van daar. Die in het bezit is van amfoen, lijnwaden, zout en rijst, en deze artikelen tot de minste prijzen leveren kan, is meester van den handel in den Archipel.

Deze denkbeelden zijn niet genoegzaam uitgewerkt, om dezelve te maken tot een punt van officiële correspondentie, trouwens het zou, indien ik mij zulks veroorloofde, schijnen kunnen, als of ik mij bemoeide met zaken, buiten mijn bestek; dan ik heb niettemin gemeend, daarop Uwe aandacht te moeten vestigen, of het mogelijk tot iets goeds strekken kon. Ik ben tot hertoe (Tjipannas) gevorderd, om de indigo culture te gaan inspecteren. Ik verneem echter, dat de zoogenaamde griep zich in de Preanger Regentschappen zoo algemeen verspreid heeft, dat ik mijnen togt zal moeten staken, vermits alle arbeid stilstaat. Deze ziekte is te Soerabaya begonnen, en heeft zich vandaar over geheel Java verspreid, dezelve is niet gevaarlijk en loopt in 7 à 8 dagen af. De Heer Peitz, chef van den geneeskundigen dienst, waaraan ik een plaatselijk onderzoek heb opgedragen, meld mij, dat ik binnen 14 dagen mijne reis zal kunnen vervolgen.

Ook de *Cholera Morbus* is wederom uitgebroken op meerdere punten van Java, hier in de Preanger Regentschappen zijn daaraan circa 60 menschen overleden. Zij is echter veel minder gevaarlijk dan vroeger, velen dergenen, waaraan tijdig de vereischte hulp middelen worden toegediend,

herstellen daarvan. De heer Rheede van Outstream fiscaal te Semarang is echter daaraan zeer subiet overleden. Ik hoop dat zich alles ten beste zal schikken.

Ik en mijn huisgenoten, bevinden ons vrij wel.

Leef gelukkig en geloof mij altijd met de meeste achting.

XXII.

MEDEDEELING VAN BAUD IN DE VERGADERING VAN DE HOOGHE REGERING VAN NEDERLANDSCH INDIË, 11 Maart 1834¹⁾.

De vergadering door den Gouverneur Generaal ad interim, geopend zijnde, wordt door Zijne Excellentie ter tafel gebragt extract uit eene aan dezelve, onder dagteekening van den 30en January j.l. No. 99a door den toenmaligen Kommissaris Generaal gerigte missive voor zoover namelijk, betreft de behandeling der zaken bij het ligchaam der Regering, zijnde dat extract van den volgenden inhoud:

„Bij K.B. van den 28en July 1832 La Szo Geheim, Zijne Majestêit „mij gemagtigd hebbende om Uwe Excellentie eenige aanwijzingen te „doen, omtrent sommige aangelegenheden, bij wijze van additionele „instructie, heb ik het noodig geacht, eenige bepalingen, ten aanzien „van het geldelijk beheer dezer gewesten, te arresteren, en dezelve Uwe „Excellentie hiernevens, onder No. 1 aan te bieden.

„Meer bepaaldelijk enz.

„In de Memorie, onder No. 2 hiernevens gaande, heb ik in het breede, „den Staat van Zaken ontvouwd, zoodanig als ik dien hier heb aange- „troffen, de vroegere oorzaken, welke denzelven hadden voortgebragt, „de middelen, door mij aangewend, om tot betere uitkomsten, dan het „bestuur alhier sedert de laatste 50 jaren had opgeleverd, te geraken en „eindelijk de resultaten daardoor verkregen, waarbij ik dan tevens, „van tijd tot tijd, heb opgegeven, wat voor den vervolge, voor de verdere „bevordering van 's Gouvernements belangen, mij voorkomt noodig te „zijn, zoodat ik mij thans alleen zal kunnen bepalen, tot het opgeven van „zoodanige maatregelen, als minder gevoegelijk in dat stuk konden „worden ingelast en hetwelk zich hoofdzakelijk tot het volgende bepaalt:

„1e. Het schijnt mij noodig, dat de Regering bij voortdoring blijft „vergaderen, gepresideerd door het oudste lid.

„2e. Dat de Regering wordt geraadpleegd, in alle stukken, bij het „Reglement op het beleid der Regering en bij de Instructie voor de ver- „gadering derzelve, vastgesteld.

¹⁾ Uittreksel uit het Register der Resolutiën van den G. G. a. i. van Nederlandsch Indië in Rade, van 11 Maart 1834.

„3e. Dat Uwe Excellentie in gewigtige aangelegenheden, of in gevallen, „dat Uwe Excellentie zich met het gevoelen van de meerderheid der „Leden niet kan vereenigen, zelve in de vergadering voorzit.

„Een en ander schijnt mij noodig, omdat anders aan den Gouverneur „Generaal de tijd niet overblijft, om vele gewigtige zaken, welke thans „ten gevolge van den vermeerderden omslag, voorkomen, behoorlijk af „te doen en omdat, langs dien weg, al de oogmerken bereikt worden, „bij het Reglement op het beleid der Regering en bij de instructie voor „derzelver vergadering aangenomen. „Uwe Excellentie zal zelve thans „in staat zijn, den grond van dit gevoelen te beoordeelen, als eenen ge- „ruimen tijd, met het beleid der zaken belast geweest zijnde.

„De enz.

XXIII

BAUD AAN CLIFFORD, 9 April 1834 ¹⁾.

Zooals reeds vroeger aan Uwe Excellentie is kenbaar geworden, bestond bij den nu vertrokken Kommissaris Generaal Van den Bosch, de overtuiging, dat de groote belangen van het moederland eenige veranderingen wenschelijk maakten in meer dan een gedeelte der voor het Bestuur van Nederlandsch Indië beraamde inrigtingen, en was het, onder anderen, ook tot adstructie van de belangrijke mededeelingen, welke hij daaromtrent te doen had, dat de Kommissaris Generaal, (destijds Gouverneur Generaal bij brief van den 15en January 1832 No. 87, Kabinet) bijzonder aandrang om naar Europa te mogen terugkeeren.

Uit het door den Kommissaris Generaal nagelaten Archief is mij niet gebleken, dat door Zijn HoogEd.Gestr. omtrent die voorgenomen maatregelen schriftelijke openingen aan Uwer Excellentie's Ministerie zijn gegeven, zoodat het waarschijnlijk voorgekomen is, dat Zijn HoogEd.Gestr. het ten papiere brengen zijner denkbeelden over die onderwerpen, uitgesteld heeft tot aan deszelfs terugkomst in Nederland.

Is dit mijn vermoeden gegrond, dan is de vrage, of Zijne Majesteit al of niet met die denkbeelden zal bekend worden, nu in den volsten zin afhankelijk van de behouden aankomst van den Kommissaris Generaal in het Moederland, en het geval wordt dus denkbaar, dat Zijne Majesteit van die kennis verstoken blijve.

Mijn tegenwoordig schrijven is bestemd om, *casu quo*, die gaping enigermate aan te vullen.

¹⁾ R. A. (Koloniën), Secrete Brieven van den Gouverneur Generaal, 1834—1836, Kabinet, No. 259, La. I, Geheim, dupl. orig., Exh. 22 Nov. 1834.

In de vertrouwelijke gesprekken, nu en dan met den Kommissaris Generaal gevoerd, is het mij voorgekomen, dat de veranderingen door Zijne Excellentie bedoeld, hoofdzakelijk betrekking hebben tot de volgende aangelegenheden:

- 1e. Het verzekeren aan den Moederstaat van de meest mogelijke direkte voordeelen uit deze bezittingen en in allen geval van de vereischte remises tot kwijting zoowel van de intressen der schuld door de voormalige Oost Indische Kompagnie bij hare vernietiging ten laste van den Staat gelaten, als van de intressen en aflossing der sedert 1816 voor deze bezittingen gemaakte schulden.
- 2e. Het vermeerderen van den invloed des Opperbestuurs in het Moederland op het beheer der Finantiën alhier.
- 3e. Het daarstellen eener meer doelmatige verhouding tusschen den Gouverneur Generaal en den Raad van Indië, ten doel hebbende om eerstgemelden, als uitsluitend voor den gang der Zaken aan den Koning verantwoordelijk, te bevrijden van onaangename aanrakingen met de Raden, op welke diezelfde verantwoordelijkheid niet rust, en welker bemoeyingen thans geheel van eenen bestierende aard, eigenaardiglijk in die van een adviserend Kollegie behooren te worden veranderd, en
- 4e. Het beramen van bepalingen, waardoor het tweeledigdoel kan worden bereikt, *eerstelijk* om in den boezem van het Staatsbestuur in het Moederland meer kennis omtrent de hulpbronnen, belangen en betrekkingen der Oost-Indische Bezittingen te verspreiden, en *anderdeels*, om Zijne Majesteit in staat te stellen steeds eene voegzame keuze voor de betrekking van Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië te kunnen doen, uit personen, evenzeer met de belangen en plaatselijke aangelegenheden der Koloniën als met die van den Moederstaat bekend.

Ik zal hieronder laten volgen wat mij voorgekomen is omtrent deze onderscheidene onderwerpen het gevoelen van den Kommissaris Generaal Van den Bosch te zijn:

ad 1m en 2m. Deze beide punten zijn in het breede behandeld bij het Besluit van den Kommissaris Generaal van den 30en January j.l. No. 105. Ik kan mij dan ook vergenoegen met Uwe Excellentie eerbiediglijk tot den inhoud van dat stuk (kopielijk hierbij gevoegd) te verwijzen.

ad 3m. Volgens den inhoud van het Regerings Reglement, en de daarmede in verband staande instructie der Hooge Regering, moet deze onder het Voorzitterschap van den Gouverneur Generaal vergaderen, van alle voorname aangelegenheden des Bestuurs kennis nemen, en daarin beslissen. De Luitenant Generaal Van den Bosch ondervond al spoedig na zijne komst alhier, het belemmerende en onaangename van deze bijeenkomsten, telkens wanneer de te nemen

beslissingen betrekking hadden tot maatregelen, die in schijn of in werkelijkheid aandruischten tegen de zoogenaamde liberale begrippen, thans zoo algemeen omtrent handel — kultures en Koloniaal bestuur aangenomen, — ook bij andere gelegenheden, zooals bij het benoemen, ontslaan, of straffen van ambtenaren, ontaardden de deliberatiën meer-malen in scherpe woordenwisselingen. De Gouverneur Generaal Van den Bosch onttrok zich dan ook langzamerhand zooveel mogelijk aan de bijeenkomsten der Regering, en woonde dezelve tijdens mijne komst alhier, niet bij, dan wanneer de aard der aanhangige zaken, mondelinge discussiën meer bijzonder vereischte. Overigens werden alle zaken of bij schriftelijke Nota's, of in bijeenkomsten gepresideerd door het oudste Raadslid, afgedaan, onderworpen aan het *veto* van den Gouverneur Generaal, hetwelk hij zich in alle gevallen had voorbehouden. In de Notulen kwamen evenwel al de Resolutiën van den *Gouverneur Generaal in Rade* voor, alsof dezelve in werkelijke vergaderingen waren behandeld en afgedaan geworden.

Van het oogenblik dat het dagelijks Bestuur alhier door mij werd aanvaard, volgde ik deze zelfde cynosure; welke zoo het schijnt, bij de Raden van Indië weinig tegenspraak had ondervonden, uit hoofde van hunne bekendheid met de buitengewone magt, waarmede Zijne Majesteit den Luitenant Generaal Van den Bosch had bekleed. Maar, ik had redenen om te vermoeden, dat zij, na het vertrek van den Kommissaris Generaal naar Europa, zouden aandringen op de stipte opvolging van het Regerings Reglement, te dien effekte, dat al wat volgens hetzelfde, in *Rade* moest worden behandeld in Vergaderingen door mij gepresideerd, zou worden ter sprake gebragt. Ik verzocht dus den Kommissaris Generaal mij te dezen van bepaalde voorschriften te voorzien; en ontving bij brief van 30 January j.l. No. 99a, den last, om op den bestaanden voet voort te gaan. Een Extract uit het verhandelde in de Vergadering van den 11en Maart j.l., in welke ik die voorschriften aan de Heeren Raden mededeelde, gaat ter inzage van Uwe Excellentie almede hier-nevens.

Hierdoor is de zaak wel voorloopig geregeld, en de Gouverneur Generaal van vele onaangename bijeenkomsten bevrijd, doch het met den maatregel bedoelde oogmerk, wordt op deze wijze, slechts ten halve bereikt.

Aan de Heeren Raden is bij de nu ingevoerde cynosure stilzwijgend het regt toegekend, om te verzoeken, *dat deze of gene zaak in tegenwoordigheid van den Gouverneur Generaal worde behandeld*. In de meeste gevallen is het moeyelijk zich aan dat verzoek te onttrekken, want, hetzelfde is bijna altoos, gelijk de meeste zaken, op gronden van algemeen nut, verdedigbaar; het komt er dus nagenoeg op neder, dat de Gouverneur Generaal, ten dezen, van het welbehagen der Raden van Indië afhankelijk is, wil hij zich niet plaatsen in het moeyelijke alter-

natief, nu de reeds bestaande spanning door eene weigering om in de Vergadering te verschijnen te vermeerderen, of wel, — om zaken buiten kennis van de Raden af te doen, die volgens des Konings bevelen, met gemeen overleg der Raden hadden moeten behandeld worden. Eindelijk, bestaat ook thans nog de ongelegenheid, dat het wisselen van veelvuldige Nota's, niet zelden de afdoening der zaken bovenmate vertraagt, en dat die Nota's soms, wat den inhoud betreft, even onaangenaam voor den Gouverneur Generaal zijn, als de persoonlijke discussiën.

Dat deze aanrakingen tusschen den Gouverneur Generaal en de Raden van Indië de strekking hebben om verdeeldheid te doen ontstaan, en mitsdien schadelijk zijn voor 's Konings dienst, zal geen betoog behoeven, en het is derhalve bijzonder wenschelijk dat daaraan een einde worde gemaakt, door stellige bepalingen, gepaard met zoodanige wijzigingen in de bestaande Reglementen en instructiën, als uit den aard der bepalingen zullen voortvloeien.

Ik heb gemeend Uwe Excellentie niet beter met de denkbeelden van den Kommissaris Generaal Van den Bosch omtrent de strekking dier verordeningen te kunnen bekend maken, dan door de aanbieding van de hierbij gaande beredeneerde vergelijking tusschen het thans bestaande Regerings Reglement, en een nieuw ontwerp, door mij opgemaakt, na hetgeen ik mij van de beschouwingen van den Kommissaris Generaal in onze gesprekken over dat onderwerp heb kunnen herinneren.

Behalve dat Reglement, zal, casu quo nog moeten gearresteerd worden:

- a. Een nieuwe instructie voor den Gouverneur Generaal en
- b. Een nieuwe instructie voor den Raad van Nederlandsch-Indië.

Daar de samenstelling dezer stukken echter, wanneer eenmaal omtrent de redactie van het Regerings Reglement bepaalde denkbeelden zullen zijn omhelsd, niet veel moeyelijkheid zal in zich hebben, heb ik vermeend mij van het aanbieden van concepten derzelve te kunnen onthouden.

In de derde kolom der hierbij gaande vergelijking, zal Uwe Excellentie de artikelen van het nieuwe ontwerp, zoodanig geadstrueerd vinden, dat ik verzoek mij, ter vermijding van herhalingen, aan het aldaar ter nedergestelde, eerbiedig te mogen gedragen.

ad 4m. Omtrent dit punt heeft de Kommissaris Generaal Van den Bosch mij slechts in zeer algemeene termen deszelfs denkbeelden doen kennen. Zoo ik Zijne Excellentie goed heb begrepen, zouden de volgende regelen of beginselen, na deszelfs gevoelen, de geschiktste zijn, om het tweeledig oogmerk te bereiken, in den aanvang dezes briefs (sub. No. 4) uitgedrukt te weten:

- a. Dat in den Raad van State steeds als gewone Leden zitting hebben twee of drie Oost-Indische ambtenaren, door den Koning te benoemen uit die, welke zich door eene lange en verdienstvolle

- loopbaan de meeste aanspraak daarop zullen hebben verworven.
- h. Dat die benoemingen op de voordragt van den Gouverneur Generaal zullen plaats hebben, *niet* uit de met pensioen of ontslag teruggekeerde ambtenaren, maar bij voorkeur uit die, welke nog actief dienende, en niet te ver in jaren gevorderd zijn, om, wanneer zij later tot Gouverneur Generaal mogten worden gekozen, in deze betrekking met die geestkracht te kunnen handelen, welke in deze luchtstreek zelden langer dan in den middelbaren leeftijd wordt behouden.

De Kommissaris Generaal Van den Bosch heeft mij meermalen doen verstaan, dat het na zijn stellige overtuiging altoos uiterst veel gewaagd zal zijn, een Bestuur, zooals dat van Nederlandsch-Indië, hetwelk uit den aard der zaak zooveel kennis van personen, — technische bijzonderheden, en plaatselijke omstandigheden vordert, te betrouwen aan iemand, die vreemd is aan dit land, en aan deszelfs taal, — inwoners en huishoudelijke inrigtingen. Aan den anderen kant, kwam het Zijne Excellentie niet minder bedenkelijk voor, om een Oost-Indisch Ambtenaar na een aanhoudend verblijf van vele jaren in deze gewesten, op eenmaal met het Oppergezag te bekleeden, *eerstelijk*, omdat de strekking van een zoodanig verblijf bij de meeste menschen is, om hen de belangen dezer bezittingen, bij elke gelegenheid op den *voorground*, die van het Moederland, op den *achtergrond* te doen plaatsen, *ten tweede*, omdat alhier de *meesten* van lieverlede gewikkeld worden in betrekkingen, van welke het wenschelijk is, dat zij zich voor hunne verheffing ontdoen en, *in de derde plaats*, omdat de Gouverneur Generaal deszelfs moeyelijke verplichtingen niet op den duur met gerustheid vervullen kan, zoo hij 's Konings vertrouwen niet bezit, welk voorregt hem, zooals wel vanzelf spreekt, moeyelijk kan te beurt vallen, zoo hij nimmer in de gelegenheid is geweest, zich persoonlijk bij Zijne Majesteit bekend te maken.

Het voorregt van eene op ervaring gegronde kennis van deze gewesten, te vereenigen met eene voldoende bekendheid met de belangen des Moederlands, met eene gewenschte onafhankelijkheid van persoonlijk bestaan, en met die gerustheid, welke slechts uit 's Konings vertrouwen kan worden ontleend, dit een en ander oordeelt de Kommissaris Generaal Van den Bosch, dat op eene voegzame wijze zou worden verkregen, door het daarstellen van het hierboven gemelde verband tusschen het bestuur in het moederland en dat van deze bezittingen.

Zoo de Kommissaris Generaal het Vaderland bereikt, zullende de tegenwoordige mededeelingen gevoegelijk kunnen worden terzijde gelegd, doch in het onverhoopt geval dat dit niet plaats vindt, zullen dezelve welligt eenige waarde hebben, als bevattende, zooals gezegd, de hoofdtrekken van hetgeen mij uit onze gehoudene gesprekken is in geheugen gebleven.

REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING IN
NEDERLANDSCH-INDIË.

REGERINGS REGLEMENT 1829.

ONTWERP BAUD. ¹⁾

Eerste Hoofdstuk.

Van den Gouverneur Generaal en de Indische Regering.

Dit zal aldus moeten veranderd worden:

Van den Gouverneur Generaal en den Raad van Nederlandsch-Indië.

Art. 1.

Het hoogste gezag in Nederlandsch-Indië, wordt vanwege en in naam des Konings uitgeoefend door den Gouverneur Generaal. Een ieder, die zich aldaar bevindt, van wat rang of staat hij zij moet den Gouverneur Generaal erkennen als des Konings vertegenwoordiger, en denzelven als zoodanig eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. 1.

Blijft.

In dit artikel schijnen geen veranderingen noodig.

Art. 2.

Tot het besluit der Algemeene Burgerlijke Regering, met alle de aankleven van dezelve, worden aan den Gouverneur Generaal toegevoegd vier Raden, die gezamenlijk met denzelven uitmaken de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië.

Art. 2.

Aan den Gouverneur Generaal wordt toegevoegd een adviseerende raad, tezamen gesteld uit eenen, door den Koning te benoemen President en vier Leden, bijgestaan door eenen Secretaris. De Raad voert den naam van Raad van Nederlandsch-Indië.

Volgens het gevoelen van den Kommissaris Generaal Van den Bosch is de tegenwoordige inrigting nadeelig in hare strekking en belemmerend voor den Gouverneur Generaal zonder iets te veranderen aan dit voorname punt, dat hij alleen verantwoordelijk is, voor alle besluiten en handelingen des Indischen bestuurs, onverschillig of zij in of buiten

¹⁾ De opmerkingen van Baud zijn over de volle breedte der pagina's gedrukt.

Rade worden beraamd. Het nadeelige der thans bestaande organisatie is gelegen in de verdeeldheid, die veelal tusschen den Gouverneur Generaal en een of meer der raden geboren wordt, uit de woordenwisseling waartoe de dagelijksche deliberatiën aanleiding geven. Deze worden gevoed door allerlei bijkomende oorzaken, zooals bij gelegenheid van benoemingen, door de pogingen, die elk der raden aanwendt, om zijne clientelle (want elk heeft de zijne) op den voorgrond te plaatsen. Maar het is vooral ter gelegenheid van deliberatiën, met welke het een of ander algemeen beginsel, van regterlijk beheer, civiele administratie of huishouding van staat gemoeid is, dat de deliberatiën soms in scherpe woordenwisselingen ontaarden, want vele van de thans aangenomen regelen van bestuur, komen niet overeen met de geliefkoosde begrippen dezer eeuw, en deze hebben overal hare ijverige voorstanders.

Het belemmerende dezer deliberatiën staat in verband met de aan den Gouverneur Generaal opgelegde verpligting, om wanneer hij tegen het gevoelen der meerderheid besluit, de redenen daarvan aan het oordeel des Konings te onderwerpen. In zoodanig geval komen wijdloopige schrifturen, welker zamenstelling veel tijd en moeite kost in de wereld en inmiddels blijft de zaak ten principale hangende, want niet zelden worden vele maanden doorgebracht met nuttelooze pogingen, om de bestaande verschillen tusschen den Gouverneur Generaal en de Raden van Indië uit den weg te ruimen, daar het hoofd des bestuurs er altoos tegen op ziet om eene conclusie te nemen, die den Koning in onaangename bemoeyingen met het inwendig bestuur alhier kan wikkelen.

Het belemmerende der tegenwoordige inrigting bestaat ook nog daarin, dat elk raadslid de eindbeslissingen gedurende weken, ja maanden, kan ophouden, door telkens nieuwe inligtingen of retroacta te vragen, ter opruiming van wezenlijke of voorgewende gemoedsbezwaren in het uitbrengen zijner stem.

Na het gevoelen van den Kommissaris Generaal Van den Bosch moet de gang des bestuurs van deze belemmeringen, de persoon van den Gouverneur Generaal van deze onaangename woord- en pennetwisten, ontheven.

Er moet wel een Raad van Indië zijn; het raadplegen van denzelfden moet wel aan den Gouverneur Generaal in sommige gevallen zijn voorgeschreven, maar hij, die voor alle maatregelen alleen verantwoordelijk is, moet niet in het beramen en uitvoeren derzelve kunnen belemmerd, of, in onaangename aanrakingen gebragt worden, met de eerste ambtenaren der Kolonie.

De Raad van Indië moet blotelijk zijn een adviserend kollegie, met soortgelijke attributiën als aan den Raad van State, in het Moederland zijn toegekend.

De Kommissaris Generaal Van den Bosch heeft het bestuur reeds eenigermate op deze leest geschoeid. Hij woonde zelden de vergaderingen bij en liet de Raden gewoonlijk bijeenkomen onder het voorzitterschap van het oudste lid, zich vergenoegende om naderhand schriftelijk te verklaren, of hij zich al dan niet met het advies der conferentiën (zoo worden deze bijeenkomsten genoemd) kon vereenigen.

Deze wijze om de zaken te behandelen, baarde echter ook vele ongeligheden, waaronder de voornaamste was, eene trage afdoening van zaken, die het gevolg was van het wisselen van een aantal nota's tusschen den Gouverneur Generaal en de Raden, wanneer men het niet eens was; overigens is de onaangename woorden- of pennestrijd, waarvan hierboven is gewaagd, daardoor geenszins weggenomen.

Op speciale last van den Kommissaris Generaal wordt deze cynosure nu nog gevolgd.

Art. 3.

Wanneer de waardigheid van Gouverneur Generaal door deszelfs overlijden of anderszins, open valt, en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning niet gedaan of niet bekend is, zal het gezag, aan den Gouverneur Generaal toekomende, inmiddels worden uitgeoefend door een der Raden van Indië.

De benoeming zal gedaan worden door de Raden zelve, met bijvoeging van den President van het Hooggeretshof, den Directeur Generaal van Financiën, en den hoogsten in rang op hem volgende ambtenaar, geen der Raden mag zichzelve benoemen, en de Raden, zoowel als de genoemde President en Directeur Generaal, zullen in handen van den oudsten Raad, afleggen den eed, dat zij tot de tijdelijke vervulling der waardigheid van Gouverneur Generaal, dien der Raden zullen stemmen, welken zij in gemoede daartoe den geschiktesten zullen oordeelen. De leden

Art. 3.

Wanneer de waardigheid van Gouverneur Generaal door deszelfs overlijden of anderszins, open valt, en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning, niet gedaan of niet bekend is, zal het gezag, aan den Gouverneur Generaal toekomende, inmiddels worden uitgeoefend door den President des Raads van Neerlandsch-Indië of, bij ontstentenis van dezen, door een der leden van dien raad op de helft van de daartoe staande jaarwedde.

In het laatste geval zal die benoeming plaats hebben in eene vergadering tezamen gesteld uit de leden van den Raad van Indië, en uit zoo vele hoofdambtenaren, als vereischt worden, om het getal van zeven uit te maken, daaronder begrijpende het oudste raadslid, hetwelk het voorzitterschap bekleedt.

De hoofdambtenaren welke in deze vergadering kunnen worden toegelaten zijn de President van

van de alzoo samengestelde vergadering brengen hunne stemmen bij besloten briefjes uit; de Secretaris verzameld de briefjes in een besloten bus; de President van het Hooggeregtshof opent de briefjes, en leest dezelve met luide stemme op; en de Secretaris houdt daarvan aanteekening.

Hij, op wien de meeste stemmen gevallen zijn, of bij staking van stemmen, de oudste in rang, aanvaard dadelijk de waardigheid van Gouverneur Generaal, en geniet de helft van de jaarwedde daartoe staande, tot dat een Gouverneur Generaal, door den Koning benoemd in de waarneming zal zijn getreden, met stilstand, in dien tusschentijd, van zijne inkomsten als Raad van Indië.

het Hooggeregtshof, de Directeur Generaal van Financiën, de de Prokureur Generaal, de President van den Raad van Justitie te Batavia, de Directeuren van Financiën, na de dagteekening hunner benoemingen, en de President van de Algemeene Rekenkamer, en zulks in de volgorde hierboven aangewezen.

De leden der alzoo samengestelde vergadering, zullen in handen van den voorzitter afleggen den eed, *dat zij tot tijdelijke vervulling der waardigheid van Gouverneur Generaal dengenen onder de leden van den Raad van Indië zullen stemmen, dien zij in gemoede, daartoe het geschiktste oordeelen.*

Geen der raadsleden, mag zichzelf stemmen.

De stemming geschiedt bij volstreckte meerderheid, en bij besloten briefjes. Deze worden door den secretaris opgehaald en in eene gesloten bus verzameld, en vervolgens door den President van het Hooggeregtshof geopend en met luider stemme voorgelezen, terwijl de secretaris daarvan aanteekening houdt.

Het raadslid op wien de meeste stemmen zijn gevallen, aanvaard dadelijk, na aflegging van den, in artikel 38 bepaalden ambtseed, de functiën van Gouverneur Generaal, tot dat door den Koning, daarin anders zal zijn voorzien.

De tegenwoordige bepaling steunt op de gelijkheid in rang van de leden des Raads, en op de omstandigheid dat niet altoos de oudste onder hen de geschiktste is, om tijdelijk, met het hoogste gezag te worden bekleed. Bij de zamenstelling van eenen Raad van Indië, voorgezeten

door eenen President zal deze ambtenaar, die in rang op den Gouverneur Generaal volgt, ook een der bekwaamste van Nederlandsch-Indië zijn, want men kan niet veronderstellen, dat een ambt, aan welks goede waarneming zoo bijzonder veel zal gelegen liggen, anders dan na verdienste zal worden begeben. Onder deze omstandigheden is er dan ook geene reden, om de keuze van eenen tijdelijken Gouverneur Generaal aan eene onzekere stemming over te laten, en niet bepaaldelijk den President, als provisioneel opvolger, aan te wijzen. In het geval echter, dat de plaats van President vacant is, schijnt de oude wijze van benoeming te moeten worden behouden en dit is dan ook in het laatste gedeelte van het hiervoren staande nieuwe artikel bepaald.

Hetzelve komt in de meeste bijzonderheden met het thans bestaande artikel overeen, doch men heeft gemeend bij deze gelegenheid te moeten in overweging geven, dat de nu bestaande redactie niet genoegzaam voorziet in het geval, dat een of meer Raden van Indië, dan wel een of meer van de opgenoemde hoofdambtenaren afwezend zijn. In dat geval zou eene vergadering, die, na de blijkbare intentiën des wetgevers, uit zeven personen behoort te bestaan, tot drie of vier personen kunnen verminderen, wanneer er wel eens weinig waarborg zou kunnen zijn voor eene behoorlijke keuze.

In de nu voorgestelde redactie is hierin voorzien door de bepaling dat de bedoelde vergadering, in allen geval, uit zeven personen zal zijn zamengesteld en door de aanwijzing van de ambtenaren, die bij ontstentenis van de eerstgenoemde zullen optreden, als geadjungeerde leden van den Raad.

Art. 4.

Tot het vervullen van eenen openvallenden post van den Raad van Indië, wordt door de Hooge Regering, uiterlijk binnen eene maand daarna, eene met redenen omkleedde voordragt aan het Departement van Koloniën ingezonden. Bij aldien de belangen van 's Rijks dienst dringend mogten vorderen, dat de opengevallen plaats bij voorraad werd vervuld, is de Hooge Regering bevoegd om den voorgedragene intusschen als provisioneel Raad van Indië zitting te verleenen, in hare vergadering, onder genot van de daartoe staande jaarwedde, met bepaling

Art. 4.

Tot het vervullen van eene openvallende plaats in den Raad van Indië, wordt door den Gouverneur Generaal, uiterlijk binnen een maand daarna, eene met redenen omkleedde voordragt aan het Departement van Koloniën ingezonden. Bijaldien de belangen van 's Rijks dienst dringend mogten vorderen, dat de opengevallen plaats bij voorraad werd vervuld, is de Gouverneur Generaal bevoegd, om den voorgedragene intusschen als provisioneel lid van den Raad van Indië zitting te verleenen, onder genot van de daartoe staande

evenwel, dat daaruit geenerhande regt of aanspraak kan worden afgeleid, bijaldien het den Koning behaagt eenen anderen te be- noemen.

jaarwedde, met bepaling even- wel, dat daaruit geenerhande regt of aanspraak kan worden afge- leid, bijaldien het den Koning behaagt eenen anderen te be- noemen.

Dit artikel heeft eene kleine wijziging ondergaan, die geen ophel- dering behoeft.

Art. 5.

De Raden van Nederlandsch- Indië, moeten in Nederland of in eene van 's Rijks volksplantin- gen of bezittingen geboren, of wel, geene inboorlingen zijnde, door den Koning genaturaliseerd zijn.

Zij moeten den vollen ouder- dom van dertig jaren bereikt heb- ben, en zullen elkanderen, ten tijde hunner aanstelling, niet mo- gen bestaan, in of binnen den vierden graad van bloedverwant- schap of zwagerschap.

Behoeft geen opheldering.

Art. 6.

De Raden van Indië, mogen geene andere vaste bedieningen bekleeden, zoo lang zij Leden van de Hooge Regering zijn.

Deze bepaling dient behouden, doch de redactie moest eenigszins gewijzigd worden.

Art. 7.

De Gouverneur Generaal en de Raden van Indië mogen geen handel drijven, noch voor eigen rekening, noch voor die van an- deren, zij mogen geen aandeel

Art. 5.

De Leden van den Raad van Nederlandsch-Indië, moeten in Nederland of in eene van 's Rijks volksplantingen of bezittingen, geboren, of wel, geene inboor- lingen zijnde, door den Koning genaturaliseerd zijn.

Zij moeten den vollen ouderdom van dertig jaren bereikt hebben, en zullen elkanderen, ten tijde hunner aanstelling, niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. 6.

De Leden van den Raad van Indië mogen geene andere vaste bedieningen bekleeden, zoo lang zij leden van de Hooge Regering zijn.

Art. 7.

De Gouverneur Generaal en de leden van den Raad van Indië mogen geen handel drijven, noch voor eigen rekening, noch voor die van anderen, zij mogen geen

of belang hebben in eenige scheepsrederij, besteding, leverantie, verpachting van goederen, regten of middelen, of in eenige zaken, waarvoor met den Lande, om winst of voordeel, eenige handeling wordt aangegaan; zij mogen wijders geene ordonnantiën of schuldvorderingen, ten laste van den Lande, koopen of voor hunne rekening nemen met uitzondering van publieke effecten, niet gevestigd op de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen.

aandeel of belang hebben in eenige scheepsrederij, besteding, leverantie, verpachting van goederen, regten of middelen, of in eenige zaken waarvoor met den Lande, om winst of voordeel, eenige handeling wordt aangegaan; zij mogen wijders geene ordonnantiën of schuldvorderingen, ten laste van den Lande, koopen of voor hunne rekening nemen met uitzondering van publieke effecten, niet gevestigd op de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen.

Deze bepaling dient behouden behoudens de wijziging in den aanhef.

Art. 7a.

De Raad van Indië regelt zich in deszelfs bijeenkomsten en deliberatiën na de instructie door den Koning vast te stellen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om aan de leden bijzondere zendingen op te dragen mits, behalve de President, twee leden tegenwoordig blijven op de hoofdplaats.

Art. 7b.

De Raad van Indië moet den Gouverneur Generaal dienen van consideratiën en advies, op alle zaken, waaromtrent hij het noodig acht denzelven te raadplegen.

De raad is voorts bevoegd en verplicht om, eigener beweging, aan den Gouverneur Generaal al zulke voorstellen te doen als dezelve nuttig en wenschelijk acht, voor des Konings dienst.

Art. 7c.

De Raad van Indië is bevoegd om van de Kollegiën, en voorts van alle ambtenaren, zoo burgerlijke als militaire, de inlichtingen en opgaven te vragen, gevorderd ter behoorlijke toelichting van de zaken waaromtrent de Raad door den Gouverneur Generaal wordt geraadpleegd.

Deze artikelen zijn geheel nieuw en bevatten datgene omtrent de attributiën van den Raad van Indië wat in het openbaar reglement dient bepaald te worden.

Art. 8.

Aan de Hooge Indische Regering wordt toegevoegd een Algemeene Secretaris, en het noodig getal Adjunct-Secretarissen, die als zoodanig ook den Gouverneur Generaal ten dienste staan.

De Algemeen Secretaris, zal ten tijde zijner benoeming geen der Raden van Indië noch den Gouverneur Generaal mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. 8.

Aan den Gouverneur Generaal wordt toegevoegd een algemeen Secretaris en het noodig getal Adjunct-Secretarissen.

De Algemeen Secretaris, zal, ten tijde van zijne benoeming, den Gouverneur Generaal niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Dit artikel heeft eene kleine maar noodzakelijke wijziging ondergaan.

Art. 9.

De Gouverneur Generaal heeft de magt van in de vergaderingen der Hooge Regering tegen het gevoelen der meerderheid te beslissen.

Art. 9.

Vervalt.

Dit artikel vervalt geheel in de nieuwe redactie, daar de Gouverneur Generaal in elk geval alleen beslist.

Art. 10.

Alle verordeningen, bevelen en

Art. 10.

Alle verordeningen, bevelen en

andere handelingen van de Hooge Indische Regering, zamengesteld, zooals in art. 2 bepaald is, moeten bij derzelver uitvaardiging worden ondertekend door den Algemeenen Secretaris, ter ordonnantie van den Gouverneur Generaal in Rade. Alle publikatiën, akten en openbare stukken, worden daarenboven door den Gouverneur Generaal geteekend, en derzelver aanhef zal, na het opschrift „vanwege en in naam des Konings” bestaan in de woorden:

De Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut, doet te weten.

andere handelingen van den Gouverneur Generaal moeten bij derzelver uitvaardiging worden ge-
waarmerkt door den Algemeenen Secretaris, „*ter Ordonnancie van den Gouverneur Generaal*”. Alle publikatiën, akten en openbare stukken, worden ook door den Gouverneur Generaal ondertekend, en derzelver aanhef zal, na het opschrift „*vanwege en in naam des Konings*” bestaan in de woorden: *De Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut, doet te weten.*

Wanneer de Gouverneur Generaal den Raad van Indië geraadpleegd heeft, zal daarvan in de stukken worden melding gemaakt in dezer voege.

„De Raad van Nederlandsch Indië gehoord”.

Deze veranderingen, in dit artikel gemaakt, behoeven geen toelichting.

Art. 11.

De Gouverneur Generaal is gehouden de bevelen hem door den Koning of uit naam des Konings toegezonden, naar te komen.

Art. 11.

Blijft.

Art. 12.

De Gouverneur Generaal in Rade is bevoegd om, ten aanzien van al de deelen van het bestuur zoodanige verordeningen en bepalingen vast te stellen, als in overeenstemming met de gronden, bij dit Reglement vastgesteld, en met de door of van wege den Koning gegeven voorschriften aan

Art. 12.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om, ten aanzien van al de deelen van het bestuur, wetten, instructiën, verordeningen en bepalingen vast te stellen in overeenstemming met de gronden bij dit Reglement, en bij de door of van wege den Koning gegeven voorschriften vervat. Be-

het beleid der Algemeene Regering kunnen bevorderlijk zijn.

halve de Kollegiën en ambtenaren, wien de raad meer bijzonder aangaat, raadpleegt de Gouverneur Generaal den Raad van Indië, over alle verzoeken om gratie, remissie, dispensatie en dergelijke gunsten; voorts over alle wettelijke verordeningen, mitsgaders over alle belangrijke financiële en administratieve maatregelen, en eindelijk over alle zaken van algemeen of bijzonder belang, die hij oordeelt, dat door den Raad kunnen worden toegelicht.

Deze redactie behoeft geene bijzondere toelichting, dezelve is gewijzigd na de verhouding, die tusschen den Gouverneur Generaal en de Raad van Indië zal bestaan.

Art. 13.

De Gouverneur Generaal in Rade ontwerpt de begrotingen van uitgaven voor Nederlandsch Indië, mitsgaders de staten van inkomsten welke daaraan ten grondslag verstrekken.

De inrigting dier begrotingen en staten, het tijdvak waarover dezelve moeten loopen, en al wat verder daartoe betrekking heeft, wordt bij afzonderlijke besluiten des Konings geregeld, op de voorstellen van den Gouverneur Generaal in Rade.

Art. 13.

Vervalt.

Dit artikel, en een aantal andere, zijn slechts in het Regeringsreglement van 1830 en de vroegere ingelascht geworden, omdat het bestuur als het ware verdeeld zijnde tusschen den Gouverneur Generaal in en de Gouverneur Generaal buiten rade, het, ter vermijding van twijfelingen en botsingen, noodig was, onder algemeene rubrieken, al de zaken op te noemen, die bij mogelijkheid een voorwerp van deliberatie bij de regering konden worden, telkens met aanhaling of de afdoening zou plaats hebben, in of buiten rade. Bij de nieuwe inrigting

die, volgens de denkbeelden van den Kommissaris Generaal Van den Bosch, aan de Indische Regering behoort te worden gegeven, is deze aanwijzing geheel overbodig, daar de Gouverneur Generaal na den adviserenden Raad te hebben gehoord, altoos alleen zal beslissen. De artikelen handelende van verrigtingen, die als daden van Souvereiniteit kunnen worden beschouwd, zooals het uitvaardigen van brieven van gratie, mitigatie, venia aetatis, legitimatie en dergelijke, en omtrent welke de ingezetenen en regtbanken de bevoegdheid van den Gouverneur Generaal niet in twijfel moeten kunnen trekken, zijn de eenige, welke in de nieuwe redactie behouden zijn.

Artikel 14 en een aantal volgende zullen eigenaardiglijk in de bijzondere instructie van den Gouverneur Generaal en van den Raad van Indië kunnen worden opgenomen.

Art. 14.

De Gouverneur Generaal in Rade bepaalt de geschiktste maatregelen voor het verantwoorden van 's Lands gelden en goederen, en verleent de vereischte algemeene of bijzondere autorisatie tot zoodanige geldelijke beschikkingen, waartoe de vastgestelde begrotingen ruimte geven.

Art. 14.

Vervalt.

Gelijke aanmerking als bij art. 13 zijnde dit artikel geschikt om bij de instructie van den Gouverneur Generaal te worden opgenomen.

Art. 15.

De Gouverneur Generaal in Rade zendt jaarlijks aan het Departement van Koloniën, de noodige administratieve en financiële staten, wegens den geldelijken toestand van Nederlandsch Indië, vergezeld van de noodige consideratiën en ophelderingen.

Art. 15.

Vervalt.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 16.

De Gouverneur Generaal in Rade maakt de noodige bepalingen omtrent de inning der belas-

Art. 16.

Vervalt.

tingen en beslist of dezelve ge-
heven worden, regtstreeks van de
belastbare personen, dan wel door
middel van verpachtingen.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 17.

De Gouverneur Generaal in
Rade regelt al wat betrekking
heeft tot den geldsomloop. Geene
veranderingen mogen in het een-
maal, op koninklijk gezag, inge-
voerde muntstelsel gemaakt, noch
ook uitgiften van papieren munt
gedaan worden, anders dan met
des Konings vooraf verkregen toe-
stemming.

Art. 17.

De Gouverneur Generaal re-
gelt al wat betrekking heeft tot
den geldsomloop en den munt-
slag in Nederlandsch-Indië. Geene
veranderingen mogen in het
eenmaal, op koninklijk gezag, in-
gevoerde muntstelsel gemaakt,
noch ook uitgiften van papieren
munt gedaan worden, anders dan
met des Konings vooraf verkre-
gene toestemming.

Het behoud van dit artikel in het reglement is noodig omdat het
publiek bij deze bepaling belang heeft.

Art. 18.

De Gouverneur Generaal in
Rade regelt de beschikking over
de producten en goederen, welke
aan den Lande geleverd worden,
en bepaalt of dezelve in Indië
verkocht, dan wel voor 's Rijks
rekening naar Nederland gezon-
den worden, alles met inachtne-
ming der bijzondere of algemeene
bevelen, daaromtrent vanwege
den Koning gegeven.

Art. 18.

Vervalt.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 19.

De Gouverneur Generaal in
Rade bepaalt de voorwaarden
voor den verkoop of afstand van
domeinen, na daartoe verkregen

Art. 19.

Vervalt.

te hebben, de magtiging des Konings.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 20.

De Gouverneur Generaal in Rade regelt de hoegrootheid der inkomsten van de ambten en bedieningen, onder dien verstande, dat inkomsten eenmaal, hetzij bij bijzondere koninklijke besluiten, hetzij bij de begrootingen vastgesteld, niet door de Indische Regering kunnen worden vermeerderd, anders dan op des Konings vooraf verkregen magtiging.

Het is wenschelijk dit artikel in het openbaar reglement te bewaren, omdat het nuttig is dat de daarin vervatte bepaling bij de ambtenaren en autoriteiten bekend zij.

Art. 21.

De Gouverneur Generaal in Rade, stelt de instructiën der ambtenaren en bedieningen vast, zorgend dat daarbij niet worde afgeweken, noch van de algemeene beginselen van bestuur in het tegenwoordig reglement vervat, noch van de bijzondere bevelen door of vanwege den Koning daaromtrent gegeven.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 22.

De Gouverneur Generaal in Rade benoemt en ontslaat alle ambtenaren, zoo Europeesche als inlandsche, voor zoover die bemoeyingen niet bij afzonderlijke bepalingen, aan andere gezagvoer-

Art. 20.

De Gouverneur Generaal regelt de hoegrootheid der inkomsten van de ambten en bedieningen onder dien verstande, dat inkomsten eenmaal, hetzij bij bijzondere koninklijke besluiten, hetzij bij de begrootingen vastgesteld, niet door hem kunnen worden vermeerderd, anders dan op des Konings vooraf verkregen magtiging.

Art. 21.

Vervalt.

Art. 22.

De Gouverneur Generaal benoemt en ontslaat alle ambtenaren, zoo Europeesche als inlandsche, voor zoover die bemoeyingen niet bij afzonderlijke bepalingen, aan andere gezagvoerders of Kollegien

ders of Kollegien zijn opgedragen, alles met inachtneming der algemeene of bijzondere bevelen des Konings en behoudens hetgeen bij dit reglement omtrent de Raden van Indië is vastgesteld.

zijn opgedragen, alles met inachtneming der algemeene of bijzondere bevelen des Konings en behoudens hetgeen, bij dit Reglement omtrent den President en de leden van den Raad van Indië is vastgesteld.

Het is nuttig, dat een ieder wete, dat de Gouverneur Generaal met deze magt is bekleed. Dit artikel behoort daarom behouden te worden met eene kleine wijziging, die geene opheldering vordert.

Art. 23.

De Gouverneur Generaal in Rade, maakt de noodige bepalingen omtrent de onderlinge rangsverhouding der burgerlijke ambtenaren.

Art. 23.

Vervalt.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 24.

De Gouverneur Generaal in Rade oefent uit het regt van gratie en van verligting van straf, wegens misdaden in Indië gepleegd, na alvorens te hebben ingenomen de bedenkingen en het advies van het Hooggeregts-hof van Nederlandsch-Indië.

Art. 24.

De Gouverneur Generaal oefent uit, het regt van gratie en mitigatie, wegens misdaden in Indië gepleegd, na alvorens te hebben ingenomen de bedenkingen en het advies van het Hooggeregts-hof van Nederlandsch-Indië.

Dit artikel moet behouden worden in het nieuwe Reglement, om de reden bij art. 13 vermeld.

Art. 25.

De Gouverneur Generaal in Rade verleent brieven van *venia aetatis* en legitimatie en andere dergelijke gratiën en dispensatiën, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat, en, voor zoo veel regtszaken betreft, na vooraf deswege ingewonnen

Art. 25.

De Gouverneur Generaal verleent brieven van *venia aetatis* en legitimatie en andere dergelijke gratiën en dispensatiën, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat, en, voor zoo veel regtszaken betreft, na vooraf deswege ingewonnen te hebben

te hebben de consideratiën en het advies van het Hoog Geregts hof van Nederlandsch-Indië.

Als voren.

Art. 26.

De Gouverneur Generaal in Rade verleent vrijstelling van verschuldigde belastingen en pachtpenningen, na daaromtrent te hebben ingenomen de consideratiën en het advies van de financiële directie.

Gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 27.

De Gouverneur Generaal in Rade sluit of vernieuwt verbonden met de Indische vorsten en volkeren, in naam des Konings.

Dit artikel blijft in het nieuw reglement om de reden bij art. 13 vermeld.

Art. 28.

De Gouverneur Generaal in Rade beslist in welke gevallen een oorlog tegen een der Indische vorsten of volken zal begonnen worden, en bepaalt den aard en de strekking der voorschriften daaromtrent aan de ondergeschikte ambtenaren te geven, alles behoudens de algemeene of bijzondere bevelen des Konings.

De Gouverneur Generaal in Rade heeft, op denzelfden voet, de bevoegdheid tot het sluiten van vrede.

Als voren.

de consideratiën en het advies van het Hooggeregts hof van Nederlandsch-Indië.

Art. 26.

Vervalt.

Art. 27.

De Gouverneur Generaal sluit of vernieuwt verbonden met de Indische vorsten en volkeren, in naam des Konings.

Art. 28.

De Gouverneur Generaal beslist in welke gevallen een oorlog tegen een der Indische vorsten of volken zal begonnen worden, en bepaalt den aard en de strekking der voorschriften daaromtrent aan de ondergeschikte ambtenaren te geven, alles behoudens de algemeene of bijzondere bevelen des Konings.

De Gouverneur Generaal heeft op denzelfden voet, de bevoegdheid tot het sluiten van vrede.

Art. 29.

De Gouverneur zorgt voor de behoorlijke uitvoering der besluiten van de Hooge Indische Regering en regelt alle dagelijksche voorvallen en aangelegenheden, het algemeen bestuur betreffende, in overeenstemming met dit Reglement en met de algemeene of bijzondere bevelen vanwege den Koning ontvangen.

Dit artikel kan geheel vervallen, daar hetzelfde in het reglement van 1830 bestemd was, om aan te wijzen (hetgeen nu niet meer noodig zal zijn) dat de Gouverneur Generaal schoon niet altoos alleen kunnende beslissen, steeds alleen de uitvoerder der resolutiën van de Indische Regering was.

Art. 30

De Gouverneur Generaal heeft het oppertoezicht over alle Landsdienaren, en geeft hun zoodanige bevelen, als hij, ter uitvoering van de hun toebetrouwde werkzaamheden, en ten nutte van den lande vermeent te behooren, in overeenstemming met de gemaakte of verder te maken wetten, bepalingen en instructiën.

Dit artikel kan in het nieuwe Reglement vervallen om gelijke redenen als bij art. 29 vermeld.

Art. 31

De Gouverneur Generaal in Rade verleent of weigert verzoeken tot inwoning of tijdelijk verblijf in Nederlandsch-Indië, overeenkomstig de algemeene of bijzondere bevelen des Konings.

In verband met het aangeteekende bij art. 13, is dit artikel hier onnoodig, vooral daar hetzelfde naderhand nog eenmaal bepaald wordt, bij art. 90 en 91.

Art. 29.

Vervalt.

Art. 30.

Vervalt.

Art. 31

Vervalt.

Art. 32.

De Gouverneur Generaal heeft de magt, om personen, gevaarlijk voor de openbare rust of veiligheid, bij schriftelijke en eigenhandig onderteeekenden last, in verzekerde bewaring te doen nemen. De Gouverneur Generaal geeft van den door hem gegeven last en de beweegredenen daartoe, in Rade, uiterlijk bij de eerstvolgende vergadering kennis, ten einde te overwegen hoe verder te handelen.

De Gouverneur Generaal in Rade heeft de magt, om dezulke of ook andere ingezetenen, welker verblijf in Nederlandsch-Indië gevaarlijk of schadelijk geoordeeld wordt, van daar te verwijderen, daarbij zoo veel mogelijk zorg dragende, dat aan dezelve een behoorlijke tijd, tot het in orde stellen hunner zaken, worde gelaten. Van het alzoo genomen besluit en de beweegredenen tot hetzelfde wordt aan het Departement voor de Marine en Koloniën dadelijk kennis gegeven.

Dit artikel dient behouden te worden met weglating der tweede alinea, als zijnde thans vervallen.

Art. 33.

De Gouverneur Generaal verleent daartoe termen vindende, aan de burgerlijke en militaire ambtenaren verlof om zich, ter waarneming van bijzondere belangen of tot herstel van gezondheid naar Europa of elders te begeven, met in achtneming, dat die verloven in het algemeen niet strekken tot bezwaar van de schatkist.

Art. 32.

De Gouverneur Generaal heeft de magt, om personen, gevaarlijk voor de openbare rust of veiligheid, bij schriftelijken en eigenhandig onderteeekenden last, in verzekerde bewaring te doen nemen.

De Gouverneur Generaal heeft de magt, om dezulken of ook andere ingezetenen, welker verblijf in Nederlandsch Indië gevaarlijk of schadelijk geoordeeld wordt, van daar te verwijderen en daarbij zoo veel mogelijk zorg dragende, dat aan dezelve een behoorlijke tijd, tot het in orde stellen hunner zaken, worde gelaten. Van het alzoo genomen besluit en de beweegredenen tot hetzelfde wordt aan het Departement voor de Marine en Koloniën dadelijk kennis gegeven.

Art. 33.

Vervalt.

De Gouverneur Generaal in Rade voorziet in de tijdelijke waarneming der op die wijze openvallende burgerlijke bedieningen.

Daar er speciale bepalingen omtrent het verleenen van verlof bestaan, is dit artikel onnoodig.

Overigens gelijke aanmerking als bij art. 14.

Art. 34.

De Gouverneur Generaal in Rade is bevoegd, met de Regering van Europesche bezittingen in Indië, zoodanige bijzondere overeenkomsten, onder nadere goedkeuring des Konings, te maken, als ter bevordering van wederzijdsche eensgezindheid en wederkeerige belangen strekken kunnen. Nimmer echter mogen onderhandelingen aangevangen of overeenkomsten aangegaan worden, welke eenigen afstand van grondgebied ten doel hebben.

Art. 34.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om met de Regeringen van Europesche bezittingen in Indië, zoodanige bijzondere overeenkomsten onder nadere goedkeuring des Konings, te maken, als ter bevordering van wederzijdsche eensgezindheid en wederkeerige belangen strekken kunnen.

Nimmer echter mogen onderhandelingen aangevangen of overeenkomsten aangegaan worden, welke eenigen afstand van grondgebied ten doel hebben.

Behoort in het nieuwe Reglement te worden opgenomen, om de redenen bij art. 13 vermeld.

Art. 34a.

De Gouverneur Generaal verleent, in des Konings naam, zeebrieven aan schepen en vaartuigen, in Nederlandsch Indië te huis behoorende, onder al zulke bepalingen als bij afzonderlijke reglementen zijn, of, onder de nadere goedkeuring des Konings zullen worden vastgesteld.

In geen der vroegere Reglementen bevindt zich dit artikel, maar het is intusschen noodzakelijk dat bij vreemde Gouvernemen ten in Indië bekend zij, dat de Gouverneur Generaal uitdrukkelijk tot het uitgeven van zeebrieven, als eene daad van souvereiniteit, gemagtigd is.

Art. 35.

De Gouverneur Generaal oefent alleen het opperbestuur over de land- en zeemagt, en doet de militaire benoemingen, op den voet door den Koning bepaald.

Alle zee- en land-officieren zich in Nederlandsch-Indië bevindende, zijn gehouden, zonder eenige tegenspraak, de bevelen door den Gouverneur Generaal, of zijnentwege gegeven, te eerbiedigen, en te gehoorzamen, en door hunne onderhoorigen te doen eerbiedigen en gehoorzamen.

Dit artikel dient met eene kleine wijziging behouden te worden.

Art. 36.

De Gouverneur Generaal in rade is bevoegd om, in gevallen van uitgebarsten oorlog tusschen het Rijk der Nederlanden en eenige andere mogendheid, kommissiën of lettres de marque, te verleen en aan schepen door bijzondere personen uitgerust.

Moet in het nieuwe reglement blijven, om de redenen bij art. 34a vermeld.

Art. 37.

De Gouverneur Generaal regelt alles, wat strekken kan tot afbreuk van den openbaren vijand, en zoo tot verdediging, der bijzondere gedeelten van Nederlandsch Indië als van der ingezetenen personen en goederen, tegen aanvallen van openbare of geheime vijanden.

Hij neemt daaromtrent den raad in, van zoodanige zee- en landofficieren, als hij verkiest, en geeft de

Art. 35.

De Gouverneur Generaal is Opperbevelhebber over de land- en zeemagt, en doet de militaire benoemingen op den voet door den Koning bepaald.

Alle zee- en land-officieren zich in Nederlandsch Indië bevindende, zijn gehouden, zonder eenige tegenspraak, de bevelen door den Gouverneur Generaal, of zijnentwege gegeven, te eerbiedigen, en te gehoorzamen, en door hunne onderhoorigen te doen eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. 36.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om in geval van uitgebarsten oorlog tusschen het Koninkrijk der Nederlanden, en eenige andere mogendheid, kommissiën ter kaapvaart of lettres de marque, te verleen en aan schepen door bijzondere personen uitgerust.

Art. 37.

De Gouverneur Generaal regelt alles, wat strekken kan tot afbreuk van den openbaren vijand, en tot verdediging zoowel der bijzondere gedeelten van Nederlandsch Indië als van der ingezetenen personen en goederen.

Hij neemt daaromtrent den raad in van zoodanige zee- en landofficieren als hij verkiest, en geeft de noodige bevelen, onder

noodige bevelen, onder zijne persoonlijke verantwoordelijkheid.

zijne persoonlijke verantwoordelijkheid.

Dit artikel dient te blijven in het nieuwe Reglement.

In de Koloniën vooral is elke herinnering aan de suprematie van het burgerlijk gezag nuttig.

Art. 38.

De benoemde Gouverneur Generaal legt in handen van den Koning den eed af, of zoo zulks niet heeft kunnen plaats vinden, doet hij voor de aanvaarding zijner waardigheid, in Rade, den volgenden eed:

„Ik zweer, dat ik, om de hooge waardigheid van Gouverneur Generaal over Nederlandsch Indië, welke ik nu aanvaarde, te bekomen, aan niemand, wie hij ook zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch gedaan of doen zal.”

„Dat ik in de uitoefening van die waardigheid en in die van opperbevelhebber van de zee- en landmagt aldaar, aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot Hertog van Luxemburg enz. gehouwen en getrouw zal zijn.

„Dat ik de hooge Souvereine regten des Konings en de waardigheid van het koninkrijk zal bewaren en bevestigen, dat ik het welzijn, den bloei en de welvaart van Nederlandsch-Indië zal voorstaan en behartigen, zonder aanzien van persoon; dat ik in de uitoefening mijner ambtspligten zoo min aan bedreigingen, als aan beloften, door wien ook gedaan, zal gehoor geven.

„Dat ik het reglement op het

Art. 38.

De benoemde Gouverneur Generaal legt in handen van den Koning den eed af, of, zoo zulks niet heeft kunnen plaats vinden, doet hij, voor de aanvaarding zijner waardigheid, in eene vergadering, zamengesteld zooals in art. 3 is bepaald den volgenden eed:

„Ik zweer, dat ik, om de hooge waardigheid van Gouverneur Generaal over Nederlandsch Indië, welke ik nu aanvaarde, te bekomen, aan niemand, wie hij ook zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch gedaan of doen zal.”

„Dat ik in de uitoefening van die waardigheid en in die van Opperbevelhebber van de zee- en landmagt aldaar, aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. enz. gehouwen en getrouw zal zijn.

„Dat ik de hooge Souvereine regten des Konings en de waardigheid van het koninkrijk zal bewaren en bevestigen, dat ik het welzijn, den bloei en de welvaart van Nederlandsch-Indië zal voorstaan en behartigen, zonder aanzien van persoon; dat ik in de uitoefening mijner ambtspligten zoo min aan bedreigingen, als aan be-

beleid der Regering en de verdere algemeene of bijzondere instructiën en bevelen mij door of vanwege den Koning gegeven zal naarkomen, en voorts alles doen, wat een goed en getrouw Gouverneur Generaal en Opperbevelhebber schuldig is en behoort te doen. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!"

In dit artikel is eene geringe verandering gemaakt, komende het voor, dat de eeds-aflegging van den Gouverneur Generaal, wanneer dezelve niet in handen van den Koning plaats heeft, eigenaardig moet geschieden in de vergadering, aan welke Zijne Majesteit het benoemen van een tijdelijken Gouverneur Generaal in soortgelijke gevallen opdraagt.

Art. 39.

De Raden van Indië leggen den volgenden eed af:

„Ik zweer, dat ik, om tot Raad van Nederlandsch Indië te worden benoemd, aan niemand, wie hij zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch geven of doen zal.

Dat ik aan Zijne Majesteit, den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg, enz. gehouwen en getrouw zal zijn; dat ik zoo veel mijn aandeel aan de Regering betreft, de hooge en souvereine regten des Konings en de waardigheid van het koninkrijk zal helpen bewaren en bevestigen; dat ik het welzijn en de welvaart van Nederlandsch Indië zal voorstaan en behartigen, zonder aanzien van persoon.

loften, door wien ook gedaan, zal gehoor geven.

„Dat ik het reglement op het beleid der Regering en de verdere algemeene of bijzondere instructiën en bevelen mij door of vanwege den Koning gegeven zal naarkomen, en voorts alles doen, wat een goed en getrouw Gouverneur Generaal en Opperbevelhebber schuldig is en behoort te doen. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!"

Art. 39.

De leden van den Raad van Indië leggen den volgenden eed af, in handen van den Gouverneur Generaal:

„Ik zweer dat ik om tot president, (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië te worden benoemd, aan niemand, wie hij zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch geven of doen zal.

„Dat ik aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. gehouwen en getrouw zal zijn. Dat ik aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoordiger, eerbied en gehoorzaamheid zal betoonen.

„Dat ik in al mijne handelingen en raadgevingen, steeds het wel-

Dat ik in de uitoefening mijner ambtspligten, zoomin aan bedreigingen als aan beloften, door wien ook gedaan, zal gehoor geven; dat ik het reglement op het beleid der Regering en verdere algemeene of bijzondere bevelen, door of vanwege den Koning gegeven, met alle getrouwheid zal naarkomen.

Dat ik den Gouverneur Generaal met ijver en trouw zal helpen beramen en uitvoeren al wat 's Konings dienst nuttig kan worden geacht en Zijne bevelen met alle gehoorzaamheid zal naarkomen.

Dat ik voorts alles doen zal wat een goed en getrouw Raad van Nederlandsch Indië schuldig is en behoort te doen. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!"

zijn van des Konings dienst en de welvaart van Nederlandsch Indië in verband tot de bestaande inrigtingen en verordeningen zal trachten te bevorderen zonder aanzien des persoons.

„Dat ik den Gouverneur Generaal voor zoo veel dit van mij afhangt, met ijver zal helpen beramen en uitvoeren, al wat tot des Konings dienst nuttig wordt geacht.

„Dat ik de kommissien, waarmede dezelve mij mogt belasten met trouw zal uitvoeren; dat ik de instructiën of reglementen voor den Raad van Nederlandsch Indië vastgesteld of nader te arresteren, getrouwelijk zal nakomen, dat ik de zaken, in den Raad van Indië verhandeld wordende, geheim zal houden, en dat ik eindelijk alles zal doen en laten, wat een opregt en getrouw president, (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië, te doen en te laten gehouden is. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!"

Daar de Raad van Indië volgens de denkbeelden van den Kommissaris Generaal worden zou, een adviserend kollegie, zonder dadelijk deel te hebben aan het bestuur, moest de ambtseed eene verandering ondergaan. De nevenstaande redactie vereischt overigens geene ophelderingen.

Tweede Hoofdstuk.

Van de Instructie.

Art. 40.

Er zal, alom in Nederlandsch Indië worden regt gesproken, in naam en vanwege den Koning.

Art. 40.

Blijft.

Art. 41.

Alle regterlijke vonnissen en gewijsden moeten de gronden behelzen, waarop dezelve rusten.

Art. 41.
Blijft.

Art. 42.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging kan alleenlijk worden uitgeoefend door regtbanken, daargesteld, ingevolge de algemeene bepalingen en reglementen, op des Konings last in werking gebragt.

Art. 42.
Blijft.

Art. 43.

De opperste regtbank in Nederlandsch Indië, voert den naam van van Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië.

Art. 43.
Blijft.

Art. 44.

Het Hooggeretshof houdt toezigt op eene goede en onvertogen bedeeing van regt in Nederlandsch-Indië. Hetzelve oefent wijders in de eerste aanleg en bij hooger beroep zoodanige regtsmagt in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken, als bepaald zal worden bij de instructiën en reglementen door den Koning vast te stellen.

Art. 44.
Blijft.

Art. 45.

De gevallen, waarin voor zoover burgerlijke zaken betreft, een hooger beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden kan plaats hebben, van vonnissen in de Koloniën gewezen, zullen bij de regterlijke bepalingen in het moederland worden aangewezen.

Art. 45.
Blijft.

Dit artikel zal welligt eene wijziging moeten ondergaan, die evenwel,

als afhingende van de organisatie der regterlijke magt in het moederland, slechts daar kan worden bepaald.

Men zou welligt de woorden *Hoogen Raad der Nederlanden* kunnen vervangen door *Hoogsten Regter* of *Hoogste Regtbank in het Moederland* in welk geval dit artikel overigens zou kunnen blijven.

Art. 46.

De burgerlijke en lijfstraffelijke rechtsoefening wordt, naarmate van de daarin betrokken personen, in den eersten aanleg toebetrouwd aan Europesche of inlandsche regtbanken; de samenstelling en de bevoegdheid dezer, alsmede van lagere regtbanken, waar dezelve noodig zullen worden geoordeeld, wordt aangewezen bij afzonderlijke instructiën en reglementen, door den Koning vast te stellen.

Art. 46.
Blijft.

Art. 47.

Alle misdaden in Indië gepleegd door militairen tot de zee- en landmagt aldaar behoorende, zullen beoordeeld worden door militaire regtbanken, welker inrigting door den Koning bij bijzondere reglementen en verordeningen wordt geregeld.

Art. 47.
Blijft.

Art. 48.

Niemand mag wegens misdaden in regten betrokken worden, dan uit kracht der wetten, en op de wijze daarbij vastgesteld.

Art. 48.
Blijft.

Art. 49.

Alle tusschenkomst van de regering in zaken van Justitie, welke niet bij dit reglement is toegestaan is verboden.

Art. 49.
Blijft.

Art. 50.

De Gouverneur Generaal kan,

Art. 50.
Blijft.

in geen geval, in Indië geregteijk aangesproken of eenige procedure, van wat aard ook, aldaar tegen hem ondernomen worden, terzake van misdaad, in of buiten deszelfs ambt gepleegd.

Art. 51.

De Raden van Indië zijn zelfs na het eindigen van hunne bediening in Indië, wegens misdaad, alleen aansprakelijk voor het Hooggeretshof; zij mogen nimmer in verzekering genomen worden, anders dan door middel van militair arrest, en op bevel van den Gouverneur Generaal.

Art. 51.

De President en de Leden van den Raad van Indië staan teregt voor het Hooggeretshof wegens alle misdrijven, gedurende den tijd hunner functiën begaan.

Het is voorgekomen dat dit artikel eene wijziging behoort te ondergaan, wanneer de Raden van Indië blootelijk adviserende ambtenaren zullen worden. In Art. 77 van de grondwet vindt men, dat de leden van den Raad van Indië, eenigermate worden gelijkgesteld: wegens misdrijf alleen voor den Hoogen Raad justiciabel zijn en na aanleiding hiervan, zou een gedeelte van het nevenstaande artikel kunnen worden behouden. Voor het behouden der verdere bepalingen in hetzelfde voorkomende zijn er nog geene redenen bekend.

De Gouverneur Generaal ophoudende voorzitter van den Raad van Indië te zijn, komt het mij voor, dat zijne toestemming niet meer moet vereischt, noch eenige andere formaliteiten behoeven bepaald te worden, om een der leden van dien Raad dan om den Directeur Generaal van Financiën, de Presidenten van het Hooggerechtshof, van den Raad van Justitie en van de algemeene Rekenkamer of eenigen anderen hoogen ambtenaar in verzekerde bewaring te doen nemen.

Art. 52.

De Procureur Generaal, een decreet van apprehensie tegen een Raad van Indië, bij het Hooggeretshof verkregen hebbende, zal tot de aanhouding van dien Raad, bij den Gouverneur Generaal verzoek doen, en de Gouverneur Generaal is verpligt daaraan dadelijk te voldoen, en de beschuldig-

Art. 52.

Vervalt.

den in militair arrest te doen nemen, en aan den Procureur Generaal over te leveren.

Vervalt, om de reden bij art. 51 vermeld.

Art. 53.

De Gouverneur Generaal en de Raden van Indië kunnen, wegens burgerlijke zaken, voor de gewone regtbanken worden betrokken.

Art. 53.

De Gouverneur Generaal en de president en leden van den Raad van Indië kunnen wegens burgerlijke zaken voor de gewone regtbanken worden betrokken.

Kan blijven, met de daarin gebrachte wijziging.

Art. 54.

Geene doodvonnissen, door eenige hoven of regtbanken geveld, mogen ten uitvoer worden gebracht, dan nadat daartoe zal zijn verlot bekomen van den Gouverneur Generaal. In de buitenbezittingen zal de hoofdambtenaar daartoe echter verlot kunnen verleenen, indien er bijzondere en dringende omstandigheden bestaan, welke de uitvoering gebiedend mogten vorderen.

Art. 54.

Blijft.

Art. 55.

Het verlot tot het uitvoeren van het gevelde doodvonnis, zal niet geweigerd worden, tenzij de Gouverneur Generaal, daartoe door den aangeklaagde of veroordeelde verzocht, vermeenen mogt, schorsing der rechtspleging te moeten bevelen.

Art. 55.

Blijft.

Art. 56.

De hoven en regtbanken zijn bevoegd, de bedenkingen, welke zij tegen de bevolene schorsing hebben, ter kennis van den Gouver-

Art. 56.

Blijft.

neur Generaal te brengen, wanneer hij echter meent, dat, niet-tegenstaande die bedenkingen, de criminele vervolging behoort te blijven geschorst, moeten de hoven en regtbanken daarin berusten. De Gouverneur Generaal zendt dan alle de stukken naar het Departement van Koloniën ten einde de zaak ter beslissing van den Koning te brengen.

Art. 57.

De wetten en instructiën op het beleid der Justitie in Nederlandsch Indië, eenmaal door den Koning gemaakt en vastgesteld zijnde, kunnen niet anders, dan tengevolge van eene vooraf verkregen koninklijke magtiging veranderd of gewijzigd worden.

Art. 58.

De algemeene burgerlijke en lijfstraffelijke wetten in Nederlandsch-Indië zijn onderworpen aan de Koninklijke goedkeuring.

Die welke thans aldaar bestaan, worden bij deze, bij voorraad en inmiddels bekrachtigd, voor zoover daarin niets strijdigs voorkomt met het tegenwoordig reglement.

Art. 57.

Blijft.

Art. 58.

Blijft.

Derde Hoofdstuk.

Van het Binnenlandsch Bestuur.

Art. 59.

Het algemeen toezigt van het binnenlandsch bestuur van geheel Nederlandsch-Indië, wordt opgedragen aan den Gouverneur Generaal in of buiten Rade, naar

Art. 59.

Vervalt.

luid der bepalingen, in het eerste hoofdstuk voorkomende.

Dit artikel behoeft niet in het nieuwe reglement te worden overgebracht, om dezelfde redenen als bij art. 13 zijn opgeteekend.

Dit zal vooral noodig zijn bij de nieuwe redactie voor art. 60 en 61 voorgesteld.

Art. 60.

Het binnenlandsch bestuur in de onderscheidene afdeelingen van het eiland Java en Madoera, wordt waargenomen door Residenten, en zoodanige verdere ambtenaren, als de plaatselijke omstandigheden zullen vorderen.

Art. 60.

Onder het algemeen toezigt van den Gouverneur Generaal wordt het binnenlandsch bestuur waargenomen, in de onderscheidene afdelingen van Java en Madura door residenten en op de buitenbezittingen, naar gelang van denzelfden, door Gouverneurs of Residenten.

Overal wordt het beginsel nageleefd, om, voor zoo veel de omstandigheden dit gedogen, de Inlandsche bevolking te laten onder leiding en het onmiddellijk bestuur van hare eigene hoofden.

Deze artikelen 59, 60 en 61 zijn nuttig, als algemeene omtrekken van het bestuur, maar het komt niet noodig voor daarbij te gewagen van de *hulp der mindere ambtenaren* als zijnde dit eene zaak die geheel vanzelf spreekt. In de vroegere reglementen was nimmer gesproken van de inlandsche hoofden. Daar het geheel met de begrippen van den Kommissaris Generaal Van den Bosch overeenkomt, om aan deze een zeer wezenlijk deel in het bestuur te laten behouden heeft men vermeend dat belangrijk beginsel hier uitdrukkelijk te moeten vermelden.

Art. 61.

Op de bezittingen buiten Java en Madura gelegen, wordt naar mate van derzelver aangelegenheid, het bestuur uitgeoefend door Gouverneurs of Residenten, met toevoeging van het noodig getal mindere ambtenaren.

Art. 61.

Vervalt.

Zie nieuwe redactie van art. 60.

Art. 62.

Op de bezittingen, buiten Java en Madura gelegen, zijn alle autoriteiten, burgerlijke en militaire, ondergeschikt aan den ambtenaar met het hoogste burgerlijk gezag bekleed.

De meer bijzondere verhouding tusschen dezelve wordt, voor zoo-veel noodig, bij afzonderlijke instructiën bepaald.

Art. 63.

De ambtenaren, die op de bezittingen buiten Java en Madura gelegen, het gezag voeren, zijn bevoegd, om zoodanige maatregelen te nemen, als vereischt worden, voor den geregelden loop der zaken, in overeenstemming met hunne bijzondere lastbrieven, en met de algemeene beginselen in het tegenwoordig reglement vervat.

Zij mogen, zonder de uitdrukkelijke magtiging van den Gouverneur Generaal niet afwijken van hunne instructiën, noch nieuwe verordeningen, waartoe zij geen bepaalden last hebben, invoeren, tenzij buitengewone en onvoorziene omstandigheden zulks ten algemeenen nutte mogten vorderen.

Art. 64.

De gezagvoerders in de onderscheidene bezittingen, moeten in de beste verhouding trachten te leven met de omliggende Europeesche Regering en Indische vorsten en volkeren.

Art. 65.

Zij moeten zich zorgvuldig

Art. 62.

Blijft.

Art. 63.

Blijft.

Art. 64.

Blijft.

Art. 65.

Blijft.

wachten het vreemde grondgebied te schenden, of te gedogen, dat hetzelfde door hunne onderhoorigen geschonden worde, gelijk zij zich mede wachten moeten, van eenige daden tegen vreemde onderdanen te bevelen of te gedogen, welke aanleiding tot twist of misverstand geven kunnen, alware het ook, dat zij mogten meenen, dat het grondgebied door andere bezeten, aan de Nederlandsche Regering toekwam, of dat vreemde onderdanen zich, ten aanzien van Nederlandsche onderdanen kwalijk gedragen hadden. Zij moeten de gevallen van dien aard, welke hier voorkomen, brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, terwijl zij inmiddels deswege, de noodige verzoogen bij de vreemde Regeringen, vorsten of volkeren kunnen inleveren. Zij moeten echter met alle wettige middelen, onder hun bereik, de aanvallen afweren, welke tegen het grondgebied waarvan het bestuur hun is toebetrouwd, mogten gepleegd worden.

Art. 66.

Ingeval van onverhoopten vijandelijken aanval, zoowel als in tijden van oorlog moeten zij het bestuur van alles wat tot verdediging tegen den vijand noodig is, overlaten aan den bevelvoerende officier voor zooverre zij zelve niet door den Gouverneur Generaal met dat bevel of eenigen anderen last daaromtrent mogten voorzien zijn.

Art. 66.

Ingeval van onverhoopten vijandelijken aanval, zoowel als in tijden van oorlog moeten zij, al wat tot verdediging tegen den vijand noodig is, overlaten aan den bevelvoerende officier, voor zooverre zij zelve niet door den Gouverneur Generaal met dat bevel of eenigen anderen last daaromtrent mogten voorzien zijn. Zij zijn, op hunne verantwoordelijkheid gehouden, om de mili-

taire maatregelen, met al de middelen, die ter beschikking van het burgerlijk gezag staan te bevorderen.

In dit artikel wordt eene bijvoeging voorgesteld, om voor te komen de gevolgtrekking welke soms uit de thans bestaande redactie zoude kunnen worden afgeleid, dat het burgerlijk gezag zich in het bedoelde geval van alle bemoeying met de maatregelen van verdediging zou mogen onttrekken, hetwelk voorzeker de bedoeling niet is.

Art. 67.

Wanneer de bevelvoerende officier, na alle middelen tot verdediging te hebben uitgepost, meent, dat naar luid van zijnen bijzonderen lastbrief, of de algemeene militaire bepalingen tot eene kapitulatie met den vijand betrekkelijk de plaats, waarover hij het bevel voert, moet worden overgegaan, zal hij deze zijne meening in geschrifte brengen ter kennis van den burgerlijken gezaghebber, onder overlegging van het schriftelijk gevoelen van diegenen zijner onderhoorige officieren, welke hij, in gevolge de militaire wetten en gebruiken raadplegen moet. De burgerlijke gezaghebber neemt als dan over het aangaan van het verdrag en over de voorwaarden van hetzelfde, de bedenkingen in, van de aanzienlijkste ambtenaren; vraagt desnoods de nadere consideratiën van de militaire overheden, en besluit dan, zooals hij vermeent ten meesten nutte van het algemeen en bijzonder belang, en in overeenstemming met zijnen lastbrief te moeten doen.

Art. 67.

Vervalt.

Meermalen is beweerd, dat dit artikel, uit de vroegere reglementen overgenomen, in deszelfs strekking nadeelig is en eigenlijk te huis

hoort in de bijzondere lastbrieven der burgerlijke en militaire autoriteiten. De Kommissaris Generaal Van den Bosch heeft dan ook bij missive van 29 Juli 1831 No. 1007a (Geheim) de militaire bevelhebbers doen kennen, *dat geen verdrag, onder welke voorwaarde ook met den vijand gesloten, immer door hem zou worden goedgekeurd of bekrachtigd, ten ware hongersnood daartoe verplicht had, en alle middelen van defensie ten eenenmale uitgeput.*

Dit voorschrift schijnt mij toe het doel, wat daarmede beoogd is — *het inscherpen* namelijk *dat eene hardnekkige verdediging elks pligt is*, oneindig beter te zullen bereiken, dan het nevenstaande artikel bij hetwelk *het Kapitulieren* te veel op den voorgrond is geplaatst. Ik adviseer daarom tot de weglating van hetzelfde.

Art. 68.

De gezagvoerders van op zich zelve staande bezittingen, zijn niet bevoegd, om het regt van gratie uit te oefenen, doch hebben de magt, om vonnissen, in criminele zaken gewezen, hetzij op verzoek van den veroordeelde, of wel uit eigen beweging, te schorsen, wanneer bijzondere omstandigheden zulks, na hun inzien, vorderen.

Zij moeten deze schorsing zoo-dra mogelijk brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, om aan de beslissing van den Gouverneur Generaal in Rade te worden onderworpen.

Blijft met een kleine verandering.

Art. 69.

De meer bijzondere regten en pligten van de Gouverneurs en Residenten, zoowel als van de andere ambtenaren tot het binnenlandsch bestuur behoorende, worden bij afzonderlijke verordeningen of instructiën bepaald.

Blijft, met eene kleine bijvoeging, die het gevolg is van de nieuwe redactie van art. 60.

Art. 68.

De gezagvoerders van op zich zelve staande bezittingen, zijn niet bevoegd, om het regt van gratie uit te oefenen, doch hebben de magt, om vonnissen, in criminele zaken gewezen, hetzij op verzoek van den veroordeelde, of wel uit eigen beweging, te schorsen, wanneer bijzondere omstandigheden zulks, na hun inzien, vorderen.

Zij moeten deze schorsing zoo-dra mogelijk brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, om aan deszelfs beslissing te worden onderworpen.

Art. 69.

De meer bijzondere regten en pligten van de Gouverneurs, Residenten en Inlandsche Regenten, zoowel als van de andere ambtenaren tot het binnenlandsch bestuur behoorende, worden bij afzonderlijke verordeningen of instructiën bepaald.

Art. 70.

Behalve den bijzonderen ambts-eed, door de burgerlijke gezagvoerders in de buitenbezittingen, en de Residenten op Java en Madura, volgens de bestaande instructiën af te leggen, moeten zij zweren: „Gehouw en getrouw te zullen zijn aan den Koning der Nederlanden en gehoorzaamheid te zullen betoonen aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoordiger.

Art. 70.

Blijft.

Vierde Hoofdstuk.

Over de Financiën en derzelver beheering.

Art. 71.

De algemeene financieële inrigtingen van Nederlandsch Indië, eenmaal door den Koning bekrachtigd zijnde, kunnen niet anders dan ten gevolge van koninklijke bevelen of autorisatiën worden veranderd.

Art. 71.

Blijft.

Art. 72.

Geene belastingen mogen voortaan in Nederlandsch Indië geheven worden, dan op eene publikatie van den Gouverneur Generaal in Rade, na daartoe vooraf onder gewone omstandigheden verkregen te hebben, de toestemming des Konings.

Belastingen, welke werking schadelijk of nadeelig wordt bevonden, kunnen wanneer eene voorziening dringend gevorderd wordt, onder nadere goedkeuring des Konings door den Gouver-

Art. 72.

Geene belastingen mogen voortaan in Nederlandsch Indië geheven worden, dan op eene publikatie van den Gouverneur Generaal, na daartoe vooraf onder gewone omstandigheden verkregen te hebben, de toestemming des Konings.

Belastingen, welke werking schadelijk of nadeelig wordt bevonden, kunnen wanneer eene voorziening dringend gevorderd wordt, onder nadere goedkeuring des Konings door den Gouver-

neur Generaal in Rade worden ingetrokken.

neur Generaal worden ingetrokken.

Blijft met weglating der woorden in *Rade*.

Art. 73.

De Indische Regering zorgt, dat alle belastingen worden gebragt onder vaste en duidelijke bepalingen, de strekking hebbende, om dezelve overal in verhouding te doen staan, tot de plaatselijke omstandigheden, en dezelve, zoo min mogelijk, drukkend te maken voor landbouw en nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

Art. 73.

Alle belastingen worden gebragt onder vaste en duidelijke bepalingen, de strekking hebbende, om dezelve overal in verhouding te doen staan, tot de plaatselijke omstandigheden, en dezelve, zoo min mogelijk, drukkend te maken voor landbouw en nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

Blijft met weglating der woorden *De Indische Regering*.

Art. 74.

De gronden op het eiland Java, welke nog de eigendom van den Lande zijn, zullen voor zoover dezelve door de Javanen bebouwd worden bij voortduring dessa's gewijze aan de Inlandsche bevolking worden verhuurd, door middel van overeenkomsten, met de hoofden en oudsten, en onder zoodanige bepalingen als telkens in de huurcedels of piagems zullen worden uitgedrukt.

Art. 74.

Blijft.

Art. 75.

De vorm en de inhoud der piagems, de tijd van derzelve duur, de hoegrootheid der te betalen landrente, de wijze, waarop dezelve zal kunnen gekwetend worden, in geld, producten of anderszins, en al wat verder strekken kan, om de verhuringen der gronden te doen bevorderlijk zijn

Art. 75.

De vorm en de inhoud der piagems, de tijd van derzelve duur, de hoegrootheid der te betalen landrente, de wijze, waarop dezelve zal kunnen gekwetend worden, in geld, producten of anderszins, en al wat verder strekken kan, om de verhuringen der gronden te doen bevorderlijk zijn

aan de meest mogelijke uitbreiding van landbouw en nijverheid, dit alles is het onderwerp van bijzondere bepalingen door den Gouverneur Generaal in Rade te beramen en vast te stellen.

Kan blijven met weglating der woorden *in Rade*.

Art. 76.

De twee voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk op de streken, begrepen onder de benaming *Preanger Regentschappen*, alwaar de thans bestaande inrigtingen ongeschonden zullen worden bewaard, zoolang daaromtrent niet anders door den Koning zal zijn bevolen. Mitsdien zal aldaar de aan den Lande verschuldigde grondhuur, bij voortdoring worden voldaan, door middel eener verpligte teelt en levering van koffy en niet anders.

Het is noodig hier *Producten* in stede van *koffy* te vermelden, omdat sedert 1830 meerdere kultures aldaar zijn ingevoerd, als thee, zijde en indigo.

Art. 77.

Op alle plaatsen, waar het aanleggen van markten of *passers* aan handel en landbouw bevorderlijk kan zijn, worden zoodanige inrigtingen door de Regering daargesteld.

Op deze markten, mitsgaders op die, welke de wettige eigendom, van bijzondere personen zijn, mogen geen andere heffingen geschieden, dan die welke door den Gouverneur Generaal in Rade, bij algemeene en bijzondere verordeningen vastgesteld en aan den volke bekend gemaakt zijn.

aan de meest mogelijke uitbreiding van landbouw en nijverheid, dit alles is het onderwerp van bijzondere bepalingen door den Gouverneur Generaal te beramen en vast te stellen.

Art. 76.

De twee voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk op de streken, begrepen onder de benaming *Preanger Regentschappen*, alwaar de thans bestaande inrigtingen ongeschonden zullen worden bewaard, zoolang daaromtrent niet anders door den Koning zal zijn bevolen. Mitsdien zal aldaar de aan den Lande verschuldigde grondhuur, bij voortdoring worden voldaan, door middel eener verpligte teelt en levering van producten en niet anders.

Art. 77.

Op alle plaatsen, waar het aanleggen van markten of *passers* aan handel en landbouw bevorderlijk kan zijn, worden zoodanige inrigtingen door de Regering daargesteld.

Op deze markten, mitsgaders op die, welke de wettige eigendom, van bijzondere personen zijn, mogen geene andere heffingen geschieden, dan die welke door den Gouverneur Generaal bij algemeene en bijzondere verordeningen vastgesteld en aan den volke bekend gemaakt zijn.

Blijft met weglating der woorden in *Rade*.

Art. 78.

De bijzondere eigendommen, zoo gebouwde als ongebouwde, zijn, in het algemeen, onderhevig aan het middel der verponding. De bepalingen deswege, worden steeds zoo veel mogelijk in overeenstemming gebragt met de meeste voortzetting van den landbouw, in verband tot de belangen der schatkist.

Art. 79.

De bosschen van djati-hout (niet bij verkoop of anderzins aan bijzondere personen afgestaan) zijn over het geheele eiland Java en Madura, het eigendom van den lande.

Niemand mag in dezelve eenig hout vellen dan uit kracht van bijzondere of algemeene vergunningen en op de wijze daarbij vastgesteld.

In de nieuwe redactie is de vermelding van Madura weggelaten, eensdeels omdat de bosschen aldaar van weinig beduidenis zijn — anderdeels, omdat men op Madura het systema volgt, om zich met het bestuur der vorsten niet in te laten, mits voldoende aan hunne militaire verpligtingen.

Art. 80.

De Regering is bevoegd, om het werk in die bosschen, welke voor rekening van het Rijk worden be-
arbeid, op te dragen aan de daartoe best gelegen *desa's*, hetzij in dagloon, hetzij door middel van geheele of gedeeltelijke kwijtschelding der landrente. Bepalingen van dezen aard kunnen ook gemaakt worden, ter bevordering

Art. 78.

Blijft.

Art. 79.

De bosschen van djati-hout (niet bij verkoop of anderzins aan bijzondere personen afgestaan) zijn over het geheele eiland Java het eigendom van den lande.

Niemand mag in dezelve eenig hout vellen dan uit kracht van bijzondere of algemeene vergunningen en op de wijze daarbij vastgesteld.

Art. 80.

Blijft.

van andere werkzaamheden ten dienste van het Rijk en van bijzondere takken van kultuur, welker uitbreiding belangrijk is, voor het algemeen.

Art. 81.

De uitsluitende aanmaak van het zout wordt door de Indische Regering gehandhaafd, zoo lang daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

Art. 81.

De uitsluitende aanmaak van het zout wordt gehandhaafd, zoo lang daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

Blijft behoudens de weglating der woorden *door de Indische Regering*.

Art. 82.

De Regering zorgt voor de instandhouding der verpligte teelt van specerijen voor 's lands rekening, in de zoodanige van de Moluksche eilanden, als voor die teelt zijn aangewezen, en houdt de hand aan de bepalingen, die, in verband daarmede omtrent de vaart en den handel zijn gemaakt. In die bepalingen vermag zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verankering worden gemaakt.

Art. 82.

De Gouverneur Generaal zorgt voor de instandhouding der verpligte teelt van specerijen voor 's lands rekening, in de zoodanige van de Moluksche eilanden, als voor die teelt zijn aangewezen, en houdt de hand aan de bepalingen, die, in verband daarmede omtrent de vaart en den handel zijn gemaakt. In die bepalingen vermag zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verandering worden gemaakt.

Kan blijven behoudens de aangewezen verandering.

Art. 83.

De uitsluitende handel in opium, wordt door de Regering, als een der bronnen van het openbaar inkomen, gehandhaafd, tot zoo lang daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen. Geen opium mag in eene der Asiatische bezittingen van den Staat geteeld of vervaardigd worden, anders dan met de uitdrukkelijke toestem-

Art. 83.

De uitsluitende handel in opium, wordt als een der bronnen van het openbaar inkomen, gehandhaafd, tot zoo lang daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen. Geen opium mag in eene der Asiatische bezittingen van den Staat geteeld of vervaardigd worden, anders dan met de uitdrukkelijke toestemming van den

ming van den Gouverneur Generaal in Rade, en onder zoodanige bepalingen als telkens zullen worden noodig geacht.

Gouverneur Generaal, en onder zoodanige bepalingen als telkens zullen worden noodig geacht.

In dit artikel wordt de weglating van eenige thans overtollige woorden voorgesteld.

Art. 84.

Het algemeen Bestuur over de domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven van Nederlandsch-Indië, is, onder het oppergezag van den Gouverneur Generaal, opgedragen aan den Directeur Generaal van Financiën, aan wien zoodanige ambtenaren worden toegevoegd, als de belangen van den dienst zullen vorderen.

Art. 84.

Het algemeen Bestuur over de domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven van Nederlandsch-Indië, is, onder het oppergezag van den Gouverneur Generaal, opgedragen aan den Directeur Generaal van Financiën.

Omtrent de weglating van eenige woorden aan het slot, wordt overgewezen tot het aangemerkte bij art. 60.

Art. 85.

De meer bepaalde werkzaamheden van den Directeur Generaal, en van de Hoofdambtenaren hem ter hulpe toegevoegd, mitsgaders de wijze, waarop in de gevallen waarin hij met deze in eenen raad van financiën vereenigd, over 's lands belangen raadpleegt, worden bepaald, bij afzonderlijke instructiën, die aan de koninklijke bekrachtiging onderworpen zijn.

Art. 85.

Blijft.

Art. 86.

De dagelijksche beheering van al de bovengenoemde zaken wordt, op de onderscheidene plaatsen, zoo in als buiten Java en Madura, toebetrouwd, eerstelijk, aan de Gouverneurs of Residenten, en voorts aan zoodanige af-

Art. 86.

Het meer onmiddellijk beheer over 's lands domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven is, in de onderscheidene afdeelingen van Nederlandsch-Indië toebetrouwd aan de ambtenaren met het hoogste plaatselijk gezag be-

zonderlijke ambtenaren, als voor eenigen bijzonderen tak van bestuur mogten noodig geoordeeld worden. Deze allen zijn gehouden de aanschrijvingen hun door den Directeur Generaal, of vanwege denzelven gegeven, naar te komen.

kleed, behoudens de uitzonderingen of wijzigingen voor enkele plaatsen, bij bijzondere bepalingen vastgesteld.

Al de voormelde ambtenaren zijn gehouden de aanschrijvingen hun door den Directeur Generaal, of vanwege denzelven gegeven, naar te komen.

In de redactie van dit artikel wordt eene verandering voorgesteld, geschikt om de zaak duidelijker uit te drukken.

Art. 87.

De verantwoordingen van alle rekenplichtigen zijn onderhevig aan eene herziening vanwege de Regering, door zoodanig kollegie of hoogen ambtenaar, als door den Koning, op voordragt van den Gouverneur Generaal in Rade, zal worden bepaald.

De rekenplichtigen zijn gehouden zich te onderwerpen aan alle vergoedingen en beboetingen, welke hun door of vanwege de Regering worden opgelegd, in zoodanigen vorm, en na zoodanig voorafgaand onderzoek, als bij de daartoe betrekkelijke reglementen wordt bepaald.

Die reglementen zijn onderhevig aan de koninklijke bekrachtiging.

Art. 87.

De verantwoordingen van alle rekenplichtigen zijn onderhevig aan eene herziening vanwege de Regering, door zoodanig kollegie of hoogen ambtenaar, als door den Koning, op voordragt van den Gouverneur Generaal, zal worden bepaald.

De rekenplichtigen zijn gehouden zich te onderwerpen aan alle vergoedingen en beboetingen, welke hun door of vanwege de Regering worden opgelegd, in zoodanigen vorm, en na zoodanig voorafgaand onderzoek, als bij de daartoe betrekkelijke reglementen wordt bepaald.

Die reglementen zijn onderhevig aan de koninklijke bekrachtiging.

Het woord *in Rade* is in de nieuwe redactie weggelaten.

Art. 88.

Bijzondere bepalingen, almede aan de koninklijke bekrachtiging onderhevig, regelen de wijze waarop tegen het overschrijden der gemaakte begrootingen wordt gewaakt.

Art. 88.

Blijft.

Art. 89.

De strekking van alle financiële bepalingen moet zijn, om de baten van Nederlandsch-Indië toereikende te doen zijn tot het bekostigen van alle lasten.

Art. 89.

Blijft.

V i j f d e H o o f d s t u k .

Algemeene Bepalingen.

Art. 90.

Niemand, wie hij ook zij, mag zich in Nederlandsch Indië met der woon nederzetten, dan na daartoe het noodige verlof te hebben bekomen.

Art. 90.

Blijft.

Bijna al de ondervolgende kunnen letterlijk in de nieuwe redactie worden overgenomen, behoudens de in plaatsstelling, hier en daar van de woorden *Gouverneur Generaal* voor *Hooge Regering* en voorts de weglating der woorden *in Rade*.

Waar veranderingen van meer belang zijn gemaakt, zijn dezelve in afzonderlijke nota's opgehelderd.

Art. 91.

Geene permissiën tot vestiging of tijdelijk verblijf in Nederlandsch-Indië zullen worden gegeven, anders dan door den Gouverneur Generaal in Rade, ingevolge de reeds bestaande of nader door den Koning te geven voorschriften.

Art. 91.

Geene permissiën tot vestiging of tijdelijk verblijf in Nederlandsch-Indië zullen worden gegeven, anders dan door den Gouverneur Generaal, ingevolge de reeds bestaande of nader door den Koning te geven voorschriften.

Bijzondere reglementen bepalen de voorregten aan het vaste burgerschap verbonden.

De bijvoeging bij dit artikel voorgesteld, is een gevolg van het besluit van den Kommissaris Generaal van den 10en January 1834 No. 25, waarbij om de redenen vermeld in den brief van dezelfde dagteekening aan den Minister voor de Koloniën, het beginsel is aangenomen om aan de vaste ingezetenen voorregten toe te kennen.

Art. 92.

Elk vreemdeling, die zich voor een tijd in Nederlandsch-Indië ophoudt, is onderworpen aan alle de wetten en verordeningen.

Blijft.

Art. 92.

Art. 93.

Elk dien het toegestaan is, zich met der woon in Nederlandsch-Indië te vestigen, moet den eed van getrouwheid aan den Koning en van gehoorzaamheid aan den Gouverneur Generaal afleggen. Hij geniet als ingezetene de bescherming der wetten, voor zoo verre hij zich als een goed en rustig burger gedraagt.

Blijft.

Art. 93.

Art. 94.

Chinezen, Mooren, Arabieren, en andere vreemden, niet tot de Europezen behorende, welke zich in Nederlandsch-Indië met der woon vestigen, worden, zoo-veel mogelijk, onder hoofden van hunne natiën gesteld, alles naar luid der daaromtrent gemaakte of nog te maken bepalingen.

Blijft.

Art. 94.

Art. 95.

De uitoefening van alle godsdiensten geniet in Nederlandsch-Indië de bescherming der Regeering, voor zoo ver die uitoefening voor de openbare rust niet gevaarlijk is.

Blijft.

Art. 95.

Art. 96.

De leeraren van de onderscheiden thans bestaande christelijke gemeenten in Nederlandsch-Indië worden uit 's lands kassen bezoldigd; gelijke bezoldiging zal kunnen worden toegestaan aan

Blijft.

Art. 96.

de leeraren van zoodanige gemeenten, als naderhand, op hoog gezag, zouden mogen worden daargesteld.

Art. 97.

De Regering zorgt, zoo veel mogelijk, dat er, op de onderscheidene plaatsen in Nederlandsch-Indië, scholen voor lager onderwijs, ook ten dienste van de kinderen der Inlanders bestaan, voor zoo verre er geene bijzondere en voldoende schoolfondsen zijn, worden de onderwijzers uit 's lands kassen bezoldigd.

Art. 97.

Het Bestuur zorgt, zoo veel mogelijk, dat er op de onderscheiden plaatsen in Nederlandsch-Indië, scholen voor lager onderwijs, ook ten dienste van de kinderen der Inlanders bestaan, voor zoo verre er geene bijzondere en voldoende schoolfondsen zijn, worden de onderwijzers uit 's lands kassen bezoldigd.

Kan blijven met verandering van het woord *Regering* in *Bestuur*.

Art. 98.

De Regering beraamt de geschiktste middelen tot uitbreiding van de kennis der Javaansche, Maleische en andere Oostersche talen, onder de ambtenaren.

Art. 98.

De Gouverneur Generaal beraamt de geschiktste middelen tot uitbreiding van de kennis der Javaansche, Maleische en andere Oostersche talen, onder de ambtenaren.

Blijft, met verandering van het woord *Regering* in *Gouverneur Generaal*.

Art. 99.

De Regering beraamt de geschiktste middelen, om de oorzaken van ongezondheid, waar die mochten bestaan, weg te nemen of te verminderen.

Art. 99.

Het Bestuur beraamt de geschiktste middelen, om de oorzaken van ongezondheid, waar die mochten bestaan, weg te nemen of te verminderen.

Blijft, met verandering van *Regering* in *Bestuur*.

Art. 100.

De Regering zorgt voor de instandhouding en verbetering der bestaande bepalingen op het hou-

Art. 100.

Het Bestuur zorgt voor de instandhouding en verbetering der bestaande bepalingen op het hou-

den van de geboorte-, trouw- en sterflijsten der Europeanen en derzelver afstammelingen.

den van de geboorte-, trouw- en sterflijsten der Europeanen en derzelver afstammelingen.

Blijft, met verandering van *Regering in Bestuur*.

Art. 101.

Het bezoldigen der ambtenaren geschiedt naar het beginsel, dat behalve de toe te leggen jaarwedde geene andere geldelijke voordeelen van wat aard ook, uit de posten mogen getrokken worden, zoo dezelve niet uitdrukkelijk zijn toegestaan.

Ter voorkoming van alle misvatting hieromtrent, zullen bij elke benoeming tot eenen post, aan welken, behalve de vaste bezoldiging andere voordeelen verknocht zijn, het genot daarvan bij eene resolutie van den Gouverneur Generaal in Rade aan den benoemden worden vergund.

Spillagiën of overwigten, wanneer die in sommige gevallen worden toegestaan, zullen nimmer kunnen beschouwd worden als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen, om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te dekken.

Blijft, met weglating der woorden *in Rade*.

Art. 102.

Elk ambtenaar, die zich in zijne ambtsbetrekking, of door den invloed van dezelve, inkomsten of voordeelen bezorgt, niet uitdrukkelijk aan dezelve toegekend, zal door de Regering zonder vorm van proces, van zijne bediening

Art. 101.

Het bezoldigen der ambtenaren geschiedt naar het beginsel, dat behalve de toe te leggen jaarwedde geene andere geldelijke voordeelen van wat aard ook, uit de posten mogen getrokken worden, zoo dezelve niet uitdrukkelijk zijn toegestaan.

Ter voorkoming van alle misvatting hieromtrent, zullen bij elke benoeming tot eenen post, aan welken, behalve de vaste bezoldiging andere voordeelen verknocht zijn, het genot daarvan bij eene resolutie van den Gouverneur Generaal aan den benoemden worden vergund.

Spillagiën of overwigten, wanneer die in sommige gevallen worden toegestaan, zullen nimmer kunnen beschouwd worden als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen, om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te dekken.

Art. 102.

Elk ambtenaar, die zich in zijne ambtsbetrekking, of door den invloed van dezelve, inkomsten of voordeelen bezorgt, niet uitdrukkelijk aan dezelve toegekend, zal door den *Gouverneur Generaal* zonder vorm van proces, van zijne

ontzet en uit Nederlandsch-Indië verwijderd kunnen worden.

Bij aldien de Regering het noodig oordeelt hem aan den regter over te leveren, zal hij, schuldig bevonden wordende, behalve de teruggave van het genotene, en eene geldboete van de dubbele waarde daarvan, verklaard worden eerloos en onbekwaam om den lande immer in eenige betrekking te kunnen dienen, alles onverminderd de andere straffen, welke de regter, ter zake van verzwarende omstandigheden, mogt opleggen; onder de vorenstaande bepalingen wordt uitdrukkelijk begrepen, het aannemen van geschenken door de nabestaanden of huisgenooten der ambtenaren.

bediening ontzet en uit Nederlandsch-Indië verwijderd kunnen worden.

Bij aldien de *Gouverneur Generaal* het noodig oordeelt hem aan den regter over te leveren, zal hij, schuldig bevonden wordende, behalve de teruggave van het genotene, en eene geldboete van de dubbele waarde daarvan, verklaard worden eerloos en onbekwaam om den lande immer in eenige betrekking te kunnen dienen, alles onverminderd de andere straffen, welke de regter, ter zake van verzwarende omstandigheden, mogt opleggen; onder de vorenstaande bepalingen wordt uitdrukkelijk begrepen het aannemen van geschenken door de nabestaanden of huisgenooten der ambtenaren.

Blijft, met verandering van *Regering* in *Gouverneur Generaal*.

Art. 103.

Elk ambtenaar, die onafgebroken, gedurende ten minste twaalf jaren met trouw en ijver in Nederlandsch-Indië gediend heeft, verkrijgt na gelang van zijne dienstjaren, een regt op pensioen ten laste der koloniale geldmiddelen.

Bijzondere reglementen regelen meer bepaaldelijk de voorwaarden waarop het pensioen kan verleend worden, en de hoegrootheid, mitsgaders de evenredige opklimming van hetzelfde.

Art. 104.

Het onderhoud der weduwen en wezen van burgerlijke ambtenaren, komt niet ten laste van

Art. 103.

Blijft.

Art. 104.

Blijft.

's lands Kas, maar wordt bekostigd uit een fonds, zamengesteld uit de contributiën der ambtenaren en waartoe allen, zonder onderscheid, gehouden zijn bij te dragen.

Afzonderlijke reglementen regelen de wijze van beheer van het fonds, en al wat verder daartoe betrekking heeft.

Art. 105.

De Regering is bevoegd, om aan de ambtenaren op te leggen het bijeenbrengen van een fonds, bestemd om aan de zoodanige hunner welke in de termen vallen om pensioen van landswege te bekomen eene evenredige verhooging van dat pensioen te verzekeren.

Hoezeer, na een gehouden onderzoek bij besluit van den Kommissaris Generaal van den 25 January 1834 No. 73 is verklaard, dat de toepassing van het hier aangenomen beginsel, aan groote bedenkingen onderhevig is, en dat de pensioenen geheel uit 's lands kas zullen worden betaald, kan dit artikel echter blijven, om gelegenheid te laten om op de zaak terug te komen, wanneer de belangen van het Gouvernement of van de ambtenaren dat mogten vorderen.

Art. 106.

De Regering zorgt voor de beheering der insolvente boedels, mitsgaders voor die der nalatenschappen, welke aan weezen vervallen of onbeheerd zijn.

Bijzondere reglementen aan de bekrachtiging des Konings onderworpen, bepalen den aard der bemoeyingen van de kollegiën of ambtenaren, welke, ten voormelden einde, zullen worden aangesteld.

Blijft, met verandering van *Regering* in *Bestuur*.

Art. 105.

Blijft.

Art. 106.

Het bestuur zorgt voor de beheering der insolvente boedels, mitsgaders voor die der nalatenschappen, welke aan weezen vervallen of onbeheerd zijn.

Bijzondere reglementen aan de bekrachtiging des Konings onderworpen, bepalen den aard der bemoeyingen van de kollegiën of ambtenaren, welke, ten voormelden einde, zullen worden aangesteld.

Art. 107.

Het staat aan alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië vrij, zich zoodanig middel van bestaan uit te kiezen of zoodanigen handel te drijven, als zij goedvinden, voor zoo verre er, ten aanzien van eenige punten, geen bepalingen om der algemeene belangen wille, noodig worden geacht.

Art. 108.

De Regering moedigt, door alle middelen binnen haar bereik, den landbouw aan, en bevordert, zoo veel doenlijk, de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt.

Kan blijven met de daarin gebragte wijziging.

Art. 109.

De Regering neemt de meest geschikte maatregelen, ter bevordering der wettige ondernemingen van de Europeanen en anderen, aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan, in eigendom, huur of erfpacht; alles in overeenstemming met de bijzondere of algemeene bepalingen daaromtrent door den Koning te maken.

Blijft, met verandering van *Regering* in *Bestuur*.

Art. 110.

Over het algemeen en voor zoover daaromtrent bij dit Reglement geene uitzonderingen voorkomen, is het aan alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië vrij, om op de gronden door hen in eigendom, huur, pacht of gebruik

Art. 107.

Blijft.

Art. 108.

Het Bestuur moedigt, door alle middelen binnen haar bereik, den landbouw aan, en bevordert, zoo veel doenlijk, de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt.

Art. 109.

Het Bestuur neemt de meest geschikte maatregelen, ter bevordering der wettige ondernemingen van de Europeanen en anderen, aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan, in eigendom, huur of erfpacht; alles in overeenstemming met de bijzondere of algemeene bepalingen daaromtrent door den Koning te maken.

Art. 110.

Blijft.

bezeten, zoodanige voortbrengselen te teelen, als zij verkiezen, en om daarover naar goedvinden te beschikken, na dat de verschuldigde belasting gekweten en aan de voorwaarden der uitgifte van den grond voldaan zal zijn.

Art. III.

Alle de bijzondere landerijen op het eiland Java en Madura, op welke de gehoudenis rust, van eene verpligte teelt en levering van koffy, zullen bij voortdoring en tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen aan die verplichting onderhevig zijn.

De zoodanige daarentegen, op welke de koffyteelt aan de keuze der eigenaren is overgelaten, onder gehoudenis evenwel om, koffy teelende, de vruchten te moeten leveren aan het Gouvernement, worden bij deze uitdrukkelijk van die verpligte levering ontslagen.

De Regering is bevoegd, om, voor zoo verre de laatstgemelde landen gelegen zijn in de nabijheid van districten, alwaar de verpligte teelt en leverancie bestaat, zoodanige maatregelen te nemen ter wering van sluikerij, als de belangen van het Gouvernement zullen vorderen.

Blijft, met de daarin gebragte wijzigingen.

Art. III.

Al de bijzondere landeigendommen op het eiland Java en Madura, op welke de gehoudenis rust van eene verpligte teelt en levering van koffy, zullen bij voortdoring, en tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen aan die verplichting onderhevig zijn.

De zoodanige daarentegen, op welke de koffyteelt aan de keuze der eigenaren is overgelaten, onder gehoudenis evenwel om, koffy teelende, de vruchten te moeten leveren aan het Gouvernement, worden bij deze uitdrukkelijk van die verpligte levering ontslagen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om, voor zoo verre de laatstgemelde landen gelegen zijn in de nabijheid van districten, alwaar de verpligte teelt en leverancie bestaat, zoodanige maatregelen te nemen ter wering van sluikerij, als de belangen van het Gouvernement zullen vorderen.

Art. IIIa.

Het bestuur moedigt, op de meest geschikte wijze, den scheepsbouw en de zeevaart aan. Bijzondere bepalingen, aan de koninklijke goedkeuring onder-

worpen, regelen de voorwaarden, waarop koloniale zeebrieven, kunnen worden verkregen.

Dit artikel is geheel nieuw. In vroegere Reglementen vindt men het niet, maar het is voorgekomen dat *scheepsbouw* en *zeevaart* allezins ver dienen opgenoemd te worden onder de vakken van nijverheid, der Regering meer bijzonder aanbevolen.

Art. 112.

De Inlandsche bevolking geniet de bijzondere bescherming der Regering.

Alle geldafpersingen, knevelarijen en willekeurige beschikkingen over der Inlanders personen, goederen en arbeid zijn ongeoorloofd.

Alle Europesche en Inlandsche ambtenaren, die zich aan een dezer misdaden schuldig maken, zullen strengelijk gestraft worden.

De Residenten en andere civiele gezaghebbers zijn verplicht daartegen te waken, en aan de Inlanders de gelegenheid te geven om vrijelijk hunne klagten in te brengen.

Art. 113.

De Regering zorgt voor de goede behandeling der Inlanders, op de landen aan Europeanen of anderen afgestaan, alsmede dat deze laatsten zich, met opzicht tot het afvorderen van diensten en opbrengsten, stiptelijk houden aan de algemeene of bijzondere verordeningen. De Regering waakt aan den anderen kant dat Inlandsche opgezetenen der bijzondere landen, de op hen rustende verplichtingen behoorlijk nakomen.

Art. 112.

Blijft.

Art. 113.

Het Bestuur zorgt voor de goede behandeling der Inlanders, op de landen aan Europeanen of anderen afgestaan, alsmede dat deze laatsten zich, met opzicht tot het afvorderen van diensten en opbrengsten, stiptelijk houden aan de algemeene of bijzondere verordeningen. Het Bestuur waakt aan den anderen kant dat de Inlandsche opgezetenen der bijzondere landen, de op hen rustende verplichtingen behoorlijk nakomen.

Blijft, met verandering van *Regering in Bestuur*.

Art. 114.

De Inlandsche bevolking is verplicht om, op de aanwijzing van 's lands ambtenaren, de openbare wegen en bruggen te onderhouden, alsmede om tegen de, op hoog gezag geregelde betaling, de personen en goederen van reizigers over land te vervoeren.

Aan de ambtenaren is het vergen van andere diensten, dan door de bestaande bepalingen gewettigd worden, stiptelijk verboden.

Bijzondere Reglementen naar de aloude landsgebruiken geschoeid, bepalen de diensten welke de bevolking verplicht is aan hare hoofden te bewijzen.

Art. 115.

De bijzondere landeigenaren en landbouwers zullen geene diensten van de ingezetenen hunner landen mogen vorderen, welke niet uitdrukkelijk bij de reeds bestaande of nader te maken bepalingen gewettigd zijn.

Art. 116.

Het is aan geene ambtenaren Europesche of Inlandsche noch aan iemand anders, geoorloofd, om aan anderen de beschikking over de gronden en inwoners der dessa's af te staan.

Echter zal aan de ingezetenen gelegenheid worden gegeven, om, tot voortzetting van nuttige ondernemingen, overeenkomsten aan te gaan, met de oudsten en voornamesten der dessa's zoo wel tot het bebouwen van gronden en het

Art. 114.

Blijft.

Art. 115.

Blijft.

Art. 116.

Het is aan geene ambtenaren Europesche of Inlandsche noch aan iemand anders, geoorloofd, om aan anderen de beschikking over de gronden en inwoners der dessa's af te staan.

Echter zal aan de ingezetenen gelegenheid worden gegeven, om, tot voortzetting van nuttige ondernemingen, overeenkomsten aan te gaan, met de oudsten en voornamesten der dessa's zoo wel tot het bebouwen van gronden en het

leveren van bijzondere voortbrengselen, als tot het verleenen van persoonlijke diensten. De wijze waarop dit een en ander kan geschieden, wordt van tijd tot tijd door den Gouverneur Generaal in Rade bepaald, na het beginsel, om de Inlandsche bevolking tegen alle willekeur te beschermen, doch tevens om in het algemeen belang, aan nuttige bedrijven de noodige handen te verschaffen tegen een matig loon.

Blijft, met weglating der woorden *in Rade*.

Art. 117.

Het nemen of geven van verpandelingen, ter verzekering van geldelijke schulden of aangegane verbintenissen, wordt op de eilanden Java en Madura verboden. Bijzondere verordeningen bepalen de straffen der overtreeders en wat verder noodig is ter betere werking van dit verbod.

Op de overige bezittingen, alwaar de maatschappelijke instellingen en gebruiken het toepassen, van gelijke bepalingen voor als nog verbieden, wordt de wijze waarop vrije menschen zich voor schulden zullen mogen verpanden door de *Hooge Regering* onder vaste regels gebragt, ten doel hebbende de tragsgewijze afschaffing van dat gebruik.

Blijft, met verandering van *Hooge Regering*, in *Gouverneur Generaal*.

Art. 118.

De slavenhandel en de invoer van slaven in Nederlandsch-Indië zijn verboden.

leveren van bijzondere voortbrengselen, als tot het verleenen van persoonlijke diensten. De wijze waarop dit een en ander kan geschieden, wordt van tijd tot tijd door den Gouverneur Generaal bepaald, na het beginsel, om de Inlandsche bevolking tegen alle willekeur te beschermen, doch tevens om in het algemeen belang, aan nuttige bedrijven de noodige handen te verschaffen tegen een matig loon.

Art. 117.

Het nemen of geven van verpandelingen, ter verzekering van geldelijke schulden of aangegane verbintenissen, wordt op de eilanden Java en Madura verboden. Bijzondere verordeningen bepalen de straffen der overtreeders en wat verder noodig is ter betere werking van dit verbod.

Op de overige bezittingen, alwaar de maatschappelijke instellingen en gebruiken het toepassen, van gelijke bepalingen voor als nog verbieden, wordt de wijze waarop vrije menschen zich voor schulden zullen mogen verpanden door den *Gouverneur Generaal* onder vaste regels gebragt, ten doel hebbende de tragsgewijze afschaffing van dat gebruik.

Art. 118.

De slavenhandel en de invoer van slaven in Nederlandsch-Indië zijn verboden.

De wetten bepalen de straffen der overtreders en de *Regering* beraamt de meest geschikte maatregelen tot verzorging der alzoo aangebragte menschen.

Blijft, met verandering van *Regering* in *Bestuur*.

Art. 119.

Omtrent de behandeling der thans aanwezige slaven, zoowel als omtrent hun lot en dat hunner kinderen en alles wat tot de slavernij betrekking heeft, worden de meest redelijke voorzieningen na verkregen magtiging des Konings vastgesteld.

Art. 120.

Al de havens van Nederlandsch-Indië, welke van tijd tot tijd bij bijzondere reglementen of besluiten van den *Gouverneur Generaal in Rade* voor den grooten handel worden opengesteld, zijn toegankelijk voor alle volken, met welke het Koninkrijk der Nederlanden in vriendschap leeft, en zulks in tegenoverstelling van de havens slechts voor den kleinen handel opengesteld, waarin geene dan kustvaarders en inlandsche vaartuigen kunnen worden toegelaten. De Moluksche eilanden blijven uitdrukkelijk onder de laatstgemelde begrepen, tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen.

Blijft, met weglating van de woorden *Gouverneur Generaal in Rade*.

Art. 121.

Met de schepen, die alzoo toegelaten worden, mogen alle soor-

De wetten bepalen de straffen der overtreders en het *Bestuur* beraamt de meest geschikte maatregelen tot verzorging der alzoo aangebragte menschen.

Art. 119.

Blijft.

Art. 120.

Al de havens van Nederlandsch-Indië, welke van tijd tot tijd bij bijzondere reglementen of besluiten voor den grooten handel worden opengesteld, zijn toegankelijk voor alle volken, met welke het Koninkrijk der Nederlanden in vriendschap leeft, en zulks in tegenoverstelling van de havens slechts voor den kleinen handel opengesteld, waarin geene dan kustvaarders en inlandsche vaartuigen kunnen worden toegelaten. De Moluksche eilanden blijven uitdrukkelijk onder de laatstgemelde begrepen, tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen.

Art. 121.

Met de schepen, die alzoo toegelaten worden, mogen alle soor-

ten van goederen en handelwaren worden aangevoerd, voor zoo verre zij niet bij bijzondere wetten of verordeningen zijn verboden. Omtrent de wijze van invoer der goederen moeten de schippers, eigenaren of geconsigneerden zich aan de bestaande of nog nader vast te stellen bepalingen onderwerpen.

De *Indische* Regering draagt zorg, dat daardoor, zoo min mogelijk belemmering aan den handel worde toegebracht.

Blijft, met weglating van het woord *Indische*.

Art. 122.

De handel op het rijk van Japan wordt bij uitsluiting voor rekening van den Lande gedreven tot zoo lange daaromtrent door den Koning andere bepalingen zullen worden gemaakt.

En op dat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze alom worden gepubliceerd, ter plaatse waar zulks gebruikelijk is, en voorts geinsereerd in het staatsblad van Nederlandsch-Indië.

ten van goederen en handelwaren worden aangevoerd, voor zoo verre zij niet bij bijzondere wetten of verordeningen zijn verboden. Omtrent de wijze van invoer der goederen moeten de schippers, eigenaren of geconsigneerden zich aan de bestaande of nog nader vast te stellen bepalingen onderwerpen.

De Regering draagt zorg, dat daardoor, zoo min mogelijk belemmering aan den handel worde toegebracht.

Art. 122.

Blijft.

XXIV

RAPPORT-VAN DEN BOSCH AAN DEN KONING, 27 October 1835¹⁾.

Meermalen heb ik mij veroorloofd de aandacht van Uwe Majesteit te vestigen op de noodzakelijkheid, om het Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch-Indië te herzien, en meer in overeenstemming te brengen met de belangen van het moederland en de door mij ingevoerde veranderingen in het beheer van zaken aldaar.

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim, No. 203. Exh. 29 Oct. 1835, La L, No. 37; 29 Oct. Gerenvoeyerd naar den Raad van State.

Ik had de beginselen door mij aangenomen, aan den tegenwoordigen Gouverneur Generaal, ad interim, medegedeeld, en hem opgedragen om, nadat hij den gang daarvan nader zou hebben leeren kennen, die wijzigingen in het Reglement op het beleid der Regering voor te stellen, welke hem blijken zouden noodig te zijn.

Daaraan heeft die ambtenaar voldaan bij zijnen brief van den 9en April 1834 Kabinet, Geheim, No. 239 La I.

Ik heb dat stuk eenigen tijd aangehouden, teneinde hetzelfde te kunnen vergelijken met den loop der zaken in Indië en hier, en het daarna gemaakt tot een onderwerp van gezette overweging.

Met geringe wijzigingen kan ik mij met hetzelfde vereenigen en heb dienvolgens de eer Uwe Majesteit een ontwerp, opnieuw door mij vervaardigd, hiernevens aan te bieden, begeleid van een Nota van toelichting, bevattende eenige aanmerkingen, die met de redenen van redaktie door den Heer Baud voorgedragen, mijne zienswijze ophelderen, en waaraan ik de vrijheid neem mij te refereren.

Ik veroorloof mij Uwe Majesteit aan te raden om dit stuk met Hoogst Derzelve goedkeuring te bekrachtigen.

Nadat mij de uitslag van Uwer Majesteits overwegingen bekend zal zijn, zal ik de vrijheid gebruiken nader eene voordragt te doen ter vervanging en completeering van den Raad van Indië, welke blijkbaar in verband zal moeten staan, met de maatregelen, die Uwe Majesteit goedvinden zal voor dien Raad te bepalen.

Ik neem de vrijheid te verzoeken, om mij, na gemaakt gebruik, de overgelegde Indische stukken te willen doen terugzenden.

XXIVa

NOTA VAN TOELICHTING¹⁾.

In het algemeen heeft de heer Gouverneur Generaal, ad interim, van Nederlandsch-Indië mijne denkbeelden, hoedanig de betrekkingen van de Raden van Indië behooren te zijn, tot den Gouverneur en de te behandelen zaken in Indië, wel gevat, en, blijkens zijnen hiernevens gevoegden brief, van den 9en April 1834, Kabinet Geheim, No. 239 La I, is hij, door eigen ondervinding van de gegrondheid van mijn gevoelen deswege, nader overtuigd geworden.

Het punt, waarop het in dezen aankomt, is, of de bemoeijingen van de Raden van Indië voortdurend zullen blijven van eenen bestierenden aard, dan wel, of zij, vergaderd, voortaan zullen worden beschouwd als een adviserend kollegie, hetwelk de Gouverneur Generaal in den regel

¹⁾ Bijlage bij No. XXIV.

zoo dikwijls zal kunnen raadplegen, als het belang der zaken hem toeschijnen zal zulks te vorderen.

In mijn voormalige betrekkingen tot de kolonie, is het wenschelijke om den Raad in een adviserend kollegie te herscheppen, mij niet verborgen gebleven, en ik heb geene redenen gevonden, na aan het hoofd van het Departement van Koloniën, de zaken te hebben kunnen overzien in derzelve geheel verband en werking alhier, daarvan iets terug te nemen, en zulks vooral niet, indien, verder in het moederland, op den duur, ijverig worde verzorgd, dat de Indische zaken wel kunnen worden nagegaan, en men zich bekend houdt met en de hand houdt aan de stipte contrôle der handelingen, die in Indië plaats hebben zullen.

Bij artikel 2 van de bedoelde vergelijkende beschouwing van den Heer Baud, zijn de redenen, met klaarheid ontwikkeld en uiteengezet, waarom ik tot bevestiging van een adviserend kollegie overhel, en van welk een omslag de Gouverneur Generaal ontheven zijn zal, indien tot een verandering van stelsel zal worden overgegaan; waardoor bovendien veel kostbaren tijd voor den Gouverneur Generaal zal gewonnen en hij zal ontlast zijn van mogelijke tegenwerking in het bevestigen van het bestaande stelsel, en van kibbelarijen, die altijd ongunstig werken moeten zoowel op het Hoofd van het Bestuur als naar buiten.

De vrees voor misbruik van macht door den Gouverneur Generaal bij het verminderen van den invloed der Raden van Indië, vervalt bij een voortdurend waakzaam toezicht van hier; en daarvoor is overhoops niet meer grond bij dit beginsel dan bij het vroegere, wijl ook bij dat systema uitgemaakt is, dat de Gouverneur Generaal *tegen* het gevoelen der meerderheid beslissen kan, en zich dus, neigde hij al eens tot onredelijkheden, geenszins door de meerderheid der Raden van Indië, binnen de palen van billijkheid en regt, of van welbegrepen staatsbestuur zoude gehouden of teruggebracht kunnen worden.

Op de afschaffing van het beginsel, dat de betrekking van Raad van Indië is van een bestierenden aard, is gegrond het ontwerp van Reglement op het beleid van Regering door mij samengesteld, en hiernevens overgelegd; waaruit, dientengevolge, geligt zijn de artikelen uit het thans bestaande Reglement tegen dit beginsel strijdende, of welke in dien geest zijn veranderd, met bijvoeging van zoodanige andere, nieuwe bepalingen, als, alsmede ten gevolge daarvan, en van de tegenwoordige inrigtingen, in Indië werkende, noodig voorkomen.

Daar, waar ik mij vereenigen kan met de redaktie van den Heer Baud, zijn ter adstructie van die bepalingen, van toepassing de redenen der door dezen voorgedragen veranderingen.

In eenige bijzonderheden wat sommige artikelen betreft, vermeen ik van de gevoelens van den Heer Gouverneur Generaal, ad interim,

te moeten verschillen. Uwe Majesteit gelieve mij te veroorloven mijne gronden daarvoor, eenigermate in het breede te ontwikkelen.

Volkomen stemmen wij overeen dáárin, dat de Gouverneur Generaal in Indië minder afhankelijk behoort te zijn van de Raden van Indië, dan bij het bestaande Reglement, of althans bij de wijze waarop hetzelfde wordt verstaan en aangenomen is; dan wij verschillen dáárin, dat naar mijn inzien de Gouverneur Generaal meer afhankelijk zijn moet van de beslissingen van Uwe Majesteit, dan in het in Indië geprojecteerde Reglement is aangewezen.

Vroeger, ten tijde van de Kompagnie, was het Bestuur in Indië opgedragen aan een Gouverneur Generaal en de Raden van Indië; alle zaken werden met meerderheid van stemmen in dien Raad beslist, en deszelfs bemoeijingen strekten zich uit tot alle aangelegenheden van het bestuur.

De Gouverneur Generaal had wel het recht om met de minderheid te beslissen, dan daarvan werd zelden gebruik gemaakt, uit hoofde van verantwoordelijkheid daaraan verbonden.

De Gouverneur Generaal trachtte zich dan ook altijd eene meerderheid in den Raad te verschaffen, en daaruit werd wederom een zoogenaamd stelsel van accomodatie geboren, dat is, dat de met den Gouverneur Generaal stemmende leden verzekerd waren hunne protégé's, bij voorkeur en niet zelden met voorbijgang van andere verdienstelijke ambtenaren, te doen plaatsen; terwijl de dissentiërende leden van alle gunstbewijzen, zoo voor zichzelf als voor hunne beschermelingen verstoken waren.

Zeker heeft men, zoo bij het voorgaande als bij het nog vigerende Reglement wijselijk begrepen, den Gouverneur Generaal eene meer ampele magt te moeten opdragen; te weinig echter aan den eenen kant, om hem de vereischte onafhankelijkheid die de aard zijner verantwoordelijkheid voor alle daden van het bestuur vorderde, en te veel aan de andere zijde, om niet, bestendig met iedere verandering van Gouverneur Generaal voor eene geheele verandering van het eenmaal aangenomen stelsel van bestuur te moeten vreezen.

Het gevolg daarvan is, of kan althans ligtelijk zijn, dat volgende Gouverneurs Generaal bestendig afbreken, wat de voorgaande hebben opgebouwd; en het is geenszins, door den Gouverneur Generaal meer afhankelijk te maken van den Raad, dat zulks kan worden voorgekomen.

Dit trouwens, is in het bestuur der Kompagnie gebleken. Bijna altijd bestaat de mogelijkheid van de meerderheid des Raads tot zoodanige maatregelen te doen concurreren, schoon dit oogmerk niet altijd door maatregelen voor het belang van het moederland wenschelijk, is bereikt geworden.

Ik zie hiertegen maar een eenig middel, namelijk nieuwe en algemeene

bepalingen meer afhankelijk te maken van de goedkeuring van Uwe Majesteit.

Daar echter de groote afstand niet altijd toelaat het Gouvernement hier eerst te raadplegen, alvorens tot het nemen van maatregelen over te gaan, behoort aan den Gouverneur Generaal in Indië het regt te verblijven om zoodanige bepalingen provisioneel daar te stellen als de omstandigheden hem toeschijnen zullen te vereischen.

Daardoor echter, dat dezelve aan de nadere beslissing van Uwe Majesteit onderworpen zijn, wordt het noodig die, behoorlijk gemotiveerd, voor te dragen en zal men zorgzaam zijn met geene veranderingen in te voeren, die men berekenen kan dat niet met de bedoeling van Uwe Majesteit strooken zouden.

Blijkbaar kunnen alleen de algemeene voorschriften aan zoodanig eene nadere bekrachtiging onderworpen zijn, en het zal geenszins moeyelijk wezen die meer nauwkeurig bij de Instructie voor den Gouverneur Generaal en voor de Hooge Indische Regering te artikuleren, als daarmede alleen bedoeld wordende de zoodanigen welke uit derzelve aard in het Indische Staatsblad behooren voor te komen: alle bijzondere bevelen, de uitvoering, krachtens algemeene bepalingen bevattende, kunnen tot deze cathogorie niet behooren.

Nog in een ander opzicht verschill ik in gevoelen van den heer Gouverneur Generaal, ad interim, en wel bepaaldelijk in het facultatieve voor den Gouverneur Generaal om den Raad van Indië te hooren.

Mijns inziens behoort dit verplichtend te zijn in alle zaken, zonder onderscheid, niet uitdrukkelijk bij de vast te stellen instructiën daarvan uitgezonderd.

De Raad van Indië bestaat doorgaande, uit zoodanige leden, die door hunne voormalige ambtsbetrekkingen, veelal een grondige kennis der plaatselijke aangelegenheden in Indië verkregen hebben, en dus het beste in staat zijn om te kunnen beoordeelen wat ter uitvoering van algemeene bepalingen en voorschriften gevorderd wordt.

De Gouverneur Generaal daarentegen, veelal onmiddellijk van hier gezonden, is, in den regel, van die kennis verstoken.

Wel is waar, hij is in de gelegenheid de hoofden der departementen te raadplegen, dan ook de berigten van deze leveren niet altijd dat algemeene overzicht van zaken, vereischt om botsingen voor te komen.

Ieder hunner is daarbij maar al te zeer genegen, om in het belang van het hem toevertrouwde gedeelte van den dienst te adviseren, en het is zeer moeyelijk voor een Gouverneur Generaal, niet met de plaatselijke omstandigheden bekend, dergelijke voorstellen wel te beoordeelen. Aan de moeyelijkheden, hieruit voortvloeiende, is men minder blootgesteld, wanneer de beoordeeling eeniger zaak aan de Raden van Indië is onderworpen, die het tevens is voorbehouden, mogt zulks

noodzakelijk zijn, die ambtenaren te raadplegen, welker voorlichting zij behoeven zullen.

De eenige bedenking hiertegen in te brengen, is voornamelijk gelegen in den meerderen tijd, die de afdoening der zaken op deze wijze vordert. Dit nadeel is echter meer schijnbaar dan wezenlijk. Vooreerst, alle zaken, die eene onmiddellijke beslissing vorderen, kunnen en moeten onmiddellijk door den Gouverneur Generaal worden afgedaan, die dus van den algemeenen regel uitgezonderd zijn; het getal dier zaken is echter gering, en in het belang van het Gouvernement, is het verkieslijker, dat de overigen goed, dan wel dan dat zij snel worden beëindigd.

Ook is de vertraging geenszins zoo groot als men zich wel voorstelt.

Tijdens ik de betrekking van Gouverneur Generaal bekleedde, heb ik het gebruik ingevoerd, voor zoodanige zaken, die niet tot het militaire of marine departement behoorden en geene onverwijlde afdoening vorderden, te zenden, om consideratiën en advies, aan de Raden van Indië. Om deze stukken werd een enveloppe gedaan, en ieder lid der Regering schreef daarop, in korte bewoordingen, zijn gevoelen.

Het advies eenstemmig zijnde, werden mij die stukken met de enveloppe teruggezonden, en bij verschil van meening de zaak in de eerstvolgende wekelijksche vergadering gebracht en het resultaat der overweging bedeed.

Wanneer gezorgd wordt dat alle stukken daarvoor vatbaar, wekelijks worden afgedaan, dan heb ik uit dien gang der zaken nimmer eenige belemmering in den dienst ondervonden, daar dezelve op die wijze althans niet minder spoedig werden beëindigd, dan wanneer die consideratiën en advies elders moesten worden gezonden.

Is de Directeur Generaal van Financiën tevens lid der Regering, gelijk zulks vroeger het geval was, dan tevens, daar hij ook President is van den Raad van Financiën en dus bekend met het gevoelen van de hoofden der departementen, of in de gelegenheid om die ieder oogenblik te vernemen, dan tevens is de Raad van Indië in de meeste gevallen, voldoende ingelicht ten aanzien van de meening van deze; inzonderheid zoo in het oog wordt gehouden, dat iedere Raad van Indië het eerste adviseert in dat vak, waarin hij geacht worden kan de meeste kennis te hebben opgedaan.

Het is op die wijze dat de Gouverneur Generaal eene gepaste handleiding verkrijgt, om met spoed te kunnen beslissen, dat de weg tot vele knoeijerijen wordt afgesneden en de beste regel aan den loop der zaken gegeven worden kan.

Bovendien wordt de Raad langs dezen weg het beste bekend met de bezwaren, die de algemeene bepalingen in de uitvoering ondervinden, en de wijzigingen, die, op grond dier ondervinding daarin noodig zijn, en dus in staat gesteld om met kennis van zaken te beslissen, wanneer

en waarom wijzigingen kunnen noodig zijn; terwijl tevens de antecedenten het best bewaard blijven.

Bij dit alles moet ik nog voegen, dat de Gouverneur Generaal van Indië zich niet te veel aan zijne schrijftafel boeijen moet, maar dikwijls door plaatselijke inspectiën, zich van den gang en staat der zaken moet overtuigen.

Op die wijze is hij wel verplicht de afdoening van gewone gevallen aan den Raad over te laten; dan hoe moeilijk moet het niet zijn voor denzelfden zulks naar behooren te doen, indien hij onbekend is met hetgene dikwerf vroeger is bevolen.

Het spreekt vanzelf, dat de Gouverneur Generaal niet aan de adviezen van den Raad gebonden is, maar dat hij daarin die wijzigingen maken kan, welke hem noodig schijnen, en daarvan den Raad behoort kennis te geven.

Daardoor wordt tevens voorgekomen, dat die adviezen geene strekking erlangen strijdig met de voorschriften vanwege Uwe Majesteit aan den Gouverneur Generaal gegeven, en hij behoort bij het nemen van zijne besluiten den inhoud van het gevoelen des Raads te vermelden (iets dat gevoeglijk in zijne instructie eene plaats vinden zal), waardoor zijne handelingen hier des te beter zullen kunnen worden gecontroleerd.

Op grond van al het aangetekende heb ik mij dan ook veroorloofd eenige wijzigingen voor te stellen in het door den Gouverneur Generaal ingezonden Reglement op het beleid der Regering, en meer bepaaldelijk in art. 1, 2, 3, 5, 6, 11, 12, 14, 16, 20, 21, 23, 24, 25, 31, 36, 37, 38, 39, 51, 56, 57, 59, 65, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 79, 82, 92, 93 en 98, alwaar ik bijvoegselen of veranderingen noodzakelijk geoordeeld en die met rooden inkt aangewezen heb; hebbende ik eindelijk noodig geacht het geheele artikel 89 door den Heer Baud voorgedragen, weg te nemen, op grond dat de Koloniën uit den aard der zaak dienstbaar behooren te zijn aan de belangen van het moederland, voorzoover dit zonder verdrukking der inlanders dus met billijkheid geschieden kan; terwijl het uit de redaktie en den samenhang van de artikelen 3, 4, 5 en 6 blijkbaar is, niet alleen dat er steeds eenen fungerend Gouverneur Generaal aanwezig zal zijn, maar ook dat er steeds eenen President kan bestaan in geval die post onbezet mogt raken zonder dat Uwer Majesteits keus deswege in Indië bekend zal zijn; hetgeen noodig is, omdat het van belang moet worden gerekend steeds iemand aan het hoofd der Regering te hebben, die met kennis van zaken handelen kan.

Aan de linkerzijde van mijn ontwerp zijn, gemakshalve bij de vergelijking, naast elk Artikel, met rooden inkt aangeteekend de Artikelen uit het thans werkende Reglement en de nieuwen, die door den Heer Baud zijn voorgesteld; zijnde Art. 4 mede in roode inkt geschreven, als eene nieuwe voorziening door mij in dat stuk opgenomen.

ADVIES VAN DEN RAAD VAN STATE, 22 Januari 1836¹⁾.

De Minister van Koloniën verlangende het Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch-Indië te herzien en meer in overeenstemming te brengen met de door hem ingevoerde veranderingen in het beheer van zaken aldaar en met de belangen van het moederland, heeft de beginselen door hem op dat onderwerp aangenomen medegedeeld aan den tegenwoordigen Gouverneur Generaal ad interim Baud, met last om, nadat hij den gang van die ingevoerde veranderingen in de Indiën had leeren kennen, een ontwerp van Reglement voor te stellen.

Aan dezen last heeft de Gouverneur Generaal ad interim voldaan, door het voordragen van een ontwerp, ingerigt, zooals hij meermalen te kennen geeft, volgens de beginselen hem door den Minister van Koloniën medegedeeld en ten aanzien van eenige weinig belangrijke punten gewijzigd, volgens de ondervinding welke hij door zijn verblijf in de Indiën heeft verkregen.

Het is op dit stuk met hetwelk de Minister van Koloniën verklaard heeft zich, behoudens eenige weinig beduidende wijzigingen, te kunnen vereenigen, dat Uwe Majesteit bij appointment van den 29 October Geheim La L³⁷, de consideratiën en het advies van den Raad van State heeft gelieven te vragen.

De eigenlijke strekking van dat ontwerp is, (zooals dit trouwens ook in de Nota van Toelichting van den Minister van Koloniën wordt erkend) om de Hooge Regering van Nederlandsch Indië over te brengen, in handen van den Gouverneur Generaal, met het gevolg, dat de Raad van Indië, onder het behoud van die titulatuur, voortaan slechts een advyserend kollegie zou uitmaken.

Reeds op het einde van het jaar 1814 is hetzelfde punt tot op zekere hoogte ter sprake gebracht, en de Raad van State heeft zich in zijn advies van 6 December deszelven jaars No. 3, met opzigt tot de inrigting der Hooge Regering op het eiland Java doen hooren in dezer voege:

„De Raad is door den Heer Vice President geïnformeerd dat men aan „Uwe Koninklijke Hoogheid de bedenking had geopperd of misschien „niet het nut dat er gelegen kon zijn in het doen assisteren van den „Gouverneur Generaal door vier Raden zou kunnen worden opgewogen „door het nadeel van het verzwakken der verantwoordelijkheid van den „Gouverneur Generaal, hetwelk door het toevoegen van Raden zou „ontstaan, en tevens dat Uwe Koninklijke Hoogheid verlangde dat de

¹⁾ R. A. (S. S.), Geheim La P, No. 5, Exh. 27 Jan. 1836, La U, No. 3, Geheim; 27 Jan. 1836 gerenvoeyerd aan het Departement van Koloniën.

„Raad deze bedenkingen in overweging zou nemen en Hoogstdenzelven
„ook daaromtrent deszelfs consideratiën zou aanbieden.

„De Raad hieraan voldoende hesiteert geen oogenblik om aan de
„bij het concept reglement voorgeslagen wijze de voorkeur te geven,
„boven het denkbeeld van de geheele Hooge Regering buiten eenige
„inzage of advyserende stem van iemand, geheel alleen individueel
„aan den Gouverneur Generaal op te dragen.

„Hoe groot toch immer de talenten van een Gouverneur mogen zijn,
„hoe uitgebreid zijn kundigheden, hoe schrander ook zijn doorzigt,
„hoe deugdzaam zijn character, hij is en blijft een mensch en dus
„onderhevig aan menschelijke driften, zwakheden, overijling, mis-
„vattingen, dwalingen en verleidingen.

„De zorg voor de belangen van den Staat en zelfs de edelmoedigheid
„jegens den Gouverneur Generaal schijnen den Raad toe, te vorderen,
„dat Uwe Koninklijke Hoogheid denzelven niet in dien eervollen
„maar ook gevaarvollen en moeilijken post, zonder hulp of bijstand
„als het ware, noodzaakt geheel alleen op zichzelf te staan.

„En maakt de zorg voor de belangen van den Staat het naar des
„Raads inzien wenschelijk, dat dit denkbeeld niet door Uwe Koninklijke
„Hoogheid worde geadopteerd; ieder Gouverneur Generaal indien hij
„een waarlijk wijs en een waarlijk braaf man is, kan naar het oordeel
„van den Raad niet anders dan dit nog vuriger wenschen; — wie toch
„die in staat is alle de moeilijkheden en gevaren van dien post regt te
„doorzien, zou verwaand genoeg kunnen zijn te gelooven, dat hij
„alleen aan zijn eigen doorzigt, kunde en oordeel overgelaten voor alles
„genoegzaam zou wezen?”

Wijders komen in het meergemelde advies van 1814 vele bedenkingen
voor, tegen de meening dat door het afschaffen van den Raad van Indiën,
de Gouverneur Generaal evenwel niet verstoken zou behooren te blijven
van de inlichtingen, welke hij van andere kundige ambtenaren ieder in
derzelve vak zou kunnen verkrijgen, waarnaar de Raad van State zich
verder uitdrukt als volgt:

„Daar het dan naar het oordeel van den Raad niet aan Uwe Koninklijke
„Hoogheid is aan te raden om den Gouverneur Generaal met de Hooge
„Regering zonder eenige hulp of bijstand geheel alleen te belasten
„en de Raad van andere ambtenaren uit de verschillende vakken van
„Regering en Bestuur op bovengemelde gronden voor hem van weinig
„nut en dikwijls van veel gevaar zou kunnen zijn, zoo vindt de Raad
„zich verpligt Uwe Koninklijke Hoogheid te adviseren om het voorge-
„sagen ten deze in het project Reglement te adopteeren en dus den
„Gouverneur Generaal eenen Raad ter assistentie toe te voegen, de-
„welke in hetzelfde gezichtspunt als hij geplaatst is en van dewelken
„men dus kan verwachten, dat dezelve de zaken zoo zal beschouwen
„als de Gouverneur Generaal dezelve beschouwen moet en dewelke

„bij geen een bijzonder vak eenig belang of voorkeur heeft en dus ver-
„onderstelt kan worden altijd het geheel in de eerste plaats bij het
„beoordeelen der zaken voor oogen te zullen hebben, en welkers belang
„en roem alleen met het wel gelukken der algemeene regering ver-
„bonden zijnde, zich in het geval bevindt dat deszelfs pligt, hebbelijk-
„heden en belang tezamen gaan, welke gelukkige positie overal en
„altijd (maar vooral op zulke afstanden en in dat land) voor den Staat
„de beste waarborg oplevert, dat de menschen doen zullen wat zij
„doen moeten.

„En de Raad wordt van deze opinie niet teruggehouden door de
„zwarigheid, dat het toevoegen van dezen Raad de verantwoordelijkheid
„van den Gouverneur Generaal zou verzwakken. Wanneer men toch
„niet oppervlakkig aan de klanken blijft hangen, maar dit denkbeeld
„doordent en onderzoekt, dan wordt het moeilijk om duidelijk te
„begrijpen waarom die verantwoordelijkheid daardoor verzwakt zou
„worden.

„Zooals toch de inzage en invloed van dien Raad in de zaken der
„Hooge Regering bij het concept reglement is gewijzigd en gemodifi-
„ceert kan dezelve nimmer den Gouverneur Generaal noodzaken te
„doen hetgeen hij zou oordeelen met zijn pligt strijdig te zijn of be-
„letten en verhinderen al datgene te doen wat hij zou oordeelen dat
„hem door zijn pligt geboden wierd, zijne verantwoordelijkheid blijft
„derhalve even zoo volkomen bestaan, alsof hij geheel alleen delibe-
„reerde. En wanneer men die verantwoordelijkheid toepast op zaken
„over dewelke wel geen regtelijk onderzoek zou kunnen of behooren
„plaats te hebben, maar die toch aan den Souverein genoegzame grond
„zou opleveren om dien Gouverneur Generaal uit zijnen post te ver-
„wijderen, hetwelk toch het eenigste resultaat der verantwoordelijkheid
„in dergelijke zaken is, dan zijn er geen de minste redenen te vinden,
„waarom Uwe Koninklijke Hoogheid daartoe minder zou besluiten als
„wanneer er geen Raad bestond. En past men dezelve toe op zaken
„waarover een regterlijk onderzoek zou behooren plaats te hebben,
„dan schijnt althans de zwarigheid geheel weg te vallen, daar toch de
„compliciteit dier Raden, een misdaad van den Gouverneur geenszins
„kan billijken, en wanneer dezelve geen complices geweest mogten zijn,
„zou integendeel het bedrijven dier misdaad tegen het advies en waar-
„schuwing der Raden aan, een zeer verzwarende omstandigheid op-
„leveren; — zoodat, uit welk oogpunt men de zaak ook beschouwe, het
„toevoegen van vier Raden welke met den Gouverneur Generaal over
„alle zaken de Hooge Regering betreffende delibereren, en onder vier
„oogen en in wier bijzijn als het ware de Gouverneur alle de daden
„zijner functiën verrigt zonder dat dezelve hem tot het nemen van
„eenige mesure kunnen noodzaken of het nemen van eenige mesure
„kunnen beletten, wel eenige waarborg oplevert dat de zaken meer

„van alle zijden zullen worden beschouwd; als van één mensch welke „ook zijn talenten mogen zijn, immer te wachten is, wèl een waarborg „oplevert tegen overijling, tegen misbruik van magt, tegen verleiding „van baatzucht, partijdigheid en andere schadelijke driften. maar nim- „mer de verantwoordelijkheid van den Gouverneur Generaal eeniger- „mate zal kunnen verzwakken, dewelke alleen door verdeeling van „magt zou veroorzaakt kunnen worden.”

Het Reglement voor de Aziatische bezittingen, tengevolge van het bovengemelde advies, door Uwe Majesteit bij besluit van 3 Januari 1815 Nr. 48 bekrachtigd, heeft gevolgelijk dan ook ten grondslag gehad, dat de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië collegialiter zou worden gevoerd en in de artikelen 78 en 79 van hetzelfde zijn milde bepalingen voor de inlanders ten aanzien van de cultuur en den eigendom opgenomen.

Wanneer nu de Raad van State in 1814, de Hooge Regering van Indië door den Gouverneur Generaal met gemeen overleg van een bepaald getal Raden verlangde daar te stellen, toen het omhelzen van een nieuw en mild stelsel werd op den voorgrond gesteld, zou hij aan zijne meening voorzeker nog oneindig meerder gewigt hebben gehecht in het geval dat er slechts de minste strekking geweest ware om het oude stelsel te doen herleven.

Later en wel in het jaar 1829 heeft de ondervinding de noodzakelijkheid doen kennen om in het Reglement van 1815 eenige veranderingen te maken, doch blijkens het advies van den Raad van State van 12 Mei 1829 Nr. 9 hadden die wijzigingen geen ander doel dan het meer duidelijk onderscheiden van de attributen van den Gouverneur Generaal in of buiten rade en het opnemen van nog meer milde beginselen ten aanzien van de bedeeing van het regt, van de vrije cultuur en handel en van de bescherming en waarborgen aan den Javaan te geven. In het Reglement door Uwer Majesteits besluit van den 16en Mei 1829 No. 6 bekrachtigd is dus ook het beginsel dat de Hooge Regering in Indië bij den *Gouverneur Generaal in Rade* berust, gehandhaafd.

Sedert weinige jaren en bepaaldelijk sedert de aankomst van den Luitenant Generaal Van den Bosch in de Indiën schijnt dit beginsel eenigermate gewijzigd te zijn, zoodanig, dat de Gouverneur Generaal thans zelden meer in den Raad verschijnt; maar de zaken bij den Raad behorende, afgedaan worden, door enkele nota's van de leden of wel in bijeenkomsten onder voorzitting van het oudste Lid; welke conclusiën echter, als de Gouverneur Generaal zich met dezelve vereenigt, de naam hebben blijven voeren van resolutiën van den Gouverneur Generaal in Rade.

De Raad van State erkent gereedelijk, dat men in 1814 meer bijzonder is opgekomen tegen het voornemen om den Gouverneur Generaal *alle* gezag te doen voeren zonder hulp of bijstand, en dat men thans die hulp en bijstand van een adviserend collegie schijnt te verwachten.

Maar de Raad van State kan, in een bloot adviserend kollegie, de vereischt wordende waarborgen niet vinden.

Zoodanig kollegie zal op Java weinig aanzien genieten en in het moederland geen genoegzaam vertrouwen inboezemen.

Men zegge niet, als de Gouverneur Generaal de bevoegdheid behoudt om tegen het gevoelen van de meerderheid te beslissen, beteekent de waarborg niets.

Deze bevoegdheid wordt door de omstandigheden geboden: — maar geen Gouverneur Generaal zal van dezelve roekeloos gebruik maken zonder zijn verantwoordelijkheid aanmerkelijk te verzwaren.

Hij mag een bloot advies in den wind slaan, want het is slechts een raadgeving: doch een stellig, krachtig, met redenen bekleed votum zal nadenken verwekken en overhaaste stappen kunnen verhoeden.

De Raad kan wel toegeven dat in het bestaande Reglement van 1829 onder de attributen van den Gouverneur Generaal in Rade, er eenige gevonden worden, alleen betrekking hebbende, tot executie van Koninklijke besluiten, of resolutiën door de Hooge Regering van Indië zelve genomen, of tot zoogenaamde daden van Souvereiniteit zooals gratie, mitigatie, enz. welke uit hunnen aard meer geschikt zijn door een enkel persoon, dan wel door een Kollegie te worden uitgeoefend.

Ofschoon dus de Raad van State aan de eene zijde geene zwaarigheid vindt om het gezag van den Gouverneur Generaal ten koste van dat van den Raad van Indië eene niet onbelangrijke uitbreiding te geven, blijft hij echter terug deinken van het denkbeeld om eene aloude vaderlandsche instelling als met ééne pennestreek te vernietigen en de belangrijke Oost Indische bezittingen met welker behoud en bloei de welvaart en het bestaan des Rijks zoo innig is verbonden, in de handen van een enkel man over te geven, die heden voorzigtig en deugdzaam, morgen onberaden en schraapziek, onberekenbaar kwaad stichten kan, een kwaad dat, gelet op den grooten afstand en op andere mogelijke omstandigheden en gebeurtenissen welligt onherstelbaar zou kunnen zijn en het verlies van Java tengevolge zou kunnen hebben.

Van den indruk welke de gewilde beschikking zou kunnen maken bij de tegenwoordige Raden van Indië (tusschen welke en den Gouverneur Generaal volgens de bekentenis van den Heer Baud reeds nu spanning bestaat) derzelver betrekkingen zoo aldaar als in het moederland, mitsgaders op de burgerij in Indië, niet onder de klasse van ambtenaren behorende, zal de Raad van State als van een punt van secundair belang, niet spreken, maar in het immanent belang van de Kroon, meent de Raad Uwer Majesteits aandacht te moeten vestigen op de omstandigheid, dat de van jaar tot jaar veldwinnende pogingen in het moederland om meer en meer inzage in het beheer der Koloniën te erlangen, niet worden in de hand gewerkt en populair gemaakt door beschikkingen als in de onderwerpelijke, welke getoetst aan de ver-

ordeningen in de Engelsche Oost Indische bezittingen op het beheer van den Gouverneur Generaal in Rade sedert jaren bestaande, aanleiding zouden kunnen geven tot moeilijkheden en verwickelingen, mitsgaders tot stoornis van de zoo gelukkig bestaande als wenschelijke eensgezindheid tusschen het hoofd van den Staat, de vertegenwoordigers des volks en het onafhankelijk, bezadigd en denkend gedeelte der Natie.

De argumenten voor eene geheele ommekeer der Staatsgesteldheid van de Hooge Indische Regering in de stukken aangevoerd zijn den Raad van State ook niet geldig voorgekomen. Die argumenten schijnen veel meer de personeele conveniëntie van den Gouverneur Generaal dan wel het wezen der zaak ten onderwerp te hebben.

Inderdaad, de Raad kan zich wel voorstellen, dat voor een gezagvoerder op zulk eene ontzagverwekkende hoogte geplaatst als de Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië het een aangenaam gevoel kan zijn zich in zijn daden belemmerd te zien door een andere constitutioneele magt.

Het kan ook wel waar zijn dat de deliberatiën van den Raad van Indië aanleiding geven tot eenige vertraging in sommige gevallen, dat er bij de woordenwisseling verdeeldheid van gevoelens ontstaat vooral met opzigt tot het begeben van ambten; dat het bijwonen der zittingen van den Raad van Indië den Gouverneur Generaal veel tijd kost; doch deze en nog andere moeilijkheden zijn onafscheidbaar van den aard der zaak, het zijn verschijnselen bij vele collegien, ook in het moederland zichtbaar.

Die moeyelijkheden hebben intusschen ook hare goede zijde en schijnen in geen geval van dat gewigt, om op dien grond alleen geheele instellingen op te heffen.

Tegen het voortdurend bestaan van den Raad van Indië heeft de Minister van Koloniën ook aangevoerd, de mogelijkheid dat de leden niet gelijkvormig kunnen denken over *de hoofdbeginselen van administratie*. De kracht van dit argument kan den Raad niet wel inzien, want die hoofdbeginselen schijnen vervat te moeten zijn in Besluiten, Reglementen en Instructiën, speciaal door Uwe Majesteit uitgevaardigd of bekrachtigd; van dat oogenblik aan zijn die hoofdbeginselen buiten het bereik van de min of meer gunstige denkwijze en van den Gouverneur Generaal en van de Raden van Indië; mogt het echter gebeuren dat omtrent het een of ander hoofdbeginsel, gewigtige bedenkingen uit de ondervinding geput, ontstonden, dan zou de Raad van State het als een voordeel beschouwen, dat de weg om die bedenkingen ter kennis van Uwe Majesteit te brengen, steeds openbleef.

Het argument van den Minister van Koloniën gegrond op de veronderstelling, dat bij den Raad van Indië eene neiging tot oppositie zou bestaan, uit hoofde van de liberale denkbeelden, welke thans overal doordringen, schijnt ook eenigszins onbestemd en weinig afdoende te

zijn; want men kan niet veronderstellen, dat een kollegie uit verstandige en achtenswaardige mannen zamengesteld, zonder aanleiding stelselmatig de geregelde gang eener administratie, waarin zij geacht kunnen worden groot belang te stellen, zullen willen belemmeren; voorts zou zich hier ook de vraag opdoen, wat men door liberale denkbeelden, vooral in Indië, te verstaan hebbe.

De Raad kan van de inrigting, van den Raad van Indië volgens de denkbeelden van den Minister van Koloniën afstappen met de aanmerking dat de vergelijking van den Raad van Indië, met den Raad van State in het moederland, niet gelukkig gekozen schijnt te zijn, wanneer men let, en op den constitutioneelen regeringsvorm, welke waarborgen aanbiedt, in Indië geheel ontbrekende, en op den onmetelijken afstand welke er bestaat tusschen den Koning en een Gouverneur Generaal als onderdaan, hoe hoog dan ook in een ander werelddeel verheven.

De Raad van State blijft na dit alles meer gewigt hechten aan de gronden welke voor het behouden van den Raad van Indië als besturend ligchaam zijn aangevoerd in het advies van 6 December 1814 No. 3 door hem gedeeltelijk in den aanhef van dit advies overgenomen. Hij zal ten deze in geene herhalingen treden, maar zich vergenoegen, als het kort begrip van die gronden onder Uwer Majesteits aandacht te brengen, dat het voortdurend bestaan van den Raad van Indië, ook als besturend ligchaam zich aanbeveelt; — door de voortduring dezer instelling gedurende meer dan twee eeuwen; — door de goede vruchten welke dezelve heeft gedragen; — door het hoog gezag hetwelk vooral in Indië steeds is toegekend aan de besluiten van den Gouverneur Generaal in Rade; — door het weldadig tegenwigt van magt zoo noodzakelijk voor den geregelden gang eener regering; — door het voorbeeld van andere Europesche natiën en bepaald door dat hetwelk Engeland in zijn uitgebreid Indisch rijk geeft, zijnde de eenige koloniale bezitting, welke tegenover de Nederlandsche bezittingen in de Indië kan gesteld worden; — en eindelijk door het niet bestaan van vrees voor misbruik van magt door dat kollegie, vermits den Gouverneur Generaal altijd en in alle gevallen, de bevoegdheid heeft om tegen het gevoelen van de meerderheid te beslissen.

De vrees voor misbruik van magt zou veel meer grond hebben, bij de daarstelling van eenen geheel onafhankelijken Gouverneur Generaal, op enen zeer verren afstand van het moederland verwijderd en wiens bevelen steeds door eene onmiddellijke uitvoering zouden worden gevolgd.

De Minister van Koloniën schijnt dit ook gevoeld te hebben, immers hij geeft twee middelen aan de hand om die groote magt van den Gouverneur Generaal te temperen, het *eerste*, om de kennisneming van de Indische zaken in het moederland en derhalve bij het Departement

van Koloniën te vermeerderen, het *tweede* om den Gouverneur Generaal meer afhankelijk te maken van Uwer Majesteits besluiten.

De Raad zal hiertegen alleen inbrengen wat het eerste punt betreft, dat hoe uitgebreid die kennisneming van door den Gouverneur Generaal *reeds gepleegde* daden ook mogen zijn, die kennisneming hun echter op zulk eenen verren afstand niet schijnt te kunnen wederhouden van naderhand daden te volbrengen voor afkeuring vatbaar, van de veronderstelling dat de Gouverneur Generaal strafbare oogmerken kon hebben, wil de Raad niet uitgaan, want in dat geval zou de bedoelde kennisneming, hoegenaamd geene waarborg opleveren — en wat het tweede punt aangaat mag de Raad de vraag doen, of dan nu den Gouverneur Generaal niet van Uwer Majesteits besluiten afhankelijk is; en zulks bij het voortdurend bestaan van den Raad van Indië als besturend ligchaam nog niet meer gemaakt zou kunnen worden, indien Uwe Majesteit dit noodig oordeelde.

Daar de Raad dus overhelt tot het instandhouden van den Raad van Indië doch tevens de noodzakelijkheid inziet om de magt van den Gouverneur Generaal uit te breiden, derhalve de voordragt van den Minister van Koloniën gedeeltelijk aanneemt, gedeeltelijk bestrijdt; is hij op het denkbeeld gekomen: of eene toenadering tusschen zijn gevoelen en dat van gemelden Minister niet mogelijk zou zijn.

De algemeene strekking van 's Raads denkbeelden is, wel de magt van den Gouverneur Generaal ten koste van die van den Raad van Indië in veel gevallen te vermeerderen, maar tevens dien Raad te behouden, gedeeltelijk als *besturend*, gedeeltelijk als *advyserend* ligchaam.

Besturend; in alle gevallen waarin het op aangelegenheden van geld of geldswaarden aankomt en dus de mogelijkheid van malversatiën bestaat; in alle gevallen waarin het leven, de vrijheid of de eigendommen zoo van Europeanen als inlanders op het spel staat.

Advyserend; op alle zoodanige onderwerpen welke de Gouverneur Generaal zal goedvinden aan den Raad van Indië te onderwerpen.

Deze algemeene beschouwingen, heeft de Raad op het aan hem onderworpen Reglement toegepast en hij zal nu het resultaat van die toepassing gemakshalve onder *drie* categoriën gerangschikt, aan Uwe Majesteit voordragen.

De *eerste* categorie betreft de uitbreiding van de magt van den Gouverneur Generaal.

Het zoogenaamde Stelsel van accommodatie, waartegen de Minister van Koloniën zich verheft, daarin bestaande, dat de meerderheid van den Raad van Indië over alle ambten en bedieningen, soms zeer onregtvaardig, ten voordeele van zijne gunstelingen beschikt, is zonder twijfel een misbruik, niet zoozeer in de personen gelegen, dan wel eigenaardig verbonden aan het stelsel om aan een klein kollegie de begeving van ambten op te dragen. De personeele verantwoordelijkheid

van den Gouverneur Generaal schijnt ook te vorderen, dat aan hem alleen de keus van de ambtenaren opgedragen worde. De Raad meent dat hierdoor eenen grooten stap zal gedaan worden tot wegneming van de bestaande klagten en van de gedwongen houding waarin de Gouverneur Generaal en de Raden van Indië thans tot elkander staan.

Naar 's Raads inzien zoude dus uitsluitend aan den Gouverneur Generaal kunnen opgedragen worden, zonder dat het noodig zou zijn de Raden van Indië daaromtrent te kennen, de navolgende onderwerpen:

- a. het begeben van en het ontslaan uit alle ambten en bedieningen mitsgaders de regeling der jaarwedden, bezoldigingen en pensioenen (art. 18 en 19);
- b. de maatregelen van loutere executie;
- c. het oppertoezicht over de opbrengst der middelen en inkomsten, mitsgaders van de door Uwe Majesteit vastgestelde of bewilligde uitgaven;
- d. al de maatregelen de land- en zeemagt betreffende;
- e. het dadelijk doen arresteren van gevaarlijke personen (art. 24);
- f. het verleenen van gratie en mitigatie van straf na het Hoog Geregts-hof van Nederlandsch-Indië te hebben gehoord (art. 20);
- g. het schorsen der executie van doodvonnissen (art. 46);
- h. het toestaan der teelt van *opium* als een voorwerp van politie (art. 71).

In de *tweede* cathogorie behooren al de voorwerpen, welke in het welbegrepen vereenigd belang zoo van het moederland als van de Kolonie, tot wering van malversatiën en om gepaste waarborgen, zoowel aan de Europeanen als aan de Inlanders te geven, bij voortdurend door den *Gouverneur Generaal in Rade* en dus collegialiter zullen behooren te blijven behandeld, onverminderd de bevoegdheid van den Gouverneur Generaal om tegen het gevoelen der meerderheid te beslissen; de bedoelde voorwerpen zijn:

a. Het ontwerpen van de jaarlijksche begrooting voor de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen.

Het is den Raad niet onbekend gebleven, dat die ontwerpen, door Uwe Majesteit bekrachtigd moeten worden, doch het in gereedheid brengen derzelve en het verkrijgen van het meest mooglijke licht over eene zaak van dat aanbelang, zijn den Raad van State zoo gewigtig voorgekomen, dat hij gemeend heeft dezelve in deze cathogorie te moeten rangschikken.

b. (art. 17). De voorstellen aan Uwe Majesteit te doen nopens het muntstelsel en de uitgifte van papieren geld.

c. (art. 20). Het verleenen van abolitie.

De rechtsbeginselen brengen mede dat de abolitie niet kan verleend worden dan voor zooverre er nog geen regtsingang heeft plaats gehad. Er schijnen echter in de Indiën staatkundige redenen te bestaan, welke

het raadzaam maken, somwijlen de abolitie aan inlandsche vorsten of hooge staatspersonen te verleenen, vóór de veroordeeling en wanneer de *regtsingang* werkelijk heeft plaats gehad.

De redactie van het artikel zal dus zoodanig ingerigt moeten zijn, dat de abolitie verleend worde: aan Europeanen vóór dat er *regtsingang* zal hebben plaats gehad; en aan inlandsche vorsten of staatspersonen vóór de *veroordeeling*.

d. (*art. 21*). Het verleenen van brieven van *venia aetatis* en legitimatie en verdere *dispensatiën*.

In den aanhef van dit artikel wordt ook van het verleenen van andere gunstbewijzen gesproken. Dit schijnt niet voegzaam, de Gouverneur Generaal moet wel kunnen dispenseren, maar geen gunsten bewijzen; de weglating van de woorden *gunstbewijzen* en zal aan het oogmerk beantwoorden.

e. (*art. 22*). Het sluiten of vernieuwen van verbonden met de inlandsche vorsten en volken.

f. (*art. 23*). Het aanvangen of verklaren van eenen *aanvallenden* oorlog en het sluiten van vrede.

g. (*art. 24*). De verwijdering van ingezetenen uit Nederlandsch-Indiën.

In de tweede alinea worden *gevaarlijke of schadelijke* personen aangewezen, deze laatste woorden zijn te onbestemd en zouden dus weggelaten kunnen worden.

h. (*art. 25*). Het sluiten van overeenkomsten met Europeesche gezaghebbers in Indiën.

Op het slot van dit artikel waarin het verbod voorkomt van in geen geval over afstand van grondgebied te kunnen onderhandelen, heeft de Minister van Koloniën bijgevoegd: *zonder voorafgaande autorisatie des Konings*. Het zou beter zijn deze woorden weg te laten, om dat dezelve bij het bekend worden van dit Reglement aanleiding kunnen geven tot terugzigt op antecedenten in deze materie voorhanden.

i. (*art. 34, 36, 38 en 39*). De voorstellen tot wijziging van de Reglementen van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging; van de regterlijke organisatie en dergelijken.

k. (*art. 51*). Het arresteren van de instructiën voor de gezaghebbers buiten Java en Madura.

l. (*art. 59*). De voorstellen tot verandering in de algemeene financieële inrigtingen, alsmede in de algemeene bepalingen op het stuk der inkomende en uitgaande regten, des handels en der scheepvaart, eenmaal door Uwe Majesteit bekrachtigd.

m. (*art. 60*). Het invoeren van nieuwe belastingen mitsgaders schorsing of intrekking der bestaande.

n. (*art. 62 en 63*). De beoordeeling van de *piagems* of overeenkom-

sten met de hoofden van de *desa's* gesloten, wegens verhuring van gronden aan de Indische Regering behorende.

o. (*art. 65*). Het aanleggen van nieuwe markten of *passers*, met den aankleve van dien. Dit onderwerp vordert eene nauwgezette overweging, dewijl de verandering of vermeerdering van marktplaatsen soms groote nadeelen voor den binnenlandschen handel kan teweegbrengen.

p. (*art. 68*). De bevoegdheid tot het geven van eventueele remissie van landrente, wegens werk in de bosschen op eene andere wijze ten behoeve der Indische Regering aangewend.

q. (*art. 69*). De vaststelling van de tarieven den prijs van het zout regelende in de verschillende localiteiten. Hoezeer het artikel van deze tarieven geen gewag maakt, is het den Raad nuttig voorgekomen, dat de bepaling van den prijs van deze eerste levensbehoefte op eene onpartijdige wijze plaats had.

r. (*art. 78*). Het arresteren der Reglementen waarbij de voorregten aan het vaste burgerschap verbonden, bepaald worden.

s. (*art. 93*). Het ontwerpen van Reglementen rakende het beheer van insolvente of onbeheerde boedels.

t. (*art. 96*). Het ontwerpen van Reglementen strekkende tot regeling van den afstand van grond in eigendom, huur of erfpacht.

u. (*art. 104*). De vergunningen aan particuliere personen om met de hoofden van de *desa's* overeenkomsten aan te gaan voor het bebouwen van gronden.

v. (*art. 105*) 3e *alinea*. Het arresteren van de vaste regelen in acht te nemen wanneer vrije menschen zich zelve, volgens inlandsch gebruik, voor schulden verpanden.

w. (*art. 107*). Het ontwerpen van reglementen om den staat der thans aanwezige slaven en in het algemeen van het stuk der slavernij te regelen.

x. (*art. 108*). Het voorstellen van verandering in de designatie der havens welke voor den *grooten* en voor den *kleinen* handel in de Indiën geopend zijn.

De bovenstaande onderwerpen zijn allen van *wetgevenden* aard of nauw verbonden met het welzijn der bezittingen.

Velen vorderen rijpe overweging en weinig spoed.

Andere maken mogelijke illicite handelingen moeyelijk en kunnen de bronnen van ongeoorloofde winsten verstoppen.

Sommigen, eindelijk, zullen zeer zeldzaam ter sprake behoeven te komen.

De Gouverneur Generaal wordt op deze wijze door het behoud van zijne bevoegdheid om tegen het gevoelen der meerderheid te beslissen in niets gebonden, en voor Uwe Majesteit kan niets verholten blijven, wanneer de notulen van den Raad van Indië en de bijzondere adviezen der leden telken drie maanden aan het Ministerie van Kol-

niën worden ingezonden, met zorg nagegaan en onder het oog en ter beslissing van Uwe Majesteit gebracht.

In de *derde* cathogorie zijn opgenomen de meer speciale aanmerkingen, op het ontwerp van Reglement in verband met 's Raads gevoelen tegen de herschepping van den Raad van Indië, in een blootelijk advyse-rend ligchaam.

art. 2. Hier zou van het beginsel behooren te worden uitgegaan, dat aan den Gouverneur Generaal vijf Raden van Indië zouden worden toegevoegd, welke den Gouverneur Generaal schriftelijk zouden adviseren nopens de voorwerpen in de eerste cathogorie vermeld, voor zooverre door den Gouverneur Generaal aan den Raad van Indië verzonden zullen worden, en wijders onder voorzitting van den Gouverneur Generaal zouden raadplegen en stemmen over de onderwerpen in de tweede cathogorie hiervoren aangegeven. — Het collegie zou den nu bestaanden naam blijven voeren en door eenen Secretaris worden bijgestaan, door den Gouverneur Generaal te benoemen uit eene voordragt van twee personen, door den Raad van Indië te doen.

Deze bepaling schijnt noodig, opdat de Raad niet een geheel van den Gouverneur Generaal afhankelijk persoon in zijnen boezem zou krijgen.

Het benoemen van eenen vasten President is den Raad van State bedenkelijk toegeschenen.

Wanneer persoonlijke hoedanigheden en eerezucht zich bij dien titel voegen, zou er welligt eene magt tegen over die van den Gouverneur Generaal kunnen oprijzen, welke tot botsingen aanleiding zou geven.

art. 3, 4 en 5. Deze bevatten zeer omslagtige bepalingen om te voorzien in het waarschijnlijk zeer zeldzame doch altijd mogelijke geval dat de Gouverneur Generaal overleden is en door Uwe Majesteit geene beschikkingen zijn gemaakt om in de vacature dadelijk te voorzien. De Raad van State zou van gedachten zijn, dat de voorkeur zou kunnen worden gegeven aan de eenvoudige bepaling dat in het bedoelde geval de oudste officier in rang hetzij van de Landmagt of van de Koninklijke Marine, den post van Gouverneur Generaal ad interim zal bekleeden.

Deze maatregel heeft dit voordeel dat daardoor in allen geval de eventueele verdediging van Java meer gewaarborgd blijft en de militaire autoriteit geen oorzaak tot beklag over de behandeling der burgerlijke magt kan hebben, terwijl ook mogelijk teleurstelling van zoodanigen officier in uitzigten of verwachtingen ligtelijk kunnen worden vergoed of wel door terugroeping naar Europa zonder gevaar kunnen worden vernietigd; hetgeen het geval moeyelijk zou kunnen zijn indien een lid van den Raad van Indië, met de betrekking van waarnemend Gouverneur Generaal werd bekleed.

Er is nog eene andere bedenking ten aanzien van deze artikelen gerezen. Uit den zamenhang derzelve en ook uit de Nota van Toelichting van den Minister van Koloniën is de bedoeling voldoende gebleken,

dat de Gouverneur Generaal niet bestendig aan de schrijftafel geboeid moet zijn, maar zich door inspectiën van den geregelden gang der administratie moet verzekeren en gedurende zijne afwezigheid door den Raad van Indië of diens voorzitter zal vervangen worden. De Raad van State kan zich niet verklaren hoe men een volgens het stelsel van den Minister louter adviserend collegie bij tijdelijke absentie des Gouverneurs Generaal met de uitoefening van vele daden van hoog gezag, van administratie en van executie zou kunnen en behooren te belasten en meent daarin zekere strijd van grondbeginselen te bespeuren.

Naar 's Raads eerbiedig inzien zou, bij ziekte of tijdelijke afwezigheid des Gouverneurs Generaal in des Ministers systema deszelfs functiën door eenig hoofdambtenaar ad hoc behooren te worden waargenomen.

Mogt 's Raads gevoelen door Uwe Majesteit omhelsd worden dan zeker schijnt men, in de zoo even vermelde gevallen den Raad van Neerlandsch Indië of een der meest geschikte leden van dien, niet te kunnen voorbijgaan en de keuze in dezen veilig aan de prudentie van den Gouverneur Generaal te kunnen overlaten.

art. 6. De Raad van State ziet de noodzakelijkheid niet in, om den Gouverneur Generaal of diens plaatsvervanger, in de voordragt aan Uwe Majesteit van eenen candidaat voor den post van Raad van Indië, te belemmeren, door de hem hier opgelegde verpligting om die voordragt, concurrent met den Raad van Indië te doen. De Gouverneur Generaal heeft in het stelsel van den Minister en nu ook in dit van den Raad van State, alleen, de directe benoeming van al de beambten in Indië en kan dus à fortiori van de eenvoudige voordragt van een ambte aan Uwe Majesteit niet verstoken worden.

Ten einde echter Uwer Majesteits keus niet te veel te beperken, zou de voordragt naar 's Raads inzien ten minste uit twee personen moeten bestaan. Aan één der voorgedragenen zou voorts volgens den inhoud van het artikel indien men zulks noodig oordeelde de provisioneele admisie kunnen worden verleend.

art. II. In de eerste alinea vindt men eene zeer algemeene aanwijzing van de aangelegenheden nopens welke de Gouverneur Generaal volgens het stelsel van den Minister van Koloniën gehouden is de Raad van Indië te raadplegen. Deze geheele alinea zou tengevolge van het stelsel door den Raad van State aangenomen kunnen vervallen en vervangen behooren te worden, door de opsomming van al de voorwerpen in de tweede categorie hiervoren vermeld en door de bepaling dat nopens deze voorwerpen door den Gouverneur Generaal in Rade zal beslist worden.

In de tweede alinea wordt den Raad van Indië bevoegd en verplicht verklaard om eigener beweging aan den Gouverneur Generaal voorstellen te doen.

In het stelsel van den Minister van Koloniën schijnt het naar 's Raads meening tegen de essentie van een louter advyserend ligchaam te zijn, om voorstellen te doen. Bovendien zou de Raad de maatregel als bedenkelijk in de gevolgen beschouwen. Hij zou er echter geen zwaarigheid in zien aan den leden individueel de bevoegdheid te geven, om hunne schriftelijke en ontwikkelde voorstellen in Rade te brengen. Dit kan soms van nut zijn.

art. 12. Het ligt in den aard der zaak dat een lid van den Raad van Indië en de geheele Raad inlichtingen en opgaven moet kunnen vragen om met kennis van zaken te kunnen adviseren of stemmen, maar de Raad van State moet betwijfelen of zoodanige inlichtingen wel van de militairen zonder stoornis der hiërarchie kunnen gevraagd worden. Bovendien schijnt al wat het militaire vak betreft, door tusschenkomst van den Gouverneur Generaal, onmiddellijk door de officieren van den algemeenen staf te kunnen worden toegelicht.

art. 43. Op dit artikel volgde in het tegenwoordig Reglement (*art. 52*) de bepaling dat een lid van den Raad van Indië niet dan op autorisatie van den Gouverneur Generaal in hechtenis kon worden genomen en aan den Procureur Generaal overgeleverd. De Gouverneur Generaal ad interim zegt in zijne voordragt dat voor het behouden van deze bepaling geene reden bestond van het oogenblik dat de Raad van Indië als een eenvoudig advyserend Kollegie beschouwd wordt; deze redenering is juist, maar nu de Raad van State het stelsel aangenomen heeft den Raad van Indië als besturend ligchaam te behouden, is het noodzakelijk aan de leden van dien Raad wederom de waarborg toe te kennen welke zij voormaals hadden en het *art. 52* van het Reglement van 1829 zal dus hier ingelascht behooren te worden.

art. 45. Reeds in zijn rapport van den 12en Mei 1829 had de Raad gewenscht, dat in het tweede lid eene wijziging mogt worden aangebracht; door de exceptioneele bevoegdheid aan den hoofdambtenaar in de buitenbezittingen toe te kennen, van indringende omstandigheden het verlot tot dadelijke uitvoering van een doodvonnis te verleenen, missen de veroordeelden de gelegenheid, dat de Gouverneur Generaal van het regt van gratie of schorsing van de executie van het vonnis, kan gebruik maken — het is wel te vermoeden, dat de hoofdambtenaar doordrongen van de groote verantwoordelijkheid, welke in zoodanig geval op hem rust, niet dan hoogst zeldzaam de hem opgedragene magt zal uitoefenen, maar het is toch niet te ontkennen, dat de veroordeelden in de buitenbezittingen daardoor van eene ergere conditie zijn, dan degenen die in de overige gedeelten der kolonie tot de doodstraf zijn verwezen, — ten einde nu alle vrees te doen verdwijnen, dat de hoofdambtenaar door overhaasting, vooringenomenheid, of een al te gestrenge denkwijze zou kunnen worden weggesleept, zou het niet ondienstig wezen, dat hem de verpligting uitdrukkelijk wierd opgelegd, om in

de gevallen, waarin hij de dadelijke uitvoering van het doodvonnis zou vermeenen te moeten bevelen, vooraf de consideratiën en advies te hooren van de regtbank, welke het doodvonnis heeft geveld.

Het verband van dit artikel met art. 46 en 47 heeft voorts den Raad doen opmerken dat de strekking dezer twee laatste artikelen niet alleen duister is, maar dat ook de zaak zelve niet voldoende is geregeld.

Zoo het schijnt is het doel van art. 46 dat de Gouverneur Generaal het verlot van art. 45 kan weigeren, bijaldien hij genoegzame termen mogt vinden om de executie van het doodvonnis te schorsen: hoogst waarschijnlijk kan dit alleen te pas komen, wanneer de misdaad van den veroordeelde niet vatbaar is voor gratie of mitigatie van straf, maar dat er hetzij in het belang der openbare rust, of uit hoofde van andere gewichtige omstandigheden, dringende redenen zich voordoen tot de executie van het doodvonnis niet over te gaan, het laat zich gevoelen, dat de Gouverneur Generaal met zoodanige magt behoort te worden bekleed, maar dan moet hij niet enkel de schorsing kunnen bevelen op het verzoek van den beklagde of veroordeelde, zooals art. 46 medebrengt, hij moet hiertoe ook uit eigene beweging op grond van hem bekende drangredenen, kunnen besluiten.

Bijaldien nu in dit artikel geene andere schorsing der *regtspleging* ontijdig in het zelve gesproken, even gelijk in de opvolgende bepalingen in art. 47 verkeerdelijk wordt verondersteld, dat, bijaldien de Gouverneur Generaal door de ingebragte bedenkingen van het Hof tegen de bevolene schorsing, zou kunnen worden bewogen dezelve op te heffen, de *crimineele procedures* volgens de bewoordingen van het artikel zouden kunnen worden vervolgd; de Raad kan hiervan de mogelijkheid niet inzien; het blijkt immers uit den zamenhang der drie artikelen, dat er alleen reden is van *uitvoering* en *schorsing van gemelde doodvonnissen* welke in kracht van gewijsde zijn gegaan, waar tegen geene verdere regtsmiddelen kunnen worden voortgezet.

De bovenstaande consideratiën doen het den Raad dienstig voorkomen, dat de drie voorgemelde artikelen worden gewijzigd, zoo als volgt:

Art. 45, 2e lid.

„De hoofd-ambtenaar in de buitenbezittingen is verplicht zorgvuldig „toe te zien dat de executie van doodvonnissen niet plaats hebbe voor „dat het verlot daartoe door den Gouverneur Generaal is gegeven — „hij is echter bevoegd het verlot tot de dadelijke uitvoering van het „doodvonnis te verleenen, bijaldien dringende omstandigheden de „uitvoering gebiedend mogten vorderen, doch in zoodanige gevallen „is hij gehouden vooraf de consideratiën en het advies te vragen van „de regtbank, welke het doodvonnis heeft geveld.”

Art. 46.

„Het verlot tot het uitvoeren van het gevelde vonnis zal niet gewei-
„gerd worden, tenzij de Gouverneur Generaal daartoe door den ver-
„oordeelde zij verzocht, of zulks door andere gewigtige redenen noodig
„mogt bevonden worden; in zoodanige gevallen zal hij de schorsing
„van de executie van het doodvonnis bevelen.”

Art. 47.

De woorden *crimineele vervolging* te veranderen in *uitvoering van het doodvonnis*.

— door zoodanige bepalingen is er een geleidelijke loop en overeenstem-
mende zamenhang in de artikelen; zij komen beknoptelijk hierop neder:

- a. dat geen doodvonnis mag worden uitgevoerd zonder verkregen verlot van den Gouverneur Generaal met uitzondering in de buitenbezittingen, wanneer de hoofdambtenaar het verlot in dringende omstandigheden meent te moeten verleenen.
- b. dat de Gouverneur Generaal de schorsing van de uitvoering van doodvonnissen kan bevelen, en dat wanneer het Hof bedenkingen tegen de schorsing aan den Gouverneur Generaal mogt hebben medegedeeld, de schorsing voorloopig zal in stand blijven, en Uwer Majesteits beslissing zal worden ingeroepen.

De verdere litterale en andere weinigbeduidende aanmerkingen welke vereischt zouden worden, wanneer 's Raads advies de bijval van Uwe Majesteit mogt verwerven, heeft de Raad, om niet te langwijlig te worden de vrijheid genomen in eené nota bij dit advies gevoegd, te vervatten.

Als de slotsom van zijne bedenkingen heeft de Raad van State de eer Uwe Majesteit aan te raden:

- 1e. aan het voorstel van den Minister van Koloniën, zooals het is liggende, geen gevolg te geven;
- 2e. den voormelden Minister te doen aanschrijven om het ontwerp van Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch-Indië te herzien en te wijzigen in den geest van dit advies.

Hangende Uwer Majesteits deliberatiën en de eventueele wijziging van het ontwerp van reglement, zal er welligt door de terugkomst van den Gouverneur Generaal ad interim den heer Baud, een nieuw licht over het onderwerp kunnen opgaan.

XXVa

NOTA VAN LITTERALE EN ANDERE AANMERKINGEN¹⁾.

art. 2. Na het woord *toegevoegd* al het overige te doen vervallen en aldus te vervangen: *worden toegevoegd vijf Raden van Indië door*

¹⁾ Bijlage bij No. XXV.

den Koning te benoemen en bijstaan door eenen Secretaris door den Gouverneur Generaal te benoemen uit eene voordragt van twee personen door den Raad van Indië te doen.

De titulature blijft overigens dezelfde.

art. 3. Op het einde moet het woord *President des Raads van Nederlandsche Indië* vervangen worden door: *Oudsten Officier in rang, hetzij van de Landmagt, of van de Koninklijke Marine.*

art. 4. Vervalt geheel.

art. 5. Insgelijks.

Bijaldien de artikelen 3, 4 en 5 mogten worden behouden schijnen dezelve eenige aanvulling te vorderen.

art. 3. het gewone tractement van den President zal dan vermoedelijk niet worden uitbetaald evenmin als dat van het raadslid art. 4.

In art. 5 zal men dienen te bepalen wie de vergadering zal beleggen en in dezelve voorzitten zal.

art. 6, 1e alinea. Achter het woord *voordragt* behoort te volgen: *van twee personen.*

art. 6, 2e alinea. Achter de woorden *bevoegd om den in te voegen: een der voorgedragenen, enz.*

art. 9. Hier wordt op het einde van de 1e alinea van *den lande* gesproken, om alle misvatting voor te komen zou men liever lezen *de Indische kas.*

art. 10. Hier op het einde de woorden *behalve den President, twee leden* weg te laten en in de plaats te stellen, *drie leden.*

art. 14. De formulieren op het slot alhier vermeld zullen eenige verandering moeten ondergaan.

Als de Gouverneur Generaal alleen volgens de eerste cathogorie beslist, zal het moeten zijn:

De Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië allen die deze zullen zien of hooren lezen salut, doet te weten.

Als de Gouverneur Generaal echter concurrent met den Raad van Indiën beslist, zal de formule zijn:

De Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië *in Rade* enz.

art. 18. Hier wordt gezegd dat de Gouverneur Generaal de jaarwedden enz. door den Koning vastgesteld niet kan *vermeerderen*, het schijnt evenzeer doelmatig dat hij die niet kunne verminderen. De woorden *of verminderen* zouden dus achter *vermeerderd* opgenomen kunnen worden.

art. 19. De woorden *President en* komen hier op het slot te vervallen.

art. 20. Dit artikel zal omgewerkt moeten worden, om te doen blijken, dat het hooren van het Hoog Geregts-hof in het geval van *abolitie* niet onvermijdelijk noodzakelijk is, maar van het goedvinden van den Gouverneur Generaal afhankelijk, terwijl integendeel in het geval van

gratie en mitigatie het hooren van genoemd Gerechtshof als eene verplichting moet opgelegd worden.

art. 21. De woorden *mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat* kunnen hier gevoeglijk weggelaten worden.

art. 30. Het slot van de eerste alinea na het woord *waardigheid* vervalt en wordt vervangen door *in den Raad van Indiën*.

art. 31. Het geval is niet voorzien dat de Leden van den Raad van Indiën, in handen van den Koning den eed kunnen hebben afgelegd.

Den aanhef zal dus gelezen kunnen worden:

De Leden van den Raad van Indiën, voor zooverre die niet in Nederland mogten beëdigd zijn, leggen enz., enz.

Voorts vervalt in het formulier van eed het woord *President*.

art. 37. De *hoogste regtbank in Nederland* waarvan hier gesproken wordt, is, *den Hoogen Raad* of wel de *hoogste regtsmagt*, het is dus beter deze woorden te gebruiken.

art. 43. Hier vervallen in den aanhef de woorden *de president en*.

art. 44. In de tweede alinea, moet tengevolge van de bedenkingen nopens de tweede cathogorie geopperd, achter de woorden *Gouverneur Generaal* gevoegd worden *in Rade*; en aan het slot zou kunnen gezegd worden in welk geval zulks zal kunnen plaats hebben voorloopig en behoudens goedkeuring en bekrachtiging van den Gouverneur Generaal *in Rade*.

art. 60. Hier moet om dezelfde reden, twee malen de invoeging van de woorden *in Rade* plaats hebben.

art. 65. Hier moet dezelfde invoeging, doch slechts eenmaal plaats hebben.

art. 68. Dezelfde invoeging.

art. 83. Hier wordt van de bezoldiging der leeraren uit *'s lands kassen* gesproken; om verwarring van denkbeelden voor te komen is het beter te spreken van de *koloniale kassen*.

art. 84. Dezelfde bedenking.

art. 86. Men spreekt hier van het *Bestuur* deze bewoording is onbestemd; het is beter te zeggen de *Gouverneur Generaal*.

art. 87. Dezelfde bedenking.

art. 91. Hier wordt wederom gesproken van *'s lands kas*, het is eigenaardiger te zeggen *de koloniale kas*.

art. 92. Om dezelfde reden, de woorden van *'s lands wege* te doen vervangen door die: *van wege de koloniale kas*.

art. 93. In de tweede alinea moet tengevolge van de bedenkingen nopens de tweede cathogorie gemaakt, achter de woorden: *bijzondere Reglementen* volgen *door den Gouverneur Generaal in Rade te ontwerpen*.

art. 95. Het *Bestuur* te vervangen door *Gouverneur Generaal*.

art. 96. Dezelfde bedenking.

Voorts wordt hier het woord *Gouvernement* gevonden, men bedoelt zonder twijfel hier door *de Indische Regering*; het is dus beter die woorden te gebruiken.

art. 98. Hier wordt twee malen het woord *Gouvernement* gevonden.

De eerste maal zullen de woorden *aan het Gouvernement* kunnen vervallen.

De tweede maal behooren de woorden *het Gouvernement* vervangen te worden door *de Indische Regering*.

art. 99. Het *bestuur* te vervangen door *Gouverneur Generaal*.

art. 101. Dezelfde bedenking is hier twee maal toepasselijk.

art. 102. Hier wordt in den aanhef gesproken van 's lands ambtenaren, het is eigenaardiger om eenvoudig te zeggen *de ambtenaren*.

art. 105. Schijnt *verpandelingen* en niet *verpanding* te moeten zijn.

art. 106. Het *bestuur* te vervangen door *Gouverneur Generaal*.

art. 107. Naar aanleiding van de bedenkingen nopens de tweede categorie moet hier achter het woord *voorzieningen* volgen *door den Gouverneur Generaal in Rade ontworpen* enz.

art. 108. Dezelfde bedenking, en dus na de woorden *besluiten* te doen volgen *van den Gouverneur Generaal in Rade*.

art. 109, 3e alinea. De *Regering*, doen vervangen door *Gouverneur Generaal*.

XXVI

ADVIES VAN STAATSRAAD GERICKE, 22 Jan. 1836¹⁾.

De ondergeteekende zich niet met het gevoelen der meerderheid van den Raad van State hebbende kunnen vereenigen, heeft de eer de gronden van zijn tegenovergesteld gevoelen hier kortelijk op te geven.

Hij beaamt ten volle de door Zijne Excellentie den Minister van Koloniën en den Gouverneur Generaal ad interim van Nederlandsch-Indië geopperde bezwaren, welke gelegen zijn in de *verpligte* behandeling der zaken van bestuur in het collegie der Raden van Indië. Behalve het onaangename, hetwelk er voor den Gouverneur Generaal in moet gelegen zijn, zijn eigen, op overtuiging gegrond, gevoelen soms in zijne tegenwoordigheid door de meerderheid van den Raad te zien bestrijden en den veel onaangenameren indruk, welke het op de zijn gevoelen niet omhelsd hebbende leden van dat collegie maken moet, niettegenstaande hun afwijzend advies, een daarmede strijdig besluit door den Gouverneur Generaal te zien nemen, dan wanneer dezelve zulks doet, na inzage van een *buiten zijn tegenwoordigheid* uitgebragt gemotiveerd advies, is het niet te ontkennen, dat de behandeling van zoovele zaken in Rade,

¹⁾ R.A. (S.S.), Exh. 27 Jan. 1836, La U, No. 3, Geheim.

als volgens het tegenwoordig rapport van den Raad van State nog aan die gemeenschappelijke behandeling zouden moeten onderworpen blijven, den Gouverneur Generaal de opoffering moet kosten van veel tijd, welken hij, met een zoo gewigtig en omslagtig bestuur belast, op een nuttigere wijze zoude kunnen besteden. Het voorgedragene middel, om de begeving van alle ambten en het ontslag daaruit uitsluitend aan den Gouverneur Generaal op te dragen zal ook, naar des ondergeteekendens inzien, niet geheel doen vervallen het allengskens ingeslopen stelsel van accomodatie, waarover de Minister van Koloniën zich met regt beklagt.

De Gouverneur Generaal kan zich bij voortdoring in het geval bevinden om, ter verzekering eener meerderheid in den Raad, aan deze en gene eischen van leden, om hunne geprotegeerden geplaatst te zien, te moeten toegeven.

De aangehaalde redenering uit het rapport van den Raad van State van 1814 zijn ook den ondergeteekende voorgekomen hier niet geheel toepasselijk te zijn. De vraag welke toen te onderzoeken was, bestond hierin: of de Gouverneur Generaal door vier raden zoude geadsisteerd worden, dan wel of de hooge regering *buiten eenige inzage of adviserende stem van iemand, geheel alleen* individueel aan den Gouverneur Generaal zoude worden opgedragen. Zulk een geïsoleerd of uitsluitend beheer wordt thans niet bedoeld.

De strekking van het ontwerp van reglement is, den Gouverneur Generaal *door eenen adviserenden Raad te doen bijstaan* in alle zaken van hooger belang. Deze hooge Staatsambtenaar zal zich derhalve bevinden in het door den Raad van State in 1814 bedoelde geval, zich door onpartijdige der zaken kundige ambtenaren te kunnen doen voorlichten. Hij zal zich niet alléén en aan eigen oordeel overgelaten zien, maar de vrucht der ondervinding van andere mannen kunnen raadplegen, en hij zal met verdubbelde attentie overwegen, of zijn eigen gevoelen op genoegzaam voldoende gronden berust, om van een gemotiveerd advies van den Raad van Indië af te wijken, alvorens een besluit in dien zin te nemen hetwelk hij toch in allen gevalle, in zijne daarvan aan de Hooge Regering in het moederland te doene verantwoording, behoorlijk zoude moeten motiveeren.

De ondergeteekende zoude de redenen door den Raad van State voor het behoud eener collegiale behandeling aangevoerd, meer gegrond achten indien daarmede tevens gepaard ging de verplichting van den Gouverneur Generaal, om steeds overeenkomstig het besluit der meerderheid te beslissen. Dan daar men hem de bevoegdheid wil laten om, niettegenstaande het advies der meerderheid, naar zijn personeel gevoelen te kunnen beslissen (hetwelk trouwens ook volstrekt noodzakelijk is) zoo kan de ondergeteekende niet inzien, welk meerder nut of welken meerderen waarborg, de *verpligte* deelneming van den Gou-

verneur Generaal aan de beraadslagingen van den Raad van Indië zal opleveren, dan wanneer hij, na overweging van het buiten zijne tegenwoordigheid opgemaakt advies van den Raad beslist. Integendeel de beraadslagingen van dezen Raad, ontdaan van den invloed, welken de personeele deelneming van den Gouverneur Generaal aan dezelve, kan uitoefenen zullen het kenmerk dragen van grootere onafhankelijkheid in het votum van evengemelden hoogen staatsambtenaar, hetwelk soms den uitslag aan de meerderheid zoude kunnen geven, ontbrekende, zal de gelegenheid zelfs meer dan tevoren geboren worden, dat het advies van den Raad in tegenstrijd is met het personeel gevoelen van den Gouverneur Generaal en dat de zaken door hem nog meer opzettelijk moeten overwogen worden.

De ondergeteekende vindt geene bedenkingen tegen de door de meerderheid van den Raad van State voorgestelde categoriën der zaken waarin de Gouverneur Generaal *zonder en met* medewerking van den Raad van Indië zoude kunnen beslissen. Doch hij wenschte dat alleen bepaald wierd, dat voormelde hooge Staatsambtenaar over de onderwerpen, in de tweede categorie vermeld, alvorens te beslissen, den Raad zal *moeten* hooren en dat het hem zal *vrijstaan* bij de behandeling dezer zaken in den Raad voor te zitten, de deliberatiën te leiden, inlichtingen in denzelfden te geven, doch zich van de medestemming te onthouden.

Door wijders te bevelen, dat de notulen van den Raad alle drie maanden in afschrift aan het Ministerie alhier door den Vice President van den Raad regtstreeks zullen worden overgemaakt, en dat de Gouverneur Generaal, telkens wanneer hij een besluit neemt, afwijkende van het advies van den Raad, daarvan rekenschap aan het Ministerie zal moeten geven, onder overlegging van een afschrift van dat advies, zal naar des ondergeteekendens inzien een voldoende breidel worden gelegd aan onberadene, eigenmachtige stappen van den Gouverneur Generaal en niets voor Zijne Majesteit verborgen blijven kunnen.

De Raad van State draagt voor, geenen vasten Voorzitter van den Raad van Indië te benoemen, maar het presidium aan het oudste lid op te dragen. Ofschoon de ondergeteekende niet deelt in de vrees van eene magt tegenover die van den Gouverneur Generaal te zien ontstaan, vindt hij evenwel geene bedenking tegen die voordragt, doch zoude vermeenen, dat in allen gevalle slechts van een *onder-voorzitterschap* de rede zal kunnen zijn, daar de Gouverneur Generaal het regt van het presidium op den hierboven aangegeven voet zal moeten behouden.

Het voorstel van den Raad van State, om onder afwijking van de bij het concept reglement voorgedragene voorzieningen ingeval van vacature der plaats van Gouverneur Generaal, diens functiën op te dragen aan den oudsten officier in rang, hetzij van de Landmagt hetzij van de Koninklijke Marine, vindt de ondergeteekende al mede eenigszins

bedenklijk. Men moet hier niet uit het oog verliezen, dat het in den regel niet gelden zal een interim van eenige dagen of weken, maar van maanden, misschien van meer dan een jaar, en hoe knap overigens een chef der landmagt of zeemagt in Indië voor zijn vak moge wezen, is het mogelijk te veronderstellen, dat dezelve altijd de noodige bekwaamheid en administrative ondervinding zoude bezitten, om zulk een gewigtigen post als is die van Gouverneur Generaal naar behooren te vervullen. De ondergeteekende wil niet gewagen van het eenigszins gevaarlijke voor den Gouverneur Generaal, hetwelk een vast vooruitzicht op deszelfs interimaire vervanging wel eens zoude kunnen opleveren.

Vorenstaande zijn de hoofdredeenen waarom de ondergeteekende zich, behoudens de hierboven aangestipte wijzigingen en eenige aanmerkingen op bijzonderheden liefst bij de voordragt van den Heer Minister van Koloniën zoude voegen; vereenigde hij zich overigens met de bedenkingen van den Raad van State op art. 45, 46 en 47 van het ontworpen reglement.

XXVII

RAPPORT-VAN DEN BOSCH AAN DEN KONING,

10 Febr. 1836 ¹⁾.

De Raad van State treedt bij deszelfs nevens gemeld Rapport in een breedvoerig betoog, dat het door mij voorgestelde beginsel, om den Raad van Indië alleen te maken tot een adviserend collegie, en den Gouverneur Generaal meer afhankelijk te maken van de bevelen van Uwe Majesteit, niet stroken zoude met het ware belang van den Staat. Dan het valt al spoedig in het oog, dat dit betoog gegrond is op theoretische beschouwingen, hoedanige er tegen en vóór iedere zaak doorgaans kunnen worden ingebracht en tot in het oneindige kunnen vermenigvuldigd, en die daarom te minder bewijzen, omdat de behendigste in die gevallen, doorgaans schijnt gelijk te hebben, ook dan nog wanneer hij de dwaling mogt verdedigen.

Dit echter is geenszins het geval wanneer een betoog, op wel geconstateerde daadzaken van ervaring mogt zijn gegrond. Waar deze hebben beslist, waar eene langdurige en erkende ondervinding het voor- of nadeelige eener zaak heeft aangewezen, kan geen betoog hetzelfde krachteloos maken.

Het zoude mij niet moeyelijk vallen uit de geschiedenis van Indië, reeds van de vroegste tijden af, aan te toonen de gegrondheid van mijn gevoelen met betrekking tot het beginsel, waarvan ten deze zaak is.

Hoe dikwerf toch is het bestuur der kompagnie, in het moederland,

¹⁾ R.A.-(S.S.), Geheim, No. 31. — Exh. 12 Febr. La B, No. 6.

verplicht geweest het gezag van den Gouverneur Generaal te schragen tegen de aanmatigingen der Indische Regering en hetzelfde uit te breiden?

En heeft wel immer het bestuur in Indië aan deszelfs bestemming beantwoord, dan onder zulke Gouverneurs Generaal die op Java de facto zich de magt hebben weten te verschaffen, die ik verlang hen legaal toegekend te zien?

Dan zulk een betoog, op daadzaken gegrond, gaande over het geheele tijdvak onzer bezitting van Indië, zou niet kunnen plaats hebben zonder eene wijdoopigheid, welke ik mij in deze niet mag veroorloven. Het zal, zoo ik vertrouw, tot het oogmerk voldoende zijn, dat ik mij bepaal tot zoodanig een tijdkring, waarin ik aannemen mag dat het gebeurde in al deszelfs bijzonderheden Uwe Majesteit volkomen bekend zal zijn, en die tevens als voldoende zal geacht worden, om het pleit te beslissen. Als zoodanig beschouw ik het gebeurde in Indië, sedert 1780.

De menigvuldige klagten van Heeren Bewindhebbers, wegens het niet uitvoeren van derzelver bevelen, tot het uit den weg ruimen van vele misbruiken in Indië, zijn Uwe Majesteit bekend, evenzeer als de nutteloosheid van de zoo dikwerf voorgeschreven bezuinigen aldaar in te voeren, en deze uitkomsten zijn verkregen, niet onder het bestuur van een Gouverneur Generaal, maar onder eene opvolging van meerdere derzelven.

Eindelijk is men moeten komen tot het uitzenden van een Kommissaris Generaal in 1792, met zoodanige magt bekleed, als ik bestendig aan de Gouverneurs Generaal (voorbehoudens echter een meer onmiddellijken invloed van Uwe Majesteit, op den gang der zaken aldaar) wensch opgedragen te zien, en toen zijn, in zeer korten tijd, aanmerkelijke bezuinigingen ingevoerd en wezenlijke verbeteringen in het bestuur daargesteld.

Nauwelijks echter was in 1798 de Kommissaris Generaal vertrokken, of het bestuur in Indië verviel tot deszelfs gewone werkeloosheid; en hoezeer dan ook de geest der ingevoerde bepalingen nog voortleefde, en vele misbruiken bleven afgesneden, is het niettemin zeker, dat het bestuur in Indië, in dien tijd niet geweest is wat het had kunnen, wat het had behooren te zijn, terwijl het beheer van den Gouverneur Generaal Daendels heeft doen zien, dat een mede dirigerende Raad in Indië even ongeschikt is het kwaad te verhoeden, dan het goede te doen.

Dit bestuur heeft vooral doen blijken, dat het *aanzien* der Raden van Indië op Java, niet zooals de Raad van State vermeent, afhankelijk is van de bepaling of zij *mede besturende* leden, dan slechts *adviserende* leden der Regering zijn.

Ik durve gerustelijk een ieder, die dat bestuur met mij meer van nabij heeft gadeslagen, afvragen, welk *aanzien* en vertrouwen, deze *mede dirigerende* Raad genoot onder een man, die, denzelfden aan zijne belangen en wil dienstbaar makende, zijn besturende Raad gebruikte

om 's Lands domeinen te veralieneren en zich dien ten geschenke te laten geven?

In het jaar 1816 is het bestuur in Indië, hoewel dan ook met eenige wijzigingen, wederom op den ouden, zoogenaamden voorvaderlijken voet geschoeid geworden, met welk een uitslag is Uwe Majesteit bekend, evenzeer als hoe weinig alle aanschrijvingen van wege Uwe Majesteit om bezuinigingen ten gevolge van den loop der zaken aldaar noodig geworden, hebben gebaat.

Ook in dat tijdperk is het gebeurd, dat tot maatregelen welke de Gouverneur Generaal alleen niet voor zijne verantwoording wenschte te nemen, met de meerderheid van den Raad werd besloten, en dat wel door de vergadering te beleggen in de woning van een der zieke leden van den Raad, van wiens stem deze meerderheid afhing, en hoeveel schatten heeft dit besluit niet gekost, dat niemand zeker gaarne op zijne personele verantwoording zou hebben genomen?

Eindelijk heeft ook Uwe Majesteit een Kommissaris Generaal derwaarts gezonden, met de vereischte magt bekleed, en toen is het niet onmogelijk bevonden, die bezuinigingen in te voeren, en die verbeteringen in de inrichtingen daar te stellen, waarop vanwege Uwe Majesteit zoo dikwerf en vruchteloos was aangedrongen; niettegenstaande er reeds sedert verscheidene jaren, eene kommissie om die bezuinigingen in te voeren, te Batavia was aangesteld geweest.

Ik zelve derwaarts gezonden, hoezeer dan ook van een meer ampele instructie voorzien, heb in den beginne met even groote moeyelikheden en tegenstand moeten worstelen, totdat het Uwe Majesteit behaagd heeft mij van dezelve te ontslaan, door mij de meest volledige magt te verleen, welke in Indië aan eenen Gouverneur Generaal gegeven worden kan en ik durf mij gerustelijk op de uitkomsten van mijn bestuur beroepen, en mij eerbiedig de vraag veroorloven, of die maatregelen al of niet, aan de verwachtingen van Uwe Majesteit hebben beantwoord?

Den Gouverneur Generaal ad interim, Baud, heb ik ingevolge de autorisatie van Uwe Majesteit insgelijks met dat gezag bekleed, hetwelk ik voorstel bij het ontworpen reglement aan den Gouverneur Generaal te verleen, en ook den uitslag daarvan, heeft tot bevredigende uitkomsten geleid.

Het stelsel door mij voorgestaan heeft dus nu sedert nagenoeg elf jaren bestaan en voldoet geheel aan de verwachting, blijkens de uitkomsten onder verschillende personen, met het hoogste gezag aldaar bekleed, verkregen.

Een tegenovergesteld heeft nimmer aan het doel beantwoord; de opvolging van hetgeen waartoe in deze door den Raad van State wordt geadviseerd, zou derhalve naar mijn eerbiedig inzien, niet anders kunnen strekken, dan om datgene te herstellen wat bij ondervinding gebleken is niet te voldoen en datgene te verwerpen, dat bij herhaalde

en langdurige ondervinding bewezen is goed te zijn; terwijl intusschen dat advies geenen anderen grond schijnt te hebben, dan denkbeeldig mogelijke misbruiken, die van zulk een stelsel van bestuur zoude zijn te vrezén.

Na zulke daadzaken aangevoerd te hebben, vermag ik de aandacht van Uwe Majesteit niet verder bemoeyelijken met breede betoogen, zonder dat zou het geenszins moeyelijk zijn te doen zien, dat juist de Raad van Indië, als een *dirigerend ligchaam*, te allen tijde getracht heeft om de Gouverneurs Generaal te belemmeren in alles, wat zij goeds hebben willen doen — en aan te moedigen in alle verkeerdheden, en dat zulks is de natuurlijke strekking van dezelve, uit den aard der omstandigheden in Indië voortvloeyende, hetwelk niet alleen geschiedkundig is aan te toonen, maar ook bij de minste kennis van de plaatselijke aangelegenheden is in te zien. Het eigenaardig belang van de leden van den Raad toch is, hun aanzien te vermeerderen door het beschermen en doen plaatsén hunner protegés, ten koste van 's Gouvernements belangen, en al deelen zij niet onmiddellijk in de benoeming van dezelve, daarom, zoolang zij invloed hebben op de directie der zaken, worden deze daartoe dienstbaar gemaakt.

Voorzeker wil ik hier niet beweerd hebben, dat geene zeer honorabele uitzonderingen op den regel zullen hebben bestaan, en niet onder de Raden van Indië brave en belanglooze ambtenaren zouden zijn geweest. Ik bedoel hier alleen te spreken van de algemeene strekking van dezelve, van datgeen, waartoe zij door hun belang worden aangespoord, en het is geschiedkundig bewijsbaar, dat dit belang doorgaande, in de leiding der zaken op den voorgrond is geplaatst geweest, evenzeer als het geschiedkundig bewijsbaar is, dat de Gouverneurs Generaal, wanneer zij een maatregel niet voor hunne verantwoording durfden of wenschten te nemen, zich bediend hebben van de medewerking van den Raad, en daardoor zich daden hebben veroorloofd, die zij op hunne eigene verantwoordelijkheid, niet op zich zouden hebben durven nemen. Dat die Raad overigens het misbruik van gezag in Indië niet heeft verhinderd, is alsmede eene daadzaak: de moord van de Chinezen onder den Gouverneur Generaal Valckenier; de vele gruwelen onder het bestuur van den Gouverneur Generaal Daendels, strekken daarvan ten voorbeeld; evenmin heeft dezelve het intrekken der landverhuizingen voorgekomen. Deze opmerking geldt niet alleen onze bezittingen, maar is evenzeer op die van Hindostan toepasselijk, waarop de Raad van State zich gelijk ik onder verbetering vermeen zoo ten onregte beroept: waar Warren Hastings en zoo vele anderen met hem, ondersteund door den Raad aldaar naar billijke grondbeginselen heeft geregeerd.

Ik vermag dan ook geenszins in deze Uwe Majesteit adviseren het door den Raad van State voorgestelde beginsel aan te nemen, maar integendeel, vind ik mij verplicht Uwe Majesteit op de meest stellige

wijze aan te raden tot het behouden van het beginsel, dat van Uwe Majesteit zelve is uitgegaan en door mij in het ontworpen reglement is overgenomen en ook nu reeds elf jaren met zulk een goeden uitslag is achtervolgd geworden, en zonder hetwelk ik zelfs niet voor een enkel jaar, zou durven instaan voor de uitkomsten, die Indië thans oplevert, althans niet zoo de Gouverneur Generaal niet alleen naar de vormen maar naar de beginselen die de Raad van State voorstaat, het bestuur aldaar moet inrigten, en het is dan ook uit dien hoofde, dat ik het als hoogst gevaarlijk zou beschouwen, van den ingeslagen weg af te wijken en aan vooronderstellingen en begrippen van denkbeeldige gevaren, de wezenlijkheid en de uitspraak der ervaring op te offeren.

De verdere aanmerkingen des Raads van State, welke mij van een ondergeschikt belang toeschijnen, en waarvan vele meer den vorm, dan het wezen der zaak betreffen, zal ik nu nog de eer hebben kortelijk te beantwoorden; terwijl ik trachten zal om zoo veel maar immer mogelijk en mijne overtuiging mij toelaat, tot de gevoelens van den Raad in die opzigten toe te naderen.

art. 20. De redactie van dit artikel wenscht de Raad zoodanig ingerigt te zien, dat daarbij de abolitie verleend worde aan de Europeanen, voordat er regtsingang zal hebben plaats gehad, en aan de inlandsche vorsten of staatspersonen *voor de veroordeeling*.

Aan deze voorgestelde verandering maak ik geen zwaarigheid ook mijn zegel te hechten, mits tot meerdere duidelijkheid achter de woorden *voor de veroordeeling* gevoegd worde, *zoowel als voor de regts-ingang*, omdat het zonder deze laatste bijvoeging zoude schijnen alsof aan inlandsche vorsten of staatspersonen alleen voor de veroordeeling en niet voor de regts-ingang abolitie konde verleend worden.

art. 21. In dit artikel wordt gesproken van het verleenen van brieven van *venia aetatis* en legitimatie en andere dergelijke gunstbewijzen en dispensatiën, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordige reglement vervat.

Ofschoon er volgens mijn begrip geen het minste gevaar in gelegen is om den Gouverneur Generaal de bevoegdheid te geven tot het verleenen van gunstbewijzen van gelijken aard met brieven van *venia aetatis*, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen, vinde ik mij niet bezwaard om ook hier weder aan des Raads verlangen toe te geven en de woorden *dergelijke gunstbewijzen* geheel achterwege te laten.

art. 24. Ook aan de wenschen van den Raad om in de redactie van dit artikel de woorden *schadelijke personen* te doen wegvallen, en alleen van *gevaarlijke* gewag te maken, kan voldaan worden, dewijl de magt om gevaarlijke personen uit Indië te verwijderen niet uitsluitend de devoegdheid om *schadelijke* als *gevaarlijke* uit onze bezittingen te weeren.

art. 25. Het weglaten van de woorden *zonder voorafgaande autori-*

satie des Konings, komt mij niet noodzakelijk voor omdat ik niet bevroede dat de vermelding dezer zinsnede eenige aanleiding zou kunnen geven tot het terugzigt op antecedenten, gelijk de Raad van State vreest.

Aan den anderen kant zie ik er geen ongelegenheid in om ook weder hier aan het verlangen van den Raad van State toe te geven, dewijl de autorisatie des Konings aan den Gouverneur Generaal, in alle gevallen, eene magt kan verleenē, welke hem niet eigener gezag en volgens de reglementen is toekomende.

art. 2. Het benoemen van een *Vasten President* is den Raad van State bedenkelijk toegeschenen, op grond dat, wanneer de persoonlijke hoedanigheden en eerezucht zich bij dien titel voegen, er welligt eene magt, tegen over die van den Gouverneur Generaal zoude kunnen oprijzen.

Ik deele geenszins in de vrees van den Raad en geloof de magt door Uwe Majesteit aan den Gouverneur Generaal geschonken, groot en voldoende genoeg om niets te duchten te hebben van de aanmatigingen van den President des Raads van Indië.

Wanneer soortgelijke verkeerde aanmatigingen mogelijk zijn in een President van een *adviserend* Kollegie, zijn zij niet minder mogelijk in een oudste lid van een medebesturende Raad, die toch dan zoo wel als de voorgestelde President, de tweede hooge persoon na den Gouverneur Generaal is.

Men heeft intusschen reeds op Java zoo wel een Luitenant Gouverneur Generaal als een vaste President des Raads, naast den Gouverneur Generaal gezien, zonder eenige der door den Raad bedoelde ongelegenheden te hebben gevonden.

art. 3, 4 en 5. Of mijne voordragt om *dat* beginsel van regering als vaste cynosure en regel aan te nemen, hetwelk nu bijkans elf jaren de facto met het beste gevolg heeft bestaan, den naam zoude verdienen van *eene aloude instelling als met eene pennestreek te willen vernietigen*, en met welken naam bestempeld zoude moeten worden het tegenoverstaande voorstel, dat op bloote theoretische gronden gebouwd, en aan geene ervaring getoetst is, en waarvan mij veeleer de strekking voorkomt te zijn om af te wijken van datgene, hetwelk sedert eeuwen zoo wel bij de Nederlanders als de Engelschen, welke laatsten vroeger als voorbeelden ter navolging door den Raad zijn aangehaald geworden, tot heden toe bestaan heeft, zulks wil ik liefst aan de beoordeeling van anderen geheel overlaten.

De Raad van State zegt, niet te kunnen verklaren, hoe men een, volgens het stelsel van den Minister louter adviserend Collegie bij tijdelijke absentie van den Gouverneur Generaal, met de uitoefening van vele daden van hoog gezag van administratie en van executie zouden kunnen en behooren te belasten, en zich geene zwaarigheid, aan Uwe Majesteit voor te stellen, om bij ontstentenis van een Gouverneur

Generaal het hoogste gezag voor vele maanden in handen te geven van den oudsten officier in rang van de Landmagt of van de Koninklijke Marine.

Bij aldien het gewaagd zoude moeten beschouwd worden om slechts voor korte weken, gedurende de kortstondige afwezigheid van den Gouverneur Generaal, den Raad van Indië of diens voorzitter, met de regering te belasten (hooge ambtenaren welke gedurende vele jaren den geregelden loop van administratie niet alleen grondig kennen, maar waarvan de meesten in hoog gezag al Residenten of Gouverneurs van buitenbezittingen zijn gezeten geweest) dan zoude men zeker niet gunstiger kunnen denken aangaande het geval, dat het bewind van zaken voor vele maanden toevertrouwd wierd aan handen, welke welligt te zwak zouden bevonden worden om zich met het administratief beheer van eene der kleinste residentieën op Java te belasten, want hoe gemakkelijk zoude het niet zijn om Generaals op te noemen, die met eer aan het hoofd van een leger zijn geplaatst geweest, en toch weinig geschikt zouden zijn om aan het hoofd van een groot administratief bestuur te kunnen staan.

Meer vertrouwd ik wel niet noodig te hebben om het onraadzame en hoogst gevaarlijke van deze voordragt Uwe Majesteit te doen zien.

art. 6. De voor dit artikel voorgestelde verandering schijnt mij toe van te weinig belangrijkheid te zijn, dan dat ik mij daartegen zoude verklaren.

art. 11. Ik vinde geen redenen om de hier door den Raad voorgedragene veranderingen aan te nemen, die ook slechts dan alleen in haar geheel zouden kunnen in aanmerking komen, bij aldien Uwe Majesteit mogt besluiten om het door mij voorgestelde en aanbevolen beginsel — houdende dat de Raad van Indië voortaan slechts een adviserend en geen medebesturend ligchaam zoude zijn — te verwerpen.

art. 12. Zoo zie ik ook, onder verbetering niet in, dat de militaire hiërarchie met eenige stoornis bedreigd wordt, door het voorgestelde bij dit artikel, dat de Raad van Indië namelijk bevoegd zoude zijn, om zoo wel van burgerlijke als militaire ambtenaren inlichtingen en opgaven te vragen en ik gevoel dus ook niet de noodzakelijkheid om in de redactie van dit artikel eenige verandering aan te raden.

Tot heden is mij geen voorbeeld van die stoornis bekend, niettegenstaande niet alleen de Raad van Indië maar zelfs mindere kollegieën, van tijd tot tijd inlichtingen van het militaire departement vragen.

art. 43. De voorgedragene verandering in dit artikel is slechts *conditioneel*, en geheel afhankelijk van Uwe Majesteit, of namelijk de Raad van Indië in het vervolg een mededirigerend, dan wel alleen een adviserend Kollegie zal zijn, in welk laatste geval deze voorgestelde verandering geheel moet vervallen.

art. 45. Bij de bevoegdheid aan den hoofdambtenaar in de buiten-

bezittingen toegekend, om in dringende omstandigheden het verlof tot dadelijke uitvoering van een doodvonnis te verleenen, verlangt de Raad bepaald te zien, dat dit verlof nimmer behoort gegeven te worden voor en aler daarop is ingenomen het advies en de consideratiën van de regtbank, welke het doodvonnis heeft geveld.

Zoodanige bepaling in het voordeel van den ter dood veroordeelden, komt mij niet ondoelmatig voor, mits er dan worde bijgevoegd de bepaling of het den hoofdambtenaar geoorloofd zij, al of niet, tegen het ingenomen advies te handelen, want zonder deze bepaalde bijvoeging zal een Resident of Gouverneur eener buitenbezitting zich in groote moeyelijkheden en twijfel bevinden, niet wetende of hij zijne eigene overtuiging te volgen, dan wel het ingenomen advies na te leven hebbe.

art. 46 en 47. Door het bezigen in deze artikelen van de woorden, *schorsing der regtspleging* in plaats van *schorsing der executie van het doodvonnis* en *criminele vervolging* in stede van *uitvoering van het doodvonnis* schijnt de Raad, ofschoon wel begrijpende de bedoeling dezer woorden, echter eenige duisternis in de samenstelling dezer artikelen gevonden te hebben en draagt op grond daarvan eene verbeterde redactie voor, waarmede ik mij zeer wel kan vereenigen.

Uit het slot van 's Raads advies schijnt het wijders te blijken, dat bij denzelven de wensch bestaat dat Uwe Majesteit met de finale wijziging van het ontwerp van reglement op het beleid der Regering verbeide de komst van den Heer Baud uit Indië, vermenende de Raad dat er bij die komst een nieuw licht over deze materie zoude opgaan.

Het lijdt bij mij geen twijfel dat de Gouverneur Generaal, ad interim, Baud bij het zenden van dit ontwerp, hetzelfde zoodanig heeft toegelicht, dat geen verder licht hierover van Zijne Excellentie kan verwacht worden, en dat de omstandigheden dringend vorderen, om tot eene vaste bepaling te komen, dewijl verscheidene belangrijke voordragten daarnaar wachten.

De verdere litterale en minder belangrijke aanmerkingen des Raads, zal ik ter besparing van langwijligheid, mij veroorloven hieronder bij blote nota te beantwoorden, en Uwe Majesteit eerbiedig aan te bieden.

XXVIIa

NOTA TER BEANTWOORDING VAN No. XXVa¹⁾.

Art. 2.

Deze voorgedragen verandering, zal dan alleenlijk kunnen te pas komen, wanneer het beginsel door den Raad aangekleefd, om een

¹⁾ Bijlage bij No. XXVII.

mededirigerende Raad in plaats van een adviserenden, daar te stellen, wordt geadopteerd.

Art. 3.

De redenen vroeger door mij aangehaald, tegen het overgaan van het bestuur in handen van den oudsten officier van de Landmagt of van de Koninklijke Marine, zullen ook hier pleiten tegen de voorgestelde verandering.

Art. 4 en 5.

De artikelen 4 en 5 blijven in hun geheel en behoeven geen verdere aanvulling, dewijl het vanzelf spreekt dat de president van den Raad tot waarnemend Gouverneur Generaal opgetreden zijnde en het halve tractement van den Gouverneur Generaal genietende, geene aanspraak heeft op het tractement van president, zoomin als een raadslid op de jaarwedde van Raad van Indië, wanneer hij de waarneming van het presidium met genot van het tractement daaraan verbonden heeft bekomen.

Art. 6.

De bijvoeging van twee personen schijnt niet noodzakelijk. Het dient mijns inziens, naar gelang der omstandigheden aan het oordeel van den Gouverneur Generaal en den Raad te zijn overgelaten, om die voordragt uit *twee* dan wel uit *drie* personen te doen bestaan.

Art. 9.

Er bestaan bij mij geene redenen om mij tegen de voorgestelde verandering van *van den Lande* in *van de Indische kas* te verklaren.

Art. 10.

Voor de weglating der woorden *behalve den President twee leden* en in plaatsstelling daarvan *van drie leden* kan ik niet wel mijne stem geven, als niet deelende in des Raads gevoelens, nopens de doelmatigheid van geen president aan te stellen.

Art. 14.

De voorgestelde verandering bij dit artikel is weder geheel afhankelijk van de bepaling of de Raad van Indië een mede dirigerend, dan slechts een adviserend college zal zijn.

Art. 18.

De Raad vermeent dat, wanneer den Gouverneur Generaal geene bevoegdheid is gegeven, om de eens door Zijne Majesteit bepaalde jaarwedde te vermeerderen, hij ook niet de magt behoorde te hebben, om dezelve te kunnen verminderen.

De redenen, die zoo luide spreken voor de onbevoegdheid van den Gouverneur Generaal om de jaarwedden te vermeerderen, schijnen niet te kunnen aangehaald worden tot betoog dat hem op gelijke wijze de magt om de tractementen te verminderen moet ontnomen worden.

De jaarwedden zijn voor gewone en vreedstijden, op een ruime schaal berekend.

Oorlogs-omstandigheden kunnen dezelve zoodanig veranderen, dat het wenschelijk, ja allernoodzakelijkst is die tractementen te beperken en daardoor 's Lands schatkist tot buitengewone uitgaven verplicht, te verligten.

Indien al eens de mogelijkheid mogt worden verondersteld, dat een Gouverneur Generaal, zonder voldoende redenen, en geheel onbillijkerwijze, de eens vastgestelde jaarwedden zoude kunnen verminderen, dan is den aldus ten onrechte bekorten ambtenaar daartegen een redres gegeven, welke de welbekende regtvaardigheid van Uwe Majesteit hun gewislijk niet zal onthouden; terwijl in een tegenover gesteld geval, wanneer een Gouverneur Generaal met eene milde en verkwistende hand de jaarwedden ten nadeele van de schatkist mogt vermeerderen daartegen geen redres ter wereld te vinden is.

Art. 19.

De woorden *President en* komen niet te vervallen, wanneer het door mij aan Uwe Majesteit gepresenteerd ontwerp op het beleid der regering, door Uwer Majesteits goedkeuring vereerd wordt.

Art. 20.

Om aan des Raads verlangen te voldoen, zoude ten slotte van dit artikel, kunnen gezegd en bijgevoegd worden: „*Ingeval van abolitie is het geheel aan des Gouverneurs Generaal oordeel overgelaten om het Hoog Gerechtshof al of niet te hooren.*”

Art. 21.

Ik zie geene redenen en ook de Raad van State voert die niet aan, om de woorden: *mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat*, achterwege te laten.

Art. 30.

Het slot in dit artikel voorkomende blijft in deszelfs geheel, indien het ontwerp wordt goedgekeurd.

Art. 31.

De voorgedragene bijvoeging achter de woorden *en leden van den Raad van Indië van voor zoo verre die niet in Nederland mogten zijn beëedigd*, draagt mijne volkomene toestemming weg.

Art. 37.

Ook tegen de voorgestelde verandering van de woorden *Hoogste Regtbank* in Nederland in die van *Hoogen Raad* of *Hoogste Regtsmagt* zal ik geen bedenkingen in het midden brengen.

Art. 43 en 44.

De woorden *De President en* zullen geenszins vervallen, indien het voorgedragen ontwerp niet vervalt.

Art. 52.

Ook hier zal geene veranderde lezing plaats vinden, indien het door mij aanbevolene ontwerp aangenomen wordt.

Art. 60, 65 en 68.

Op art. 60, 65 en 68 voegt hetzelfde antwoord als vroeger bij de art. 43, 44 en 52 gegeven is.

Art. 83 en 84.

Tegen de verandering van de woorden '*Lands Kassen* in die van *Koloniale Kassen*, bestaen bij mij geene redenen, ofschoon ik geene verwarring van denkbeelden vreze indien het woord '*Lands Kas* behouden wordt.

Een ieder ambtenaar toch op Java van den hoogsten tot den laagsten is het welbewust dat men van de *Koloniale Kassen* sprekende steeds gebruik maakt van de woorden '*Lands Schatkist*.

Art. 86 en 87.

Ik zie volstrekt geene redenen om de bewoording *het Bestuur* te doen vervangen door die van *Gouverneur Generaal* en vinde het volstrekt onverschillig dezelve aldus te laten, dan wel te veranderen.

Art. 91 en 92.

Hetzelfde antwoord als bij art. 83 en 84.

Art. 93.

Deze voorgedragene verandering staat weder in verband met de door den Raad voorgestelde wijze van bestuur en is afhankelijk van Uwer Majesteits definitief besluit daaromtrent.

Art. 98, 99 en 101.

Meer om toe te geven aan des Raads verlangens, dan uit noodzakelijkheid en overtuiging, zal ik mij niet verheffen tegen de voorgedragene verandering van woorden in de artikelen 98, 99 en 101.

Art. 105.

De aanmerking van den Raad is juist.

Verpandingen behoort gelezen te worden *verpandingen*, zooals ook gevonden wordt in het origineel ontwerp.

Art. 106.

Geen tegenspraak.

Art. 107 en 108.

Weder afhankelijk van de bepaling of de Raad een *besturend* dan wel *adviserend* kollegie zal zijn.

Art. 109.

Geen tegenspraak.

XXVIII

DE MEY VAN STREEFKERK AAN VAN DEN BOSCH,
12 Febr. 1836¹⁾.

Op Uw geheim rapport van den 10en dezer No. 31, vinde ik mij door den Koning gelast aan Uwe Excellentie kennis te geven, dat Zijne Majesteit zich voorshands wel kan vereenigen, niet alleen met de daarbij ontwikkelde beschouwingen tot staving van het beginsel, dat de *Raad van Indië*, voor het vervolg slechts een *adviserend* Kollegie, zoude behooren te zijn, maar ook, in het algemeen, met het ontwerp van Reglement op het beleid der Regering, zoodanig als hetzelfde zoude zijn tesamen gesteld, naar aanleiding van de verdere consideratiën, welke bij dat rapport en de, ten slotte aan hetzelfde gevoegde afzonderlijke nota, tengevolge van het advies van den Raad van State van den 22en Januari La P⁵ door Uwe Excellentie zijn voorgedragen.

In verband echter met de bemerkingen van den Raad van State, op artikel 2, is het den Koning voorgekomen, dat vermits de Gouverneur Generaal zich de bevoegdheid moet voorhouden, om telkens wanneer hij zulks raadzaam mogt oordeelen de vergadering van den Raad van Indiën te presideeren, het meer doelmatig zijn zoude dat de gewone voorzitter, slechts den titel voerde van *vice* president, almede dat de faculteit, bij art. 11 aan dien *Raad* toegekend, tot het doen, *collegialiter*, van de daarbij bedoelde voorstellen, behoorde te worden weggelaten en vervangen door eene vergunning aan de *Leden*, om zoodanige voorstellen *individueel* aan den Gouverneur Generaal aan te bieden, daar het als minder raadzaam kan geacht worden, om aan een kollegie, ofschoon dan ook slechts een *adviserend* ligchaam eene bevoegdheid

¹⁾ R.A. (S.S.), Geheim, La B, No. 6.

te verleenen, waarvan hetzelve, door het nemen van een *initiatief* in zaken de Hooge Regering betreffende, hun partij zoude kunnen trekken om voor den Gouverneur Generaal moeijelijkheden te doen ontstaan, welke het beter is te vermijden.

Naar 's Konings inzien zou artikel 84 uit het Reglement behooren weg te vallen, en de strekking van hetzelve kunnen worden opgenomen in de afzonderlijke instructiën voor den Gouverneur Generaal, met magtiging op derzelven om aangaande het lager onderwijs zoodanig te handelen, als in overeenstemming met de tegenwoordige gesteldheid van zaken op Java, als nuttig en wenschelijk zoude te beschouwen zijn.

Hoezeer de bedoeling van artikel 96 door den Koning op hare waarde wordt geschat, zou de inhoud van hetzelve naar het oordeel van Zijne Majesteit, insgelijks meer geschikt te achten zijn voor een punt van afzonderlijke voorschriften, welke steeds, naar welgevallen, kunnen gewijzigd worden, terwijl het behoud van dat artikel in het Reglement, welligt aanleiding zoude kunnen geven, dat de Gouverneur Generaal tengevolge van daaruit afgeleide vermeende verplichtingen wierde lastig gevallen.

Overigens is het den Koning, ook in verband met het onderwerp, laatstelijk behandeld in Uw nog aanhangig rapport van den 25en January l.l. No. 3 voorgekomen, dat het nuttig zoude zijn om bij artikel 45, tot wegneming van alle onzekerheid, ook nog de bepaling te voegen, dat hetzelve almede van toepassing is op alle, door de Krijgsraden ter *Zee- en Landmagt* gewezen vonnissen.

Bij de mededeeling aan Uwe Excellentie van de hiervoren vermelde aanmerkingen (waaromtrent Zijne Majesteit gaarne Uw gevoelen zal vernemen, voor het geval dat, tegen dezelve, aan Uwe zijde bedenkingen mogten bestaan) ben ik nog gelast aan Uwer Excellenties beslissing over te laten of niet de artikelen 62, 63, 64, 65 en 66 ook Uwes inziens, meer geschikt zouden zijn om in eene bijzondere Instructie, dan wel in het onderhavige Reglement te worden opgenomen.

Ik heb de eer mij bij dezen van 's Konings bevelen te kwijten, met kennisgeving wijders aan Uwe Excellentie, dat het Zijne Majesteit aangenaam zijn zal om, met den spoed dien de zaak vereischt, een gaaf afschrift te ontvangen van het bewuste ontwerp van Reglement, nadat in hetzelve tengevolge van Uw Rapport en van deze aanschrijving, de noodige wijzigingen zullen zijn daargesteld.

XXIX

VAN DEN BOSCH AAN DEN KONING, 18 Febr. 1836¹⁾.

Ter voldoening aan de bevelen Uwer Majesteit, bij brief van den
1) R.A. (S.S.), Geheim. Exh. 20 Febr. 1836, La G, No. 7.

Secretaris van Staat van 12 February Geheim La B⁶, mij medegedeeld, heb ik de Eer hierbij aan Uwe Majesteit aan te bieden eene gave nadere redactie van het ontwerp van Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië, waarin zijn opgenomen de veranderingen, die door Uwe Majesteit worden bedoeld met eene uitzondering slechts van art. 62 tot 66 ingesloten, welke Uwe Majesteit aanvankelijk meer geschikt voor de overneming in eene bijzondere Instructie zijn voorgelaten, en die ik mij veroorloof voor te stellen in het Reglement te behouden, en zulks op grond, dat dezelve als het ware bevatten toegekende regten aan de Javanen en andere geërfden op Java, in de vroegere Reglementen opgenomen, en het weglaten derzelve den schijn zoude kunnen krijgen, alsof men voornemens was die te vernietigen of te wijzigen, waaruit welligt veel ontevredenheid, en ook wantrouwen bij den inlander zoude kunnen ontstaan.

Mogt Uwe Majesteit dit anders gelieven te bepalen, dan zullen dezelve kunnen worden doorgeslagen, en daardoor in het Reglement vervallen.

Voorts zal Uwe Majesteit aan het einde van artikel 2 eene bijvoeging gebragt vinden, welke mij tengevolge van de veranderde titulature van den gewonen Voorzitter des Raads van Indië, en als een gevolg van Uwer Majesteits bedoeling op dat punt, noodig is toegeschenen; mij echter ook hieromtrent geheel aan het beter oordeel en welbehagen Uwer Majesteit gedragende.

XXX

VAN DEN BOSCH AAN DEN KONING, 16 Maart 1836¹).

Tengevolge van het door Uwe Majesteit bij besluit van den 20en Februari l.l. No. 91, vastgestelde nadere Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch Indië, mij hebbende onledig gehouden met het ontwerpen van nadere Instructiën, welke daarvan het uitvloeisel behooren te zijn, heb ik thans de Eer, als aanvankelijk resultaat daarvan, aan Uwer Majesteits goedkeuring te onderwerpen het project eener nadere Instructie voor den Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, vergezeld van eene daartoe betrekkelijke Memorie van toelichting, en 2°. het project eener nadere Instructie voor den Raad van Indië.

Ik veroorloof mij Uwe Majesteit voor te dragen om die nadere Instructiën te willen vaststellen ter vervanging van de vroegere, en om mij bij de terugzending daarvan te magtigen om die aan het Indisch Bestuur te doen toekomen, ten einde gelijktijdig met het nieuwe Regle-

¹) R.A. (S.S.), Geheim, No. 11, Exh. 26 Maart 1836, No. 21.

ment van beleid voor de Regering, in werking te worden gebragt.

Voorts zij het mij vergund ook deze gelegenheid te benuttigen om ter kennis van Uwe Majesteit te brengen, dat ter gelegenheid van de voordragt van het genoemde Reglement voorbijgezien is eene bijvoeging, welke, naar mijne bedoeling aan het einde van art. 8 had dienen gebragt te worden, en die ook, zoo ik vertrouwd met Uwer Majesteits bedoeling zal instemmen, dat namelijk daarbij had moeten gevoegd worden het volgende: *dan die, welke hun door den Koning is opgedragen*; in welk geval hetzelfde artikel zoude hebben geluid als volgt:

„De Leden van den Raad van Indië mogen geene andere vaste
„bediening bekleeden, dan die, welke hun door den Koning is
„opgedragen.”

Daar het nu en dan noodig zijn kan om aan eenig lid van den Raad gedurende eenigen tijd een bepaalde andere werkkring op te dragen, met welken hij vroeger belast was, en waartoe niet altijd dadelijk een bekwaam ambtenaar kan gevonden worden, zoo valt de nuttigheid van zoodanige bijvoeging al dadelijk in het oog, en ik veroorloof mij derhalve voor te stellen, dat Uwe Majesteit alsnog zoodanige bijvoeging tot den text van het gearresteerde Reglement gelieve te bevelen, met magtiging tevens om, dien overeenkomstig ook in de afgegevene afschriften die inlassching te doen bewerkstelligen.

XXXa

INSTRUCTIE VOOR DEN GOUVERNEUR-GENERAAL ¹⁾ 26 Maart 1836 ²⁾.

Artikel 1.

Aan den Gouverneur Generaal is opgedragen het hoogste gezag in Nederlandsch Indië, mitsgaders het opperbevel van 's Konings landen en zeemagt beoosten de Kaap de Goede Hoop, op den voet en in voege zulks bij het Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië is vastgesteld.

Artikel 2.

Hij is gehouden het voorzeide Reglement getrouwelijk na te komen en op te volgen, en te zorgen, dat de daarin gegevene bevelen en voorschriften worden nagekomen en achtervolgd, zonder daarvan eenigermate af te wijken noch te gedogen dat daarvan wordt afgeweken.

Artikel 3.

Hij is verpligt de bevelen en voorschriften, welke hem, door of van-

¹⁾ De Eerens.

²⁾ R.A. (S.S.), Geheim, Exh. 26 Maart 1836, No. 21. Bijlage bij XXX.

wege den Koning of het Ministerie van Koloniën worden gegeven op te volgen en te gehoorzamen.

Artikel 4.

Bijaldien het mogt gebeuren dat wegens plaats gehad hebbende omstandigheden of andere oorzaken, welke op het oogenblik van het geven der bevelen in Nederlandsch Indië niet konden bekend zijn, de uitvoering of opvolging der in het voorgaande artikel vermelde bevelen door den Gouverneur Generaal, na ingekomen advies van den Raad van Indië, niet raadzaam, of strijdig met 's lands belangen mogt worden geoordeeld, zal de Gouverneur Generaal behoudens zijne verantwoordelijkheid, de hem alzoo gegevene bevelen voorloopig buiten uitvoering houden, of daaraan zoodanige wijzigingen mogen geven als de aard der zaak en 's lands belangen zullen vorderen.

Hij is evenwel gehouden van het een of ander onmiddellijk kennis te geven aan het Ministerie van Koloniën, met vermelding der redenen welke hem tot de schorsing of wijziging van de hem gegevene bevelen hebben bewogen, daarbij overleggende het advies of de adviezen van den Raad van Indië.

Artikel 5.

De Gouverneur Generaal is gehouden ten aanzien van de staatkundige en alle burgerlijke aangelegenheden van Nederlandsch Indië, zooals de toepassing des regts, de uitoefening van Godsdienst, de bevordering van onderwijs, het geldelijk beheer, den handel, den landbouw, de scheepvaart, het opperbestuur over den land- en zeemagt en de benoemingen bij dezelve, mitsgaders omtrent alle andere gelegenheden, op te volgen, of te doen opvolgen, de dienaangaande in Nederlandsch Indië bestaande bepalingen en voorschriften, voor zoverre daarin bij het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië* of bij deze Instructie geene veranderingen of wijzigingen zijn gemaakt of nader mogten gemaakt worden op eenigerlei wijze.

Artikel 6.

Bij ziekte of bij afwezendheid zal de Gouverneur Generaal het dagelijks beheer der zaken opdragen aan den vice-President van den Raad van Indië, en bijaldien wettige redenen den laatstgemelden zulks mogten beletten, zal de Gouverneur Generaal een der leden van den Raad van Indië daarmede inmiddels tijdelijk kunnen belasten.

Artikel 7.

De Residentie van het Hoofd des Bestuurs in Indië zal te Buitenzorg zijn gevestigd, en geenszins zonder 's Konings uitdrukkelijke magtiging, naar Batavia vermogen te worden overgeplaatst.

Artikel 8.

Zonder vooraf van den Koning of zijnentwege verkregen toestemming zal de Gouverneur Generaal, of die hem tijdelijk mogt vervangen, zich niet naar de buiten Java en Madura gelegen bezittingen mogen begeven, ten ware gewigtige aangelegenheden zulks noodzakelijk maakten.

In dat geval zal de Gouverneur Generaal daarvan onmiddellijk eene gemotiveerde kennisgeving aan het Ministerie van Koloniën inzenden. Daarentegen zal hij zich zoo dikwerf naar de onderscheidene gedeelten van Java en Madura kunnen begeven, als hij in het welbegrepen belang van den lande geraden zal oordeelen.

Artikel 9.

De Gouverneur Generaal zal de vergadering van den Raad van Indië buitengewoon kunnen beleggen, zoo dikwerf hem zulks noodzakelijk zal voorkomen.

Artikel 10.

Hij zal het voorzitterschap der gewoone vergaderingen van den Raad van Indië kunnen uitoefenen of in de vergaderingen tegenwoordig zijn, zoo dikwerf hij zulks zal geraden oordeelen.

Artikel 11.

In de gevallen in beide voorgaande artikelen vermeld zal daarvan in de notulen worden melding gemaakt.

Artikel 12.

De Gouverneur Generaal is gehouden in alle zaken waaromtrent zulks wegens de volstreckte ontwijfelbaarheid, of de min belangrijkheid, niet voor overbodig is te houden, het advies in te winnen van den Raad van Indië. Hiervan zijn uitgezonderd, die welke betrekking hebben tot het Militair en het Marine Departement, waaromtrent de Gouverneur Generaal voorzoo veel nodig het advies van den Kommandant der troepen of der zeemagt zal inwinnen.

Artikel 13.

Alle spoed vereischende zaken zonder onderscheid zullen echter door den Gouverneur Generaal *zonder ingewonnen advies* kunnen worden afgedaan. Van de genomen dispositiën en zoodanige zaken zal hij evenwel den Raad van Indië moeten doen kennis dragen, zoowel als alle andere dispositiën en besluiten van den Gouverneur Generaal zonder eenige uitzondering, om het even of hij daaromtrent al of niet, en van wien ook eenig voorafgaand advies heeft ingenomen, door hem aan dien Raad zullen moeten worden medegedeeld, opdat dit

collegie steeds met alle maatregelen des Bestuurs volledig bekend zij.

Hiervan zullen alleen zijn uitgezonderd de zaken, waaromtrent hem door of vanwege den Koning, of het Departement van Koloniën, de geheimhouding mogt zijn bevolen.

Artikel 14.

In de besluiten welke door den Gouverneur Generaal worden genomen, zal worden bekend gesteld, of het advies van den Raad van Indië *al* of *niet* is ingewonnen.

Artikel 15.

In de gevallen waarin de Gouverneur Generaal besluit, strijdig met het advies van den Raad van Indië, zal de reden daarvan in den aanhef van het Besluit worden bekend gesteld.

In de extracten, die van het Besluit worden afgegeven, zal zulks echter worden achterwege gelaten.

Artikel 16.

Het voorgaande artikel is mede van toepassing op de besluiten van den Gouverneur Generaal met betrekking tot militaire- of marine-aangelegenheden, waarin hij het advies van den Kommandant van het leger of van de zeemagt heeft ingewonnen.

Artikel 17.

De Gouverneur Generaal is gehouden den Raad van Indië *visie* te geven van alle stukken, welke hem door of vanwege den Koning of van het Departement van Koloniën worden gezonden.

Hiervan zijn alleen uitgezonderd de zoodanige waarvan hem de geheimhouding is bevolen.

Artikel 18.

De Gouverneur Generaal zal op de stukken welke door hem aan den Raad van Indië om *advies* worden gezonden doen bekend stellen of dezelve *in* of *buiten Rade* zullen worden behandeld.

In beide gevallen handelt de Raad van Indië daaromtrent als bij de Instructie voor dezelve is bepaald.

Artikel 19.

De Gouverneur Generaal zal steeds zorg dragen, dat door den Raad van Indië geene vertraging in de afdoening van zaken wordt teweeggebracht.

Artikel 20.

De Gouverneur Generaal houdt een doorlopend en geregeld Register zijner Handelingen en Besluiten.

Artikel 21.

Alle drie maanden zal daarvan afschrift (in duplo) worden gezonden aan het Ministerie van Koloniën, vergezeld van een kort uittreksel, naar de order van derzelver dagtekening, alsmede van eene beknopte *alphabetische* aanwijziging.

Ook zullen daarbij kopyelijk worden gevoegd zoodanige bijlagen, waarvan de kennisneming belangrijk en nuttig kan zijn.

Artikel 22.

De Gouverneur Generaal zal eene geregelde briefwisseling houden met den Minister van Koloniën, over alle eenigzins belangrijke algemeene en bijzondere aangelegenheden. Voorts zullen alle gewigtige gebeurtenissen en handelingen, zoowel betreffende de inwendige Regering, als de betrekkingen met vreemde besturen, vorsten of volken of door dezelve genomene maatregelen, welke voor den handel, de scheepvaart of voor de Nederlandsche staatkunde van eenig belang zijn, en inzonderheid al wat in verband staat met voorvallende oorlogen, met den meesten spoed, ter kennisse van den genoemden Minister worden gebracht. Daarbij zal zooveel mogelijk worden in acht genomen, om in elken brief niet meer dan één onderwerp te behandelen.

De Gouverneur Generaal zal zijn gevoelen en dat van den Raad van Indië of van den Kommandant van het leger of van de zeemagt, wanneer hij heeft vermeend dezelve te moeten inwinnen, daarbij overleggen.

Artikel 23.

De Gouverneur Generaal is gehouden op alle voorstellen welke hij zal vermeenen aan het Ministerie van Koloniën te moeten doen tot verbetering of wijziging van 's lands financiën of ter bevordering van den handel, den landbouw, dan wel tot daarstelling van bijzondere inrigtingen en dergelijke, waartoe hij krachtens het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië* zonder vooraf verkregene magtiging des Konings geene bevoegdheid heeft, vooraf het advies in te winnen van den Raad van Indië, en die adviezen bij zijne voorstellen in te zenden.

Artikel 24.

Met betrekking tot militaire- of marinezaken zal de Gouverneur Generaal moeten inwinnen en inzenden het advies van den Kommandant van het leger of de zeemagt.

Artikel 25.

Voorstellen welke met het doel in de beide voorgaande artikelen vermeld, hetzij door de vice-president of een individueel lid van den

Raad van Indië, den Kommandant van het leger of die van de zeemagt, door collegiën en autoriteiten daartoe bevoegd, of bijzondere corporaties en personen, aan den Gouverneur Generaal worden gedaan, zal hij, voorzien van zijne consideratiën en advies, insgelijks aan den Minister van Koloniën inzenden.

Artikel 26.

De Gouverneur Generaal zal aan den Raad van Indië *al of geen* visie geven van zijne brieven aan den Minister van Koloniën, en van andere door hem afgevaardigde brieven en stukken in het algemeen, naarmate hij zulks zal geraden oordeelen.

Artikel 27.

De brieven aan den Minister van Koloniën worden alleenlijk door den Gouverneur Generaal, en die aan de Gouverneurs van vreemde bezittingen, door den algemeenen secretaris, mede onderteekend.

Artikel 28.

Van laatstgemelde brieven is de Gouverneur Generaal gehouden visie te geven aan den Raad van Indië.

Artikel 29.

De Gouverneur Generaal regelt het personeel en de werkzaamheden der algemeene secretarie op zoodanige wijze als hij nuttig oordeelt, behoudens de bepalingen, welke daaromtrent door den Minister van Koloniën bij de begrooting van Nederlandsch Indië zullen worden gemaakt.

Artikel 30.

In de toepassing der bevoegdheid bij art. 16 van het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië* aan den Gouverneur Generaal geschonken, om alle verordeningen vast te stellen, die in overeenstemming zijn met dat Reglement of met 's Konings bevelen noodig zijn, zal de Gouverneur Generaal in het oog houden, dat geene bepalingen in betrekking staande met de algemeene of staatkundige belangen van Nederland, of met zaken, waarvan de volledige beoordeeling alleen in Nederland kan plaats vinden, door hem op eigen gezag mogen worden ingevoerd.

Omtrent alle zulke onderwerpen zal de Gouverneur Generaal in voege vermeld bij art. 23 en 24, intijds de noodige voorstellen aan den Minister van Koloniën inzenden, om door hetzelfde ter kennis van den Koning te worden gebracht.

Artikel 31.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om bij opkomende oorlog met

de besturen van andere Europeesche bezittingen in Indië, schikkingen te treffen wegens het uitwisselen van krijgsgevangenen.

Artikel 32.

Wanneer het eiland Java vijandelijk mogt worden aangevallen, zal de Gouverneur Generaal gehouden zijn te zorgen, dat hetzelfde tot het uiterste worde verdedigd. In geen geval zal tot eene capitulatie worden overgegaan, zoolang het laatste gedeelte der Krijgsmagt niet is ingesloten en gebrek aan levensmiddelen of ammunitie de verdere verdediging onmogelijk maakt. Hij zal mitsdien zorgen, bij een gedreigden aanval, dat de zetel van het bestuur naar de binnenlanden worde verplaatst.

Zoo ook de vijand daartoe mógt doordringen zal dezelve worden overgebracht naar zoodanig een oord of vesting, waar dezelve het minste wordt bedreigd, en daarmede zal worden voortgegaan zoo lang nog verdedigbare punten buiten het bereik des vijands voorhanden zijn. Eindelijk in de laatste vestingen of versterkingen teruggedrongen, zal men zich in dezelve tot het uiterste verdedigen en ook *daar* alle middelen tot defensie uitgeput zijnde, zal de Gouverneur Generaal na de bedenkingen van bevoegde officieren in eenen krijgsraad vereenigd, te hebben ingewonnen, zoo hij verneemt, dat tot eene capitulatie moet worden overgegaan, vooraf de zaak brengen in den Raad van Indië.

Artikel 33.

Bij aldien zoowel de meerderheid van den Raad van Indië als de meerderheid van den Krijgsraad mogten vermeenen, dat er geene termen zijn om eene capitulatie met den vijand aan te gaan, zal de Gouverneur Generaal gehouden zijn zich aan die beslissing te onderwerpen.

Artikel 34.

De Gouverneur Generaal geeft de noodige bevelen aan de Gouverneurs en gezagvoerders op de buiten Java gelegene bezittingen, ten aanzien van de verdediging, het verlaten of capituleeren met den vijand der aan hun gezag toebetrouwde bezittingen, waarbij almede den regel zal worden gevolgd, dat iedere bezitting, vatbaar voor verdediging tot het uiterste moet worden verdedigd, er geene capitulatie te pas kan komen, tenzij gebrek aan levensmiddelen of ammunitie daartoe verplicht, alles overeenkomstig de algemeene en byzondere deswege staande, of nader vast te stellen bepalingen.

Artikel 35.

Aan den Gouverneur Generaal is uitdrukkelijk verboden, om bij het sluiten van verbonden met Indische vorsten en volken, aan deze laatste

hunne bezittingen te waarborgen, of zich te verbinden, om dezelve tegen de aanvallen van anderen te beschermen. Hij zal hieromtrent dadelijke voorschriften en bevelen geven aan de Gouverneurs en gezagvoerders op de bezittingen buiten Java gelegen.

Artikel 36.

De Gouverneur Generaal zal op geen der eilanden van den Oosterschen archipel eenig nieuw etablissement aanleggen, zonder voorafgaande magtiging des Konings.

Hij zorgt dat dit verbod door geen ondergeschikte ambtenaren wordt overtreden.

Artikel 37.

In de toepassing van art. 23 van het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië*, zal de Gouverneur Generaal zorgen, dat geen oorlog tegen Inlandsche vorsten of volken begonnen wordt, dan nadat alle middelen tot behoud van den vrede vruchteloos beproefd zijn, of wanneer het Nederlandsch grondgebied, hetzij door werkelijke aanvallen geschonden of door openbare toebereidselen bedreigd wordt.

De Gouverneur Generaal zal de verbonden met de Inlandsche vorsten en volken, met trouw en naauwgezetheid doen naarkomen. Hij zal daartoe de strengste bevelen aan de onderscheidene gezaghebbers geven, en alle afwijkingen of willekeurige handelingen, die de openbare rust zoude kunnen storen, of het vertrouwen der Inlanders verzwakken, met gestrengheid doen onderzoeken en straffen.

Artikel 38.

De Gouverneur Generaal vestigt tot dat einde zijne byzondere aandacht op de staatkundige betrekkingen met de omliggende Indische vorsten en volken en met de Regeringen van andere Europese bezittingen in Indië, en geeft de noodige bevelen tot zoodanige voorzieningen, als de aard der zaak medebrengt.

Artikel 39.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat de ondergeschikte gezagvoerders hem van elke belangrijke zaak, die ten hunnent voorvalt, of waarvan zij kondschap erlangen, zoodra mogelijk kennis geven, met bijvoeging van alle stukken, die tot eene juiste beoordeeling noodig zijn.

Artikel 40.

De Gouverneur Generaal zorgt dat de Gouverneurs en gezagvoerders der buitenbezittingen, die niet zooals op Java en Madura, vooraf de bevelen van het Gouvernement kunnen vragen hunne handelingen dagelijks aanteekenen in een doorlopend register. Zullende zij om de

drie maanden een afschrift van hetzelfde den Gouverneur Generaal moeten inzenden.

Artikel 41.

De Gouverneur Generaal zal, naar aanleiding van art. 62 en 63 van het *Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch Indië* zijne byzondere aandacht vestigen op de voorwaarden, op welke de gouvernementgrondren, bij de Javanen in gebruik, door hen zullen worden bebouwd.

Daarbij moet uitdrukkelijk worden gelet, aan den eenen kant op de tevredenheid en de welvaart der inlandsche bevolking en aan den anderen kant, op de meest krachtige vermeerdering van producten voor de Europische markt voor zooverre zulks niet schaden kan, aan eene toereikende teelt van rijst en andere voorwerpen van dagelijksche behoefte.

Artikel 42.

De uitbreiding en vermeerdering der teelt van zoodanige artikelen, welke op Java, Sumatra en elders worden voortgebracht is, in verband met het voorgaande artikel een byzonder en belangrijk voorwerp, waarop de aandacht van den Gouverneur Generaal onafgebroken moet zijn gevestigd.

Hij zal de daaromtrent bestaande voorschriften en bepalingen en die welke hem nader zullen worden gegeven, met klem en nadruk naleven en daarvan zonder vooraf verkregene autorisatie van wege den Koning, niet vermogen af te wijken.

Indien gewigtige en dringende redenen eenige wijzigingen, afwijkingen of schorsing onvermijdelijk noodzakelijk mogten maken, zal de Gouverneur Generaal na ingewonnen advies van den Raad van Indië daartoe evenwel tijdelijk mogen overgaan.

Hij zal daarvan echter ten spoedigste omstandig berigt geven aan den Minister van Koloniën en 's Konings bevelen verzoeken.

Het wordt den Gouverneur Generaal met nadruk bevolen steeds te zorgen, dat de residenten en de ondergeschikte ambtenaren door eene verkeerde toepassing van 's Konings bedoelingen in deze, bij de inlandsche bevolking geene aanleiding tot misnoegen of ontevredenheid veroorzaken.

Artikel 43.

Wanneer naar aanleiding van art. 68 en 69 van het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië*, overgegaan wordt om aan de *dessas* eenige arbeid op te dragen, hetzij in de bosschen of zoutpannen van den Lande, hetzij ter bevordering van belangrijke takken van landbouw, zal de Gouverneur Generaal zorg dragen, dat zulks steeds

geschiedt, in verband tot de hoe grootheid der verschuldigde landrente, in dier voege, dat de arbeid, die verrigt wordt, geacht kan worden op eene redelijke wijze beloond te zijn door de kwietschelding dezer belasting.

Artikel 44.

De Gouverneur Generaal zorgt dat het belang der Inlandsche Hoofden, zoo veel doenlijk verbonden zij, aan de handhaving der bestaande instellingen of die welke nader zullen worden ingevoerd.

Die Hoofden zullen mitsdien in al de deelen van het binnenlandsch bestuur worden gebezigd, voor zooverre namelijk algemeene belangen niet dringend gebiedten, om sommige ambten uitsluitend aan Europeanen op te dragen.

Artikel 45.

Behalven dat aan de voornaamste Inlandsche Hoofden en voornamelijk de Regenten op Java steeds een ruim inkomen moet worden verzekerd, met verdere toekenning van al zoodanige openbare eerbewijzen, als strekken kunnen om derzelver gehechtheid aan het Nederlandsche Gouvernement meer en meer te bevestigen, zal de Gouverneur Generaal aan de Gouverneurs, de Residenten en verder gezagvoerende ambtenaren, nadrukkelijk bevelen, om de Inlandsche Regenten met zachtheid en onderscheiding te behandelen en door hunne ondergeschikte Europese ambtenaren te doen behandelen.

Alle afwijkingen van dit bevel zullen zonder oogluiking worden gestraft, door de verwijdering uit het binnenlandsch bestuur, van hen die de Regenten en Hoofden op eene onvoegzame wijze mogten bejegenen.

Artikel 46.

Ten einde de naarkoming van de voorgaande bepalingen des te beter te verzekeren, zal de Gouverneur Generaal alles aanwenden, wat strekken kan om de kennis der Inlandsche talen onder de ambtenaren te bevorderen.

Elk ambtenaar tot het binnenlandsch bestuur behoorende, zal binnen een zekeren tijd, verpligt zijn om de taal te verstaan van het district in hetwelk hij is geplaatst, behoudens zoodanige uitzonderingen als in sommige gevallen zullen kunnen worden toegestaan.

Artikel 47.

De Gouverneur Generaal zal van de bevoegdheid vermeld bij art. 88 van het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië* om ambtenaren die zich ongeoorloofd inkomsten of voordeelen hebben toegeëigend, bij politiek besluit te kunnen straffen, onder anderen be-

paardelijk gebruik maken in gevallen, waarin Inlandsche vorsten of grooten of derzelve nabestaanden betrokken zijn, en waarin het op gronden van staatkundig belang raadzaam of wenschelijk is, de opspraak of vernedering eener openbare teregtzitting voor dezen te vermijden.

Artikel 48.

De Gouverneur Generaal zal geene Consuls van vreemde Staten in de Nederlandsche Oost-Indische Bezittingen toelaten, dan nadat hem 's Konings uitdrukkelijke toestemming daartoe zal zijn medegedeeld.

Aan alle personen, die zich ten vermelden einde aan hem mogten wenden, zal door den Gouverneur Generaal worden te kennen gegeven, *dat hij onbevoegd is tot de toelating*, zonder in eenige verdere uitwijding te treden.

Artikel 49.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat ten aanzien der jaarlijksche gewone en buitengewone begrooting voor Indië gehandeld worde overeenkomstig het besluit van den Kommissaris Generaal van Nederlandsch Indië van den 30en January 1834 No. 105, hetwelk beschouwd wordt als alhier te zijn ingelascht. De Gouverneur Generaal zal zorgen, dat hetzelfde stiptelijk worde nageleefd.

Artikel 50.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat de finantieële boeken van Nederlandsch Indië zooveel mogelijk worden bijgehouden, ten einde ten allen tijde de finantieële staat van Nederlandsch Indië gekend zij.

Artikel 51.

Zoodra de finantieële boeken van Java en Madura, zullen zijn afgesloten, zal een exemplaar, in duplo, daarvan zoo spoedig mogelijk door den Gouverneur Generaal aan den Minister van Koloniën worden gezonden. Hij zal daaromtrent volgen de bestaande voorschriften, of die hem nader deswege zullen worden gegeven.

Artikel 52.

Zoodra de finantieële boeken van de buitenbezittingen afgesloten zullen zijn, zal in gelijker voege een exemplaar, in duplo, daarvan aan het Ministerie van Koloniën worden ingezonden, en dienaangaande almede gevolgd worden de bestaande voorschriften of die welke nader deswege zullen worden gegeven.

Bij dezelve zullen moeten worden overgelegd de militaire boeken.

Artikel 53.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat in de verzending der producten

of andere remises naar het moederland, voor het excedent der inkomsten boven de uitgaven geene vertraging plaats heeft, en dat, zoo ten aanzien der hoegroothed der remises, als de wijze waarop, steeds volgen de bevelen die hem deswege op 's Konings last zijn gegeven of nader gegeven zullen worden.

Artikel 54.

De Gouverneur Generaal is gehouden, om wanneer onvoorziene omstandigheden of andere oorzaken tot eene vermindering in de geldelijke waarde der remises naar Nederland, in de toekomst aanleiding zouden kunnen geven, alsdan tijdig gepaste middelen te beramen, om daarin op eene voldoende wijze te voorzien, en dienaangaande met den meest mogelijken spoed, aan den Minister van Koloniën de noodige gemotiveerde voorstellen te doen, vergezeld van de adviezen van den Raad van Indië, en zoodanige verdere bijlagen als over de zaak in Nederland, al het mogelijke licht kunnen verspreiden.

Artikel 55.

Gelijktijdig met de boeken, vermeld in art. 51 en 52 zal de Gouverneur Generaal aan den Minister van Koloniën inzenden een finantieel overzicht, bevattende alle zoodanige byzonderheden als hem nuttig en van belang zullen voorkomen om in Nederland te worden gekend. Hij zal daarbij tevens de voorstellen doen, welke hij na ingenomen advies van den Raad van Indië en de generale directie van finantiën, tot verbetering van 's lands financiën zal noodig oordeelen.

De adviezen zoowel van den Raad van Indië als van de generale directie van finantiën zullen daarbij worden overgelegd.

Artikel 56.

De Gouverneur Generaal zorgt, dat de aanvragen van de goederen, welke voor den handel of voor het gebruik in het volgend dienstjaar uit Nederland moeten worden gezonden, zoo duidelijk en naauwkeurig mogelijk worden gemaakt; dat geene goederen in grootere hoeveelheden worden aangevraagd, dan welke volstrekt benoodigd zijn. De aanvragen moeten uiterlijk voor den ten Maart (in duplo) aan het Ministerie van Koloniën worden ingezonden.

Artikel 57.

De Gouverneur Generaal geeft jaarlijks aan den Minister van Koloniën een algemeen overzicht van de staatkundige gesteldheid van Nederlandsch Indië, vergezeld van de daarop door den Raad van Indië gemaakte aanmerkingen.

Artikel 58.

De Gouverneur Generaal zendt jaarlijks aan den Minister van Koloniën een statistiek overzicht van Nederlandsch Indië.

Tot dat einde zullen de gezagvoerende ambtenaren op en buiten Java en Madura, jaarlijks aan den Gouverneur Generaal inzenden een administratief verslag, aangaande den landbouw, den handel, de nijverheid, de bevolking en hetgeen verder noodig is voor de kennis van den staat der landen, aan hun bestuur toebetrouwd, alles ingerigt naar volgens de deswege bestaande voorschriften of die hen nader door den Gouverneur Generaal zullen worden gegeven.

Artikel 59.

De Gouverneur Generaal wordt byzonder aanbevolen alles wat tot bevordering der zedelijkheid kan verstrekken, en inzonderheid ook om het zedelijk gedrag en de handelingen der ambtenaren, voornamelijk die tot het binnenlandsch bestuur behoorende, zooveel mogelijk gade te slaan, aangezien zulks van eenen byzonderen invloed is op de rust en de tevredenheid der inlandsche grooten en bevolking.

Hij zal tevens alle gepaste middelen aanwenden, om de ambtenaren aan te sporen, om door ijver en goeden wil, de algemeene en byzondere belangen van land en staat te helpen bevorderen.

Artikel 60.

Wanneer ambtenaren om ziekte of andere gewigtige redenen zouden wenschen verlof te erlangen tot het doen eener reize naar Nederland, zal de Gouverneur Generaal daaromtrent opvolgen de bestaande bepalingen.

Hem wordt echter aanbevolen het geven van verlof naar Nederland zoo veel mogelijk te beperken, en hetzelfde niet te verleenen, althans ten bezware van 's lands schatkist, dan wanneer hem de dringende noodzakelijkheid, ten volle zal zijn gebleken.

Aan den Gouverneur Generaal wordt overgelaten, om een uitzondering te maken, ten behoeve van ambtenaren, welke een aantal jaren achter elkanderen in Indië zijn geweest, en door eene getrouwe en ijverige vervulling hunner ambtspligten zich deze gunst hebben waardig gemaakt.

Artikel 61.

De Gouverneur Generaal kan op eigen gezag niets bevelen, verrijten, of toelaten, hetwelk zoude kunnen strekken tot afwijking van, of eenige de minste inbreuk op deze Instructie, of het door den Koning vastgestelde *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië*, doch is bevoegd om deswege al zulke voorstellen aan het Departement van Koloniën te doen, als hij vermeenen zal, dat voor het welzijn der Oost Indische bezittingen in verband tot de belangen van het moederland worden gevorderd, ten einde aan het nader welbehagen des Konings te kunnen worden onderworpen.

Artikel 62.

De Gouverneur Generaal wordt gehuisvest ten koste van den lande, op zoodanige voet als bereids is bepaald of nader door den Koning zal worden vastgesteld.

Artikel 63.

De Gouverneur Generaal mag zich boven de hem door den Koning toegestane jaarwedde, geene inkomsten, hoegenaamd, toeëigenen.

De geschenken, die hem door Inlandsche Vorsten of Grooten aangeboden worden, behooren aan den Lande en worden uit 's lands kas gereciproceerd.

Hij heeft echter de vrijheid om sommige van die geschenken te behouden, mits derzelver waarde in 's lands kas stortende.

XXXb

MEMORIE VAN TOELICHTING¹⁾.

Art. 1, 2, 3. Vereischt geen toelichting.

Art. 4. Hoezeer de Gouverneur Generaal verplicht is de hem gezonden wordende bevelen op te volgen en na te komen, kunnen er echter omstandigheden bestaan, waarin het in 's lands of in het bijzonder belang van andere aangelegenheden noodzakelijk is, die bevelen voorloopig te schorsen, of daaraan wijzigingen te geven.

Art. 5. Is een uitvloeisel van het Regerings Reglement, en daardoor wordt vermeden, het opnoemen van een reeks van bepalingen en voorschriften.

Art. 6. Is de uitdrukkelijke wil des Konings.

Art. 7. Is overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 8. Is een gevolg van het Regerings Reglement.

Art. 9, 10, 11. Is een gevolg van de veranderde houding van den Gouverneur Generaal tot den Raad van Indië. De Gouverneur Generaal moet in de vergadering van den Raad van Indië kunnen tegenwoordig zijn zonder aan de deliberatiën deel te nemen, ten einde zich te kunnen overtuigen op welke wijze de zaken in dezelve worden behandeld.

Art. 12 en 13. Zoowel voor den Gouverneur Generaal als in het algemeen belang is het noodig in alle zaken waaromtrent het gevoelen van den Raad van Indië te kennen en dezen bekend te houden met alle genomen maatregelen, daar anders bij de verandering of bij het overlijden van den Gouverneur Generaal de aangenomen beginselen als

¹⁾ Memorie van toelichting tot de ontworpen Instructie voor den Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië. R.A. (S.S.), Geheim Exh. 26 Maart 1836, No. 21. Bijlage bij XXXa.

verloren gaan en den opvolger afhankelijk wordt van de wijze van zien van subalterne ambtenaren.

Art. 14. Is noodig om in Nederland te kunnen nagaan, in hoeverre de Gouverneur Generaal voldoet aan *Art. 12* zijner Instructie.

Art. 15, 16. Is noodig om in Nederland steeds te kunnen nagaan de gronden, waarop de Gouverneur Generaal de adviezen van den Raad van Indië niet opvolgt, of van die van den Kommandant van het leger of der zeemagt afwijkt.

Art. 17. De Raad van Indië behoort bekend te zijn met de bevelen die den Gouverneur Generaal uit Nederland ontvangt.

Art. 18, 19. Vereischt geene toelichting.

Art. 20, 21, 22. Zijn overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal eenigszins gewijzigd.

Art. 23, 24, 25. Deze artikelen hebben hoofdzakelijk ten doel om den Gouverneur Generaal onder de verpligting te leggen, alle de voorstellen welke hem gedaan worden, tot bevordering van algemeene en bijzondere belangen ter kennis te brengen van den Minister van Koloniën.

Art. 26. De Gouverneur Generaal moet de bevoegdheid hebben, maar niet verplicht zijn, om van zijne brieven aan het Ministerie van Koloniën en verdere afgevaardigde stukken visie aan den Raad van Indië te geven.

Art. 27. Is bepaald bij de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 28. Vroeger werden deze brieven in den Raad van Indië ontworpen.

Art. 29, 30, 31. Deze bepalingen, gewijzigd naar het aangenomen beginsel komen voor in de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 32 en 33. Het hooge gewigt der zaak heeft noodig doen beschouwen om zich op dit punt niet tot algemeene aanwijzing te bepalen, maar eenigszins in de bijzonderheden des Gouverneurs verpligtingen, en regel van gedrag voor te schrijven.

De bepaling van *art. 33* bevat wel is waar, eene uitzondering op het beginsel, dat de Gouverneur Generaal slechts adviezen inwint, maar niet gehouden is om dezelve op te volgen, vermits hij hier aan banden wordt gelegd.

De zaak is echter van gewigt genoeg voorgekomen om deze uitzondering te regtvaardigen.

Art. 34. In deze opzigten was bij de vorige Instructie niet voorzien. De bepaling is evenwel noodzakelijk voorgekomen.

Art. 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41. Deze bepalingen eenigszins gewijzigd zijn overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 42. Is in overeenstemming met de Instructie door den Kommissaris Generaal, aan den Gouverneur Generaal ad interim den 28en January 1834, gegeven.

Art. 43, 44, 45, 46, 47, 48. Deze bepalingen eenigszins gewijzigd zijn overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 49. Zooals de begrooting moet worden ingerigt is door den Kommissaris Generaal vastgesteld bij Besluit van den 30en January 1834 No. 5 en wat zoowel ten aanzien der raming van inkomsten, de begrooting van uitgaven (zoo gewoon als buitengewoon), de post van onvoorziene uitgaven en tegenspoeden, de remizen naar Nederland, en hetgeen daarmede verder in verband staat moet worden in acht genomen, is daarbij duidelijk en omstandig voorgeschreven.

Zich blootelijk te gedragen tot dat besluit, is meest doelmatig toegeschenen.

Art. 50. Dit punt is eene byzondere aanbeveling overwaardig.

Art. 51 en 52. Is noodzakelijk om den waren financieelen staat van Indië volledig te kennen en om te kunnen controleren, in hoe verre men zich aan de begrootingen heeft gehouden.

Art. 53. Vereischt geene toelichting omtrent dit punt zijn mede ampele instructiën door den Kommissaris Generaal aan den Gouverneur Generaal ad interim gegeven.

Art. 54. Is noodig voorgekomen, alle menschelijke berekeningen falen en het is daarom van belang, alles aan te wenden ten einde steeds uit Indië, de subsidiën te erlangen, waarop bij voortdoring wordt gerekend.

Art. 55. Is eenigszins gewijzigd overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Art. 56. Deze bepaling is noodzakelijk voorgekomen, zoowel om geregeld hier te lande in de Indische behoeften te kunnen voorzien, als om de aandacht van den Gouverneur Generaal byzonder op den inhoud der eischen van goederen te vestigen.

Art. 57, 58. Zijn overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Aan art. 58 is maar zeer zelden of niet voldaan, en evenwel is zulks van groot belang, ter vermeerdering der kennis van Indische zaken en aangelegenheden hier te lande.

Art. 59. Aangezien de talrijke Indische bevolking, door slechts een gering getal Europeanen wordt bestuurd, is de moraliteit der ambtenaren, eene zaak van groot gewigt, en de gedurige aandacht van den Gouverneur Generaal overwaardig.

Art. 60. Is noodig voorgekomen ter wering van misbruik aan den eenen kant, en om aan den anderen kant verdiensten te kunnen beloonen.

Art. 61, 62, 63. Zijn overgenomen uit de vorige Instructie voor den Gouverneur Generaal.

Door de boeken, registers, verslagen en rapporten, welke de Gouverneur Generaal bij de Instructie wordt bevolen aan het Ministerie in te zenden, zal men voortaan hier te lande, niet alleen de staatkundige en financieele aangelegenheden van Nederlandsch Indië kunnen overzien en controleren, maar tevens kunnen nagaan in hoeverre de gegevene voorschriften en bevelen des Konings worden opgevolgd, en voorts steeds met grondige en volledige kennis van zaken, zoowel de uit Indië komende voorstellen kunnen beoordeelen, als maatregelen beramen, die in het belang van het moederland of van Indië wenschelijk zullen voorkomen.

XXXc

INSTRUCTIE VOOR DEN RAAD VAN NEDERLANDSCH INDIË, 26 Maart 1836¹⁾.

Artikel 1.

De Raad van Indië is zamengesteld uit een vice-president en vier leden en wordt bijgestaan door eenen secretaris.

Artikel 2.

De Raad van Indië zal door den Gouverneur Generaal of zijnen plaatsbekleeder, zoo dikwijls deze zulks mogt raadzaam oordeelen, buitengewoon kunnen worden bijeengeroepen en worden gepresideerd. Ook zal de Gouverneur Generaal of zijn plaatsbekleeder steeds bij alle gewone en buitengewone deliberatiën der vergadering kunnen tegenwoordig zijn, zonder aan dezelve deel te nemen.

Artikel 3.

De vice-president heeft het beleid der gewone vergaderingen.

Artikel 4.

Bij afwezigheid of ongesteldheid van den vice-president, wordt deszelfs plaats in de vergadering door het oudste lid van benoeming waargenomen.

Artikel 5.

Ingeval de waardigheid van vice-president mogt openvallen en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning niet gedaan of niet bekend mogt zijn, benoemd de Gouverneur Generaal een der leden tot de waarneming dezer betrekking onder genot van de daartoe staande jaarwedde, totdat door den Koning daarin zal zijn voorzien.

¹⁾ R.A. (S.S.) Geheim, Exh. 26 Maart 1836, No. 21.
Bijlage bij XXX.

Artikel 6.

De Raad van Indië vergadert tweemaal 's weeks *Dinsdags* en *Donderdags*. Dezelve vereenige zich wijders in buitengewone vergadering, zoo dikwerf de Gouverneur Generaal, of zijne plaatsbekleeder dan wel de vice-president zulks noodig zullen achten.

Artikel 7.

De gewone en buitengewone vergaderingen van den Raad van Indië worden te Batavia in het paleis te Weltevreden gehouden.

Artikel 8.

De Gouverneur Generaal of zijn plaatsbekleeder, kan in buitengewone en dringende gevallen, of bij ongesteldheid de vergadering te Buitenzorg beleggen.

Artikel 9.

De vice-president en de leden van den Raad zijn verplicht te adviseren over, en op alle zaken en onderwerpen, welke tot dat einde door den Gouverneur Generaal of zijnen plaatsbekleeder van den Raad van Indië worden gezonden; gelijk dezelve evenzeer verplicht zijn de mededeeling te ontvangen van de besluiten en dispositiën van den Gouverneur Generaal, en van de verdere stukken, tot welker mededeeling deze volgens zijne Instructie is gehouden, opdat steeds de Raad van Indië met alle de verrigtingen des bestuurs zooveel mogelijk bekend zij.

Artikel 10.

De vice-president ontvangt alle stukken, waarna dezelve door den secretaris, zooveel noodig worden gebragt op de gewone Registers.

Artikel 11.

Indien het uit het apostil blijkt, dat de Gouverneur Generaal verlangt, dat de generale directie van financiën, of andere kollegiën, en autoriteiten op de stukken worden gehoord, worden dezelve, voordat de rondzending aan de leden van den Raad plaats heeft, eerst tot dat einde met een apostil verzonden.

Hetzelfde wordt gedaan indien de vice-president zulks mogt noodig oordeelen.

Artikel 12.

De in het voorgaande artikel vermelde apostille van den vice-president, zullen worden geteekend

Van wege den Raad van Indië
De Secretaris.

Artikel 13.

Indien het uit het apostil blijkt, dat de Gouverneur Generaal de zaak *buiten Rade* verlangt behandeld te hebben, worden de stukken door den Secretaris aan den vice-president en door deze aan het op hem in ouderdom van benoeming volgend lid en zoo vervolgens bezorgd en tenslotte aan den secretaris teruggezonden. Een ieder geeft zijn advies zoo kort mogelijk op het apostil.

Artikel 14.

Dagelijks worden door den vice-president aan den Gouverneur Generaal de met het advies van den Raad van Indië ingekomen stukken toegezonden.

Artikel 15.

De stukken, welke de Gouverneur Generaal verlangt, dat *in Rade* zullen worden behandeld, worden door den Secretaris in de eerste plaats aan den vice-president gezonden, welke daarop den dag bekend stelt, waarop de zaak in Rade zal worden behandeld.

Dezelve worden vervolgens bij de leden rondgezonden en door den secretaris wederom aan den vice-president bezorgd.

Artikel 16.

In de vergaderingen van den Raad van Indië, is de secretaris tegenwoordig, welke aantekening houdt van het verhandelde in dezelve.

Artikel 17.

De Gouverneur Generaal de vergadering presiderende of daarbij tegenwoordig zijnde, wordt daarvan aantekening gehouden.

Artikel 18.

De vice-president brengt de stukken waarover gedelibereerd moet worden ter tafel. Het oudste lid in benoeming geeft het eerst zijn advies, de vice-president het laatst. Het zal echter aan den vice-president vrijstaan, om een praeadvies uit te brengen, en zulks aan het gevoelen van de leden van den Raad te onderwerpen.

De Gouverneur Generaal eene vergadering presiderende, heeft de vice-president het eerst het woord.

Artikel 19.

Alle adviezen worden bij meerderheid van stemmen beslist.

Indien echter een der leden verlangt dat aantekening worde gehouden, dat hij niet met het gevoelen van den Raad heeft ingestemd, zal zulks geschieden.

Dit verlangende kan hij zijn advies schriftelijk overleggen, hetwelk den Gouverneur Generaal moet worden ingezonden.

Bij staking van stemmen, zal de stem van dengeen, die het presidium, of vice-presidium uitoefent, beslissend zijn. Van deze omstandigheid zal echter bij het uitgebragte advies melding moeten gemaakt worden.

Artikel 20.

Zoo wel de Gouverneur Generaal, als de vice-president hebben de bevoegdheid om een of meer leden van den Raad in kommissie te stellen, tot het onderzoeken van zaken, of tot het ontwerpen van wetten, reglementen, memoriën of andere schrifturen, welke gehouden zijn daaraan te voldoen.

Zonder opdragt van den Koning zullen de leden van den Raad met geen andere vaste bedieningen mogen worden belast.

Artikel 21.

Indien de Gouverneur Generaal krachtens art. 10 van het *Reglement op het beleid der Regering*, aan een of twee leden van den Raad byzondere zendingen opdraagt, zijn zij gehouden daaraan te voldoen, en op te volgen de Instructie, welke hen door den Gouverneur Generaal zal worden gegeven.

Zij zullen gedurende den tijd hunner afwezendheid zoodanige dag-gelden mogen declareren, als hun door den Gouverneur Generaal zullen worden toegelegd.

Artikel 22.

De vice-president en de leden van den Raad hebben individueel de bevoegdheid om zoodanige voorstellen aan den Gouverneur Generaal te doen, als dezelve zullen vermeenen met de belangen van het moederland, of de Oost-Indische bezittingen te zijn overeen te brengen.

Dezelve zullen echter niet in deliberatie mogen worden gebragt zonder daartoe verkregen toestemming van den Gouverneur Generaal.

Artikel 23.

De vice-president en de leden van den Raad zullen zich beijveren om de van hun gevraagde adviezen met gepaste spoed uit te brengen en van hunne zijde zooveel mogelijk medewerken, om den Gouverneur Generaal in staat te stellen, zonder vertraging en gelijdelijk de hem opgelegde pligten te kunnen vervullen.

Artikel 24.

De vice-president en de leden van den Raad van Indië leggen vóór de aanvaarding hunner bediening af den eed, vastgesteld bij art. 31 van het *Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch Indië*.

BIJLAGEN

ONTWERP VAN DEN BOSCH¹⁾Art. (1)²⁾ 1.

Het hoogste gezag in Nederlandsch-Indië, wordt vanwege en in naam des Konings uitgeoefend door den Gouverneur Generaal, of dengeen, welke hem op den voet van dit Reglement tijdelijk mogt vervangen. Een ieder, die zich aldaar bevindt, van wat rang of staat hij zij moet den Gouverneur Generaal, of vervangenden Gouverneur Generaal, erkennen als des Konings vertegenwoordiger, en denzelve als zoodanig eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. (2) 2.

Aan den Gouverneur Generaal, of zijnen plaatsbekleeder, wordt toegevoegd een adviserende raad, tezamen gesteld uit eenen, door den Koning te benoemen President en vier Leden, bijgestaan door eenen Secretaris. De Raad voert den naam van Raad van Nederlandsch-Indië.

Art. (3) 3.

Wanneer de waardigheid van

¹⁾ Van den Bosch' aanvullingen in het ontwerp Baud zijn *cursief*, de weglatingen klein gedrukt en tusschen haakjes geplaatst.

²⁾ De tusschen haakjes geplaatste nummers zijn van het ontwerp Baud.

EINDTEKST 1836¹⁾.

Art. 1.

Het hoogste gezag in Nederlandsch-Indië, wordt vanwege en in naam des Konings uitgeoefend door den Gouverneur Generaal, of dengeen, welke hem op den voet van dit Reglement tijdelijk mogt vervangen. Een ieder, die zich aldaar bevindt, van wat rang of staat hij zij moet den Gouverneur Generaal, of vervangenden Gouverneur Generaal, erkennen als des Konings vertegenwoordiger, en denzelve als zoodanig eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. 2.

Aan den Gouverneur Generaal, of zijnen plaatsbekleeder, wordt toegevoegd²⁾ een adviserende raad, tezamen gesteld uit eenen, door den Koning te benoemen Vice President en vier Leden, bijgestaan door eenen Secretaris. De Raad voert den naam van Raad van Nederlandsch-Indië.

Art. 3.

Wanneer de waardigheid van

¹⁾ De door den Raad van State voorgestelde wijzigingen zijn, voor zooveel zij door den Koning zijn overgenomen, in den tekst *cursief* gedrukt, niet overgenomen voorstellen zijn in de voetnoten aangegeven.

De weglatingen uit het ontwerp Van den Bosch zijn klein gedrukt en tusschen haakjes geplaatst.

²⁾ Al het overige te doen vervallen en aldus te vervangen: „worden toegevoegd vijf Raden van Indië door den Koning te benoemen en bijgestaan door eenen Secretaris door den Gouverneur Generaal te benoemen uit eene voordragt van twee personen door den Raad van Indië te doen”.

Gouverneur Generaal door deszelfs overlijden of anderszins, open valt, en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning, niet gedaan of niet bekend is; of ook, wanneer de door den Koning benoemde niet in Indië tegenwoordig, of, om andere redenen, in de dadelijke aanvaarding van de betrekking van Gouverneur Generaal mogt belet zijn, zal het gezag, aan den Gouverneur Generaal toekomende, inmiddels, na aflegging van den Eed, in art. 30 vastgesteld, worden uitgeoefend door den President des Raads van Neerlandsch-Indië of, bij ontstentenis van dezen, door een der leden van dien Raad op de helft van de daartoe staande jaarwedde.

(Laatste zes alinea's van Baud's ontwerp (vgl. pag. 43) door Van den Bosch in een afzonderlijk artikel (5) verwerkt.)

Art. 4.

Ingeval de waardigheid van President van den Raad mogt openvallen en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning niet gedaan of niet bekend mogt zijn, zal de Gouverneur Generaal een der Leden van den Raad met de waarneming dezer betrekking, met genot van de daartoe staande jaarwedde, belasten tot dat door den Koning daarin zal zijn voorzien.

Ook de waarnemende President van den Raad van Indië zal, in de gevallen bij Art. 3 aangewezen, den Gouverneur Generaal, als waarnemende die betrekking opvolgen.

Gouverneur Generaal door deszelfs overlijden of anderszins, open valt, en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning, niet gedaan of niet bekend is; of ook, wanneer de door den Koning benoemde niet in Indië tegenwoordig, of, om andere redenen, in de dadelijke aanvaarding van de betrekking van Gouverneur Generaal mogt belet zijn, zal het gezag, aan den Gouverneur Generaal toekomende, inmiddels, na aflegging van den Eed, in art. 30 vastgesteld, worden uitgeoefend door den Vice President des Raads van Neerlandsch-Indië³⁾ (of, bij ontstentenis van dezen, door een der leden van dien Raad) op de helft van de daartoe staande jaarwedde.

Art. 4⁴⁾.

Ingeval de waardigheid van Vice President van den Raad mogt openvallen en de benoeming van deszelfs opvolger door den Koning niet gedaan of niet bekend mogt zijn, zal de Gouverneur Generaal een der Leden van den Raad met de waarneming dezer betrekking, met genot van de daartoe staande jaarwedde, belasten tot dat door den Koning daarin zal zijn voorzien.

Ook de waarnemende Vice President van den Raad van Indië zal, in de gevallen bij Art. 3 aangewezen, den Gouverneur Gene-

³⁾ De woorden „President des Raads van Nederlandsch Indië”, te vervangen door: „Oudsten Officier in rang, hetzij van de Landmagt, of van de Koninklijke Marine”.

⁴⁾ Dit artikel geheel laten vervallen.

raal, als waarnemende die betrekking opvolgen.

Art. 3³⁾ 5.

Wanneer de beide betrekkingen, namelijk die van Gouverneur Generaal en van President van den Raad van Nederlandsch Indië, door eenig onvoorzien toeval, tegelijkertijd mogten openvallen, en de benoemingen voor geene dezer betrekkingen door den Koning geschied of bekend mogten zijn, zal in eene vergadering tezamen gesteld uit de leden van den raad van Indië, en uit zoo vele hoofdamtbenaren, als vereischt worden, om met de kompareerende Raadsleden zamen genomen, het getal van zeven uit te maken, een der Raden van Indië worden benoemd tot de tijdelijke waarneming der waardigheid van Gouverneur Generaal.

Tot de voltalligmaking van gezegde vergadering zullen, zoo veel noodig moeten worden toegelaten de President van het Hooggerechtshof, de Directeur Generaal van Financiën, de Prokureur Generaal bij het Hoog Gerechtshof, de President van den Raad van Justitie te Batavia, de Directeuren van Financiën, na de dagteekening hunner benoemingen, en de President van de Algemeene Rekenkamer, of de Ambtenaar bij Art. 75 bedoeld; en (zulks) wel in de volgorde hierboven aangewezen, naar gelang zij ter plaatse tegenwoordig, en niet verhinderd zijn te verschijnen.

³⁾ (Laatste zes alinea's van art. 3 Ontwerp Baud).

Art. 5⁵⁾.

Wanneer de beide betrekkingen, namelijk die van Gouverneur Generaal en van Vice President van den Raad van Nederlandsch Indië, door eenig onvoorzien toeval, tegelijkertijd mogten openvallen, en de benoemingen voor geene dezer betrekkingen door den Koning geschied of bekend mogten zijn, zal in eene vergadering tezamen gesteld uit de leden van den raad van Indië, en uit zoo vele hoofdamtbenaren, als vereischt worden, om met de kompareerende Raadsleden zamen genomen, het getal van zeven uit te maken, een der Raden van Indië worden benoemd tot de tijdelijke waarneming der waardigheid van Gouverneur Generaal.

Tot de voltalligmaking van gezegde vergadering zullen, zoo veel noodig moeten worden toegelaten de President van het Hooggerechtshof, de Directeur Generaal van Financiën, de Prokureur Generaal bij het Hoog Gerechtshof, de President van den Raad van Justitie te Batavia, de Directeuren van Financiën, na de dagteekening hunner benoemingen, en de President van de Algemeene Rekenkamer, of de Ambtenaar bij art. 75 bedoeld; en wel in de volgorde hierboven aangewezen, naar gelang zij ter plaatse tegenwoordig, en niet verhinderd zijn te verschijnen.

⁵⁾ Dit artikel geheel laten vervallen.

De leden der alzoo samengestelde vergadering, zullen in handen van den Voorzitter *derzelve*, afleggen den eed, dat zij tot tijdelijke vervulling der waardigheid van Gouverneur Generaal den genen onder de leden van den Raad van Indië zullen stemmen, dien zij in gemoede, daartoe het geschiktste oordeelen. Geen der raadsleden mag zichzelf stemmen.

De (stemming) *benoeming* geschiedt bij volstreckte meerderheid, en bij besloten *onderteekende* briefjes. Deze worden door den Secretaris opgehaald en in eene gesloten bus verzameld, en vervolgens door den President van het Hooggerechtshof *of, bij diens afwezendheid, door den tegenwoordigen Hoofdambtenaar, in volgorde onmiddellijk achter hem komende* geopend en met luider stemme voorgelezen, terwijl de secretaris, daarvan aantekening houdt.

Het raadslid op wien de (meeste stemmen) *keus* zal zijn gevallen, aanvaard dadelijk, na aflegging in *deze Vergadering* van den, in artikel (38) 30 bepaalden ambtseed, de functiën van *waarnemend* Gouverneur Generaal, tot dat door den Koning, daarin anders zal zijn voorzien. *Indien bij de stemming geene volstreckte meerderheid mogt zijn verkregen, zullen de twee Raadsleden, die de betrekkelijke meerderheid van stemmen hebben gehad, geacht worden de nominatie uit te maken, waaruit, bij eene nadere stemming, de keus zal moeten geschieden. In geval van gelijkheid van stemmen tusschen twee of meer*

De leden der alzoo samengestelde vergadering, zullen in handen van den Voorzitter *derzelve*, afleggen den eed, dat zij tot tijdelijke vervulling der waardigheid van Gouverneur Generaal den genen onder de leden van den Raad van Indië zullen stemmen, dien zij in gemoede, daartoe het geschiktste oordeelen. Geen der raadsleden mag zichzelf stemmen.

De benoeming geschiedt bij volstreckte meerderheid, en bij besloten *onderteekende* briefjes. Deze worden door den Secretaris opgehaald en in eene gesloten bus verzameld, en vervolgens door den President van het Hooggerechtshof *of, bij diens afwezendheid, door den tegenwoordigen Hoofdambtenaar, in volgorde onmiddellijk achter hem komende* geopend en met luider stemme voorgelezen, terwijl de secretaris, daarvan aantekening houdt.

Het raadslid op wien de keus zal zijn gevallen, aanvaard dadelijk, na aflegging in *deze Vergadering* van den, in artikel 30 bepaalden ambtseed, de functiën van *waarnemend* Gouverneur Generaal, tot dat door den Koning, daarin anders zal zijn voorzien. *Indien bij de stemming geene volstreckte meerderheid mogt zijn verkregen, zullen de twee Raadsleden, die de betrekkelijke meerderheid van stemmen hebben gehad, geacht worden de nominatie uit te maken, waaruit, bij eene nadere stemming, de keus zal moeten*

bij de eerste stemming, zal desnoods het lot beslissen, wie hunner op de nominatie voor de herstemming zal geplaatst worden.

Art. (4) 6.

Tot het vervullen van eene (openvallende) opengevallen plaats in den Raad van Indië, wordt door den Gouverneur Generaal, en, in de voorziene gevallen, door den waarnemenden Gouverneur Generaal met concurrentie van den Raad, (uiterlijk) binnen een maand daarna, eene met redenen omkleedde voordragt aan het Departement van Koloniën ingezonden. Bijaldien de belangen van 's Rijks dienst dringend mogten vorderen, dat de opengevallen plaats bij voorraad werd vervuld, is de Gouverneur Generaal, en casu quo de waarnemende Gouverneur Generaal, bevoegd, om den voorgedragenen intusschen als provisioneel lid van den Raad van Indië zitting te verleenen, onder genot van de daartoe staande jaarwedde, met bepaling evenwel, dat daaruit geenerhande regt of aanspraak kan worden afgeleid, bijaldien het den Koning behaagt eenen anderen te benoemen.

Art. (5) 7.

De Leden van den Raad van Nederlandsch Indië, moeten in Nederland of in eene van 's Rijks volksplantingen of bezittingen,

geschieden. In geval van gelijkheid van stemmen tusschen twee of meer bij de eerste stemming, zal desnoods het lot beslissen, wie hunner op de nominatie voor de herstemming zal geplaatst worden.

Art. 6.

Tot het vervullen van eene opengevallen plaats in den Raad van Indië, wordt door den Gouverneur Generaal, en, in de voorziene gevallen, door den waarnemenden Gouverneur Generaal met concurrentie van den Raad, binnen een maand daarna, eene met redenen omkleedde voordragt van twee personen aan het Departement van Koloniën ingezonden. Bijaldien de belangen van 's Rijks dienst dringend mogten vorderen, dat de opengevallen plaats bij voorraad werd vervuld, is de Gouverneur Generaal, en casu quo de waarnemende Gouverneur Generaal, bevoegd, om den ⁶⁾ voorgedragenen intusschen als provisioneel lid van den Raad van Indië zitting te verleenen, onder genot van de daartoe staande jaarwedde, met bepaling evenwel, dat daaruit geenerhande regt of aanspraak kan worden afgeleid, bijaldien het den Koning behaagt eenen anderen te benoemen.

Art. 7.

De Leden van den Raad van Nederlandsch-Indië, moeten in Nederland of in eene van 's Rijks ⁶⁾ een der

geboren, of wel, geene inboorlingen zijnde, door den Koning genaturaliseerd zijn.

Zij moeten den vollen ouderdom van dertig jaren bereikt hebben, en zullen elkanderen, ten tijde hunner aanstelling, niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. (6) 8.

De Leden van den Raad van Indië mogen geene andere vaste bedieningen bekleeden, (zoo lang zij Leden van de Hooge Regering zijn).

Art. (7) 9.

De Gouverneur Generaal en de leden van den Raad van Indië mogen geen handel drijven, noch voor eigen rekening, noch voor die van anderen, zij mogen geen aandeel of belang hebben in eenige scheepsrederij, besteding, leverantie, verpachting van goederen, regten of middelen, of in eenige zaken waarvoor met den Lande, om winst of voordeel, eenige handeling wordt aangegaan; zij mogen wijders geene ordonnantiën of schuldvorderingen, ten laste van den Lande, koopen of voor hunne rekening nemen met uitzondering van publieke effecten, niet gevestigd op de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen.

Art. (7a) 10.

De Raad van Indië regelt zich in deszelfs bijeenkomsten en deliberatiën na de instructie door den Koning vast te stellen.

volksplantingen of bezittingen, geboren, of wel, geene inboorlingen zijnde, door den Koning genaturaliseerd zijn.

Zij moeten den vollen ouderdom van dertig jaren bereikt hebben, en zullen elkanderen, ten tijde hunner aanstelling, niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. 8.

De Leden van den Raad van Indië mogen geene andere vaste bedieningen bekleeden.

Art. 9.

De Gouverneur Generaal en de leden van den Raad (van Indië) mogen geen handel drijven, noch voor eigen rekening, noch voor die van anderen, zij mogen geen aandeel of belang hebben in eenige scheepsrederij, besteding, leverantie, verpachting van goederen, regten of middelen, of in eenige zaken waarvoor met (den Lande), *de Indische kas* om winst of voordeel, eenige handeling wordt aangegaan; zij mogen wijders geene ordonnantiën of schuldvorderingen, ten laste van den Lande, koopen of voor hunne rekening nemen met uitzondering van publieke effecten, niet gevestigd op de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen.

Art. 10.

De Raad van Indië regelt zich in deszelfs bijeenkomsten en deliberatiën naar de instructie door den Koning vast te stellen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om aan de leden bijzondere zendingen op te dragen mits, behalve de President, twee leden tegenwoordig blijven op de hoofdplaats.

Art. (7b) II.

(De Raad van Indië moet den Gouverneur Generaal dienen van consideratiën en advies, op alle zaken, waaromtrent hij het noodig acht denzelven te raadplegen.)

De Gouverneur Generaal is gehouden den Raad van Indië te raadplegen, zoo wel in alle algemeene als bijzondere aangelegenheden het dagelijksch bestuur betreffende, en waarvan alleen zullen uitgezonderd zijn zoodanige zaken, als bij de instructie voor den Gouverneur Generaal, zijn of nader zullen worden bepaald.

De raad is voorts bevoegd en verplicht om, eigener beweging, aan den Gouverneur Generaal al zulke voorstellen te doen als dezelve nuttig en wenschelijk acht, voor des Konings dienst.

Art. (7c) 12.

De Raad van Indië is bevoegd om van de Kollegiën, en voorts van alle ambtenaren, zoo burgerlijke als militaire, de inlichtingen en opgaven te vragen, gevorderd ter behoorlijke toelichting van de zaken waaromtrent de Raad door den Gouverneur Generaal wordt geraadpleegd, of eenig voorstel aan denzelven meent te moeten doen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om aan de leden bijzondere zendingen op te dragen mits, behalve de Vice President, twee leden⁷⁾ tegenwoordig blijven op de hoofdplaats.

Art. II.

De Gouverneur Generaal is gehouden den Raad van Indië te raadplegen, zoo wel in alle algemeene als bijzondere aangelegenheden het dagelijksch bestuur betreffende, en waarvan alleen zullen uitgezonderd zijn zoodanige zaken, als bij de instructie voor den Gouverneur Generaal, zijn of nader zullen worden bepaald.

(De raad is voorts bevoegd en verplicht) *Het zal voorts aan den Vice President en elk der leden van den Raad, individueel vrijstaan, om, eigener beweging, aan den Gouverneur Generaal al zulke voorstellen te doen als dezelve nuttig en wenschelijk acht, voor des Konings dienst.*

Art. 12.

De Raad van Indië is bevoegd om van de Kollegiën, en voorts van alle ambtenaren, zoo burgerlijke als militaire, de inlichtingen en opgaven te vragen, gevorderd ter behoorlijke toelichting van de zaken waaromtrent de Raad door den Gouverneur Generaal wordt geraadpleegd. (of eenig voorstel aan denzelven meent te moeten doen).

⁷⁾ drie leden

Art. (8) 13.

Aan den Gouverneur Generaal wordt toegevoegd een algemeen Secretaris en het noodig (getal) aantal Adjunct-Secretarissen.

De Algemeen Secretaris, zal, ten tijde van zijne benoeming, den Gouverneur Generaal niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. (10) 14.

Alle verordeningen, bevelen en andere handelingen van den Gouverneur Generaal moeten bij derzelve uitvaardiging worden gewaarmerkt door den Algemeenen Secretaris, „ter Ordonnancie van den Gouverneur Generaal”. Alle publikatiën, akten en openbare stukken, worden ook door den Gouverneur Generaal ondertekend, en derzelve aanhef zal, na het opschrift „vanwege en in naam des Konings” bestaan in de woorden: De Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië, *Den Raad van Nederlandsch Indië gehoord*, allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut, doet te weten.

(Wanneer de Gouverneur Generaal den raad van Indië geraadpleegd heeft, zal daarvan in de stukken worden melding gemaakt in dezer voege:

„De Raad van Nederlandsch Indië gehoord”.)

Art. 13.

Aan den Gouverneur Generaal wordt toegevoegd een algemeen Secretaris en het noodig aantal Adjunct-Secretarissen.

De Algemeen Secretaris, zal, ten tijde van zijne benoeming, den Gouverneur Generaal niet mogen bestaan in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Art. 14.

Alle verordeningen, bevelen en andere handelingen van den Gouverneur Generaal moeten bij derzelve uitvaardiging worden gewaarmerkt door den Algemeenen Secretaris, „ter Ordonnancie van den Gouverneur Generaal”. Alle publikatiën, akten en openbare stukken, worden ook door den Gouverneur Generaal ondertekend, en derzelve aanhef zal, na het opschrift „vanwege en in naam des Konings” bestaan in de woorden: De Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië ⁸⁾, *Den Raad van Nederlandsch Indië gehoord*, allen die deze zullen zien of hooren lezen, salut, doet te weten.

⁸⁾ in Rade

Art. (11) 15. *)

De Gouverneur Generaal is gehouden de bevelen hem door den Koning of uit naam des Konings toegezonden, na(ar) te komen.

*) De artikelen uit het Reglement van 1829 (de nummers zijn tusschen haakjes vermeld), die ongewijzigd zijn overgenomen in het Reglement van 1836, zijn over de volle breedte der pagina gedrukt.

Art. (12) 16.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om ten aanzien van al de deelen van het bestuur, *onder 's Konings nadere approbatie, zoodanige wetten, (instructiën), algemeene verordeningen en bepalingen vast te stellen, en voorloopig in werking te brengen, in overeenstemming met de gronden bij dit Reglement, aangenomen. of ter uitvoering van bevelen, door of vanwege den Koning gegeven, (en bij de voorschriften vervat. Behalve de Kollegiën en ambtenaren, wien de raad meer bijzonder aangaat, raadpleegt de Gouverneur Generaal den Raad van Indië, over alle verzoeken om gratie, remissie, dispensatie en dergelijke gunsten; voorts over alle wettelijke verordeningen, mitsgaders over alle belangrijke financiële en administratieve maatregelen, en eindelijk over alle zaken van algemeen of bijzonder belang, dat hij oordeelt, dat door den Raad kunnen worden toegelicht.) als door hem geoordeeld zullen worden te behooren, uitgezonderd alleen de gevallen, waarin bij dit Reglement anders mogt zijn bepaald.*

Art. (17) 17.

De Gouverneur Generaal regelt al wat betrekking heeft tot den geldsomloop en den muntslag in Nederlandsch-Indië. Geene veranderingen mogen in het eenmaal, op koninklijk gezag, ingevoerde muntstelsel gemaakt, noch ook uitgiften van papieren munt gedaan worden, anders dan met des Konings vooraf verkregene toestemming.

Art. (20) 18.

De Gouverneur Generaal regelt de hoegrootheid der inkom-

Art. 16.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om ten aanzien van al de deelen van het bestuur, *onder 's Konings nadere approbatie, zoodanige wetten, algemeene verordeningen en bepalingen vast te stellen, en voorloopig, in werking te brengen, in overeenstemming met de gronden bij dit Reglement, aangenomen, of ter uitvoering van bevelen, door of van wege den Koning gegeven, als door hem geoordeeld zullen worden te behooren, uitgezonderd alleen de gevallen, waarin bij dit Reglement anders moet zijn bepaald.*

Art. 17.

De Gouverneur Generaal regelt al wat betrekking heeft tot den geldsomloop en den muntslag in Nederlandsch-Indië. Geene veranderingen mogen in het eenmaal, op koninklijk gezag, ingevoerde muntstelsel gemaakt, noch ook uitgiften van papieren munt gedaan worden, anders dan met des Konings vooraf verkregene toestemming.

Art. 18.

De Gouverneur Generaal regelt de hoegrootheid der inkom-

sten van de ambten en bedieningen onder dien verstande, dat inkomsten eenmaal, hetzij bij bijzondere koninklijke besluiten, hetzij bij de begrootingen vastgesteld, niet door hem kunnen worden vermeerderd, anders dan op des Konings vooraf verkregen magtiging.

Art. (22) 19.

De Gouverneur Generaal benoemt en ontslaat alle ambtenaren, zoo Europeesche als inlandsche, voor zoover die bemoeyingen niet, bij afzonderlijke bepalingen, aan andere gezagvoerders of Kollegien zijn opgedragen, alles met inachtneming der algemeene of bijzondere bevelen des Konings en behoudens hetgeen, bij dit Reglement omtrent den President en de leden van den Raad van Indië is vastgesteld.

Art. (24) 20.

De Gouverneur Generaal oefent uit, het regt van gratie en mitigatie, *van straf benevens dat van amnestie en abolitie vóór* de veroordeeling wegens misdaden in Indië gepleegd, na alvorens te hebben ingenomen de (bedenkingen) *consideratiën* en het advies van het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië.

sten van de ambten en bedieningen onder dien verstande, dat inkomsten eenmaal, hetzij bij bijzondere koninklijke besluiten, hetzij bij de begrootingen vastgesteld, niet door hem kunnen worden vermeerderd ⁹⁾, anders dan op des Konings vooraf verkregen magtiging.

Art. 19.

De Gouverneur Generaal benoemt en ontslaat alle ambtenaren, zoo Europeesche als inlandsche, voor zoover die bemoeyingen niet, bij afzonderlijke bepalingen, aan andere gezagvoerders of Kollegien zijn opgedragen, alles met inachtneming der algemeene of bijzondere bevelen des Konings en behoudens hetgeen bij dit Reglement omtrent den Vice President en ¹⁰⁾ de leden van den Raad van Indië is vastgesteld.

Art. 20.

De Gouverneur Generaal oefent uit, het regt van gratie en mitigatie, *van opgelegde* straf benevens dat van amnestie en abolitie vóór (de veroordeeling) *den regtsingang en zoo veel inlandsche vorsten of staatspersonen betreft, ook na den regtsingang*, wegens misdaden in Indië gepleegd, na alvorens te hebben ingenomen de *consideratiën* en het advies van het Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië.

Ingeval van abolitie echter, is het geheel aan het oordeel van den

⁹⁾ of verminderd

¹⁰⁾ de woorden „President en” laten vervallen.

Gouverneur Generaal overgelaten, om het Hooggeregtshof al of niet te hooren.

Art. (25) 21.

De Gouverneur Generaal verleent brieven van *venia aetatis* en legitimatie en andere dergelijke (*gratiën*) *gunstbewijzen* en dispensatiën, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat, en, voor zoo veel regtszaken betreft, na vooraf deswege ingewonnen te hebben de consideratiën en het advies van het Hooggeregtshof van Nederlandsch-Indië.

Art. (27) 22.

De Gouverneur Generaal sluit of vernieuwt verbonden met de Indische vorsten en volken, in naam des Konings.

Art. (28) 23.

De Gouverneur Generaal beslist in welke gevallen een oorlog tegen een der Indische vorsten of volken zal begonnen worden, en bepaalt den aard en de strekking der voorschriften daaromtrent aan de ondergeschikte ambtenaren te geven, alles behoudens de algemeene of bijzondere bevelen des Konings.

De Gouverneur Generaal heeft op denzelfden voet, de bevoegdheid tot het sluiten van vrede.

Art. 21.

De Gouverneur Generaal verleent brieven van *venia aetatis* en legitimatie en andere (dergelijke *gunstbewijzen* en) dispensatiën, mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat¹¹⁾, en, voor zoo veel regtszaken betreft, na vooraf deswege ingewonnen te hebben de consideratiën en het advies van het Hooggeregtshof van Nederlandsch-Indië.

Art. 22.

De Gouverneur Generaal sluit of vernieuwt verbonden met de Indische vorsten en volken, in naam des Konings.

Art. 23.

De Gouverneur Generaal beslist in welke gevallen een¹²⁾ oorlog tegen een der Indische vorsten of volken zal begonnen worden, en bepaalt den aard en de strekking der voorschriften daaromtrent aan de ondergeschikte ambtenaren te geven, alles behoudens de algemeene of bijzondere bevelen des Konings.

De Gouverneur Generaal heeft op denzelfden voet, de bevoegdheid tot het sluiten van vrede.

¹¹⁾ de woorden: „mits niet afwijkende van de algemeene bepalingen in het tegenwoordig reglement vervat” kunnen worden weggelaten.

¹²⁾ aanvallenden

Art. (32) 24.

De Gouverneur Generaal heeft de magt, om personen, hem gevaarlijk voor de openbare rust of veiligheid voorkomende, bij schriftelijken en eigenhandig ondertee-kenden last, in verzeekerde bewa-ring te doen nemen.

De Gouverneur Generaal heeft al mede de magt, om dezulken of ook andere ingezetenen, welker verblijf in Nederlandsch Indië door hem gevaarlijk of schadelijk geoordeeld wordt, van daar te verwijderen en daarbij zoo veel mogelijk zorg dragende, dat aan dezelve een behoorlijke tijd, tot het in orde stellen hunner zaken, worde gelaten. Van het alzoo ge-nomen besluit en de beweegreden-nen tot hetzelfde wordt aan het Departement (voor de Marine en) van Koloniën dadelijk kennis ge-given.

Art. (34) 25.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om met de Regeringen van Europesche bezittingen in Indië, zoodanige bijzondere over-eenkomsten, onder nadere goed-keuring des Konings, te maken, als ter bevordering van weder-zijdsche eensgezindheid en we-derkeerige belangen strekken kun-nen. Van deze overeenkomsten moet dadelijk worden kennis gege-ven aan het Departement van Ko-loniën. Nimmer echter mogen door hem onderhandelingen aan-gevungen of overeenkomsten aan-gegaan worden, welke eenigen afstand van grondgebied ten doel

Art. 24.

De Gouverneur Generaal heeft de magt, om personen, hem ge-vaarlijk voor de openbare rust of veiligheid voorkomende, bij schriftelijken en eigenhandig on-dertee-kenden last, in verzeekerde bewaring te doen nemen.

De Gouverneur Generaal heeft al mede de magt, om dezulken of ook andere ingezetenen, welker verblijf in Nederlandsch Indië door hem gevaarlijk (of schadelijk) geoordeeld wordt, van daar te verwijderen en daarbij zoo veel mogelijk zorg dragende, dat aan dezelve een behoorlijke tijd, tot het in orde stellen hunner zaken, worde gelaten. Van het alzoo ge-nomen besluit en de beweegreden-nen tot hetzelfde wordt aan het Departement van Koloniën dade-lijk kennis gegeven.

Art. 25.

De Gouverneur Generaal is bevoegd om met de Regeringen van Europesche bezittingen in Indië, zoodanige bijzondere over-eenkomsten, onder nadere goed-keuring des Konings, te maken, als ter bevordering van weder-zijdsche eensgezindheid en we-derkeerige belangen strekken kun-nen. Van deze overeenkomsten moet dadelijk worden kennis ge-given aan het Departement van Koloniën. Nimmer echter mogen door hem onderhandelingen aan-gevungen of overeenkomsten aan-gegaan worden, welke eenigen afstand van grondgebied ten doel

hebben, *zonder voorafgaande autorisatie des Konings.*

Art. (34a) 26.

De Gouverneur Generaal verleent, in des Konings naam, zeebrieven aan schepen en vaartuigen, in Nederlandsch Indië te huis behoorende, onder al zulke bepalingen als bij afzonderlijke reglementen zijn, of, onder de nadere goedkeuring des Konings zullen worden vastgesteld.

Art. (35) 27.

De Gouverneur Generaal is Opperbevelhebber over de landen zeemagt, en doet de militaire benoemingen op den voet door den Koning bepaald.

Alle zee- en land-officieren zich in Nederlandsch Indië bevindende, zijn gehouden, zonder eenige tegenspraak, de bevelen door den Gouverneur Generaal, of zijnentwege gegeven, te eerbiedigen, en te gehoorzamen, en door hunne onderhoorigen te doen eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. (36) 28.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om in geval van uitgebarsten oorlog tusschen het Koninkrijk der Nederlanden, en eenige andere mogendheid, Commissiën ter kaapvaart of lettres de marque, te verleenen aan schepen door bijzondere personen uitgerust.

Art. (37) 29.

De Gouverneur Generaal regelt alles, wat strekken kan tot afbreuk

hebben. (zonder voorafgaande autorisatie des Konings).

Art. 26.

De Gouverneur Generaal verleent, in des Konings naam, zeebrieven aan schepen en vaartuigen, in Nederlandsch Indië te huis behoorende, onder al zulke bepalingen als bij afzonderlijke reglementen zijn, of, onder de nadere goedkeuring des Konings zullen worden vastgesteld.

Art. 27.

De Gouverneur Generaal is Opperbevelhebber over de landen zeemagt, en doet de militaire benoemingen op den voet door den Koning bepaald.

Alle zee- en land-officieren zich in Nederlandsch Indië bevindende, zijn gehouden, zonder eenige tegenspraak, de bevelen door den Gouverneur Generaal, of zijnentwege gegeven, te eerbiedigen, en te gehoorzamen, en door hunne onderhoorigen te doen eerbiedigen en gehoorzamen.

Art. 28.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om in geval van uitgebarsten oorlog tusschen het Koninkrijk der Nederlanden, en eenige andere mogendheid, Commissiën ter kaapvaart of lettres de marque, te verleenen aan schepen door bijzondere personen uitgerust.

Art. 29.

De Gouverneur Generaal regelt alles, wat strekken kan tot afbreuk

van den openbaren vijand, en tot verdediging zoowel der bijzondere gedeelten van Nederlandsch Indië als van der ingezetenen personen en goederen.

Hij neemt daaromtrent den raad in van zoodanige zee- en land-officieren als hij verkiest, en geeft de noodige bevelen, onder zijne persoonlijke verantwoordelijkheid.

Art. (38) 30.

De benoemde Gouverneur Generaal legt in handen van den Koning den eed af, of, zoo zulks niet heeft kunnen plaats vinden, doet hij, voor de aanvaarding zijner waardigheid, in eene vergadering, zamengesteld zooals in art. (3) 5 is bepaald den volgende eed:

„Ik zweer, dat ik, om de hooge waardigheid van Gouverneur Generaal over Nederlandsch Indië, welke ik nu aanvaarde, te bekomen, aan niemand, wie hij ook zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch (gedaan) *geven* of doen zal.

„Dat ik in de uitoefening van die waardigheid en in die van Opperbevelhebber van de zee- en landmagt aldaar, aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz., enz., enz., gehouwen en getrouw zal zijn.

„Dat ik de hooge Souvereine regten des Konings en de waardigheid van het koninkrijk zal

van den openbaren vijand, en tot verdediging zoowel der bijzondere gedeelten van Nederlandsch Indië als van der ingezetenen personen en goederen.

Hij neemt daaromtrent den raad in van zoodanige zee- en land-officieren als hij verkiest, en geeft de noodige bevelen, onder zijne persoonlijke verantwoordelijkheid.

Art. 30.

De benoemde Gouverneur Generaal legt in handen van den Koning den eed af, of, zoo zulks niet heeft kunnen plaats vinden, doet hij, voor de aanvaarding zijner waardigheid¹³⁾, in eene vergadering, zamengesteld zooals in art. 5 is bepaald den volgende eed:

„Ik zweer, dat ik, om de hooge waardigheid van Gouverneur Generaal over Nederlandsch Indië, welke ik nu aanvaarde, te bekomen, aan niemand, wie hij ook zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch *geven* of doen zal.”

„Dat ik in de uitoefening van die waardigheid en in die van Opperbevelhebber (van) *over* de zee- en landmagt aldaar, aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. enz. gehouwen en getrouw zal zijn.

„Dat ik de hooge Souvereine regten des Konings en de waardigheid van het koninkrijk zal

¹³⁾ slot dezer alinea vervalt, wordt vervangen door: „in den Raad van Indië”.

bewaren en bevestigen, dat ik het welzijn, den bloei en de welvaart van Nederlandsch-Indië zal voorstaan en behartigen, zonder aanzien van persoon; dat ik in de uitoefening mijner ambtspligten zoo min aan bedreigingen, als aan beloften, door wien ook gedaan, zal gehoor geven.

„Dat ik het reglement op het beleid der Regering en de verdere algemeene of bijzondere instructiën en bevelen mij door of vanwege den Koning gegeven, zal naarkomen, en voorts alles doen, wat een goed en getrouw Gouverneur Generaal en Opperbevelhebber schuldig is en behoort te doen. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!”

Art. (39) 31.

De *President* en leden van den Raad van Indië leggen den volgende eed af, in handen van den Gouverneur Generaal:

„Ik zweer dat ik om tot president (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië te worden benoemd, aan niemand, wie hij zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch geven of doen zal.

„Dat ik aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. enz. gehouw en getrouw zal zijn. Dat ik aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoordiger, eerbied en gehoorzaam-

bewaren en bevestigen, dat ik het welzijn, den bloei en de welvaart van Nederlandsch Indië zal voorstaan en behartigen, zonder aanzien van persoon; dat ik in de uitoefening mijner ambtspligten zoo min aan bedreigingen, als aan beloften, door wien ook gedaan, zal gehoor(geven)zamen.

„Dat ik het reglement op het beleid der Regering en de verdere algemeene of bijzondere instructiën en bevelen mij door of vanwege den Koning gegeven zal naarkomen, en voorts alles doen, wat een goed en getrouw Gouverneur Generaal en Opperbevelhebber schuldig is en behoort te doen. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!”

Art. 31.

De *Vice President* en leden van den Raad van Indië, voor zoover die niet in *Nederland beëdigd* mogten zijn, leggen den volgende eed af, in handen van den Gouverneur Generaal:

„Ik zweer dat ik om tot *Vice-President*¹⁴⁾, (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië te worden benoemd, aan niemand, wie hij zij, eenige geschenken of beloften gegeven of gedaan heb, noch geven of doen zal.

„Dat ik aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groothertog van Luxemburg enz. enz. enz. gehouw en getrouw zal zijn. Dat ik aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoor-

¹⁴⁾ het woord „*President*” vervalt.

heid zal betoonen.

„Dat ik in al mijne handelingen en raadgevingen, steeds het welzijn van des Konings dienst en de welvaart van Nederlandsch Indië in verband tot de bestaande inrigtingen en verordeningen zal trachten te bevorderen zonder aanzien des persoons.

„Dat ik den Gouverneur Generaal voor zoo veel dit van mij afhangt, met ijver zal helpen beramen en uitvoeren, al wat tot des Konings dienst nuttig wordt geacht.

„Dat ik de kommissien, waarmede dezelve mij mogt belasten met trouw zal uitvoeren; dat ik de instructiën of reglementen voor den Raad van Nederlandsch Indië vastgesteld of nader te arresteren, getrouwelijk zal nakomen, dat ik de zaken, in den Raad van Indië verhandeld wordende, geheim zal houden, en dat ik eindelijk alles zal doen en laten, wat een opregt en getrouw president (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië, te doen en te laten gehouden is. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!”

diger, eerbied en gehoorzaamheid zal betoonen.

„Dat ik in al mijne handelingen en raadgevingen, steeds het welzijn van des Konings dienst en de welvaart van Nederlandsch Indië in verband tot de bestaande inrigtingen en verordeningen zal trachten te bevorderen zonder aanzien des persoons.

„Dat ik den Gouverneur Generaal voor zoo veel dit van mij afhangt, met ijver zal helpen beramen en uitvoeren, al wat tot des Konings dienst nuttig wordt geacht.

„Dat ik de kommissien, waarmede dezelve mij mogt belasten met trouw zal uitvoeren; dat ik de instructiën of reglementen voor den Raad van Nederlandsch Indië vastgesteld of nader te arresteren, getrouwelijk zal nakomen, dat ik de zaken, in den Raad van Indië verhandeld wordende, geheim zal houden, en dat ik eindelijk alles zal doen en laten, wat een opregt en getrouw (president) *Vice-President* (lid) van den Raad van Nederlandsch Indië, te doen en te laten gehouden is. Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!”

Art. (40) 32.

Er zal, alom in Nederlandsch Indië worden regt gesproken, in naam en vanwege den Koning.

Art. (41) 33.

Alle regterlijke vonnissen en gewijsden moeten de gronden behelzen, waarop dezelve rusten.

Art. (42) 34.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging kan alleenlijk worden

uitgeoefend door regtbanken, daargesteld, ingevolge de algemeene bepalingen en reglementen, op des Konings last in werking gebragt.

Art. (43) 35.

De opperste regtbank in Nederlandsch Indië, voert den naam van Hooggerechtshof van Nederlandsch-Indië.

Art. (44) 36.

Het Hooggeregtshof houdt toezicht op eene goede en onvertogen bedeeing van regt in Nederlandsch Indië. Hetzelve oefent wijders in de eerste aanleg en bij hooger beroep uit zoodanige regtsmagt in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken, als bepaald is, of zal worden bij de instructiën en reglementen door of vanwege den Koning vastgesteld of nader vast te stellen.

Art. (45) 37.

De gevallen, waarin voor zoover burgerlijke zaken betreft, een hooger beroep aan (den Hoogen Raad der Nederlanden) *de Hoogste Regtbank in Nederland* kan plaats hebben, van vonnissen in de Koloniën geweest, zullen bij de regterlijke bepalingen in het moederland worden aangewezen.

Art. (46) 38.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regtoefening wordt, naarmate van de daarin betrokken personen, in den eersten aanleg toebetrouwd aan Europeesche of inlandsche regtbanken; de samenstelling en de bevoegdheid dezer, alsmede van lagere regtbanken, waar dezelve reeds zijn of nader noodig zullen worden geoordeeld, wordt aangewezen bij afzonderlijke in-

Art. 36.

Het Hooggeregtshof houdt toezicht op eene goede en onvertogen bedeeing van regt in Nederlandsch Indië. Hetzelve oefent wijders in de eerste aanleg en bij hooger beroep uit zoodanige regtsmagt in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken, als bepaald is, of zal worden bij de instructiën en reglementen door of vanwege den Koning vastgesteld of nader vast te stellen.

Art. 37.

De gevallen, waarin voor zoover burgerlijke zaken betreft, een hooger beroep aan de Hoogste Regt(bank) magt in Nederland kan plaats hebben, van vonnissen in de Koloniën geweest, zullen bij de regterlijke bepalingen in het moederland worden aangewezen.

Art. 38.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regts(oefening)pleging wordt, naarmate van de daarin betrokken personen, in den eersten aanleg toebetrouwd aan Europeesche of inlandsche regtbanken; de samenstelling en de bevoegdheid dezer, alsmede van lagere regtbanken, waar dezelve reeds zijn of nader noodig zullen worden geoordeeld, wordt aangewezen bij afzonder-

structiën en reglementen, door of vanwege den Koning vastgesteld of nader vast te stellen.

Art. (47) 39.

Alle misdaden in Indië gepleegd door militairen tot de zee- en landmagt aldaar behoorende, zullen beoordeeld worden door militaire regtbanken, welker inrigting door of vanwege den Koning bij bijzondere reglementen en verordeningen reeds is of nader zal worden geregeld.

lijke instructiën en reglementen, door of vanwege den Koning vastgesteld of nader vast te stellen.

Art. 39.

Alle misdaden in Indië gepleegd door militairen tot de zee- en landmagt aldaar behoorende, zullen beoordeeld worden door militaire regtbanken, welker inrigting door of vanwege den Koning bij bijzondere reglementen en verordeningen reeds is of nader zal worden geregeld.

Art. (48) 40.

Niemand mag wegens misdaden in regten betrokken worden, dan uit kracht der wetten, en op de wijze daarbij vastgesteld.

Art. (49) 41.

Alle tusschenkomst van de Regering in zaken van Justitie, welke niet bij dit reglement is toegestaan is verboden.

Art. (50) 42.

De Gouverneur Generaal kan, in geen geval, in Indië geregteijk aangesproken of eenige procedure, van wat aard ook, aldaar tegen hem ondernomen worden, terzake van misdaad, in of buiten deszelfs ambt gepleegd.

Art. (51) 43.

De President en de Leden van den Raad van Indië staan terecht voor het Hooggeregtschhof wegens alle misdrijven, gedurende den tijd hunner functiën begaan.

Art. 43.

De Vice President en ¹⁵⁾ de Leden van den Raad van Indië staan terecht voor het Hooggeregtschhof wegens alle misdrijven, gedurende den tijd hunner functiën begaan.

Art. (53) 44.

De Gouverneur Generaal en de president en leden van den Raad

Art. 44.

De Gouverneur Generaal ¹⁶⁾ en de Vice president en leden van

¹⁵⁾ De woorden „De President en” moeten vervallen.

¹⁶⁾ toevoeging van de woorden „in Rade”

van Indië kunnen wegens burgerlijke zaken voor de gewone regtbanken worden betrokken.

Art. (54) 45.

Geene doodvonnissen, door eenige hoven of regtbanken geveld, mogen ten uitvoer worden gebracht, dan nadat daartoe zal zijn verlof bekomen van den Gouverneur Generaal. In de buitenbezittingen zal de hoofdambtenaar daartoe echter verlof kunnen verleenen, indien er bijzondere en dringende omstandigheden bestaan, welke de uitvoering gebiedend mogten vorderen.

Art. (55) 46.

Het verlof tot het uitvoeren van het gevelde doodvonnis, zal niet geweigerd worden, tenzij de Gouverneur Generaal, daartoe door den aangeklaagde of veroordeelde verzocht vermeenen mogt, schorsing der rechtspleging te moeten bevelen.

den Raad van Indië kunnen wegens burgerlijke zaken voor de gewone regtbanken worden betrokken.

Art. 45.

Geene doodvonnissen, door eenige hoven of regtbanken geveld, *daaronder mede begrepen de vonnissen door de Krijgsraden der zee- en landmagt geslagen*, mogen ten uitvoer worden gebracht, dan nadat daartoe zal zijn verlof bekomen van den Gouverneur Generaal. (In de buitenbezittingen zal de hoofdambtenaar daartoe echter verlof kunnen verleenen, indien er bijzondere en dringende omstandigheden bestaan, welke de uitvoering gebiedend mogen vorderen.)

De hoofdambtenaren op de buitenbezittingen zijn verpligt, zorgvuldig toe te zien dat de executie van doodvonnissen niet plaats hebbe, voordat het verlof daartoe door den Gouverneur Generaal is gegeven. Zij zijn echter bevoegd, het verlof tot de dadelijke uitvoering van het doodvonnis te verleenen, bij aldien dringende omstandigheden de uitvoering gebiedend mogten vorderen, doch in zoodanige gevallen zijn zij gehouden, vooraf de consideratiën en het advies te vragen van de regtbank, welke het doodvonnis heeft geveld.

Art. 46.

Het verlof tot het uitvoeren van het gevelde doodvonnis, zal niet geweigerd worden, tenzij de Gouverneur Generaal, daartoe (door den aangeklaagde of veroordeelde verzocht vermeenen mogt, schorsing der rechtspleging te moeten bevelen) door den veroordeelde zij verzocht, of zulks door andere gewigtige redenen noodig

mogt bevonden worden; in zoodanige gevallen, zal hij de schorsing van de executie van het doodvonnis bevelen.

Art. (56) 47.

De hoven en regtbanken zijn bevoegd, de bedenkingen, welke zij tegen de bevolene schorsing hebben, ter kennis van den Gouverneur Generaal te brengen, wanneer hij echter meent, dat, niettegenstaande die bedenkingen, de criminele vervolging behoort te blijven geschorst, moeten de hoven en regtbanken daarin berusten. De Gouverneur Generaal zendt dan alle de stukken naar het Departement van Koloniën ten einde de zaak ter beslissing van den Koning te brengen.

Art. 47.

De hoven en regtbanken, de krijgswaarden der zee- en landmacht daaronder medebegrepen, zijn bevoegd, de bedenkingen, welke zij tegen de bevolene schorsing hebben, ter kennis van den Gouverneur Generaal te brengen, wanneer hij echter meent, dat, niettegenstaande die bedenkingen, de (criminele vervolging) uitvoering van het doodvonnis behoort te blijven geschorst, moeten de hoven en regtbanken daarin berusten. De Gouverneur Generaal zendt dan alle de stukken (naar) aan het Departement van Koloniën ten einde de zaak ter beslissing van den Koning te brengen.

Art. (57) 48.

De wetten en instructiën op het beleid der Justitie in Nederlandsch Indië, eenmaal door den Koning gemaakt en vastgesteld zijnde, kunnen niet anders, dan tengevolge van eene vooraf verkregen koninklijke magtiging veranderd of gewijzigd worden.

Art. (58) 49.

De algemeene burgerlijke en lijfstraffelijke wetten in Nederlandsch-Indië zijn onderworpen aan de Koninklijke goedkeuring.

Die welke thans aldaar bestaan, worden bij deze, bij voorraad en inmiddels bekrachtigd, voor zoover daarin niets strijdigs voorkomt met het tegenwoordig reglement.

Art. (60) 50.

Onder het algemeen toezicht van den Gouverneur Generaal wordt het binnenlandsch bestuur waargenomen, in de onderscheidene afdelingen van Java en Madura door residenten en

Art. 50.

Onder het algemeen toezicht van den Gouverneur Generaal wordt het binnenlandsch bestuur waargenomen, in de onderscheidene afdelingen van Java en Madura door residenten en

op de buitenbezittingen, naar gelang van (denzelven) *derzelveur aan gelegenheid*, door Gouverneurs of Residenten.

Overall wordt het beginsel nageleefd, om, voor zoo veel de omstandigheden dit gedogen, de Inlandsche bevolking te laten onder *de* leiding en het onmiddellijk bestuur van hare eigene hoofden.

Art. (62) 51.

Op de bezittingen, buiten Java en Madura gelegen, zijn alle autoriteiten, burgerlijke en militaire, ondergeschikt aan den ambtenaar met het hoogste burgerlijk gezag bekleed.

De meer bijzondere verhouding tusschen dezelve *is, of* wordt, voor zooveel noodig, bij afzonderlijke instructiën bepaald.

op de buitenbezittingen, naar gelang van derzelveur aangelegenheid, door Gouverneurs of Residenten.

Overall wordt het beginsel nageleefd, om, voor zoo veel de omstandigheden dit gedogen, de Inlandsche bevolking te laten onder de leiding en het onmiddellijk bestuur van hare eigene hoofden.

Art. 51.

Op de bezittingen, buiten Java en Madura gelegen, zijn alle autoriteiten, burgerlijke en militaire, ondergeschikt aan den ambtenaar met het hoogste burgerlijk gezag bekleed.

De meer bijzondere verhouding tusschen dezelve *is, of* wordt, voor zooveel noodig, bij afzonderlijke instructiën bepaald.

Art. (63) 52.

De ambtenaren, die op de bezittingen buiten Java en Madura gelegen, het gezag voeren, zijn bevoegd, om zoodanige maatregelen te nemen, als vereischt worden, voor den geregelden loop der zaken, in overeenstemming met hunne bijzondere lastbrieven, en met de algemeene beginselen in het tegenwoordig reglement vervat.

Zij mogen, zonder de uitdrukkelijke magtiging van den Gouverneur Generaal niet afwijken van hunne instructiën, noch nieuwe verordeningen, waartoe zij geen bepaalden last hebben, invoeren, tenzij buitengewone en onvoorziene omstandigheden zulks ten algemeenen nutte mogten vorderen.

Art. (64) 53.

De gezagvoerders (*in*) op de onderscheidene bezittingen, moeten in de beste verhouding trachten te leven, met de omliggende Europesche Regering en Indische vorsten en volkeren.

Art. (65) 54.

Zij moeten zich zorgvuldig wachten het vreemde grondgebied te schenden, of te gedogen, dat hetzelfde door hunne onderhoorigen

geschonden worde, gelijk zij zich mede wachten moeten, van eenige daden tegen vreemde onderdanen te bevelen of te gedogen, welke aanleiding tot twist of misverstand geven kunnen, alware het ook, dat zij mogten meenen, dat het grondgebied door andere bezeten, aan de Nederlandsche Regering toekwam, of dat vreemde onderdanen zich, ten aanzien van Nederlandsche onderdanen kwalijk gedragen hadden. Zij moeten de gevallen van dien aard, welke hier voorkomen, brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, terwijl zij inmiddels deswege, de noodige vertoogen bij de vreemde Regeringen, vorsten of volkeren kunnen inleveren. Zij moeten echter met alle wettige middelen, onder hun bereik, de aanvallen afweren, welke tegen het grondgebied waarvan het bestuur hun is toebetrouwd, mogten gepleegd worden.

Art. (66) 55.

Ingeval van onverhoopten vijandelijken aanval, zoowel als in tijden van oorlog moeten zij, al wat tot verdediging tegen den vijand noodig is, overlaten aan den bevelvoerenden officier, voorzoverre zij zelve niet door den Gouverneur Generaal met dat bevel of eenigen anderen last daaromtrent mogten voorzien zijn. Zij zijn, op hunne verantwoordelijkheid gehouden, om de militaire maatregelen, met al de middelen, die ter beschikking van het burgerlijk gezag staan te bevorderen.

Art. (68) 56.

De gezagvoerders van op zich zelve staande bezittingen, zijn niet bevoegd, om het regt van *gratie of mitigatie* uit te oefenen, doch hebben de magt, om vonnissen, in criminele zaken gewezen, hetzij op verzoek van den veroordeelde, of wel uit eigen beweging, te schorsen, wanneer bijzondere omstandigheden zulks, na hun inzien, vorderen.

Art. 55.

Ingeval van onverhoopten vijandelijken aanval, zoowel als in tijden van oorlog moeten zij, al wat tot verdediging tegen den vijand noodig is, overlaten aan den bevelvoerenden officier, voorzoverre zij zelve niet door den Gouverneur Generaal met dat bevel of eenigen anderen last daaromtrent mogten voorzien zijn. Zij zijn, op hunne verantwoordelijkheid gehouden, om de militaire maatregelen, met al de middelen, die ter beschikking van het burgerlijk gezag staan te bevorderen.

Art. 56.

De gezagvoerders van op zich zelve staande bezittingen, zijn niet bevoegd, om het regt van *gratie of mitigatie* uit te oefenen, doch hebben de magt, om vonnissen, in criminele zaken gewezen, hetzij op verzoek van den veroordeelde, of wel uit eigen beweging, te schorsen, wanneer bijzondere omstandigheden zulks, na(ar) hun inzien, vorderen.

Zij moeten deze schorsing zoodra mogelijk brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, om aan deszelfs beslissing te worden onderworpen.

Art. (69) 57.

De meer bijzondere regten en pligten van de Gouverneurs, Residenten en Inlandsche Regenten, zoowel als van de andere ambtenaren tot het binnenlandsch bestuur behoorende, *zijn of worden* bij afzonderlijke verordeningen of instructiën bepaald.

Art. (70) 58.

Behalve den bijzonderen ambts-eed, door de burgerlijke gezagvoerders in de buitenbezittingen, en de Residenten op Java en Madura, volgens de bestaande instructiën af te leggen, moeten zij zweren: „Gehouw en getrouw te zullen zijn aan den Koning der Nederlanden en gehoorzaamheid te zullen betoonen aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoordiger.

Art. (71) 59.

De algemeene financieële inrigtingen, *alsmede de algemeene bepalingen op het stuk der inkomende en uitgaande regten des handels en der scheepvaart*, (van Nederlandsch Indië), eenmaal door den Koning bekrachtigd zijnde, kunnen niet anders dan ten gevolge van koninklijke bevelen of autorisatiën worden veranderd.

Art. (72) 60.

Geene belastingen mogen

Zij moeten deze schorsing zoodra mogelijk brengen ter kennis van den Gouverneur Generaal, om aan deszelfs beslissing te worden onderworpen.

Art. 57.

De meer bijzondere regten en pligten van de Gouverneurs, Residenten en Inlandsche Regenten, zoowel als van de andere ambtenaren tot het binnenlandsch bestuur behoorende, *zijn of worden* bij afzonderlijke verordeningen of instructiën bepaald.

Art. 58.

Behalve den bijzonderen ambts-eed, door de burgerlijke gezagvoerders (in) *op* de buitenbezittingen, en de Residenten op Java en Madura, volgens de bestaande instructiën af te leggen, moeten zij zweren: „Gehouw en getrouw te zullen zijn aan den Koning der Nederlanden en gehoorzaamheid te zullen betoonen aan den Gouverneur Generaal als des Konings vertegenwoordiger.

Art. 59.

De algemeene financieële inrigtingen, *alsmede de algemeene bepalingen op het stuk der inkomende en uitgaande regten des handels en der scheepvaart*, eenmaal door den Koning bekrachtigd zijnde, kunnen niet anders dan ten gevolge van koninklijke bevelen of autorisatiën worden veranderd.

Art. 60.

Geene belastingen mogen

voortaan in Nederlandsch Indië geheven worden, dan op eene publikatie van den Gouverneur Generaal, na daartoe vooraf onder gewone omstandigheden verkregen te hebben, de toestemming des Konings.

Belastingen, welke werking schadelijk of nadeelig wordt bevonden, kunnen wanneer eene voorziening dringend gevorderd wordt, onder nadere goedkeuring des Konings door den Gouverneur Generaal worden ingetrokken.

Art. (73) 61.

Alle belastingen worden gebragt onder vaste en duidelijke bepalingen, de strekking hebbende, om dezelve overal in verhouding te doen staan, tot de plaatselijke omstandigheden, en dezelve, zoo min mogelijk, drukkend te maken voor landbouw en nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

voortaan in Nederlandsch Indië geheven worden, dan op eene publikatie van den Gouverneur Generaal,¹⁷⁾ na daartoe vooraf onder gewone omstandigheden verkregen te hebben, de toestemming des Konings.

Belastingen, welke werking schadelijk of nadeelig wordt bevonden, kunnen wanneer eene voorziening dringend gevorderd wordt, onder nadere goedkeuring des Konings door den Gouverneur Generaal¹⁷⁾ worden ingetrokken of gewijzigd.

Art. 61.

Alle belastingen worden gebragt onder vaste en duidelijke bepalingen, de strekking hebbende, om dezelve overal in verhouding te doen staan, tot de plaatselijke omstandigheden, en dezelve, zoo min mogelijk, drukkend te maken voor landbouw en nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

Art. (74) 62.

De gronden op het eiland Java, welke nog de eigendom van den Lande zijn, zullen voor zoover dezelve door de Javanen bebouwd worden bij voortduring dessa's gewijze aan de Inlandsche bevolking worden verhuurd, door middel van overeenkomsten, met de hoofden en oudsten, en onder zoodanige bepalingen als telkens in de huurcedels of piagems zullen worden uitgedrukt.

Art. (75) 63.

De vorm en de inhoud der piagems, de tijd van derzelver duur, de hoegrootheid der te betalen landrente, de wijze, waarop dezelve zal kunnen gekwetten worden, in geld, producten of ander-

Art. 63.

De vorm en de inhoud der piagems, de tijd van derzelver duur, de hoegrootheid der te betalen landrente, de wijze, waarop dezelve zal kunnen gekwetten worden, in geld, producten of ander-

¹⁷⁾ toevoeging „in Rade”

zins, en al wat verder strekken kan, om de verhuringen der gronden te doen bevorderlijk zijn aan de meest mogelijke uitbreiding van landbouw en nijverheid, dit alles is het onderwerp van bijzondere bepalingen door den Gouverneur Generaal te be-ramen en vast te stellen.

Art. (76.) 64.

De twee voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk op de streken, begrepen onder de benaming Preanger Regentschappen, alwaar de thans bestaande inrigtingen ongeschonden zullen worden be-waard, zoolang daaromtrent niet anders door den Koning zal zijn bevolen. Mitsdien zal aldaar de aan den Lande verschuldigde grondhuur, bij voortdoring worden voldaan, door middel eener verpligte teelt en levering van producten en niet anders.

Art. (77.) 65.

Op alle plaatsen, waar het aanleggen van markten of passers aan handel en landbouw bevorderlijk kan zijn, worden zoodanige inrigtingen door (de Regering) den *Gouverneur Generaal* daargesteld.

Op deze markten, mitsgaders op die, welke de wettige eigendom van bijzondere personen zijn, mogen geene andere heffingen geschieden, dan die welke door den *Gouverneur Generaal* bij algemeene of bijzondere verordeningen vastgesteld en aan den volke bekend gemaakt zijn.

zins, en al wat verder strekken kan, om de verhuringen der gronden te doen bevorderlijk zijn aan de meest mogelijke uitbreiding van landbouw en nijverheid, dit alles is het onderwerp van bijzondere bepalingen door den *Gouverneur Generaal* te be-ramen en vast te stellen.

Art. 64.

De twee voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk op de streken, begrepen onder de benaming Preanger Regentschappen, alwaar de thans bestaande inrigtingen ongeschonden zullen worden be-waard, zoolang daaromtrent niet anders door den Koning zal zijn bevolen. Mitsdien zal aldaar de aan den Lande verschuldigde grondhuur, bij voortdoring worden voldaan, door middel eener verpligte teelt en levering van producten en niet anders.

Art. 65.

Op alle plaatsen, waar het aanleggen van markten of passers aan handel en landbouw bevorderlijk kan zijn, worden zoodanige inrigtingen door den *Gouverneur Generaal*¹⁸⁾ laargesteld.

Op deze markten, mitsgaders op die, welke de wettige eigendom van bijzondere personen zijn, mogen geene andere heffingen geschieden, dan die welke door den *Gouverneur Generaal* bij algemeene of bijzondere verordeningen vastgesteld en aan den volke bekend gemaakt zijn.

¹⁸⁾ toevoeging „in Rade”

Art. (78) 66.

De bijzondere eigendommen, zoo gebouwde als ongebouwde, zijn, in het algemeen, onderhevig aan het middel der verponding. De bepalingen deswege, worden steeds zoo veel mogelijk in overeenstemming gebragt met de meeste voortzetting van den landbouw, in verband tot de belangen der schatkist.

Art. (79.) 67.

De bosschen van djati-hout (niet bij verkoop of anderzins aan bijzondere personen afgestaan) zijn over (het) geheel(e) eiland Java het eigendom van den lande.

Niemand mag in dezelve eenig hout vellen dan uit kracht van bijzondere of algemeene vergunningen en op de wijze daarbij vastgesteld.

Art. (80.) 68.

De (Regering) *Gouverneur Generaal* is bevoegd, om het werk in die bosschen, welke voor rekening van het Rijk worden bearbeid, op te dragen aan de daartoe best gelegen *desa's*, hetzij in dagloon, hetzij door middel van geheele of gedeeltelijke kwijtschelding der landrente. Bepalingen van dezen aard kunnen ook gemaakt worden, ter bevordering van andere werkzaamheden ten dienste van het Rijk en van bijzondere takken van kultuur, welker uitbreiding belangrijk is, voor het algemeen.

Art. (81.) 69.

De uitsluitende aanmaak van het zout wordt gehandhaafd, zoo lang daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

Art. 67.

De bosschen van djati-hout (niet bij verkoop of anderzins aan bijzondere personen afgestaan) zijn over geheel Java het eigendom van den lande.

Niemand mag in dezelve eenig hout vellen dan uit kracht van bijzondere of algemeene vergunningen en op de wijze daarbij vastgesteld.

Art. 68.

De *Gouverneur Generaal*¹⁹⁾ is bevoegd, om het werk in die bosschen, welke voor rekening van het Rijk worden bearbeid, op te dragen aan de daartoe best gelegen *desa's*, hetzij in dagloon, hetzij door middel van geheele of gedeeltelijke kwijtschelding der landrente. Bepalingen van dezen aard kunnen ook gemaakt worden, ter bevordering van andere werkzaamheden ten dienste van het Rijk en van bijzondere takken van kultuur, welker uitbreiding belangrijk is, voor het algemeen.

Art. 69.

De uitsluitende aanmaak van het zout²⁰⁾ wordt gehandhaafd, zoo lang daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

¹⁹⁾ Toevoeging „in Rade“.

²⁰⁾ bepaling van den prijs moet op onpartijdige wijze plaats hebben.

Art. (82.) 70.

De Gouverneur Generaal zorgt voor de instandhouding der verpligte teelt van specerijen voor 's lands rekening, in de zoodanige van de Moluksche eilanden, als voor die teelt zijn aangewezen, en houdt de hand aan de bepalingen, die, in verband daarmede omtrent de vaart en den handel zijn gemaakt. In die bepalingen vermag zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verandering worden gemaakt.

Art. (83.) 71.

De uitsluitende handel in opium, wordt als een der bronnen van het openbaar inkomen, gehandhaafd, tot zoo lang daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen. Geen opium mag in eene der Asiatische bezittingen van den Staat geteeld of vervaardigd worden, anders dan met de uitdrukkelijke toestemming van den Gouverneur Generaal, en onder zoodanige bepalingen als telkens zullen worden noodig geacht. *De Gouverneur Generaal zal daartoe evenwel vooraf 's konings autorisatie moeten hebben ontvangen.*

Art. (84.) 72.

Het algemeen Bestuur over de domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven van Nederlandsch-Indië, is, onder het oppergezag van den Gouverneur Generaal, opgedragen aan den Directeur Generaal van Financiën, *bijgestaan*

Art. 70.

De Gouverneur Generaal zorgt voor de instandhouding der verpligte teelt van specerijen voor 's lands rekening, (in) *op* de zoodanige van de Moluksche eilanden, als voor die teelt zijn aangewezen, en houdt de hand aan de bepalingen, die, in verband daarmede omtrent de vaart en den handel zijn gemaakt. In die bepalingen vermag zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verandering worden gemaakt.

Art. 71.

De uitsluitende handel in opium, wordt als een der bronnen van het openbaar inkomen, gehandhaafd, tot zoo lang daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen. Geen opium mag in eene der Asiatische bezittingen van den Staat geteeld of vervaardigd worden, anders dan met de uitdrukkelijke toestemming van den Gouverneur Generaal, en onder zoodanige bepalingen als telkens zullen worden noodig geacht. De Gouverneur Generaal zal daartoe evenwel vooral 's Konings autorisatie moeten hebben ontvangen.

Art. 72.

Het algemeen Bestuur over de domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven van Nederlandsch-Indië, is, onder het oppergezag van den Gouverneur Generaal, opgedragen aan den Directeur Generaal van Financiën, *bijge-*

door *Directeuren van Financiën*.

Art. (85.) 73.

De meer bepaalde werkzaamheden van den Directeur Generaal van *Financiën* en van de Hoofdambtenaren hem ter hulpe toegevoegd, mitsgaders de wijze, waarop in de gevallen waarin hij met deze in eenen raad van financiën vereenigd, over 's lands belangen raadpleegt, worden bepaald, bij afzonderlijke instructiën, die aan de koninklijke bekrachtiging onderworpen zijn.

Art. (86.) 74.

Het meer onmiddellijk beheer over 's lands domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven is, in de onderscheidene afdeelingen van Nederlandsch Indië toebetrouwd aan de ambtenaren met het hoogste plaatselijk gezag bekleed, behoudens de uitzonderingen of wijzigingen voor enkele plaatsen, bij bijzondere bepalingen vastgesteld.

Al de voormelde ambtenaren zijn gehouden de aanschrijvingen hen door den Directeur Generaal, of een der *Directeuren van Financiën* (of vanwege denzelfen) gegeven, na(ar) te komen.

Art. (87.) 75.

De verantwoordingen van alle rekenplichtigen zijn onderhevig aan eene herziening vanwege (de Regering,) den *Gouverneur Generaal*, door zoodanig kollegie of hoogen ambtenaar, als door den Koning, op voordragt van den

staan door *Directeuren van Financiën*.

Art. 73.

De meer bepaalde werkzaamheden van den Directeur-Generaal van *Financiën* en van de Hoofdambtenaren hem ter hulpe toegevoegd, mitsgaders de wijze, waarop in de gevallen waarin hij met deze in eenen raad van financiën vereenigd, over 's lands belangen raadpleegt, worden bepaald, bij afzonderlijke instructiën, die aan de koninklijke bekrachtiging onderworpen zijn.

Art. 74.

Het meer onmiddellijk beheer over 's lands domeinen, goederen, inkomsten en uitgaven is, in de onderscheidene afdeelingen van Nederlandsch Indië toebetrouwd aan de ambtenaren met het hoogste plaatselijk gezag bekleed, behoudens de uitzonderingen of wijzigingen voor enkele plaatsen, bij bijzondere bepalingen vastgesteld.

Al de voormelde ambtenaren zijn gehouden de aanschrijvingen hen door den Directeur Generaal, of een der *Directeuren van Financiën* gegeven, na te komen.

Art. 75.

De verantwoordingen van alle rekenplichtigen zijn onderhevig aan eene herziening vanwege den *Gouverneur Generaal*, door zoodanig kollegie of hoogen ambtenaar, als door den Koning, op voordragt van den Gou-

Gouverneur Generaal, zal worden bepaald.

De rekenplichtigen zijn gehouden zich te onderwerpen aan alle vergoedingen en beboetingen, welke hun door of vanwege de Regering worden opgelegd, in zoodanigen vorm, en na zoodanig voorafgaand onderzoek, als bij de daartoe betrekkelijke reglementen wordt bepaald.

Die reglementen zijn onderhevig aan de koninklijke bekrachtiging.

verneur Generaal, zal worden bepaald.

De rekenplichtigen zijn gehouden zich te onderwerpen aan alle vergoedingen en beboetingen, welke hun door of vanwege de Regering worden opgelegd, in zoodanigen vorm, en na zoodanig voorafgaand onderzoek, als bij de daartoe betrekkelijke reglementen wordt bepaald.

Die reglementen zijn onderhevig aan de koninklijke bekrachtiging.

Art. (88) 76.

Bijzondere bepalingen, alsmede aan de koninklijke bekrachtiging onderhevig, regelen de wijze waarop tegen het overschrijden der gemaakte begrootingen wordt gewaakt.

Art. (89) 77.

De strekking van alle financiële bepalingen moet zijn, om de baten van Nederlandsch-Indië toereikende te doen zijn tot het bekostigen van alle lasten.

Art. (91.) 78.

Geene permissiën tot vestiging of tijdelijk verblijf in Nederlandsch Indië zullen worden gegeven, anders dan door den Gouverneur Generaal, ingevolge de reeds bestaande of nader door den Koning te geven voorschriften.

Bijzondere reglementen bepalen de voorregten aan het vaste burgerschap verbonden.

Art. (92). 79.

Elk vreemdeling, die zich voor een tijd in Nederlandsch Indië ophoudt, is onderworpen aan alle de wetten en verordeningen, *al daar bestaande*.

Art. 78.

Geene permissiën tot vestiging of tijdelijk verblijf in Nederlandsch Indië zullen worden gegeven, anders dan door den Gouverneur Generaal, ingevolge de reeds bestaande of nader door den Koning te geven voorschriften.

Bijzondere reglementen bepalen de voorregten aan het vaste burgerschap verbonden.

Art. 79.

Elk vreemdeling, die zich voor een tijd in Nederlandsch Indië ophoudt, is onderworpen aan alle de wetten en verordeningen, *al daar bestaande*.

Art. (93) 80.

Elk dien het toegestaan is, zich met der woon in Nederlandsch-Indië te vestigen, moet den eed van getrouwheid aan den Koning en van gehoorzaamheid aan den Gouverneur Generaal afleggen.

Hij geniet als ingezetene de bescherming der wetten, voor zoo verre hij zich als een goed en rustig burger gedraagt.

Art. (94) 81.

Chinezen, Mooren, Arabieren, en andere vreemden, niet tot de Europezen behorende, welke zich in Nederlandsch-Indië met der woon vestigen, worden, zooveel mogelijk, onder hoofden van hunne natiën gesteld, alles naar luid der daaromtrent gemaakte of nog te maken bepalingen.

Art. (95.) 82.

De uitoefening van (alle godsdiensten) *van Godsdienst door de onderscheiden Gezindten* geniet in Nederlandsch Indië de bescherming (der Regering,) *des Bestuurs* voor zoo ver die uitoefening voor de openbare rust niet gevaarlijk is.

Art. 82.

De uitoefening van Godsdienst door de onderscheiden Gezindten geniet in Nederlandsch Indië de bescherming des Bestuurs voor zoo ver die uitoefening voor de openbare rust niet gevaarlijk is.

Art. (96.) 83.

De leeraren van de onderscheiden thans bestaande christelijke gemeenten in Nederlandsch Indië worden uit 's lands kassen bezoldigd; gelijke bezoldiging zal kunnen worden toegestaan aan de leeraren van zoodanige gemeenten, als naderhand, op hoog gezag, zouden mogen worden daargesteld.

Art. 83.

De leeraren van de onderscheiden thans bestaande christelijke gemeenten in Nederlandsch Indië worden uit ('s lands) *de koloniale* kassen bezoldigd; gelijke bezoldiging zal kunnen worden toegestaan aan de leeraren van zoodanige gemeenten, als naderhand, op hoog gezag, zouden mogen worden daargesteld.

Art. (97.) 84.

Het Bestuur zorgt, zoo veel mogelijk, dat er op de onderscheiden plaatsen in Nederlandsch-Indië, scholen voor lager onderwijs, ook ten dienste van de kinderen der Inlanders bestaan, voor zoo verre er geene bijzondere en

Vervalt.

voldoende schoolfondsen zijn, worden de onderwijzers uit's lands kassen bezoldigd.

Art. (98.) 85.

De Gouverneur Generaal be-
raamt de geschiktste middelen tot
uitbreiding van de kennis der
Javaansche, Maleische en andere
Oostersche talen, onder de amb-
tenaren.

Art. (99.) 86.

Het Bestuur beraamt de ge-
schiktste middelen, om de oor-
zaken van ongezondheid, waar
die mochten bestaan, weg te ne-
men of te verminderen.

Art. (100.) 87.

Het Bestuur zorgt voor de in-
standhouding en verbetering der
bestaande bepalingen op het hou-
den van de geboorte-, trouw- en
sterflijsten der Europeanen en
derzelver afstammelingen.

Art. (101.) 88.

Het bezoldigen der ambtenaren
geschiedt naar het beginsel, dat
behalve de toe te leggen jaarwedde
geene andere geldelijke voordee-
len van wat aard ook, uit de pos-
ten mogen getrokken worden, zoo
dezelve niet uitdrukkelijk zijn toe-
gestaan.

Ter voorkoming van alle mis-
vatting hieromtrent, zal bij elke
benoeming tot eenen post, aan
welken, behalve de vaste bezoldi-
ging andere voordeelen verknocht
zijn, het genot daarvan bij eene

Art. 84.

De Gouverneur Generaal be-
raamt de geschiktste middelen
tot uitbreiding van de kennis der
Javaansche, Maleische en andere
Oostersche talen, onder de amb-
tenaren.

Art. 85.

(Het Bestuur) *De Gouverneur
Generaal* beraamt de geschiktste
middelen, om de oorzaken van
ongezondheid, waar die mochten
bestaan, weg te nemen of te ver-
minderen.

Art. 86.

(Het Bestuur) *Hij* zorgt voor de
instandhouding en verbetering
der bestaande bepalingen op het
houden van de geboorte-, trouw-
en sterflijsten der Europeanen en
derzelver afstammelingen.

Art. 87.

Het bezoldigen der ambtenaren
geschiedt naar het beginsel, dat
behalve de toe te leggen jaarwedde
geene andere geldelijke voordee-
len van wat aard ook, uit de pos-
ten mogen getrokken worden, zoo
dezelve niet uitdrukkelijk zijn
toegestaan.

Ter voorkoming van alle mis-
vatting hieromtrent, zal bij elke
benoeming tot eenen post, aan
welken, behalve de vaste bezol-
diging andere voordeelen ver-
knocht zijn, het genot daarvan

resolutie van den Gouverneur Generaal aan den benoemden worden vergund.

Spillagiën of overwigten, wanneer die in sommige gevallen worden toegestaan, zullen nimmer kunnen beschouwd worden als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te dekken.

Art. (102.) 89.

Elk ambtenaar, die zich in zijne ambtsbetrekking, of door den invloed van dezelve, inkomsten of voordeelen bezorgt, niet uitdrukkelijk aan dezelve toegekend, zal door den Gouverneur Generaal zonder vorm van proces, van zijne bediening ontzet en uit Nederlandsch Indië verwijderd kunnen worden.

Bijaldien de Gouverneur Generaal het noodig oordeelt hem aan den regter over te leveren, zal hij, schuldig bevonden wordende, behalve de teruggave van het genotene, en eene geldboete van de dubbele waarde daarvan, verklaard worden eerloos en onbekwaam om den lande immer in eenige betrekking te kunnen dienen, als onverminderd de andere straffen, welke de regter, ter zake van verzwarende omstandigheden, mogt opleggen; onder de vorenstaande bepalingen wordt uitdrukkelijk begrepen het aannemen van geschenken door de nabestaanden of huisgenooten der ambtenaren.

bij eene resolutie van den Gouverneur Generaal aan den benoemden worden vergund.

Spillagiën of overwigten, wanneer die in sommige gevallen worden toegestaan, zullen nimmer kunnen beschouwd worden als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen, om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te dekken.

Art. 88.

Elk ambtenaar, die zich in zijne ambtsbetrekking, of door den invloed van dezelve, inkomsten of voordeelen bezorgt, niet uitdrukkelijk aan dezelve toegekend, zal door den Gouverneur Generaal zonder vorm van proces, van zijne (bediening) *betrekking* ontzet en uit Nederlandsch Indië verwijderd kunnen worden.

Bijaldien de Gouverneur Generaal het noodig oordeelt hem aan den regter over te leveren, zal hij, schuldig bevonden wordende, behalve de teruggave van het genotene, en eene geldboete van de dubbele waarde daarvan, verklaard worden eerloos en onbekwaam om den lande immer in eenige betrekking te kunnen dienen, alles onverminderd de andere straffen, welke de regter, ter zake van verzwarende omstandigheden, mogt opleggen; onder de vorenstaande bepalingen wordt uitdrukkelijk begrepen het aannemen van geschenken door de nabestaanden of huisgenooten der ambtenaren.

Art. (103) 89.

Elk ambtenaar, die onafgebroken, gedurende ten minste twaalf jaren met trouw en ijver in Nederlandsch-Indië gediend heeft, verkrijgt na gelang van zijne dienstjaren, een regt op pensioen ten laste der koloniale geldmiddelen.

Bijzondere reglementen regelen meer bepaaldelijk de voorwaarden waarop het pensioen kan verleend worden, en de hoegrootheid, mitsgaders de evenredige opklimming van hetzelfde.

Art. (104.) 91.

Het onderhoud der weduwen en-wezen van burgerlijke ambtenaren, komt niet ten laste van 's lands Kas, maar wordt bekostigd uit een fonds, zamengesteld uit de contributiën der ambtenaren en waartoe allen, zonder onderscheid, gehouden zijn bij te dragen.

Afzonderlijke reglementen regelen de wijze van beheer van het fonds, en al wat verder daartoe betrekking heeft.

Art. (105). 92.

De (Regering) *Gouverneur Generaal* is bevoegd, om aan de ambtenaren op te leggen het bijeenbrengen van een fonds, bestemd om aan de zoodanige hunner welke in de termen vallen om pensioen van landswege te bekomen eene evenredige verhooging van dat pensioen te verzekeren.

Art. (106). 93.

(Het bestuur) *De Gouverneur Generaal* zorgt voor de beheering der insolvente boedels, mitsgaders voor die der nalatenschappen, welke aan weezen vervallen of onbeheerd zijn.

Art. 90.

Het onderhoud der weduwen en wezen van burgerlijke ambtenaren, komt niet ten laste van ('s lands) *de Koloniale Kas*, maar wordt bekostigd uit een fonds, zamengesteld uit de contributiën der ambtenaren en waartoe allen, zonder onderscheid, gehouden zijn bij te dragen.

Afzonderlijke reglementen regelen de wijze van beheer van het fonds, en al wat verder daartoe betrekking heeft.

Art. 91.

De (Regering) *Gouverneur Generaal* is bevoegd, om aan de ambtenaren op te leggen het bijeenbrengen van een fonds, bestemd om aan de zoodanige hunner welke in de termen vallen om pensioen van (lands)wege *de Koloniale Kas* te bekomen, eene evenredige verhooging van dat pensioen te verzekeren.

Art. 92.

De Gouverneur Generaal zorgt voor de beheering der insolvente boedels, mitsgaders voor die der nalatenschappen, welke aan weezen vervallen of onbeheerd zijn.

Bijzondere reglementen aan de bekrachtiging des Konings onderworpen, bepalen den aard der bemoeyingen van de kollegiën of ambtenaren, welke, ten voormelden einde, zullen worden aange-
steld.

Bijzondere reglementen²¹⁾ aan de bekrachtiging des Konings onderworpen, bepalen den aard der bemoeyingen van de kollegiën of ambtenaren, welke, ten voormelden einde, zullen worden aange-
steld.

Art. (107) 93.

Het staat aan alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië vrij, zich zoodanig middel van bestaan uit te kiezen of zoodanigen handel te drijven, als zij goedvinden, voor zoo verre er, ten aanzien van eenige punten, geen bepalingen om der algemeene belangen wille, noodig worden geacht.

Art. (108) 95.

Het Bestuur moedigt, door alle middelen binnen haar bereik, den landbouw aan, en bevordert, zoo veel doenlijk, de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt.

Art. 94.

(Het Bestuur) *De Gouverneur Generaal* moedigt, door alle middelen binnen haar bereik, den landbouw aan, en bevordert, zoo veel doenlijk, de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt.

Art. (109) 96.

Het Bestuur neemt de meest geschikte maatregelen, ter bevordering der wettige ondernemingen van de Europeanen en anderen, aan welke door het Gouvernement gronden worden afge-
staan, in eigendom, huur of erfpacht; alles in overeenstemming met de bijzondere of algemeene bepalingen daaromtrent door den Koning te maken.

Vervalt.

²¹⁾ „door den Gouverneur Generaal in Rade te ontwerpen”

Art. (110) 95.

Over het algemeen en voor zoover daaromtrent bij dit Reglement geene uitzonderingen voorkomen, is het aan alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië vrij, om op de gronden door hen in eigendom, huur, pacht of gebruik bezeten, zoodanige voortbrengselen te teelen, als zij verkiezen, en om daarover naar goedvinden te beschikken, na dat de

verschuldigde belasting gekweten en aan de voorwaarden der uitgifte van den grond voldaan zal zijn.

Art. (III.) 98.

Al de bijzondere landeigendommen op het eiland Java en Madura, op welke de gehoudenis rust van eene verpligte teelt en levering van koffy, zullen bij voortdoring, en tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen aan die verplichting onderhevig zijn.

De zoodanige daarentegen, op welke de koffyteelt aan de keuze der eigenaren is overgelaten, onder gehoudenis evenwel om, koffy teelende, (de vruchten) *dezelve* te moeten leveren aan het Gouvernement, worden bij deze uitdrukkelijk van die verpligte levering ontslagen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om, voor zoo verre de laatstgemelde landen gelegen zijn in de nabijheid van districten, alwaar de verpligte teelt en (leverancie) *levering* bestaat, zoodanige maatregelen te nemen ter wering van sluikerij als de belangen van het Gouvernement zullen vorderen.

Art. (IIIa.) 99.

Het bestuur moedigt, op de meest geschikte wijze, den scheepsbouw en de zeevaart aan. Bijzondere bepalingen, aan de koninklijke goedkeuring onderworpen, regelen de voorwaarden, waarop koloniale zeebrieven, kunnen worden verkregen.

Art. 96.

Al de bijzondere landeigendommen op het eiland Java en Madura, op welke de gehoudenis rust van eene verpligte teelt en levering van koffy, zullen bij voortdoring, en tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen aan die verplichting onderhevig zijn.

De zoodanige daarentegen, op welke de koffyteelt aan de keuze der eigenaren is overgelaten, onder gehoudenis evenwel om, koffy teelende, *dezelve* te moeten leveren (aan het Gouvernement) worden bij deze uitdrukkelijk van die verpligte levering ontslagen.

De Gouverneur Generaal is bevoegd, om, voor zoo verre de laatstgemelde landen gelegen zijn in de nabijheid van districten, alwaar de verpligte teelt en levering bestaat, zoodanige maatregelen te nemen ter wering van sluikerij als de belangen van (het Gouvernement) *de Indische Regering* zullen vorderen.

Art. 97.

(Het bestuur) *De Gouverneur Generaal* moedigt, op de meest geschikte wijze, den scheepsbouw en de zeevaart aan. Bijzondere bepalingen, aan de koninklijke goedkeuring onderworpen, regelen de voorwaarden, waarop koloniale zeebrieven, kunnen worden verkregen.

Art. (112). 100.

De Inlandsche bevolking geniet de bijzondere bescherming der Regering.

Alle geldafpersingen, knevelarijen en willekeurige beschikkingen over der Inlanders personen, goederen en arbeid zijn ongeoorloofd.

Alle Europesche en Inlandsche ambtenaren, die zich aan een dezer misdaden schuldig maken, zullen strengelijk gestraft worden.

De Residenten en andere civiele gezaghebbers zijn verplicht daartegen te waken, en aan de Inlanders de gelegenheid te geven om vrijelijk hunne klagen in te brengen.

Art. (113.) 101.

Het Bestuur zorgt voor de goede behandeling der Inlanders, op de landen aan Europeanen of anderen afgestaan, alsmede dat deze laatsten zich, met opzigt tot het afvorderen van diensten en opbrengsten, stiptelijk houden aan de algemeene of bijzondere verordeningen. Het Bestuur waakt aan den anderen kant dat de Inlandsche opgezetenen der bijzondere landen, de op hen rustende verplichtingen behoorlijk nakomen.

Art. (114) 100.

De Inlandsche bevolking is verplicht om, op de aanwijzing van 's lands ²²⁾ ambtenaren, de openbare wegen en bruggen te onderhouden, alsmede om tegen de, op hoog gezag geregelde betaling, de personen en goederen van reizigers over land te vervoeren.

²²⁾ „'s lands" vervangen door „de"

Art. 98.

De Inlandsche bevolking geniet de bijzondere bescherming der Regering.

Alle geldafpersingen, knevelarijen en willekeurige beschikkingen over der Inlanders personen, goederen en arbeid zijn ongeoorloofd.

Alle Europesche en Inlandsche ambtenaren, die zich aan (een) deze(r) misdaden schuldig maken, zullen strengelijk gestraft worden.

De Residenten en andere civiele gezag(hebbers) *voerders* zijn verplicht daartegen te waken, en aan de Inlanders de gelegenheid te geven om vrijelijk hunne klagen in te brengen.

Art. 99.

(Het Bestuur) *De Gouverneur Generaal* zorgt voor de goede behandeling der Inlanders, op de landen aan Europeanen of anderen afgestaan, alsmede dat deze laatsten zich, met opzigt tot het afvorderen van diensten en opbrengsten, stiptelijk houden aan de algemeene of bijzondere verordeningen. (Het Bestuur) *Hij* waakt aan den anderen kant dat de Inlandsche opgezetenen der bijzondere landen, de op hen rustende verplichtingen behoorlijk nakomen.

Aan de ambtenaren is het vergen van andere diensten, dan door de bestaande bepalingen gewettigd worden, stiptelijk verboden.

Bijzondere Reglementen naar de aloude landsgebruiken geschoeid, bepalen de diensten welke de bevolking verpligt is aan hare hoofden te bewijzen.

Art. (115) 101.

De bijzondere landeigenaren en landbouwers zullen geene diensten van de ingezetenen hunner landen mogen vorderen, welke niet uitdrukkelijk bij de reeds bestaande of nader te maken bepalingen gewettigd zijn.

Art. (116) 104.

Het is aan geene ambtenaren Europesche of Inlandsche noch aan iemand anders, geoorloofd, om aan anderen de beschikking over de gronden en inwoners der dessa's af te staan.

Echter zal aan de ingezetenen gelegenheid worden gegeven, om, tot voortzetting van nuttige ondernemingen, overeenkomsten aan te gaan, met de oudsten en voornaamsten der dessa's zoo wel tot het bebouwen van gronden en het leveren van bijzondere voortbrengselen, als tot het verleenen van persoonlijke diensten. De wijze waarop dit een en ander kan geschieden, wordt van tijd tot tijd door den Gouverneur Generaal bepaald, (na) *volgens* het beginsel, om de Inlandsche bevolking tegen alle willekeur te beschermen, doch tevens om in het algemeen belang, aan nuttige bedrijven de noodige handen te verschaffen tegen een matig loon.

Art. (117) 105.

Het nemen of geven van (verpandingen) *verpandingen* ter verzekering van geldelijke schulden

Art. 102.

Het is aan geene ambtenaren Europesche of Inlandsche noch aan iemand anders, geoorloofd, om aan anderen de beschikking over de gronden en inwoners der dessa's af te staan.

Echter zal aan de ingezetenen gelegenheid worden gegeven, om, tot voortzetting van nuttige ondernemingen, overeenkomsten aan te gaan, met de oudsten en voornaamsten der dessa's zoo wel tot het bebouwen van gronden en het leveren van bijzondere voortbrengselen, als tot het verleenen van persoonlijke diensten. De wijze waarop dit een en ander kan geschieden, wordt van tijd tot tijd door den Gouverneur Generaal bepaald, *volgens* het beginsel, om de Inlandsche bevolking tegen alle willekeur te beschermen, doch tevens om in het algemeen belang, aan nuttige bedrijven de noodige handen te verschaffen tegen een matig loon.

Art. 103.

Het nemen of geven van (verpandingen) *verpandingen* ter verzekering van geldelijke schulden

of aangegane verbintenissen, wordt op de eilanden Java en Madura verboden. Bijzondere verordeningen bepalen de straffen der overtreders en wat verder noodig is ter betere werking van dit verbod.

Op de overige bezittingen, alwaar de maatschappelijke instellingen en gebruiken het toepassen van gelijke bepalingen voor als nog verbieden, wordt de wijze waarop vrije menschen zich voor schulden zullen mogen verpanden door den Gouverneur Generaal onder vaste regels gebracht, ten doel hebbende de tragsgewijze afschaffing van dit gebruik.

Art. (118) 106.

De slavenhandel en de invoer van slaven in Nederlandsch-Indië zijn verboden.

De wetten bepalen de straffen der overtreders en het Bestuur beraamt de meest geschikte maatregelen tot verzorging der alzoo aangebragte menschen.

Art. (119) 105.

Omtrent de behandeling der thans aanwezige slaven, zoowel als omtrent hun lot en dat hunner kinderen en alles wat tot de slavernij betrekking heeft, worden de meest redelijke voorzieningen²³⁾ na verkregen magtiging des Konings vastgesteld.

Art. (120) 108.

Al de havens van Nederlandsch-Indië, welke van tijd tot tijd bij bijzondere reglementen of besluiten voor den grooten handel

of aangegane verbintenissen wordt op de eilanden Java en Madura verboden. Bijzondere verordeningen bepalen de straffen der overtreders en wat verder noodig is ter betere werking van dit verbod.

Op de overige bezittingen, alwaar de maatschappelijke instellingen en gebruiken het toepassen van gelijke bepalingen voor als nog verbieden, wordt de wijze waarop vrije menschen zich voor schulden zullen mogen verpanden door den Gouverneur Generaal onder vaste regels gebracht, ten doel hebbende de tragsgewijze afschaffing van dit gebruik.

Art. 104.

De slavenhandel en de invoer van slaven in Nederlandsch-Indië zijn verboden.

De wetten bepalen de straffen der overtreders en (het Bestuur) de Gouverneur Generaal beraamt de meest geschikte maatregelen tot verzorging der alzoo aangebragte menschen.

Art. 106.

Al de havens van Nederlandsch-Indië, welke van tijd tot tijd bij bijzondere reglementen of besluiten²⁴⁾ voor den grooten handel

²³⁾ toe te voegen „door den Gouverneur Generaal in Rade ontworpen en”

²⁴⁾ van den Gouverneur Generaal in Rade

worden opengesteld, zijn toegankelijk voor alle volken, met welke het Koninkrijk der Nederlanden in vriendschap leeft, en zulks in tegenoverstelling van de havens slechts voor den kleinen handel opengesteld, waarin geene dan kustvaarders en inlandsche vaartuigen kunnen worden toegelaten. De Moluksche eilanden blijven uitdrukkelijk onder de laatstgemelde begrepen, tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen.

Art. (121) 109.

Met de schepen, die alzoo toegelaten worden, mogen alle soorten van goederen en handelwaren worden aangevoerd, voor zoo verre zij niet bij bijzondere wetten of verordeningen zijn verboden. Omtrent de wijze van invoer der goederen moeten de schippers, eigenaren of geconsigneerden zich aan de bestaande of (nog) nader vast te stellen bepalingen onderwerpen.

De Regering draagt zorg, dat daardoor zoo min mogelijk belemmering aan den handel worde toegebracht.

del worden opengesteld, zijn toegankelijk voor alle volken, met welke het Koninkrijk der Nederlanden in vriendschap leeft, en zulks in tegenoverstelling van de havens slechts voor den kleinen handel opengesteld, waarin geene dan kustvaarders en inlandsche vaartuigen kunnen worden toegelaten. De Moluksche eilanden blijven uitdrukkelijk onder de laatstgemelde begrepen, tot zoo lange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen.

Art. 107.

Met de schepen, die alzoo toegelaten worden, mogen alle soorten van goederen en handelwaren worden aangevoerd, voor zoo verre zij niet bij bijzondere wetten of verordeningen zijn verboden. Omtrent de wijze van invoer der goederen moeten de schippers, eigenaren of geconsigneerden zich aan de bestaande of nader vast te stellen bepalingen onderwerpen.

(De Regering) *De Gouverneur Generaal* draagt zorg, dat daardoor zoo min mogelijk belemmering aan den handel worde toegebracht.

Art. (122) 108.

De handel op het rijk van Japan wordt bij uitsluiting voor rekening van den Lande gedreven tot zoo lange daaromtrent door den Koning andere bepalingen zullen worden gemaakt.

En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze alom worde gepubliceerd, ter plaatse waar zulks gebruikelijk is, en voorts geinsereerd in het staatsblad van Nederlandsch-Indië.

Faint, illegible text in the top left column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the top right column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the middle left column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the middle right column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the bottom left column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the bottom right column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1917

k4976

Art. 78.

Dien overeenkomstig zal de Gouverneur-Generaal, met betrekking to de Gouvernements landen op Java en Madura, meer bepaaldelijk het aldaarbestaande Landelijke stelsel, in al deselvs bijzonderheden, steeds gadeslaan, ten einde hetzelfde door doelmatige wijzigingen al meer en meer tot dien graad/van volmaaktheid te brengen, waarvoor dat stelsel vatbaar kan worden geacht. Eoch zal uit deze bepaling geene aanleiding kunnen worden genomen, om de helng en invoering van dat Landelijke stelsetot de buiten Java gelegen bezittingen andere dan de voormelde Gouvernements landen uit te strekken of waar dat stelsel in de buitenbezittingen reeds is ingevord, hetzelfde in stand te houden, wanneeret verkeerde daarvan in de toepassing ngt gebleken zijn.

I. Aanmerkingen Elout. Art 76 — '18 en 78 — '27 handelen over dit onderwerp — bij het eerste was bepaald, dat het landelijk stelsel zoo veel mogelijk, o de buiten bezittingen zou worden toegepast. Het laatste vestigt een juist tegengesteld systema — na de ondervinding van de vloopen jaren kom ik van het vroegere systema terug en rangschik mij bij het nieuwe van '27.

Moet dit in het Koninkl. Regt beslist of niet.

Ik mag wel lijden, dat het in het midden gelaten wordt, en dan is in zoo verre, de nieuwe redactie, die alleen van Java spreekt en de andere met stilzwijgen voorbijlaat, ook mij wel, maar nu verder:

het nieuw artikel 78 — houdt e stellige last om niet het detailed, maar het ryot system in te voeren.

Zoo bestaat het in waarheid, wat eene verhuring met elk der ingezetenen op zich zelve aangegaan bestaat meer in naam, dan in daad. Maar is het noodig dit zo stellig voor te schrijven? dit te bespreken.

Maar in allen geval geloof ik, de de woorden, *nog niet aan partikulieren afgestaan, en mitsdien nog*, behooren te worden uitgelaten.

Eigenlijk komt dit bij deze behandeling minder te pas — en het spreekt van zelve, dat hetgeen aan partikulieren behoort, het eigendom van den lande niet is.

de woorden *voor zoo verre dezee door de Javanen bebouwd worden* schijnen mij toe de zaak niet duidelijk uit te drukken.

Zoo ik wel heb: moet dit beteekenen woeste gronden worden niet verhuurd doch blijven ter dispositie van het Gouvt., dit staat dus in verband met de kolonisatie, maar zal men er dit door verstaan.

II. Antwoord Baud. Bij de erste lezing van art. 78 van het reglement van den heer Du Bus, is mij hetzelfde voorgekomen geheel tot de instructie te kunnen wrden overgebracht.

¹⁾ De tusschen haakjes geplaatste numme zijn die van R.R. 1830, vgl. Bronnen, XXIIIa, p. 97/148.

Art. 78.

De gronden op het eiland Java, nog niet aan partikulieren verkocht of afgestaan en mitsdien nog het eigendom van den lande, zullen bij voortdoring *desse's-gewijze* aan de inlandsche bevolking worden verhuurd bij wijze van overeenkomsten met de hoofden en oudsten en onder zoodanige bepalingen als telkens in de huurcedels of *piagems* zullen worden uitgedrukt.

Art. 73 (74)¹⁾.

De gronden op het eiland Java, welke nog het eigendom van den lande zijn, zullen voor zoo ver dezelve door de Javanen bebouwd worden bij voortdoring . . .

Nader is het mij toegeschenen dat het niet zonder nut zou zijn hier eene algemeene bevestiging van het stelsel van landrenten, in te lassen. Ik heb dat dan ook gedaan, doch heb daarin de uitdrukking *landelijk stelsel* vermeden, omdat ik dezelve houde voor eene slechte vertaling van het Engelsch *sistem of land revenue*.

Het is eene zeer onbepaalde uitdrukking, onder welke ieder een kan verstaan wat zijn inzigten medebrengen.

Zooals de artikelen 78, 78a en 78b door mij zijn geredigeerd schijnen zij mij toe alles te bevatten wat het noodig is dat dit reglement inhoudt.

Ik zal nu beantwoorden de vragen door Z.E. den Minister gedaan.

De bepaling dat het zoogenaamd landelijk stelsel niet zal worden ingevoerd op de buiten bezittingen is mij voorgekomen onnoodig te zijn, na de bepaling dat geen nieuwe belastingen anders dan op koninklijk gezag kunnen worden ingevoerd (art. 76). Thans is dat stelsel slechts op Java daargesteld — het kan derhalve buiten Java niet worden ingevoerd zonder eene Koninklijke magtiging. — Wil men het thans aangenomen beginsel bij deze gelegenheid bevestigd hebben, dan stel ik voor het te doen in de instructie en wel bij nieuw artikel 24, op de wijze door mij in margine van dat artikel aangetoond.

Het stelsel op Java omtrent de verhuring der gronden bestaande, is niet alleen in der daad, maar ook in naam het *village system* der Engelschen. Ik heb gemeend dat er niets kwaads maar veel goeds in gelegen was dit bij deze gelegenheid te homologeren, omdat men uit de Engelsche schriften, overvloed van bewijzen heeft, dat het *detailed alias ryot war system*, zeer schadelijk is geweest, zoowel voor de algemeene welvaart des lands, als voor de omslagtigheid en kostbaarheid der administratie. Daar het nu mogelijk zou kunnen zijn, dat de eene of andere G.G. eene proeve wilde nemen, om die hoofdelijke verhuring, op Java in te voeren is het mijns inziens niet dan nuttig dit voortekomen.

De woorden *nog niet aan partikulieren afgestaan of verkocht* kunnen er wel uit; ik heb dit veranderd.

III. Repliek Elout. De eerste aanmerkingen van den Heer B. zijn juist, dit had ik reeds bij mijn vorige nota gezegd.

Het kan zijn dat ik mij in de benaming van het Britsch Systema bedrogen heb, maar het is mij uit de lezing van de bekende minuten en daarna van het grotere werk van Raffles voorgekomen dat deze wel degelijk aan het Britsch Gouvt. heeft willen diets maken dat op Java het *detailed settlement* was ingevoerd — hij spreekt (zoo ik mij niet grovelijk bedrieg) van *piagems* met de individuele ingezetenen.

Wat hiervan zij ik kan mij zeer wel vereenigen met het denkbeeld om hier alleen het *village systema* te bepalen.

Art. 78 a.

De vorm en de inhoud der *piagems*; de tijd van derzelver duur; en al wat verder strekken kan om de verhuringen der dessa gronden, te doen bevorderlijk zijn aan de meest mogelijke uitbreiding van landbouw en nijverheid, is het onderwerp van bijzondere bepalingen, van tijd tot tijd door den Gouv. Gen. in *Rade* te beramen en vast te stellen.

Art. 74 (75).

De vorm en inhoud der *piagems*; de tijd van derzelver duur; de hoegrootheid der te betalen land-rente; de wijze waarop dezelve zal kunnen gekwetend worden, in geld, produkten of anderszins; en al wat verder
nijverheid, dit alles is het onderwerp

I. Met het hier in opgesloten systema vereenig ik mij geheel, maar is het noodig en hier, en in het vorig artikel van *piagems* te spreken?

II. Ik heb gemeend dat het nuttig was hier van *piagems* te spreken, om als het ware, dit zoo nuttige gedeelte van de voormelike behandeling der zaak, te confereren. Men zou anders wel in vervolg van tijd op het denkbeeld kunnen komen, om de

verhuring weder bij mondelinge overeenkomst te doen. Wij zouden dan weder terugkomen tot al het onbepaalde van den onbeschreven *adat*, eene klomp was, die men kneden kan zoo als men wil.

III. Ik vereenig er mij mede, maar mondeling.

Art. 78b.

De twee voorgaande artikelen zijn niet toepasselijk op de streken begrepen onder de benaming van *Preanger Regentschappen*, alwaar de thans bestaande inrigtingen ongeschonden zullen worden bewaard, zoo lang daaromtrent niet anders door Ons zal zijn bevolen. Mitsdien zal aldaar de aan den lande verschuldigde grondhuur, bij voortdoring worden voldaan door middel eener verpligte teelt en levering van koffy en niet anders.

Art. 75 (76).

... niet anders door den Koning zal zijn bevolen ...

I. In de vroegere regln. komt die uitzondering niet voor.

Ik heb evenwel niets tegen deze bepaling; vooral omdat de Hoofden en ingezetenen er geheel mede te vrede zijn. Maar het steekt af met het systeem op het overige gedeelte van Java op het papier. Hoe is het nu met Malang, met Banjoewangi.

II. In het vorig reglement was iets dergelijks gezegd in art. 82, 107 en andere; dit was echter zeer onbepaald en duister en deze nieuwe redactie heeft het voordeel om de zaak boven allen twijfel te stellen, en voortekomen dat niet de eene of andere Raffles, de Preanger Regentschappen emancipere, wanneer er toevallig eens geen Macquard is om hem tegen te houden.

III. Ik vereenig er mij mede, naar mondeling.

Art. 81.

Omtrent de belastingen op de bebouwde en onbebouwde eigendommen, zullen steeds zoodanige bepalingen moeten bestaan, als met de voortzetting van den landbouw en de uitgifte van landen in verband met het belang van 's Lands schatkist, noodig worden bevonden.

Vervallen.

Art. 77 (78).

De bijzondere eigendommen, zoo gebouwd als ongebouwd, zijn in het algemeen, onderhevig aan het middel der verponding. De bepalingen deswege, worden steeds zoo veel mogelijk, in overeenstemming gebragt met de meeste voortzettingen van den landbouw, in verband tot de belangen der Schatkist.

I. Zie 79 — '18. Waarom dit weggelaten — dit komt mij niet juist voor of is het alleen om dat hier van uitgifte van landen gesproken wordt, de aanhangige deliberatiën hebben hier invloed.

II. Dit artikel is weggelaten en dat hetzelfde onnoodig was, door mijn nieuw art. 78a.

III. Mogelijk bedrieg ik mij, maar mij dunkt dat dit artikel 81 ('27) gelijkstaande met 79 ('18) niet hetzelfde uitdrukt als het nu nieuw geredigeerde 78a.

Art. 82.

Vervallen.

Vervallen.

De meeste zorg wordt aangewend, dat in de beheering der domeinen van den Lande, met orde en regelmatigheid gehandeld, en dezelve, zoo veel mogelijk, in verband gebragt worde met het Landelijke stelsel, in alle plaatsen, waar dat stelsel in werking is en zal worden gelaten.

I. 81 — '18 — ik zou zeker het nieuwe artikel van '27 nu verkiezen. Maar waarom dit dan geheel weggelaten.

II. Dit artikel is ingelascht in de instructie (zie art. 29)¹⁾ en wel op eene wijze die het onbepaalde en duistere der oude redactie door iets stelligs en wezenlijks vervangen heeft.

III. Ik vat de aanmerking van den heer B. niet — dus mondeling.

Art. 83.

Vervallen.

Vervallen.

Op andere plaatsen wordt zorgvuldig gewaakt, dat de bewerking en beheering van 's Lands domeinen, met 's Lands belang en met dat der ingezetenen worde overeengebragt.

I. Waarom dit weggelaten.

II. Dit artikel is ook ingelascht in de instructie (art. 29)¹⁾ ook begrijp ik er geen woord van zooals de heer Du Bus het geredigeerd had — wat beteekent het?

III. Ik vat de aanmerking van den heer B. niet — dus mondeling.

Art. 84.

Bijzondere verordeningen regelen bij voortduring de wijze van beheer der houtbosschen, zoutpannen, vogelnestklippen, koffytuinen, specerij-perken en andere, het zij de bewerking gedaan worde in dag-

¹⁾ Zie art. 26, bijlagen, pag. 56.

Art. 84.

De bosschen van Jatti- en ander hout welke, niet bij verkoop of anderszins aan bijzondere personen afgestaan, zijn over het geheele eiland Java, het eigendom van den lande. — Niemand mag in dezelve

Art. 78 (79).

De bosschen van *Jatti-hout*, niet bij verkoop, of anderszins aan bijzondere personen afgestaan,

huur of in verrekening van andere belastingen, of in levering tegen eenen bepaalden prijs, of in verpachting, in verband met zoodanige algemeene bepalingen, als reeds deswege bestaan, en voor het vervolg worden gehandhaafd, of nog nader zullen worden voorgeschreven.

I. Zie 82 — '18.

Oppervlakkig zou ik zulk een algemeen artikel als in beide nu reeds gearresteerde reglementen voorkomt, verkiezen.

Met eenige geringe uitzonderingen, over welke mondeling nader, heb ik evenwel tegen het systema in art. 84, 84a, b en c geene zware bedenkingen.

II. Ik heb dit artikel veranderd om dat hetzelfde mijns erachtens niet zeer legislatief klonk, zooals de heer Du Bus het had gere-digeerd. Welk belang is er voor het publiek in gelegen dat *byzondere verordeningen de houtbosschen en zoutpannen regelen enz.* Het is wel belangrijk dat het publiek wete, naar welke regelen die bosschen zullen worden bewerkt — en of er een zout monopolie zal blijven bestaan, maar niet dat er zulke regelen zullen zijn, want dat spreekt van zelf. Ik heb daarom voorgesteld om het onbepaalde dezer redactie te vervangen door de stellige verklaring dat de bosschen van Jatti- en ander hout, welke niet bij verkoop of anderszins aan byzondere personen zijn afgestaan, over het geheele Eiland Java, het eigendom zijn van den lande, en dat niemand in dezelve eenig hout mag vellen, dan uit krachte van byzondere of algemeene bepalingen en op de wijze daarbij vastgesteld.

Dat voorts de regering bevoegd is, om het werk in die bosschen welke voor rekening van het rijk worden bearbeid optedragen aan de daartoe het meest gelegen *dessa's*, het zij in dagloon, het zij door middel van gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van belastingen, en dat bepalingen van dezen aard ook gemaakt kunnen worden ter bevordering van byzondere takken van kulture welker uitbreiding belangrijk is voor het algemeen.

Dat wijders de uitsluitende aanmaak van het zout door de Indische Regering moet worden gehandhaafd, zoo lange daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

Dat de regering moet zorgen voor de instandhouding der verpligte teelt van specerijen voor 's lands rekening in de zoodanige van de Moluksche eilanden als voor die teelt zijn aangewezen, de hand moet houden aan de bepalingen die in verband daarmede, omtrent de vaart en handel zijn gemaakt, en daarin zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verandering mag maken.

En dat eindelijk de uitsluitende handel in opium, door de regering als een der bronnen van het openbaar inkomen wordt gehandhaafd, tot zoo lange daaromtrent, anders door den Koning zal zijn bevolen.

De bovenstaande verklaringen zijn, mijns inziens, belangrijk, vooral ook omdat daarin nader gesproken wordt van het regt des Gouvernements om de *belastingen* der inlanders voor *arbeid* te committeren.

enig hout vellen, dan uit krachte van byzondere of algemeene bepalingen en op de wijze daarbij vastgesteld.

..... of algemeene vergunning

Art. 84a.

De regering is bevoegd om het werk in die bosschen welke voor rekening van het rijk worden bearbeid optedragen aan de daartoe best gelegen *dessa's*, het zij in dagloon hetzij door middel van gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van belastingen. Bepalingen van dezen aard kunnen ook gemaakt worden ter bevoor-

Art. 79 (80).

..... gedeeltelijke kwijtschelding der landrente. — Bepalingen van dezen aard kunnen ook gemaakt worden ter bevoor-

dering van bijzondere takken van kulture, welke uitbreiding belangrijk is voor het algemeen.

dering van andere werkzaamheden ten dienste van het Rijk, en van bijzondere takken

I. Met eenige geringe uitzonderingen, over welke mondeling nader, heb ik evenwel tegen het systema in art. 84, 84a, b en c geene zware bedenkingen.

Art. 84b.

De uitsluitende aanmaak van het zout wordt door de Indische regering gehandhaafd, zoo lang daaromtrent niet anders door den Koning is beschikt.

Art. 80 (81).

Onveranderd.

I. Met eenige geringe uitzonderingen, over welke mondeling nader, heb ik evenwel tegen het systema in art. 84, 84a, b en c geene zware bedenkingen.

Art. 84c.

De Regering zorgt voor de instandhouding der verpligte teelt van speceryen voor 's lands rekening in de zoodanige van de Moluksche eilanden, als voor die teelt zijn aangewezen en houdt de hand aan de bepalingen die in verband daarmee, omtrent de vaart en den handel zijn gemaakt. In die bepalingen vermag zonder de uitdrukkelijke autorisatie des Konings geene verandering worden gemaakt.

Art. 81 (82).

Onveranderd.

I. Met eenige geringe uitzonderingen, over welke mondeling nader, heb ik evenwel tegen het systema in art. 84, 84a, b en c geen zware bedenkingen.

Art. 84d.

De uitsluitende handel in opium, wordt door de Regering, als een der bronnen van het openbaar inkomen gehandhaafd, tot zoo lange daaromtrent, anders door den Koning zal zijn bevolen. Geen opium mag in een der Aziatische bezittingen van den staat geteeld of vervaardigd worden anders dan met de uitdrukkelijke toestemming van den Gouv. Gen. in *Rade*, en

Art. 82 (83).

onder zoodanige bepalingen als zullen worden noodig geacht.

..... zoodanige bepalingen als telkens zullen worden noodig geacht.

Art. 107.

Aan degenen, welke zulks verlangen mogten, zullen ook gronden of landen, in stede van wachtgeld en van pensioen, van 's Gouvernementswege kunnen worden afgestaan.

Vervallen.

Vervallen.

I. Was niet iets van dien aard reeds door Z.M. bepaald.

Ik voel evenwel dat dit art. in verband met de deliberatiën over de kolonisatie nu bedenking heeft; het is ook te belemmerend voor het Gouvt.

Intusschen is er welligt reeds door den een en ander hiervan gebruik gemaakt.

II. Dit is slechts een tijdelijke bepaling, ontstaan uit de in 1826 genomen bezuinigings maatregelen. Noch het een noch het ander voegt in een blijvend reglement. Het uitgeven van land is door Z.M. geopperd¹⁾ en is welligt ook reeds in praktijk gebragt, maar dit verhindert de weglating van dit artikel niet.

Art. 110.

Ter bevordering van den landbouw zal eene Hoofdcommissie van Landbouw bestaan, welke door de plaatselijke subcommissiën wordt voorgelicht.

Deze Hoofd- en Subcommissiën gaan den staat van den landbouw na, zij wijzen den weg aan tot nieuwe takken van cultuur, en bevljigten zich, om door het houden van een onmiddellijk toezigt over het wetenschappelijke gedeelte van het vak, den landbouwer en grondeigenaar met hunne ware belangen bekend te maken en hem dezelve te doen bevorderen. De werkzaamheden van gedachte Hoofd- en Sub-commissiën zijn en blijven bij bijzondere instructiën geregeld.

I. Het eerste gedeelte juist.

Maar is het noodig, ja nuttig te bepalen dat de tegenwoordige Commissiën van landbouw blijven bestaan. Ik geloof neen.

II. Ter beantwoording der vraag van Z.E. dient dat ik van de Commissiën van Landbouw gesproken heb, om dat hoezeer ik

¹⁾ o.a. zie missive De Mey, 29 Dec. 1848, No.

Art. 110.

De regering moedigt door alle midelen binnen haar bereik, den landbouw aan, en bevordert zoo veel doenlijk, de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt.

Zij houdt de bestaande Kommissiën van landbouw in stand en overlegt de noodige maatregelen, om aan die inrigtingen de meest doelmatige werking te geven.

Art. 107 (108).

Onveranderd.

ze alinea vervalt.

niet geloof dat dezelve in het algemeen groote resultaten zullen opleveren, dit toch in enkele gevallen, waar toevallig eene vereeniging van kundige menschen is, zal plaats hebben. Voorts zie ik er nog een ander, en meer belangrijk nut in. Overal zijn de *inlandsche regenten*, leden dier Kommissiën; deze associatie van inlanders met Europeanen moet wederzijds vertrouwen aankweken, en biedt den inlander eene gelegenheid tot omgang met den Europeaan aan die deze hun niet dikwijls geeft. Sommige regenten zullen daardoor welligt genoopt worden om zich op den landbouw toeteleggen.

III. Het laatste oogpunt is belangrijk, maar in dit reglement kan men toch van geen *bestaande* Commissien spreken — en het zou welligt aan een anderen kant binden, vooral bij het verlangen van meerdere vereenvoudiging.

Art. III.

Al wat ter bevordering van den landbouw en daardoor van den handel strekken kan, wordt aan de aandacht der Indische Regering byzonder aanbevolen. Zij is bevoegd en verplicht, in afwijking van het beginsel, waaruit het bestuur ten deze bevorens gehandeld heeft, alle middelen aan te wenden, om de uitgifte van landen onder de Europesche bevolking dezer gewesten, volgens de reeds bestaande bepalingen en de deswege nog nader te geven voorschriften, zoo veel mogelijk, aan te moedigen en uit te breiden, in afwachting van hetgeen het Zijner Majesteit den Koning behagen zal, omtrent de grondslagen van een meer algemeen stelsel van kolonisatie, voor het vervolg, te bepalen.

I. Conform.

II. De redactie van den heer Du Bus kwam mij zeer bedenkelijk voor, om dat zij honend was voor het vorig bestuur. Een regerings reglement is geene geschikte plaats om *vegen uit de pan* te geven.

Art. III.

Over het algemeen is het aan alle ingezetenen van Nederlandsch Indië 'vrij en onverlet, om op de gronden, hun in eigendom toekomende, of in huur, pacht, dan wel ten gebruike uitgegeven, zoodanige voortbrengselen aan te kweken, als zij verkiezen, en daarover naar goedvinden

Art. III.

De Regering neemt de meest geschikte maatregelen ter bevordering der wettige ondernemingen van de Europeanen, en anderen aan welke door het Gouvernement gronden worden afgestaan in eigendom huur of erfpacht, alles in overeenstemming met de byzondere of algemeene bepalingen daaromtrent door den Koning te maken.

Art. III.

Over het algemeen en voor zoo ver daaromtrent bij dit reglement geene uitzonderingen voorkomen, is het aan alle ingezetenen van Nederlandsch Indië vrij, om op de gronden door hen in eigendom, huur, pacht of gebruik bezeten, zoodanige voortbrengselen te teelen, als zij

Art. 108 (109).

Onveranderd.

Art. 109 (110).

Onveranderd.

te beschikken, onverminderd de bevoegdheid en de verplichting der Regering, om zoodanige objecten van cultuur, als erkend mogten worden voor het algemeen schadelijk te zijn, geheel of voorwaardelijk te verbieden. De voortbrengselen echter, waarvan de aankweeking en levering aan den Lande, tegen bepaalde prijzen, eene verplichting van de ingezetenen in sommige oorden is, zijn het eigendom van den Lande.

De Regering vestigt eene byzondere en gestadige oplettendheid op dit onderwerp, en neemt de meest doelmatige maatregelen, ten einde het belang van den Lande in overeenstemming te brengen met de belangen der ingezetenen.

I. Conform.

verkiezen, en om daar over naar goeden te beschikken, na dat de verschuldigde belasting gekweten en aan de voorwaarden der uitgifte van den grond voldaan zal zijn.

Art. 112a.

Al de bijzondere landerijen op het eiland Java, op welke de gehoudenis rust van eenige verpligte teelt en levering van koffij, zullen bij voortdoring en tot zoolange daaromtrent anders door den Koning zal zijn bevolen, aan die verplichting onderhevig blijven. — De zoodanige daarentegen op welke de koffijteelt aan de keuze der eigenaren is overgelaten, onder gehoudenis evenwel om, koffij teelende, de vruchten te moeten leveren aan het Gouvernement, worden bij deze uitdrukkelijk van die verpligte levering ontslagen. — De regering is bevoegd om zoo ver de laatst gemelde landen gelegen zijn in de nabijheid van distrikten alwaar de verpligte teelt en leverantie bestaat, zoodanige maatregelen te nemen ter wering van sluikerij, als de belangen van het Gouvernement zullen vorderen.

Art. 110 (111).

Onveranderd.

I. Dit is een hoogst belangrijk artikel.

Het eerste deel wil, dat zij, op wier landen de verpligting rust van gedwongen teelt en leverantie daaraan bij voortduring onderhevig blijven.

Op zich zelve is dit noch onbillijk, noch onrechtvaardig! Zij zijn op die voorwaarden in het bezit, of den eigendom gekomen, — maar:

- 1°. zal dit in den tegenwoordigen stand niet aan groote moeyelijkheden en tegenstand onderhevig zijn in de executie;
- 2°. wat als zij een ander, en in tijd en wijlen meer geschikt product voor de Europese markt zouden willen en kunnen teelen.

Zou men in allen gevalle die verpligtingen ook afkoopbaar kunnen laten, of in stede van dien eene geregelde belasting leggen, en voorts die te groote rijst cultuur wat beperken.

Het tweede deel zal dan de landen in den Engelschen tijd verkocht onder anderen ontheffen van hetgeen waarover zij nu klagen, voor de productie is dit goed, maar vreest men dan niet een te uitgebreide rijstcultuur.

Veele andere consideratiën komen hier in aanmerking die bepraat moeten worden.

II¹⁾. De oude redactie kwam mij onbepaald voor. Ik beschouw het als belangrijk om bij deze gelegenheid eene stellige bepaling te maken, omtrent de nu reeds in eigendom afgestane landen, waaromtrent nu reeds sedert 11 jaren vruchteloos eene Kommissie is benoemd. Eene zoodanige bepaling, behoort in het reglement te huis. Kan byv. de regering terugkomen op de obsoleete bepaling wegens de verpligte koffy leverantie? Moet die beschimmelde wet, altoos, als het zwaard aan het draadje, boven de hoofden der land eigenaars blijven hangen? Dit moet nu stellig uitgemaakt worden. Voor het vervolg, dat wil zeggen, voor de landen welke in het vervolg mogten worden verkocht, behoeft men zich niet te binden, maar slechts voor die welke verkocht zijn. Ook de kwestie der landen welke door den heer Money en andere bezeten worden kan bij dezelfde gelegenheid uitgemaakt worden.

De zaak is door mij ook getoetst aan de belangen van het Gouvernement.

De ondervinding leert dat op de thans nog in partikuliere handen zijnde landerijen, welke onderhevig zijn aan de *verpligte leverantie*, maar niet aan de *verpligte teelt*, geen koffy wordt geplant. Het Gouvt. trekt dus geen voordeel uit de bepaling maar zou voordeel trekken uit de opheffing der *verpligte leverantie*, want dan zou op verscheiden van die landen, koffy geteeld worden.

Ik heb dus voorgesteld dat alle byzondere landerijen op het eiland Java, op welke de gehoudenis rust van eene *verpligte teelt* en levering van koffy, bij voortduring en tot nader order aan die verpligting onderhevig zullen blijven, maar dat de zoodanige op welke die koffyteelt aan de keuze der eigenaars is overgelaten onder gehoudenis van eene leverantie aan het Gouvt., die gehoudenis zal zijn opgeheven, behoudens de restrictiën welke plaatselijke omstandigheden zullen vorderen.

In antwoord op de vrage van Z.E. moet ik verklaren geen de minste moeyelijkheid te zien in het volhouden der *verpligte teelt*; die bestaat slechts op de landen door Daendels verkocht, en wordt gedreven *buiten bemoeienis der Eigenaars*, onder het toezigt van Lands Ambtenaren. Er kan dus geen kwestie zijn om aan de Eigenaars de gelegenheid te laten tot het teelen van een ander produkt.

Vooreerst kan deze *verpligte teelt* nog niet afgekocht worden om dat haar produkt behoort onder de aan de Handel Maatschappij verkochte koffy der Preanger landen; doch naderhand kan Z.M. zulks bepalen, waartoe het artikel 112a alle ruimte laat. Welke afkoop zal echter gegeven worden die equivalent aan 9000 pikols koffy die aan het Gouvt. kosten omtrent *f* 7,— per pikol, en voor *f* 19,— verkocht worden. De winst is dus nu *f* 108.000,— en is, bij hoogere prijzen soms tot *f* 400.000,— 's jaars gestegen!

Ik zie niet in hoe mijn artikel de rijstteelt zou bevorderen, maar wel het tegendeel. De heer Money plant thans niets dan rijst, om dat hij geen koffy kan planten met voordeel, tegen de verpligting om die koffy voor 6 Rijksd. de bergsche pikol aan het Gouvernement te leveren; wordt hij van die verpligting ontheven, dan zou hij denkelijk minder rijst, maar meer koffy teelen.

De heer Du Bus heeft die landen nu reeds onderhevig gemaakt aan eene belasting van 1% op de *getaxeerde waarde*, daar de koopkonditiën slechts spraken van ½% op de *inkoopswaarde*. Deze omstandigheid pleit te meer voor de opheffing der restrictie.

III. Een belangrijk onderwerp dus nadere mondelinge behandeling.

¹⁾ Deze aanmerking slaat tevens op art. 112.

Art. 113.

De Inlandsche bevolking geniet de byzondere bescherming van de Regering.

Alle geldafpersingen, knevelarijen en willekeurige beschikkingen over der Inlanders personen, goederen en arbeid, zijn ongeoorloofd. En zullen alle Europesche en Inlandsche ambtenaren, die zich aan een dezer misdaden schuldig maken, strengelijk worden gestraft. De Residenten en andere Civile gezagvoerders zijn verplicht daartegen te waken en aan de Inlanders de gelegenheid te geven, om vrijelijk hunne klagten in te brengen.

I. Conform.

Art. 113.

De Inlandsche bevolking geniet de bijzondere bescherming der Regering.

Alle geldafpersingen, knevelarijen en willekeurige beschikkingen over der Inlanders, personen, goederen en arbeid, zijn ongeoorloofd.

Alle Europesche en Inlandsche Ambtenaren, die zich aan een dezer misdaden schuldig maken, zullen strengelijk gestraft worden. De residenten en andere civiele gezagvoerders zijn verplicht daartegen te waken en aan de Inlanders de gelegenheid te geven om vrijelijk hunne klagten intebrengen.

Art. 111 (112).

Onveranderd.

STELLINGEN

I

De z.g. Korte Nota — Van den Bosch¹⁾ is niet geschreven in September/October 1828, maar is een door den G.G. Van den Bosch na 23 Augustus 1829, ten behoeve van Willem van Hogendorp, gemaakt uittreksel uit zijn Advies aan den Minister van Koloniën van 6 Maart 1829.

II

Elout heeft de medeverantwoordelijkheid voor de invoering van het Cultuurstelsel aanvaard.

III

Niet Van den Bosch, doch Elout is, ten aanzien van het, in verband met de in 1829 bestaande omstandigheden ontworpen, gemengde landbouwstelsel, van standpunt veranderd.

IV

Elout is afgetreden wegens meeningsverschil met Van den Bosch over het Handelsstelsel.

V

In 1829 heeft geen keuze plaats gehad tusschen het stelsel Van Hogendorp en het stelsel Van den Bosch.

VI

De niet-aanvaarding in 1829 van Van Hogendorps Kolonisatiestelsel als algemeen landbouwstelsel voor Java, was geen quaestie van beginsel, maar van kostprijs.

¹⁾ Gedrukt bij D. C. Steyn Parvé: Het Koloniaal Monopoliestelsel getoetst aan Geschiedenis en Staathuishoudkunde, nader toegelicht door den schrijver, Zaltbommel, 1851, p. 274 en vlg.

VII

Het oordeel van Van Hogendorp¹⁾ over Van den Bosch, bij diens optreden als G.G., moet worden verklaard uit spijt over het niet aangaan van zijn denkbeelden.

VIII

Een hernieuwd onderzoek, met gebruikmaking van de nog ongepubliceerde bescheiden, naar de beteekenis van het Cultuurstelsel is wenschelijk.

IX

Steyn Parvé, Pierson en Colenbrander hebben het document²⁾; waarop de beschuldiging tegen Van den Bosch berust, niet behoorlijk gelezen.

X

Het Hoofdstuk „De Koloniale Leeningen” in H. T. Colenbrander: Koloniale Geschiedenis, III, behoort te worden gewijzigd.

XI

Het is wenschelijk, dat na publicatie van archiefstukken ambtshalve worde aangeteekend, wanneer, waar en door wien deze publicatie heeft plaats gehad.

XII

Elout heeft zich bij de benoeming van Van den Bosch tot G.G. gedragen als „onzelfstandig dienaar des Konings”.

XIII

Het R.R. 1830 behoort te worden aangeduid als het R.R. Elout-Van den Bosch.

XIV

De zelfstandigheid van den G.G. in het bestuur van Nederlandsch-Indië wordt door 's Konings „aanwijzingen” niet verzwakt, doch versterkt.

XV

De meening, dat de aanwijzingen des Konings aan den G.G. behooren te worden gegeven bij K.B. is in strijd met een meer dan honderdjarige praktijk.

¹⁾ Vgl. H. Graaf van Hogendorp: Willem van Hogendorp in Nederlandsch-Indië 1825/30, 's-Gravenhage, 1913, p. 221.

²⁾ Vgl. Steyn Parvé, *op. cit.*, p. 274 en vlg.

XVI

Ook de G.G. Van den Bosch heeft de ondeelbaarheid van „het Gouvernement” (Koning en Minister) als hoofdbeginsel van Koloniaal Staatsrecht geëerbiedigd.

XVII

De verhouding tusschen Koning, Minister en Landvoogd is voor en na 1848 in wezen dezelfde gebleven.

XVIII

De bestuurs hervorming in Nederlandsch-Indië kan eerst duurzaam tot bezuiniging voeren, wanneer zij over geheel Indië is voltooid; derhalve behoort de toepassing ervan in de Buitengewesten onverwijld ter hand te worden genomen.

XIX

Tusschen financieele zelfstandigheid en autonomie behoort een onverbrekkelijk verband te worden gelegd; het behoud der autonomie worde derhalve afhankelijk gemaakt van een gezond financieel beheer.

XX

Zoowel het Londensch tractaat van 1824 als het Sumatra-tractaat van 1871 belemmeren, in verband met de meestbegunstigingsclausule, de vrijheid van tariefpolitiek in Indië.

XXI

De gewijzigde internationale verhoudingen nopen tot grootere krachtaanwending voor de defensie, met name van Nederlandsch-Indië.

XXII

Tot versterking van de economische structuur van Nederlandsch-Indië is industrialisatie gewenscht.

XXIII

De naam Javasche Bank ware, in verband met haar uitgebreiden werkkring, te wijzigen in Bank van Nederlandsch-Indië.

XXIV

Verzekering draagt zoowel bij tot vermeerdering als tot vermindering van het verantwoordelijkheidsgevoel.

SBR

13 FEB. 1939

